
THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

SLOVENSKA SLOVNICA

S KRATKIM

PREGLEDOM SLOVENSKEGA SLOVSTVA

TER Z MALIM

CIRILSKIM IN GLAGOLIŠKIM BERILOM

ZA

SLOVENCE.

SPISAL

ANTON JANEŽIĆ.

V CELOVCU.

ZALOŽIL EDUARD LIEGEL, KNJIGAR.

1854.

SLOVENSKA SLOVNICA

S KRATKIM

PREGLEDOM SLOVENSKEGA SLOVSTVA

TER Z MALIM

CIRILSKIM IN GLAGOLIŠKIM BERILOM

ZA

SLOVENCE.

SPISAL

ANTON JANEŽIĆ.

V CELOVCU.

ZALOŽIL EDUARD LIEGEL, KNJIGAR.

1854.

Natis in papir c. k. dvorne tiskarnice sinov Bogomila Haase v Pragi.

Predgovor.

Pričujoča slovnica, po naj boljih dosedanjih slovniških delih sostavljena, je sosebno našim slovenskim učencom na gimnaziah in realnih šolah namenjena. Spisali smo jo v slovenskem jeziku, ker je nas večletna skušnja prepričala, da vsak nauk, torej tudi jezikoslovni, tam naj lepše in naj veseliše napreduje, kjer se učencom v domačem, ne pa v ptujem jeziku razlaga in razjasnuje. Ravno to željo je tudi naznanilo visoko ministerstvo uka, ki je g. Muršecovo kratko slovensko slovnico začasno za naše gimnazie predpisalo, ako ravno imamo več obširniših in prav izverstnih v nemškem jeziku sostavljenih slovenskih slovnic. Skoz in skoz smo se deržali oblik, ki so za slovenske šolske bukve predpisane, in ki jih že blizo vsi imenitniši slovenski pisatelji v svojih spisih upotrebujejo.

Pridan je „kratek pregled slovenskega slovstva“ od naj starših do naj novejih časov. Sostavili smo ga posebno po Majarjevem in J. Valjavcovem spisu in druzih razsodbah posameznih slovenskih knjig, iz kterih smo nekoliko rečí, celo nespremenjenih, v pričujoči spis povzeli. Da to ni popolna slovstvena zgodovina, že naslov kaže, ampak samo pregled imenitniših prikazni na našem slovstvenem polji. Vendar mislimo, da bo za pervo potrebo zadostil. Podlaga je zastavljena, na kterej se dá potem dalej zidati in pomanjkljivo dopolnovati.

*

Današnje dni ne more več zadostiti znanost samo enega slovanskega jezika; po vsej pravici se tirja od vsacega izobraženega Slavjana, da se nekoliko tudi z druzimi bližnjimi slovanskimi narečji soznani. — Naša slovenščina je naravna hči staroslovenščine; zatorej je nam pred vsim drugim potreba, se na staro ali cerkveno slovstvo naših prededov ozirati. V ti namen smo tu staro cirilsko in glagoliško azbuko z malim staroslovenskim berilom dodali, da se morejo naši Slovenci saj s starim pravopisom soznaniti. Sploh pa zavračamo prijatelje staroslovenščine na izverstna dela našega preučenega jezikoslovca g. prof. Miklosića.

Na koncu naj nam bo še dovoljeno, blagorodnima g. g. Fr. Miklosiću in Metelkotu našo iskreno zahvalo izreči, da sta našo slovnico v rokopisu pregledati in semtertje popraviti blagovolila.

V Celovcu 1. avgusta 1853.

A. Janežič.

Kazalo.

Stran

Pregled slovenskega slovstva.

Tiskarni pogreški.

Stran	versta	beri	mesto
7	11 od spodej	kakor	kakoz
16	10 „ „	prirečji	prizečji
21	3 „ zgorej	ki	k
28	2 „ spodej	š	s
33	5 in 17 od zgorej	nestopnovanemu	nestopnovavnemu
36	16 od spodej	§. 43.	§.
37	2 „ zgorej	eden	enden
37	5 „ spodej	jagnjet	jagjnet
39	1 „ zgorej	se	s
40	7 „ „	četero	čvetere
41	8 „ spodej	sklanjanja	sklanjnaja
41	6 „ „	ostalih	estalih
42	8 „ „	Krajnskem	Krajinskem
43	4 „ „	Prisvojivna	Prisojivna
43	3 „ „	§. 53.	§.
48	12 od zgorej	gabi ali	gabiali
48	9 „ spodej	rumeneti	rumneti
54	5 „ zgorej	varujem	varujem ;
63	5 od zgorej v sredi	Dvojno	Množno.

Druge manjše tiskarne pogreške, posebno v 3. poli, ktere izdatel ni sam popraviti mogel, naj blagovolno vsak sam popravi.

U v o d.

Slovenska abeceda.

§. 1. Vsak jezik ali govor je zložen iz besedí, besede iz zlogov, in zlogi iz pismen.

Beseda je tisti glas, s kterim človek vsako svojo misel ali čuvstvo razodeti zamore. Vselej ima eden ali več zlogov, p. *brat, sestra, nedolžnost.*

Besede so ali *korenine,* ali *rastlike. Korenine* so tiste besede, iz kterih druge kakor iz korena izraščajo, in *rastlike* so tiste, ktere se iz korenin izpeljujejo, p. *gospod — gospá, gospodovati, gospodična, gospodar, gospodinja, gosposkâ* itd.

Zlogi so deli besedí. Zamoremo jih izreči, kadar usta na enkrat odpremo, p. *ba, ra, ko-sa, go-lo-bi-ca.*

Zlogi se zlagajo iz *pismen* t. j. pisanih znaminj za posamezne človeške glasove. Vsa versta tih pismen se pa imenuje *abeceda.*

Slovenci imamo sledeča pismena: **a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž.**

Sploh razpadajo pismena na *samoglasnike* in *soglasnike.* Samoglasniki so: **a, e, i, o, u,** in se zategadel tako imenujejo, ker se sami za se lahko izrekovati dajo*).

Vsa druga pismena so soglasniki, ker se le samo s pomočjo kakega samoglasnika jasno izgovarjati dajo.

---

*) Po izgledu staroslovenščine prištevajo nekteri pisatelji tudi pisme **r** samoglasnikom, kadar v začetku besede, ali pred kakim soglasnikom stoji, za česar delj pred taistim polglasnik **e** vselej izpuščajo, p. *rž, brv, držati, prst,* itd.

Staroslovenskega samoglasnika **l.** ki se v Brizinskih spomenikih v dveh ali treh besedah še nahaja, v novoslovenščini popolnoma manjka. Mesto taistega stavimo **ol**, ali včasi **lo**, p. *stolp, volk, tolst, poln, klobasa,* mesto *stlp, vlk, tlst, pln, klbasa.*

I. Samoglasniki.

§. 2. Pri izrekovanji nekterih samoglasnikov moramo usta širje odpirati, kakor pri druzih. Zatorej jih v *široke* in *ozke* samoglasnike razdelujemo. *Široki* so: **a, o, u**, in *ozki:* **e** in **i**. Scer razpadajo samoglasniki v *polglasnike, kratkoglasnike, dolgoglasnike* in *širokoglasnike,* ker se pri izgovarjanji taistih dalj ali manj časa mudimo.

Polglasno ali zamolklo se posebno samoglasnik **e** pred soglasnikom **r** izgovarja, kadar taistemu še kak drug tverd soglasnik sledí, p. *vert, gerd, zapertija.* Ravno tako zamolklo se **e** tudi v končnicah: *ec, eg, el, em, en, er* itd. izgovarja; pri sklanjanji se vendar večidel izpahuje, p. *dob**e**r, dobra, dobro; učen**e**c, učenca x, drozeg, drozga x.*

Tudi **i** in **u** se semtertje rada kakor zamolkel **e** izgovarjata, p. *kožuh, nit, kruh* itd.

Kratkoglasni ali predtegnjeni so samoglasniki z odsebnim naglaskom (**`**) (**à, è, ì, ò, ù**) in se vselej ojstro izrekujejo, p. *bràt, nàš, jè, rogàt.*

Dolgoglasni ali zategnjeni so samoglasniki s ksebnim naglaskom (**´**) (**á, é, í, ó, ú**) in se vselej zategnjeno izrekujejo, p. *drág, kúp, senó, zgubím.*

Širokoglasni so pa **ê** in **ô**, p. *rôka, plêtem* *).

---

*) Naj več različnosti ima **e** v izreki po glasu in naglasu, in te so: po glasu je **e** trojen: 1. *globoki* zategnjen p. *nêsem, têčem,* itd. predtegnjen p. *žgèm, zaprèm, kmèt, zèt* itd.

2. *visoki,* ki se v izreki nekako **i** bliža in z visokim cevnikom (organom) izrekuje p. *délo, déte, pésem* itd.

Ti **e** je pri nekterih Slovanih se v **i** skerčil p. *d**i**lo, d**i**te* itd. pri nekterih. pa v **aj** razširil p. *d**aj**te, d**aj**lo* itd. Spet drugi visoki **e** je po izreki mnogih Slovencov s predglasnim **i** p. *péljem, pékel, svét* (heilig) itd. Ti **e** se spreminja v globoki **e** p. *peljáti, rêkla, svetinja* itd. Prejšnji visoki **e** v *delo, dete* itd. ima v sebi zaglasni **i** in se le v polglasni pa nikoli v globoki **e** ne spreminja, tako ima p. *svet* (Welt) v rodivniku *svetá, svet* (Rath) pa *svéta.* V staroslovenščini je naš visoki **e** z zaglasnim **i** — **ѣ** in s predglasnim **i** — **ꙗ**.

3. *polglasni* **e**: *tenek, bezeg, kesen,* itd. V obéh zlogih je tukaj polglasni **e**, ki ga nekteri v pervem zlogn zategnjeno, nekteri pa v drugem zlogu, predtegnjeno izrekujejo. Velikrat je v enozložnih besedah predtegnjen p. *ves, pes, svet* (Rath) itd. ki se pa v tem pomankljivem čerkopisu ne da prav zaznamnjati. Nekteri ga pišejo tako: *pès, vès,* itd., kar je pa napak, ker **è** le za predtegnjeni globoki **e** velja, kakor v besedah *kmèt, zèt* itd. V *pes, ves* itd. se pa **e** drugač izrekuje. Še bolj napčno je pisati p. človèk, orèh itd., zakaj tukaj je polglasni **e** brez naglasa. Kadar se tedaj **e** razločno prav po izreki ne more zaznamnjati, ga je bolje pustiti, kakor je sam na sebi, brez nerodnega nadznamka.

II. Soglasniki.

§. 3. Soglasniki so sploh ali *mehki* ali *tverdi*, ker jih je ali rahleje ali čversteje izgovarjati treba; sicer pa razpadajo:

1. v *zobne:* **d, t.**
2. v *ustnične:* **v, b, p, m** in ptuji **f.**
3. v *jezične:* tverde **n, l, r** in topljene **nj, lj.**
4. v *goltne:* **j, g, h, k.**
5. v *siskajoče* ali *sikavce:* **z, s, c** in
6. v *šumeče:* **ž, š, č,** ker se sosebno ali s pomočjo zób, ustnic, jezika, golta, siskajoče ali pa šumeče izrekujejo.

Pri izrekovanji soglasnikov je posebno paziti, da se mehki vselej rahlo in tverdi čversto izgovarjajo, in se tako mehki od tverdih in tverdi od mehkih vselej dobro ločijo. Sicer pa naj se:

Širokoglasni **o** se semtertje v izreki bliža **a** ali je srednji glas med **a** in **o**: *bôdem* (ich steche), *gospôda* (der Adel) itd., *visokoglasen* pa je p. *bódem, gospóda, hódim, nósim* itd. Potem se loči sedanji čas od velivnika: *hódi, hôdi, nósi, nôsi, vózi, vôzi* itd.

V stavku naglasa so v slovenskih knigah silo velike zmešnjave in napčnosti, kterim se po naši misli le s tem more v okom priti, da se tega pravoslednega pravila terdno primemo: *širokoglasni* **o** in *širokoglasni* **e**, kadar sta zategnjena, pišimo s strešico t. j. **ô** in **ê** p. *bôdem, plêtem* itd. *Ozkoglasni* **o** in *ozkoglasni* **e**, ako sta zategnjena, pišimo z vejico t. j. **ó** in **é** p. *hódim, nósim, délam, séme* itd. Sta pa **o** in **e** v izreki predtegnjena, jima dajmo predtezo t. j. **ò** in **è** p. *bòb, otròk, zaprèm, zažgèm* itd. Tako se najde tudi že doslej veči dél v slovenskih knigah, in kjer je drugač, je nepravosledno. Tudi staroslovenščina, ktera nam veliko zjasnuje in pomaga k pravi razumevi, nas ne sme zapeljati, da bi novega narečja od starega ne ločili in drugač pisali, kakor sploh govorimo. V marsikterih besedah imamo zdaj en **ó** ki se je nekdaj v dva posebna **o** ločil: *golób, gotóv, trósim, nósim, pót, ród, móž, vóz* itd.

Ravno taka je z *ozkoglasnim* ali *visokim* **é**: *bléd, brég, méh, slép, stréla* itd. sadanji **é** s predglasnim **i** je bil v staroslovenščini veči del **ѧ** in scer kakor tudi **ѧ** skozinosen glasnik.

Nad naglašene samoglasnike je le takrat treba naglaske ali zateze in predteze delati, kadar k pravemu branju in k razumevi pomagajo; sicer jih je bolje opuščati, ker so kljuke nad pismeni lepoti pisanja v kvar.

Kakor nam stari Brizinski spomeniki pričajo, se je skozinosno izgovarjanje staroslovenskih pismen **ѫ** in **ѧ** že zgodaj zgubilo. Samo nektere besede nas teh skozinosnih glasov še opominjajo p. *sunt, poronso, moyoncka vuensich.*

Tudi v novoslovenščini se najdejo sledí tih skozinosnih glasov, p. *mêsenc, žvenk, brenk.*

Na Koroškem je slišati: *srenča, srenčati (sreča, srečati), vprenči (vpreči) venč (več), ronka (rôka), pont (pôt).*

c vselej izgovarja, kakor v starem pravopisu *z* ali nemški ʒ, in **č** vselej kakor stari *zh* ali nemški *tsch*, p. *serce, sreča, meč, čudo.*

s vselej ojstro kakor prejšnji ſ in **š** kakor prejšnji *ſh*, ali nemški *sch* p. *sin, svet, šega, perišče, kosa, rosa.*

z prav rahlo, kakor stari *s* in **ž** tudi prav rahlo, kakor stari *sh* p. *zima, zerno, žena, žužel.*

Soglasnik **l** se včasi izgovarja kakor *v* in sicer vselej, kadar pred kakim soglasnikom ali pa na koncu kake besede stoji p. *volk* (vovk), *molčati* (movčati), *dál* (dáv), *bíl* (biv). — Káder se ima pa končnica s pismenom **l** na kraji ali polglasno ali kratkoglasno izgovoriti, se pisme **l** s predstoječim samoglasnikom vred navadno kakor **ov** ali **u** izgovarja, p. *pasel* (pasov, pasu), *šèl* (šòv, šù), *vidil* (vidov, vidu).

Vendar v besedah, ki se v 2. sklonu množnega števila na **l** dokončavajo ino v imenih s končnico -**tel**, ohranuje **l** večidel svoj glas, p. *prijatel, burkel, žival, učitel.*

Pismen **q**, **x**, in **y** ne jemljemo iz latinskega, ker si vemo drugač pomagati, ter pišemo: **kv**, **ks** in **i**, p. *Kserkses* (Xerxes), *sinoda* (synoda).

Mesto sostavljenega soglasnika **ph** v ptujih besedah pišemo **f**, p. *Filip.*

Prememba pismen.

§. 4. Pri zlaganji in sklanjanji imen se posamezna pismena rada v druga preminjajo ali prelivajo.

1. *Samoglasniki.* Kratki samoglasniki se menijo s dolgimi in dolgi s kratkimi, p. *kr**u**h — kr**u**ha, n**i**t — n**i**ti.*

Pisme **a** se čredi s **o** v taistej korenini, p. *st**a**ti — st**o**jim.* — Ravno tako se menita **a** in **e** pri zlaganji imen, posebno ponavljavnih glagolov rada s samoglasnikom **i**, p. *vm**a**kniti* ali *vm**e**kniti — vm**i**kati; p**e**rem — sp**i**rati; b**e**rem — b**i**ra — zb**i**rati.* — Večkrat se **e** v **o** preliva, p. *v**e**dem — v**o**diti, n**e**sem — n**o**siti.* Včasi se čredita **e** in **o** v taistej besedi, p. *t**e**pel — t**o**pel, p**e**pel p**o**pel.*

Samoglasnika **e** in **o** se menjata s pismenom **a**, p. *moč**e**n — moč**á**n, krep**e**k — krep**á**k, p**o**jiti — nap**a**jati, sk**o**čiti — sk**a**kati.*

Za pismeni **j** *(lj, nj)* **ž**, **š** in **č** se **o** pravilno v **e** spreminja, p. *naš**e*** ne pa *naš**o**, ptičj**e*** ne pa *ptičj**o**, nož**e**m* ne *nož**o**m, kralj**e**vati* ne *kralj**o**vati.*

Pri ponavljavnih glagolih in imenih, ki so iz njih izpeljani se **i** in **u** v **o** ali **e** spreminjata, p. *kr**i**jem — kr**o**v, k**u**jem — k**o**v, gn**i**jem — gn**o**j.* Tudi **i** in **u** se včasi čredita, p. *sl**i**šati — sl**u**h.*

Samoglasnika **i** in **u** sta sorodna s soglasnikoma **j** in **v**, ki se va-nju spreminjata, p. toživnik ženski *jo* in srednji *je* imata **j** iz moškega staroslovenskega **i**. Dalej *najmem, pojdem* itd. mesto *naimem, poidem* itd. — *Kujem* — *kovati* itd. je tudi **v** iz **u**, in **u** iz **v** je: *duri* ali *dveri*, tako tudi: *ven, vne, vnanji* pa *zunaj* ne *zvunaj* itd.

2. *Soglasniki.* Še pogosteje od samoglasnikov se soglasniki med seboj menjajo*) Naj navadniše premene pri izobraženji so tele:

c se spreminja v **č**: *serce — seržen, ptica — ptičji, lice — obličje.*
d „ „ v **j**: *saditi — zasajati, roditi — rojen — rojstvo.*
g „ „ v **ž**: *mnogo — množica, blag — blažen.*
s „ „ v **š**: *pisati — pišem, plesati — plešem.*
k „ „ v **č**: *rak — račji, lok — ločec, oko — oči.*
h „ „ v **š**: *pihati — pišem, duh — duša, puh — pušiti.*
sk, st se spreminja v **šč**: *iskati — iščem, piskati — piščem, pustiti — puščati.*
t se spreminja v **č**: *metati — mečem, ropotati — ropočem.*
z „ „ v **ž**: *vezati — vežem, mazati — mažem.*

Pri sklanjanji se pred ozkimi samoglasniki pisme **g** rado preminja v **z** ali **j**, **h** v **s** in **k** v **c**, p. *drag — drazega, — drazemu, junak — junaci, otrok — otroci, tak — tacih — tacimi.*

Pri zlaganji ali izobraževanji prilogov na **ski** in samostavnih imen na **stvo** se pismena **z, s, c, ž, č, g, h, k, t, st** s **s**om končnice vred v **š** spreminjajo, p. *vitez — viteški, nebesa — nebeški, človek — človeški — človeštvo, mož — moški, plavž — plavški, Nemec — nemški, kovač — kovaški, terg — terški — terštvo, Lah — laški, Hrovat — hrovaški, mesto — meški.* Pisme **d** se pri tem večidel izpahne ali v **j** spreminja, p. gospod — gosposki (mesto gospodski), grad — grajski (mesto gradski).

Blagoglasja delj se tudi preminjajo:

č pred *t* v **š**: šteti mesto čteti.
g „ *t* in *k* v **h**: noht mesto nogt.
n „ *b* v **m**: bramba mesto branba.

Kar smo še tu zastran premenjevanja, izpuščanja ali pristavljanja nekterih pismen omeniti opustili, bo na svojem mestu razloženo.

---

*) Ustnični se ne spreminjajo razun **v** v **f**, p. goljuf mesto goljuv itd.

Naglas in naglaski.

§. 5. Pri nekterih samoglasnikih se v govoru dalej mudimo, kakor pri druzih, t. j. nektere bolj zategujemo, druge spet bolj urno izgovarjamo. Pismenom, ktere bolj zategujemo ali bolj urno izgovarjamo, pravimo, da imajo *naglas*.

To različno izgovarjanje tudi v pisanji določiti, imamo posebna znamnja, ktera *naglaske* imenujemo. V slovenskem jeziku imamo *tri naglaske:*

1. *Kseben* ali *zategnjen naglasek* (ʹ), ki ga stavimo na samoglasnike, ktere bolj zategnjeno izrekujemo, p. ród, razpád, róg, pisaríja, sežáj, obróč, pisár, storíti, kúp.
2. *Odseben* ali *predtegnjen naglasek* (ˋ), kterega dobivajo samoglasniki, ki jih gre bolj urno in ojstro izgovarjati, p. ropòt, bràt, krùh, mesnàt, rogàt, kùp.
3. *Širok naglasek* ali *strešico* (^), kterega rabimo, kadar se ima kak samoglasnik prav na široka usta izgovoriti, p. otrôka, brême, bôdem, žênem.

Naglaski se vendar v pisanji večidel izpuščajo. Treba jih je pa staviti, kadar naglas besedo od besede v pomenu loči p. *dolgá* je kaj druzega kot *dólga;* druzega pomenja *kót*, kaj druzega *kòt* *) itd.

---

*) Tacih besedi, kterih pomen se le po naglasu loči, imamo veliko p. *póčiti* — *počíti, ígra* — *igrá, zláto* — *zlató, lása* — *lasá, sládka* — *sladká, kúp* — *kùp, kúpec* — *kùpec, posvétovati se* — *posvetováti se, kázen* — *kàzen, oblák* — *oblàk*, (Kugelstein), *pródati* — *prodáti, poréditi* (redko storiti) — *poredíti, stópiti* — *stopíti, méd,* — *mèd* itd.

Naglas ni nič druzega kot povzdiga samoglasnika v izreki; ta *povzdiga* je pa *dvojna: počasna* ali *nagla.* Počasni povzdigi samoglasnikov v izreki tudi pravimo, da je zategnjena, nagli povzdigi pa da je predtegnjena, in tako je vsak samoglasnik po izreki v mnogoterih besedah trojen: 1. *nenaglašen,* kadar se brez povzdige izreče. 2. *zategnjen* in 3. *predtegnjen,* p. v besedi *las* je **a** zategnjen, *lasàt* je pervi **a** brez naglasa ali nenaglašen in drugi **á** predtegnjen, v *lasáti* je tudi pervi **a** nenaglašen, drugi pa zategnjen.

Ker je pa naglas le dvojen: zategnjen ali predtegnjen, in le naglašeni samoglasniki naglasek dobivajo, posebno ako se po njih pomen besede loči. Zakaj pa nam nista dosti dva naglaska, ali čemu nam je še tretji naglasek namreč (^), ki smo ga zgorej vidili? Naglasek (^) se opira le na različnost glasa ne naglasa, in ga rabimo le nad zategnjenim *globokim* **e** in **o** p. *nêsem, vêdem, bôdem, vôda* itd. pervi **e** v *nêsem* in *peljem* se ne loči po naglasu (oba sta zategnjena) ampak po glasu; v *nêsem* je pervi **e** *globok* in v *péljem* visok. Tako sta tudi **o** v *bôdem* in *hódim* po naglasu popolnama enaka (oba sta zategnjena), po glasu se pa ločita; v *bôdem* je **o** glo-

Razdelitev zlogov.

§. 6. Pri razdelovanji zlogov se ima na sledeče paziti:

1. Soglasnik, ki med dvema samoglasnikoma stojí, se vselej k sledečemu zlogu jemlje, p. *o-če, de-la-ti, pi-sa-ti.*
2. Ako med dvema samoglasnikoma dva ločljiva soglasnika stojita, se poslednji k sledečemu zlogu poteguje, p. *ver-ta-ti. mer-ha.*

Neločljivi soglasniki so pa, s kterimi se slovenske besede začenjajo, p. *spati,* tedaj, *go-spa* ne pa *gos-pa; skala,* tedaj *i-skra, moj-škra* ne *isk-ra, mojšk-ra* itd. Tako so tudi **lj, nj, st** in **št** neločljivi soglasniki p. *ju-na-štvo, pre-mag-ljiv.*

3. Sostavljene besede se tako ločijo, kakor so sostavljene, p. *iz-id, na-u-či-ti.*

Pravopisna pravila.

§. 7. Vsako pisme ima vselej in povsod svoj glas. Zategadel se nikjer ne sme ne več ne manj pismen pisati, kakor se jih v pravilnem govoru sliši. Scer naj veljajo sledeča pravila:

1. V slovenščini se vse z malimi pismeni piše. Velika pismena se rabijo samo:

---

bok, v *hódim* pa visok. Kdor ve različnost glasa, ki je le v premembi izreke in različnost naglasa, ki je vselej le povzdiga izreke, prav razsoditi, vse to lahko razume. Da pa naglasek samo nad **e** in **o** pride in nad noben drugi samoglasnik je od tod, ker imamo premalo pismen za različnost njunih glasov p. pisme e je za tri glase: za visoki, globoki in polglasni e, kterih vsak ima po glasu spet tri razločke ali je namreč zategnjen ali predtegnjen, ali nenaglašen. Tako pišemo pisme **o** za dva glasa, kterih eden je navadni **o**, eden pa nekaki srednji glas med *a* in *o* in oba dobivata ali zategnjeni ali predtegnjeni naglas. Vse to je že semtertje v izgledih skazano, iz kterih se vidi, da (ˆ) samo nad globoki zategnjeni **e** in **o** stavimo, pa ne zavolj zateze, ktero sicer le pri visocih samoglasnikih z (ʹ) zaznamvamo, ampak le zavolj različnosti glasa.

Pa tudi *podvojena zateza* se sliši v slovenskem, kakoz tudi v serbskem jeziku, ktera velikrat tudi pomen besede premeni in jo hočemo tukaj kakor v srbskem z (ʹʹ) zaznamnjati p.

káplje (die Tropfen) — *ka̋plje* (es tröpfelt),
jóka (er weint) — *jőka* vreden (des Weinens w.)
drúga (eine andere) — *drűga* (die zweite),
skúpim (ich lese Geld ein) — *skűpim* (ich vereinige),
péta (die Ferse) — *pe̋ta* (die fünfte),
zadéva (Berührung) — *zade̋va* (betrifft),
krílo (bedeckt) — *kri̋lo* (Bedeckung) itd.

Zavolj podvojene zateze pišejo *mjilo* namesti *milo* (Seife) in *mílo* (gewaschen).

a) pri *vlastnih imenih* p. Slovenec, Dobrač, Sava, Celovec, Postružnik, in pri besedi *Bog*.

b) o *začetku govora* in vsake verste pri pesmih.

c) po *piki* (.) kadar se stavek govora spolnuje.

d) po *vprašaji* in *klicaji*, kader piko namestujeta.

e) po *dvopičji*, kader vlastne besede koga druzega navodimo.

f) pri *zaimenih* v listih, če se na osebe nanašajo, kterim pišemo.

2. Pisme **l** se mora pravilno pisati, ako se ravno včasi, kakor **u** ali **v** izgovarja, p. misel, polt.

Ako kdo dvomi ali **l** ali **v** pisati, naj postavi besedo v množno število, da temu pismenu **e** ali **i** sledi, p. *vesel* ali *vesev?* — *veseli*, zató *vesél* pisati.

3. Kolkor je zlogov slišati, tolko se mora tudi samoglasnikov napisati, p. *moj* ne *moi*, *zaplivk* ne *zapliuk*.

Sploh naj se piše, kakor korenina kaže; ako ravno se pred tverdimi soglasniki in na koncu besede mehki soglasnik semtertje tverdo izrekuje, p. *lezti, težko, obraz* itd.

4. Ptuja imena gre ravno tako, kakor v njih lastnem jeziku pisati, p. *Voltaire, Schwarz*. Velikrat se pa sosebno stara ptuja imena, ko jih je treba sklanjati, tudi poslovenčijo.

Ločniki ali prepone.

§. 8. Ločnike ali prepone imenujemo tiste znamnja, ktera stavek od stavka ločijo in nam tudi kažejo, kje se imamo manj ali dalj časa pomuditi. Ločniki so tile:

1. *Klinčič* ali *protec* (,) se stavi:

a) Pred in za pridjanimi stavki, p. *Europa, naj manjši del sveta, je v izobraženosti vse druge kraje prekosila.*

b) Pred vsimi oziravnimi zaimeni in mnogimi vezniki, p. *Čast je ledena gaz, ki hitro zvodeni. Človek po svetu, kakor bučela po cvetu.*

c) Kadar več besedi ene verste zaporedoma sledi p. *Otroci, norci in pijanci resnico govoré.*

2. *Nadpičje* (;) se piše:

a) Pri nasprotnih stavkih; p. *Brez dela ni jedi; stradaj tedaj, če delati nočeš.*

b) Kadar se dva ali več stavkov vzajemno na endruzega nanaša, p. *Bog je nam vsim naj boljši oče; zatorej ga moramo tudi čez vse ljubiti in častiti.*

c) Med daljšimi stavki, ki ravno od tiste osebe ali stvari govoré, p. *Bolj ko si izobražen, ložej se ti bo godilo; bolj si*

boš vedel vsako reč v svoj prid obračati; in če te ravno kaka nesreča zadene, si boš veliko hitreje spet opomagati veděl.

3. *Dvopičje* (:) se stavi:

a) Kadar začnemo kaj naspočitati, p. *Štejemo pet delov sveta: Europa, Azia, Afrika, Amerika in Australia.*

b) Kader svoje vlastne ali koga druzega besede nepremenjene zapišemo, p. *Sveto pismo nam velí: „Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.“*

4. *Pika* (.) se piše:

a) Na koncu dokončanega stavka ali govora, p. *Božje oko nas povsod vidi.*

b) Za redovnimi števílnicami in za okrajšanimi besedami, p. 1. 2. 3. *pervič, drugič, tretjič . . . 2. dan, drugi dan; Ant. Anton.*

5. *Prašáj* (?) se postavlja, kader se očitno vpraša, p. *Čmu je troja žalost?*

6. *Klicáj* (!) se postavlja, kader se začudimo ali zavpijemo ali koga nagovorimo, p. *Ljubi moji prijatelji! Gorjé vam, ki ste svojega Boga zatajili.*

7. *Vezáj* (- ali =) ki zloge ali besede veže, ki vkup gredó p. *Dra-go-tin.*

8. *Pomišláj* (—) se stavi, kader nekaj imenitnega ali nepričakovanega povemo, ali kaj pričakovanega izpustimo, p. *Tako so se, da je bilo strah. — Eden zmed njih popade naslednjič ves razkačen nož — in si vreže kos pogače.*

9. *Oklepáj* ( ) oklepa besede in cele stavke, ki prav za prav v govor ne grejo, ter le druge besede ali stavke razlagajo, p. *Pismena (čerke) so samoglasniki ali soglasniki.*

10. *Opomnica* (* ali †) kaže kako opombo, ki se navadno spodej najde

11. *Odveržáj* (') kaže, da se je kako pisme odverglo, p. *al'te?*

12. *Navodnica* („ “) se rabi, kader svoje vlastne ali koga druzega besede navodimo, p. *Molitne bukve „dušna paša“ imenovane obsegajo mnogo lepih molitev in naukov.*

13. *Dopolnivnica* ( )(, itd., i. t. d.)

14. *Znamnje odstavka* (§) se rabi posebno v znanstvenih in šolskih bukvah.

15. *Znamnje enakosti* (=), ktero kaže, da si je več besedi ali stavkov celo enacih.

O kraticah.

§. 9. Zlogi ali besede se zamorejo takole okrajševati:

1. Od kake znane besede se zapiše samo pervo pisme ali pa se s pervim ravno pred samoglasnikom sledeče slovke stoječim soglasnikom preneha, p. *J.* ali *Jur* mesto *Juri.*

2. Razun pervega in poslednjega pismena, se vse pismena izpuščajo, p. *dr.* mesto *dohtar.*

3. Se morejo vsi samoglasniki izpustiti, p. *Clvc* na mesto *Celovec.*

Pervo poglavje.

Zlaganje in sklanjanje.

O delih govora sploh.

§. 10. V slovenskem jeziku imamo devet govornih delov, ter si takole sledé:

1. *ime samostavno* (nomen substantivum).
2. *prilog* (nomen adjectivum).
3. *zaime* (pronomen).
4. *števílnica* (nomen numerale).
5. *glagol* (verbum).
6. *predlog* (praepositio).
7. *prirečje* (adverbium).
8. *vez* (conjunctio).
9. *medmet* (interjectio).

Perva petera plemena se dajo spreminjati, poslednja štiri pa ne; zatorej perva petera *spremenljiva* ali *sklonljiva* in poslednja štiri *nespremenljiva* ali *nesklonljiva* imenujemo.

Pervi odstavek.

O samostavnem imenu.

§. 11. Ime samostavno je vsaka beseda, ktera naznanuje, kako se kakej osebi, stvari ali lastnosti pravi, p. *drevó, mesto, lepota.*

Samostavno ime je trojno:

1. *Vlastno ime,* ktero le eno samo osebo ali stvar pomenja, p. *Dunaj, Drava, Triglav, Močnik, Ivan.*

2. *Občno ime,* ktero se vsim osebam ali stvarem, ki so si med seboj podobne, prilaga, p. *šivar, smreka, črešnja.*

3. *Zborno ime,* ktero veliko veliko med seboj enacih reči ali trohic obsega, p. *verbje, cvetje, vino, pivo, pesek.*

Zlaganje samostavnih imen.

§. 12. Samostavna imena so ali *korenine* ali *rastlike.*

Premnoge korenine so že v svojej pervi obliki popolna samostavna imena moškega spola, p. *breg, perst, mož, sum.*

Ravno tako najdemo iz glagolov izpeljanih besedí, ki zgolj le iz koreninskega zloga obstojé, brez podaljšanja na koncu, p. *soditi* — *sod; lomiti* — *lom; deliti* — *del; potiti se* — *pot; jokati* — *jok, pokati* — *pok.*

Nektere jemljejo pred poslednjim deblovim pismenom kak samoglasnik k sebi ali pa samoglasnik glagola preminjajo, p. *zreti* — *zor; treti* — *tir; smerdeti* — *smrad; zveneti* — *zvon; germeti* — *grom; bredem* — *brod; dregati* — *drog.*

Nektere besede moškega spola imajo spremenjen soglasnik na koncu, p. *pihati* — *piš; mlad* — *mlaj; pojiti* — *poj.*

Malo ženskih imen íma čisto nepremenjeno korenino, p. *kost, miš, pest, dlan.* — Pri nekterih se samoglasnik med deblovimi glasniki preverže ali vmes postavi. Besede, ki so od glagolov izpeljane, spreminjajo pa poslednji deblovi soglasnik p. *kal* — *kliti; mel* — *mleti; poč* — *pokati*; *laž* — *lagati.*

Naj več samostavnih imen je s samoglasnikom na koncu podaljšanih. Moških se konča le malo na **a, e** ali **i** p. *sluga, oče, vojvoda, muri, Ožbe.* — Toliko več jih je pa ženskega spola, p. *verba, smreka, goba, roba, peta, lopa, veža, bajta, muha, krava, breza, sraka.*

Za zmehčanimi deblovimi glasniki in za samoglasniki sledi **ja** in za ustničnimi soglasniki **lja** mesto **a.** Za šumečimi soglasniki stoji vendar vselej **a,** p. *vaja, zarja, kaplja, krevlja, zemlja, luža, toča.*

Pred izobraznim zlogom **ja** se spreminja:

d v **j**, p. *vaditi* — *vaja; graditi* — *graja; rediti* — *reja; sedeti* — *seja; nuditi* — *nuja.*

g in **z** v **ž**, p. *grizem* — *griža; vrag* — *vraža; mazati* — *maža.*

k in **t** v **č**, p. *pitati* — *piča; svetiti* — *sveča; roka* — *roča; moker* — *moča; pokati* — *poča; platiti* — *plača.*

h in **s** v **š**, p. *duh* — *duša; nositi* — *noša; suh* — *suša.*

st v **šč**, p. *pust* — *puščava; gost* — *goščava; rast* — *rašča.*

Imena srednjega spola se dokončavajo na **o** ali pa na **e**, p. *leto, berdo, breme, kozle, pišče.*

1. Najnavadniše končnice.

§. 13. **a** za imena ženskega spola p. *roka*, *krava*, *črešnja*, *megla*, *trava*, *sestra*.

ád za imena ženskega spola in pomenjajo navadno več reči brez posebne vrednosti p. *zelenjád*, *suhljád*, *telád*, *plaščád*; — včasi je končnica **ád** tudi moškega spola p. *sternád*, *obád*, *močirád*.

áč kaže moške in **ača**, **ačica** ženske osebe, p. *kovač*, *kovačica*; *berač*, *beračica*; *glavač*, *glavača*; *pomagač*, *orač*. Končnica **ača** zaznamuje tudi orodja, p. *kopača*, *terača*, *vertača*.

áj pomenja kako služečo osebo, orodje ali prostor, p. *strežáj*, *čuváj*, *deržáj*, *lučáj*, *skokáj*, *tečáj*, *streláj*.

ak znamenuje kako moško osebo ali samca, kakor tudi orodja ali hrambe p. *lesjak*, *sernjak*, *junak*, *vojščak*, *pepelnjak*, *ribnjak*, *zelnjak*, *plevnjak*. — Za enake ženska imena služi *akinja*, *ačica* in *akulja*, p. *junakinja*, *vojšakinja*.

alo, **ilo**, **lo** in **ulja** kaže večidel orodja, sredstva in djanja, p. *pokrivalo*, *mazilo*, *obuvalo*, *šilo*, *zerkalo*, *oznanilo*, *zdravilo*, *perulja*.

àn, **an**, **anec** za moška in **anka**, **anica** za ženska imena p. *teržan*, *teržanka*; *vaščan*, *vaščanka*, *racman*, *serpan*, *perstan*.

àr, **ar** pomenja kakega delavca; — **arica** delavčinjo; — **arija** rokodelstvo; — **arnica** delavnico; — **arina**, **arnina** plačilo za delo; — **arstvo** umetnost; — **ariti** kako rokodelstvo opravljati, p. *pisar*, *pisarica*, *pisarija*, *pisarnica*, *pisarnina*, *pisarstvo*, *pisariti*; *kolar*, *kolarica*, *kolarija*, *kolarnica*, *kolarnina*, *kolarstvo*, *kolariti*.

ast kaže večidel, kakšno je kaj, p. *popolnomast*, *božjast*.

ava kaže sploh velike prostore ali zaloge, p. *deržava*, *širjava*, *dobrava*, *goličava*, *puščava*, *svečava*, *kurjava*.

azen za imena ženskega spola, p. *bojazen*, *golazen*.

ba kaže kako opravilo p. *služba*, *vodba*, *godba*, *strežba*, *sodba*, *strežba*.

e za srednja imena, p. *serce*, *pišče*, *tele*, *seme*, *vreme*, *selišče*.

ec kaže moške osebe, pa tudi marsiktere druge reči. To končnico dobivlja prav veliko samostavnih imen, ki so iz prilogov, zaimen, števílk, posebno pa od preteklega priložaja izpeljani; vendar se mora pri djavnem priložaji vselej **l** v **v** spremeniti, p. *delavec*, *igravec*, *vdovec*, *krovec*, *delivec*, *izpraševavec*, *kaznovavec*, *kaznjenec*; *junec*, *studenec*, *klanec*, *konec*, *konopec*, *cepec*.

ej kaže večidel kako hitro dokončano djanje brez posebne važnosti p. *pomiglej*, *vgrizlej*, *mahlej*, *poseglej*, *zdihlej*.

el, elj znamenuje delajoče osebe, pa tudi druge reči, in se večidel nedoločivnemu naklonu mesto **i** priveša, p. *učitelj, kerstitelj, odrešitelj, gonitelj; kozel, orel, šapelj, črevelj, rabelj.*

èt kaže kako precej važno djanje, p. *trepèt, derskèt, hropèt.*

ev za ženska imena, ktera se tudi na **va** končati morejo, p. *cerkev* (cerkva), *kletev* (kletva), *molitev* (molitva), *zverstitev* (zverstitva).

ezen za ženska imena, p. *bolezen, bojezen, ljubezen.*

ež kaže kakšnega sitnega človeka, tudi djanja in priprave, p. *revež, snedež, smerkež, babež, sitnež, čudež, kradež, tepež, živež.*

ič za imena moškega spola, p. *mladič, gonjič, Ivanovič, Petranovič, Valentinič, Nikolajevič.*

ica, íca znamenuje ženske osebe, bolezni, orodja, posode, hrambe, vodé, p. *ženica, psica, merzlica, zlatenica, sklenica, perutnica, ustnica, žlica, spovednica, studenčnica, delavnica, veternica.*

ija kaže kak stan, rokodelstvo ali urade, p. *podertija, ropotija, sleparija, vertnarija, kovačija, zapovednija, namestnija, povelnija, dačovnija, poglavarija.*

ika kaže orodja ali tudi druge reči, p. *motika, sadika, rastlika.*

ín kaže različne štivilne dele, tudi moške osebe, p. *tretjín, petín, sedmín; capín, bogatín.*

ina znamenuje mesó ali kožo žival, plačila, jezike, različne dele, kraje, lesovje in druge reči, p. *kravina, teletina, govedina, dnina, prepisnina, dohodnina, voznina, brodnina, slovenščina, nemščina, petina, desetina, sedmina, polovina, brezovina, srebernina, zlatina.*

ír služi za moška imena, p. *pastír, hudír, prepír, brebír.*

išče (nepravilno *iše*) znamenuje prostore ali dele orodja, p. *borišče, pšenišče, režišče, pokopališče, sekirišče, platišče, topořišče.*

ivo kaže priprave p. *strelivo, pecivo, stavivo, gradivo, steljivo, predivo.*

jak za moška imena, p. *lesjak, pernjak, volovjak, svinjak.*

je kaže sploh mnogo med seboj enacih reči, p. *germovje, cvetje, grozdje, sadje, drevje, perje, bukovje, deževje.*

jek pomenja večidel blato ali gnoj posameznih živali, p. *volovjek, ovčjek, človečjek, kravjek, podganjek.*

ka za ženska imena, orodja, števila, priprave in druge reči p. *lažnjivka, šivanka, dvojka, trojka, osmerka, sedmerka, pečenka.*

nja za mnogotera djanja, p. *prošnja, vožnja, skušnja, nošnja, rošnja.*

nik, ník znamenuje moške osebe, posode, orodja itd. p. *grešnik, stvarnik, učenik, žernik, sapnik, božičník.* Boljše je vendar reči: *stvaritelj, učitelj* itd.

o za srednja imena p. *delo, vedro, betvo, mjilo, selo.*

oba znamenuje kakšnost ali zapopadek taiste, p. *zloba, hudoba, svetloba, gnjiloba, kisloba, sladkoba.*

ost, óst za ženska imena, ktere kak stan ali kakšnost znamenujejo, p. *mladost, slabost, čistost.*

ota znamenuje ravno to, kar *ost* p. *temota, toplota, gorkota, merzlota, sladkota, čistota, slabota.*

òt kaže kak glas, ki se večkrat ponavlja, p. *ropòt, pleskòt, šumòt.*

ovec in **evec** za različna vina in druge žgane reči, p. *kafrovec, hruškovec, slivovec, tepkovec.*

ovje kaže še na večo množico reči kakor *je* p. *germovje, deževje, cvetovje.*

stvo in **štvo** kaže kako ljudstvo, stan ali čast p. *človeštvo, junaštvo, povelništvo, glavarijstvo, vladarstvo, vojvodstvo, devištvo.*

2. Pomanjševavne končnice.

§. 14. Kader od kake majhne ali sploh ljubke reči govorimo ali se komu prilizujemo, vpotrebujemo vselej pomanjševanih imen.

Pervo pomanjšanje. Pomanjšujemo:

a) moška imena, če jim končnice: **ec, ej, ek, ič** pridenemo, p. *nož — nožek, nožej, brat — bratec — bratej; kralj — kraljič; kruh — kruhec — kruhej; klobuk — klobuček.*

b) ženska imena, ako korenini: **ica, ika, ka** pristavimo, p. *roka — ročica; sestra — sestrica; hiša — hišica — hišika; žěna — ženica — ženka.*

c) srednja imena, kader jim končnico **a** druzega sklona v: **e, ce, ice** premenimo, p. *selo — selice; vino — vince; drevo — drevesce; pero — peresce.*

V zaničevavnem ali pomiljivem pomenu se slišijo končnice **be** in **če** p. *baba — bable; golob — golobče; otrok — otroče; osel — osle; junec — junče.*

Imena, ki so le v množnem broju v rabi, se tudi v taistem pomanjšujejo, p. *dveri — dverice; gosli — goslice; usta — ustica.*

2. *Drugo pomanjšanje.* Enkrat pomanjšana imena se dajo, če blagoglasje pripustí, še drugič pomanjšati in sicer takole:

a) Pomanjšavne končnice moških imen: **ec, ej, ek** in **ič** se v:

ček, **iček**, **ičič** spremenjajo, p. *nož — nožek — nožiček; kralj — kraljič — kraljiček; konj — konjič — konjiček, konjičič.*

b) Pri ženskih imenih se premenjajo: **ica**, **ika**, **ka** v **ičica**, **čkica**, **kica** p. *sestra — sestrica — sestričica — sestrička; glava — glavica — glavičica — glavička; roka — ročica — ročičica.*

c) Pri srednjih imenih se končnice: **ce**, **ice**, v **čice** in **ičice** spreminjajo, p. *vino — vince — vinčice; pero — peresce — perescice.*

3. Povekšavne končnice.

§. 15. Imena s povekšavnimi končnicami pomenjajo razun velikosti tudi kaj gerdega, ostudnega ali zaničljivega. Končnice so:

a) za moška imena: **ač**, **ak**, **an**, **avs**, **avt**, **ež**, **in**, **on**, **ot**, **uh**, **un**, **in**, **už**, p. *hlačon, potepuh, zmikavt, štorklež, zavaljuh, bahavs, kmetavs, gerdun.*

b) za ženska imena, p. **ača**, **ana**, **avslja**, **avtlja**, **atlja**, **uga**, **ulja**, **ura**, **uta**, **uza**, p. *glavana, kmetavslja, zmikavtlja, babula, babuza, babura, vlačuga.*

4. Zlaga sostavljenih imen.

§. 16. Pogosto se imena sostavljajo:

a) s samostavnimi imeni in prilogi, vender skoro vselej pisme **o** vmes postavljajo, p. *letopis, vodotok, červojed, vodonos, hudo, urnik, staroverec, gerdogled.*

b) s števílnicami in zaimeni, p. *stoklasa, stoletje, samoglavec, trinog, samouk, vsegavednost, svoboda, samolet, teden.*

c) z glagoli, vendar večidel le pri vlastnih in zaničevavnih imenih, p. *Vladislav, Vladimir, vertoglavost, tresorepka, tresoglav.*

d) s predlogi pogostoma in prizečji malokdaj, p. *brezbožnik, razloček, obseg, okraj, nečast, blagoslov.*

5. Zlaga ljudstvinih imen.

§. 17. Moška ljudstvina imena se zlagajo večidel na: **ec**, **an**, **anec**, in ženska na: **ka**, **ica** in **anka**, p. *Celovec — Celovčan, Celovčanka; Gorenec — Gorenka; Gradec — Gradčan, -ka; Ljubljana — Ljubljančan, -ka; Egipt — Egipčan, -ka; Korošec — Korošica; Kranjec — Kranjica.*

Za ustničnimi soglasniki se stavi večidel: **lján** — **ljanka**, p. *Humljan — Humljanka, Verbljan — Verbljanka.*

Dežele se rabijo večidel s končnico **sko** ali **ško** kot prilogi, p. *Avstrijansko, Koroško, Dolensko, Gorensko, Ogersko.*

Ženski primki se zlagajo na: **inja, ka, ovka** ali **ova** p. *Jaklin — Jaklinka, Jaklinova; Potočnik — Potočnjikinja; Perko — Perkovka.*

6. Zlaga ptujih imen.

§. 18. *a)* Imena moških gerških ali latinskih imen s končnico: **es, os** in **us**, odveržejo te končnice, p. *Ulises — Ulis; Epikurus — Epikur. Markus* ima *Marka, Marko* ali *Markež.*

b) Imena s koncom **as** odpahnejo **s**, p. *Matias — Matia, Jeremias — Jeremia, Lukas — Luka.* Če imajo pa pred končnico *as* samoglasnik **e** tako **eas** v **ej** premenijo, p. *Andreas Andrej.*

c) Imena, ki se na **ius** dokončajo, *ius* ali saj *us* odveržejo, p. *Alojzius — Alojz, Alojzi, Livius — Livi; Antonius — Anton; Gervazius — Gervazi.*

d) Imena s koncom **aus** in **eus** premenijo **us** v **j**, p. *Arhelaus — Arhelaj, Timoteus — Timotej.*

e) Imena, ki v svojem jeziku rodivnik podaljšajo, odveržejo **is** rodivnika, p. *Cicero — Ciceronis — Ciceron; Palas — Paladis — Palada; Plato — Platonis — Platon.*

f) Imena krajev na **ium** preminjajo ti izhod v **ja**, p. *Lacium — Lacja, Regium — Regja.*

II. Sklanjanje imen.

§. 19. *Sklanjati* se pravi, imena po spolih, številih, sklonih in sklanjah premenjati. Pri sklanjanji imen je torej paziti; 1. na *spol,* 2. na *število* ali *broj,* 3. na *sklon* in 4. na *sklanjo* ali *sklanjanje.*

O spolu.

§. 20. Samostavna imena so trojega spola; *moškega, ženskega* in *srednjega.*

Kakšnega spola da je kako ime, se more spoznati, ako se gleda, kaj pomenja, ali kako se dokončava.

1. *Moškega spola* so:

a) Vsa imena, ki nekaj moškega pomenjajo p. *sluga, oče, vojvoda, brat.*

b) Ktera se na *soglasnik* dokončavajo, le samo tista ne, ki v drugem sklonu i dobijo, p. *pert, križ, mesec.*

c) Imena pismen, p. veliki *A* in mali *r.*

2. *Ženskega spola* so:

a) Vsa imena, ki kako žensko osebo ali samico pomenjajo, p. devica, mati.

b) Ki se na **a** dokončavajo, če kaj moškega ne pomenijo, p. *riba, zvezda, truma.*

c) Vsa večzložna imena na: **ast**, **azen**, **est**, **ev**, **ezen**, **ist**, **ost** in **ust**, p. *mladost, bolezen, korist, čeljust.*

d) Nektera imena, ki se sicer na soglasnik končajo, vendar v drugem sklonu enojnega števila **i** dobijo, kakor: *basen, bil, bran, cev, čast (čest), četert, čvetér, derhál, dlan, gaz, globél, gnjat, gos, gož, grez, guž, jed, jel, jesén, jezer, kád, kal, klet, klop, kokoš, kop, kopel, kost, krepel, last, laž, luč, mast, med* (ruda), *misel, miš, mlat, mlev, moč, mrav, napoved, nemoč, nit, noč, obitelj, obrest, obutev, os, osterv, pamet, parst, pást, peč, pést, perhal, pesem, pijál, pišál, piščel, plát, poč, pomlád, pomoč, postát, postelj, posterv, povoden, paprat, pučel, pužál, rál, rast, reber, reč, réd* (versta), *res, rež, rit, seč, sedmer, senožet, skrel, slast, smet, spomlad, stern, stran, strast, stvar, ščet, vás, vajet, verzel, vest, vez, vigred, vjer, vlast, uš, zadel, zél, zibel, zver, zmes, žel, žerd (žerv), žival* in še nekaj druzih.

3. *Srednjega* spola so vsa imena, ki se na **e** ali **o** končajo in moških ali ženskih oseb ne pomenijo, p. *solnce, serce, lono, vedro.*

Pôt je na Kranjskem gorenske strani ženskega spola, sicer pa večidel moškega. V množnem številu ima zraven *poti* tudi *pota.*

Nektera imena so samo v množnem številu v navadi. Moška se dokončavajo na **i**, če v drugem sklonu *ov* dobijo, sicer so ženskega spola, ženska na **e** in srednja na **a**.

O številu ali broji.

§. 21. Število je trojno: *enojno, dvojno* in *množno.*

Enojno ali *enojnik* stoji, kadar se od ene, *dvojno* ali *dvojnik*, kader se od dveh, in *množno* ali *množnik*, kadar se od več kakor dveh oseb ali stvari govori.

Vender od udov, ki jih na telesu po dvoje imamo, rajši v množnem številu govorimo, le tedaj ne, ko jih hočemo v govoru posebno določiti, p. *z očmi vidimo, z ušesmi pa slišimo. Z obema rokama.*

Zborna imena na **je** imajo samo enojno število; temu nasproti so druga imena samo v množnem v navadi.

O sklonih.

§. 22. Samostavna imena se dajo v vsakem broji šesterokrat spreminjati. Te premembe se kličejo *skloni*. Torej imamo v vsakem broji *šest* sklonov, ker je *klicavnik* vselej *imenovavniku* enak.

1. *imenovavnik* (nominativ) na vprašanje: *kdo* ali *kaj?*
2. *rodivnik* (genitiv) „ „ *koga?* ali *čega?*
3. *dajavnik* (dativ) „ „ *komu?* ali *čemu?*
4. *toživnik* (accusativ) „ „ *koga?* ali *kaj?*
5. *mestnik* (local) „ „ *čej, kje?*
6. *druživnik* (social, instrumental) „ s kom? ali s čem?

Mestnik in druživnik se v slovenščini blizo nikdar brez predloga ne rabita.

O sklanjah.

§. 23. Sklanje imamo *tri*. Po pervej se sklanjajo moška, po drugej ženska in po tretjej srednja imena.

Imena moškega in srednjega spola se končajo v drugem enojnem sklonu na **a** in ženskega spola na **e** ali **i**.

A. Perva sklanja.

§. 24. Po pervej sklanji se sklanjajo vsa imena moškega spola, kakor sledeči primer kaže:

Enojno	dvojno	množno število
1. jelen	jelen-a	jelen-i
2. jelen-a	jelen-ov	jelen-ov
3. jelen-u	jelen-oma	jelen-om
4. jelen-a	jelen-a	jelen-e
5. jelen-u	jelen-ih	jelen-ih
6. jelen-om	jelen-oma	jelen-i.

Opombe.

1. Pri imenih *neživih reči* je v enojniku četerti sklon vselej pervemu enak, p. *Priložnost greh dela. Zima ves cvet pokončava.*

Če se pa ime nežive reči na živo prenaša ali nanaša, se derží sklanje živih reči p. *Glej tega germa ali brega.*

V staroslovenščini je bil vendar četerti sklon tudi pri živih stvaréh pervemu enak.

---

*) Na Krajnskem in semtertje drugot se govori mesto *om, oma* le *am, ama.*

2. Polglasnik **e** v pregibnem zlogu se pri sklanjanji vselej odpahne, p. *slepec — slepca, slepcu itd. učenec — učenca itd.*

3. Za pismeni **j**, **ž**, **š**, **č** se v pregibnem zlogu **o** pravilno v **e** spreminja p. *nož — nožem — nožev ɔc. pisar — pisarjem, pisarjema ɔc.* Za timi pismeni se v mestniku tudi **u** rad v **i** prelija, kar posebno za pismenom **j** veljá, p. *nož — pri noži* mesto *nožu; pisar — pri pisarji* mesto *pisarju.*

4. Moška enozložna imena z zategnjenim naglasom dobivajo v drugem enojnem sklonu kakor v staroslovenščini mesto **a** sploh zategnjen **ú**, p. *grad — gradú; rod — rodú; med — medú; sad — sadú.* Sicer se jim more pred pregibnim zlogom po vsih sklonih **ov** ali oziroma **ev** privesiti, kakor sledeči primer kaže.

	Enojno	dvojno	množno število.
1.	tat	tat-a, -ova	tat-i, -je, -ovi
2.	tat - a, - ú, - ova	tat - ov	tat - ov
3.	tat - u, -ú, -ovu (ovi)	tat - oma, -ovoma	tat - om, (em) ovom
4.	tat - a, -ova	tat - a, -ova	tat - i, -e, -ove
5.	tat - u, -ovu (ovi	tat - ih, (eh) -ovih	tat - ih, (eh) -ovih
6.	tat - om, -ovom	tat - oma, -ovoma	tat - i, (- mi) -ovi.

Ravno tako dobivajo privesek **ov** **(ev)** tudi nektera imena s dvema zlogoma.

5. Imena, ki v drugem enojnem sklonu na **ba, da** in **ta** izhajajo, dobivajo večidel v pervem množnem sklonu mesto **i** končnico **je**, p. *gospodje, kmetje, golobje.*

Ravno to velja tudi od nekterih ljudstvinih imen, p. *Ljubljančan — Ljubljančani* ali *Ljubljančanje.*

6. Pred samoglasnikom **i** v pregibnem zlogu se **k** rad v **c** spreminja p. *otrok — otroci, otrocih ɔc.; junak — junaci, junacih.*

7. Večzložna imena na **ar**, **er**, **ir** in živih reči na **ur** jemljejo pri sklanjanji pred pregibnim zlogom večidel **j** k sebi, p. *pisar — pisarja, pisarju ɔc.; dihur — dihurja, dihurju ɔc.*

8. Imena na **elj** ali **el**, posebno če kaj živega pomenijo, dobivajo pri sklanjanji **n**, p. *apostelj — aposteljna, aposteljnu ɔc.; brencelj — brenceljna ɔc.*

9. Nektera imena moškega spola so prideržale drugi staroslovenski množni sklon, ki je pervemu enojnemu sklonu na koncu enak, p. *otròk* — 2 skl. *otrók; môž — móž; kònj — kónj; zôb — zób* ali *zobí, las — lás* ali *lasí.* p. *Veliko móž in kónj je v valovih dereče reke vtonilo. Nehvaležni sin ni porajtal belih lás svojega očeta.*

10. V 4. množnem sklonu imajo sledeče besede **i**: *dan, dne* — 4. skl. *dní* ali *dnove; ljud — ljudí; dar — darí* ali *darove*. Ravno tako pogosto tudi tiste, k se po primeru *tat* sklanjajo.

11. *Ljud* se sklanja v množnem številu takole: 1. ljudje (tudi ljudí); 2. ljudí; 3. ljudém; 4. ljudí; 5. ljudéh; 6. ljudmi.

12. *Dan, den* se sklanja: v enojniku 1. 4. dan, den; 2. dné, dneva, dnòva, dana; 3. 5. dnu, dnevu; 6. dnem, dnevom; dvojn. 1. 4. dneva, dnova; 2. 4. dní, dnov; 3. 6. dnevoma; 5. dneh, dnevih; množn. 1. dní, dnevi, dnovi; 2. dní, dnevov, dnov. 3. dnem, dnevom; 4. dni, dneve, dnove; 5. dnéh, dnevih, dnovih, 6. dni, dnevi, dnovi.

13. Imena moškega spola na **a** se sklanjajo po pervem sklanjanji, ne pa kakor v staroslovenščini po primeru ženskih na *a*, p. *vojvoda, sluga*.

14. Imena moških oseb, si se končajo na **a**, **e**, **i** ali **o**, se sklanjajo po pervem sklanjanji in dobijo pred pregibnim zlogom **t**, p. *Janko — Jankota; Jože — Jožeta; Obreza — Obrezata; Kosinski — Kosinskita*.

15. Nektera imena moškega spola s tverdim dokončajem so še staroslovenski klieavnik na **e** obderžale, p. *brat — brate!*

16. Besedi *pót* in *kót* se v množnem številu rade kakor srednja imena sklanjate: 1. 4. *póta, kóta* itd.

17. Nektera imena so samo v množnem številu v navadi, p. *žganci, metljaji, bodljaji, senci, rezanci, gostosevci, bobki* itd.

P r i m e r i.

Lenuhu kruli rad glad po trebuhu. — Kakoršni gospodarji, taki posli. — Če vlečeš očeta do praga, te bodo tvoji otroci čez prag sunili. — Ako bi ljudje ne merli, bi že davno svet poderli. — Domačega tatú se je teško vbraniti. — Otroci in vsi ljudje imajo angelje nebeškega očeta za varhe. — V sredoveku so rabeljni rudeče plajše nosili. — Pitni bratje v mladosti, siromaštva svatje v starosti. — Spomladnega cvetú se vse veseli. — Jezusovi aposteljni so njegov nauk po vsem svetu, vsim ljudem, prijateljem in neprijateljem razlagali. — Mladenči nauke mladih dní ne zamudite!

Skerbi za dušne zaklade, ki ti jih tatje ne ukradejo in moli ne snedo. — Denar in izbrušen nož si lahko v prid ali škodo ober-

---

*) Kakor *ljud* v enojnem se *človek* v množnem številu le malokdaj rabi.

neš. — Ni ga podjeda od hudega soseda. — Od daleč se zogibaj hudobnih ljudí; hudobnež pravičnega lahko skazí. — Iskren in raven pogled čislá ves svet. — Očetje! dajajte svojim sinom strah, da ne postanejo tepeži ali tatje. — Od dne do dne se bolj bližamo grobu. — V boji veliko junaških mož in konj konec najde. — Kdor se z volkovi pajdaši, je ž njimi tuliti primoran. — Čudna so póta božje previdnosti.

B. Druga sklanja.

§. 25. Po drugem sklanjanji se sklanjajo vsa imena ženskega spola, naj se dokončavajo na samoglasnik **a** ali na kak *soglasnik.*

Ženske besede na samoglasnik *a* se sklanjajo po primeru A, besede na soglasnik po primeru B in če v drugem sklonu zategnjen *í* dobijo po primeru C.

	A	B.	C
		Enojno	
1.	žen-a	nìt	peč
2.	žen-e	nít-i	peč-í
3.	žen-i	nít-i	péč-i
4.	žen-o	nìt	peč
5.	žen-i	nít-i	péč-i
6.	žen-o	nít-jo	peč-jó
		dvojno	
1.	žen-i	nit-i	peč-í
2.	žen	nit-i	peč-í
3.	žen-ama	nit-ima	peč-ema
4.	žen-i	nit-i	peč-í
5.	žen-ah	nit-ih	peč-éh
6.	žen-ama	nit-ima	peč-ema
		množno število	
1.	žen-e	nit-i	peč-í
2.	žen	nit-(i)	peč-í
3.	žen-am	nit-im	peč-ém
4.	žen-e	nit-i	peč-í
5.	žen-ah	nit-ih	peč-éh
6.	žen-ami	nit-mi	peč-mí

Opombe.

1. Pri nekterih ženskih imenih, ki iz dveh zlogov obstoje, prestopi naglas razun 3. in 5. sklona na pregibni zlog, p. *vodè, vodé* v 3. in 5. množnem sklonu je **a** predtegnjen: *vodâm, vodâh.*

Te imena privešajo navadnemu drugemu sklonu dvojnega in množnega števila včasi potegnjen **á**, p. *voda* — *vodá*, *gora* — *gorá*.

2. Imena na **ija** imajo v 3. in 5. enojnem sklonu pravilno **ii** mesto *iji*, p. *podertija* — *podertii* mesto *podertiji*, *županija* — *županii* mesto *županiji*. Ptuja imena imajo večidel **ia** mesto **ija**, p. *Maria*, *Azia*, *Anglia*, *Rozalia*, *Volhinia itd.*

3. Ako bi se v dvojnem ali množnem rodivniku preveč terdih soglasnikov na koncu sošlo, se pa polglasnik **e** (pred **j** pa **i**) vmes postavlja, p. *sestra* — *sester*, *iskra* — *isker*, *kaplja* — *kapelj*, *bradlja* — *bradelj*, *suknja* — *sukenj*, *zarja* — *zarij*.

4. *Gospá* se takole sklanja:

E n o j n o

1. gospa, 2. gospé, 3. gospéj, 4. gospo, 5. gospej, 6. gospo (oj).

D v o j n o

1. 4. gospé, 2. gospá; gosp. 3. 6. gospema, 5. gospeh.

M n o ž n o.

1. 4. gospé, 2. gospá, 3. gospem, 5. gospeh, 6. gospami.

5. *Beseda* ima v dvojnem in množnem rodivniku mesto *beséd* večidel *besedí*.

6. Kakor pri moških se izpahne v sklanjanji tudi pri ženskih imenih polglasnik **e** v končnih zlogih, p. *pesem* — *pesmi*, *misel* — *misli*, *ljubezen* — *ljubezni*, *cerkev* — *cerkvi* ali *cerkve*; *breskev* — *breskvi* ali *breskve* itd.

Vsa ta imena dobivajo v enojnem druživniku zlog **ijo** mesto **jo**, p. *pesem* — *pesmijo*, *ljubezen* — *ljubeznijo*, *cerkev* — *cerkvijo*, *razdelitev* — *razdelitvijo*, *žetev* — *žetvijo*.

Imena, ki se navadno na **ev**, **ov**, **uv** in **em** končajo, imajo v nekterih krajih tudi izhod na **a** in se pravilno po primeru A sklanjajo, p. *cerkev* ali *cerkva*, *molitev* ali *molitva*, *razdelitev* ali *razdelitva*, *pesem* ali *pesma*.

7. *Mati* in *hči* dobivate v rodivniku mesto **i** — **ere** in se pravilno po primeru A sklanjate, samo da v enojnem toživniku nimate **o** in se v enojnem druživniku ravnate po primeru B, p. 1. mati, hči, (hčer), 2. mátere, hčére, 3. materi, hčeri, 4. mater, hčer, 5. materi, hčeri, 6. materjo, hčerjo itd.

8. *Kerv* se pravilno sklanja; vendar v 1. in 4. enojnem sklonu se govori navadno *kri*. Tudi *krije* v 2. 3. in *krijo* v 6. sklonu je semtertje slišati.

9. Več imen je samo v množniku v navadi p. *bukve*, *burkle*, *cepí*, *vile*, *duri (dveri)*, *gosli*, *hlače*, *klešče*, *grablje*, *smeti*, *statve*, *steje*, *škarje*, *svisle*, *toplice*, *vice*, *stope*, *okovi*, *persi*, *droži* itd.

P r i m e r i.

Zapeljivost je skritej jami podobna. — Kdor se na ptujo pomoč zanaša, v situ vodo prenaša. — Za staro vero, stare ljudí in star denár naj ti bo vselej mar. — Med pravico in krivico ni srede. — Kdor na beračii ene čevlje razdere, beračije ne opustí. — Slovenske dežele imajo veliko prav velicih gorá. — Steza časti je ledena gaz, ki hitro zvodení. — Na razvalinah novina oživi. — Po hudej tovaršii ruda glava bolí. — Žene so dolzih las, pa kratkih misel. — Zlata roka železne duri prebije. — Od dobrih besedí se nihče ne zredí.

Vari se tistih maček, ki spredej ližejo, zadej pa praskajo. — Hudobec na svetu druge sreče ne pozná, kakor pojedine. — Imej si kraljevo palico v rokah, ali pa beraško, težka je, in ni stanú brez težave. — Rodove, ki nimajo prave vere ne nauka, boš težko od živine ločil. — Kjer ni sramožljivosti, tudi ni časti. — Te bukve obsežejo veliko lepih pesem in molitev h časti prečiste device Marie. — Gospém strežejo služabnice, kterim hišne pravimo. — Grabljam pravijo v nekterih deželah zobače. — Lepih pesem glas seže v deveto vas. — Kdor domače navade in šege zasmehuje, je ptujega duha navzet.

C. T r e t j a s k l a n j a.

§. 26. Semkaj gredó vsa imena srednjega spola in se takole sklanjajo

Enojno	dvojno	množno število.
1. let-o	let-i	let-a
2. let-a	let	let
3. let-u	let-oma	let-om
4. let-o	let-i	let-a
5. let-u	let-ih	let-ih
6. let-om	let-oma	let-i (ami)

O p o m b e.

1. Pri srednjih imenih je vselej toživen imenovavnemu sklonu enak.

2. Po soglasnikih **j, ž, š** in **č** se zlogi *om, oma* sploh v *em, ema* spreminjajo, p. *listje* — z *listjem.* Za timi soglasniki tudi **u** mestnika rad v **i** prehaja, p. na *polji* mesto na *polju.*

3. Ako se v dvojnem ali množnem rodivniku preveč soglasnikov snide, se polglasnik **e** in pred **j** samoglasnik **i** vmes deva, p. *kraljestvo — kraljestev; okno — oken; narečje — narečij; stoletje — stoletij.*

4. Imena s potegnjenim **ó** na koncu dobivajo pri sklanjanji zlog **es**, ako kake snove ali skupšine ne pomenijo, p. *drevó — drevesa, koló — kolesa, teló — telesa; peró — peresa, nebó — nebesa, čudó — čudesa, črevó — črevesa, slovó — slovesa, okó — očesa, uhó — ušesa* (ali ušeta). — Ako *nebó* nebeško tverdino pomenja, se pravilno: *nebó — neba* itd. sklanja.

Ako se od človeških ali živalskih reči govori, se *okó* v množniku takole sklanja: 1. 2. 4. očí; 3. očém; 6. očéh (očíh); 6. očmí. Sicer se sklanja pravilno: očesa, očes itd.

5. Imena na **me** pri sklanjanji **n** prilagajo, p. *pleme — plemena, seme — semena, vime — vimena, vreme — vremena, teme — temena, sleme — slemena, seme — semena, breme — bremena.*

6. Imena živih večidel *mladih stvari,* ki se na **e** končajo, mu prilagajo v vsih sklonih **t**, p. *tele — teleta, teletu* ɔc.; *pišče — piščeta; živinče — živinčeta; dete — deteta; prase — praseta; kljuse — kljuseta.*

7. Zborna imena na **je** se kakor beseda *„blago“* samo v enojnem broji sklanjajo. Samo tedaj dobijo nektera zborna imena tudi množno število , kadar jih kot verstne upotrebujemo, p. *drevje, hrastovje, cvetje, sadje, podnebje, listje, germovje. Štajarska vina so dobrega okusa.*

8. Nektera imena srednjega spola se samo v množnem broji rabijo, p. *jetra, usta, kola, nedra, derva, pluča, tla, vrata* itd.

9. Beseda *tla* se takole sklanja: 1. tla, 2. tal, 3. tlam, 4. tla, 5. tleh, 6. tlami.

10. *Dete* postane v množniku zborno ime in se takole sklanja: 1. 4. deca, 2. dec, 3. decam, 5. decah, 6. decami itd.

Primeri.

Kedaj vrana vrani oči izkljuje. — Česar okó ne vidi, serce ne želi. — Krivično blagó nima teka. — Dokler prosi, zlata usta nosi; kadar vrača, herbet obrača. — Česar je polno serce, rado iz ust gre. — Nekter kmet je gibčen pri plesu, pa okoren pri drevesu. — Jabelko ne pade dalječ od drevesa. — Bog je človeku dve ušesi, pa samo ena usta dal, da bi manj govoril kakor slušal. — Poterpljenje železna vrata prebije. — Bogaboječe serce v persih

in dobra dela so blago za nebesa. — Solnce je svetilo vsih nebeških tel našega osolnčja. — Pridna deca so veselje svojim staršem.

Gospodarja oči več opravijo, kakor pa roke. Potreba je nam dveh reči: dobrega slovesa in dobre vesti. — Železni vozovi imajo po 6 in 8 koles in po 10 oken. — Iz kterega drevesa sadje samo pada, ga ni treba tresti. — Očí so okna našega trupla. — Veselje in žalost si roko podajata. — Sraga nedolžnosti se ne posuši, v nebesa spuhtí. — Zvezde in vse svetila na nebu nam goré veličastvo nebeškega očeta.

Drugi odstavek.

O prilogu.

§. 27. Prilogi so imena, ki pomenjajo, kakošna ali čigava je kaka oseba ali stvar, p. *lepa sosedova hiša.* „*Lepa*“ pové, kakšna je hiša in „*sosedova*“ čigava da je hiša.

Zatorej se dajo prilogi razdeliti v *priznanivne,* ki osebam ali stvarém kakšnosti ali lastnosti priznanujejo in v *prisvojivne,* ki osebam posest ali last prisvojujejo ali prilastujejo.

Pri prilogu je posebno gledati 1. na zlaganje, 2. na sklanjanje in 3. na stopnovanje.

Zlaganje prilogov.

§. 28. Prilogi so ali korenine, ali rastlike, ki se od druzih delov govora izobrazujejo, če jim razne končnice pridenemo. Vselej se končajo za moški spol na soglasnik, za ženski na **a** in za srednji na **o** (po mehkih soglasnikih na **e**) ali pa če določivno govorimo za moški spol na **i**, za ženski na **a** in za srednji na **o** ali **e.**

Polglasnik **e** v moških končnicah: *ek, el, en, er, ev* itd. in **á** v končnici *ák* in *án* namesto *ek* in *en* se za ženski in srednji spol vselej izpahuje, p. *grenak* (mesto *grenek*), *grenka, grenko, srečen, srečna, srečno.*

Koreninski prilogi.

§. 29. Koreninski prilogi se večidel dokončavajo na terde soglasnike, p. *blag, mlad, ljut, svét, dolg, bos, poln, sam, sterm,*

lév, gotóv, tóp, tih, jak itd. V ženskem spolu dobivajo **a** in v srednjem **o** na koncu: *blag, blaga, blago; rad, rada, rado; lev, leva, levo.*

Izpeljani prilogi.

§. 30. Prilogi se večidel od druzih imen izpeljujejo in sicer:

a) od *imen*, p. *bratov, a, o; materu, a, o; sestrin, a, o; pasji, a, e; ženski, a, o; človeški, a, o; drevesen, sna, o; černoók, a, o; razoglav, a, o;* itd.

b) od *zaimen*, p. *naš, vaš, moj, njegov, svoj* itd.

c) od *števílnic*, p. *obój, a, e; dvoj, a, e; čveter, a, o; peternat, a, o; pervi, a, o; šesti, a, o* itd.

d) od *glagolov*, p. *vroč, a, e; znan, a, o; rudeč, a, e; vnet, a, o; zrel, a, o; gnjil, a o; nagajiv, a, o* itd.

e) od *predlogov*, p. *prednji, a, e; zadnji, a, e* itd.

f) od *prirečij*, p. *bližen, žna, o; okolen, lna, o; vnanj, a, e, znotranj, a, e* itd.

Najnavadniše končnice.

§. 31. Najnavadniše konĕnice pri izobraževanji prilogov so sledeče:

ast, asta, asto pomenja, da je čemu kaj podobno, p. *pasast, a, o, gerbast, a, o, resast, a, o.*

at, ata, ato pomenja ali velikost ali množino taistega, kar se imenu prilaga, p. *glavàt, a, o, kosmàt, a, o, rogàt, a, o, goràt, a, o, ljudnat, a, o, bradat, a o.*

av, ava, avo opetuje pomen koreninskega imena, p. *hripav, a, o, ternjav, a, o, cunjav, a, o, kervav, a, o, sničav, a, o, berljáv, a, o.*

aven, avna, avno se priveša večidel glagolom 5. in 6. oblike in pomenja nekaj djavnega, p. *delaven, vna, o, dokončaven, vna, o, bojevaven, vna, o, oziraven, vna, o.*

ek, ka, ko, p. *mehek, hka, o, težek, žka, o,* mesto **ek** stoji včasi **ak**: *krepak, pka, o.*

él, éla, élo in **él, la, lo** pomenja večidel kako lastnost ali kakšnost, p. *vesel, a, o, zagorel, a, o, topel, pla, o, medel, dla, o.*

en, na, no za kakšnost, p. *grešen, šna, o, strašen, šna, o, lačen, čna, o, snažen, žna, o.*

én, éna, éno, pomenja, iz česa da je kaj, p. *mésen, jeklén, ledén, prosén, rezén, suknén, bakrén.*

enj, nja, nje, p. *sledenj, dnja, e, predenj, dnja, e.*

ev, eva, evo služi sploh za prisvojivne priloge. Priveša se za mehkimi soglasniki, p. *kraljev, a, o, pisarjev, a, o, mladenčev, a, o.*

even, evna, evno, p. *deževen, vna, o, umeven, vna, o, zadeven, vna, o, pohleven, vna, o.*

in, ina, ino, služi posebno pri zlaganji prisvojivnih prilogov od ženskih imen, p. *ženin, a, o, sestrin, a, o, tetin, a, o, deklin, a, o.*

it, ita, ito in **iten, itna, itno,** pomenja večidel to, kar končnica *at, ata, ato,* p. *kamnit, a, o* ali *kamniten, tna, o, skalovit, a, o* ali *skaloviten, tna, o, hribovit, a, o, bregovit, a, o,* ali *bregoviten, tna, o, rodovit, a, o,* ali *rodoviten, tna, o.*

iv, iva, ivo, p. *nagajiv, a, o, snetiv, a, o, červiv, a, o, ljubezniv, a, o, lažnjiv, a, o.*

iven, ivna, ivno pomenja večidel to kar *aven, avna, avno* in se glagolom 3. oblike priveša, p. *prisvojiven, vna, rodiven, vna, o, terpiven, vna, o, hladiven, vna, o, krojiven, vna, o.*

ji, ja, je za zlaganje prisvojivnih prilogov od stvari, posebno od živali, p. *kravji, a, e, ribji, a, e, sernji, a, e, kozji, a, e, volčji, a, e, ovčji, a, e.*

kast, a, o, p. *belkast, a, o, rudečkast, a, o.*

l, la, lo kaže že storjeno djanje, posebno od glagolov, p. *gnjil, a o, stekel, la, o, zagorel a, o, vrél, a, o.*

ljiv, ljiva, ljivo se zlaga od glagolov in kaže, da se more kaj zgoditi, p. *premagljiv, a, o, izveršljiv, a o, razločljiv, a, o, topljiv, a, o, vsahljiv, a, o.*

n, na, no ali **t, ta, to** pri glagolih kaže že doveršeno delo, p. *zvit, a, o, znan, a, o, zaspan, a, o, dan, a, o.*

nat, nata, nato pomenja kako velikost ali množino, p. *skalnat, a, o, slamnat, a, o, plečnat, a, o, dvojnat, trojnat.*

oj, oja, oje pri števílnicah in prisvojivnih zaimenih, p. *dvoj, a, e, troj, a, e, oboj, a, e, moj, a, e, tvoj, a, e, svoj, a, e.*

ov, ova, ovo zlaga prisvojivne priloge od moških imen, p. *bratov, a, o, očetov, a, o, kmetov, a, o.*

ovnat, ovnata, ovnato včasi mesto *nat, nata, nato,* p. *plečovnat, bregovnat.*

ski, ska, sko ali **ški, ška, ško** včasi **ovski, ovska, ovsko** služi za splošne prisvojivne priloge, p. *kmetski, kmetiški* ali *kmetovski, a, o, gosposki, a, o, pastirski a, o, očetovski, a, o.*

Omeniti je treba, da se soglasniki **t, st, z, ž, s, č, g, h** na koncu s **s**om vred pred *ski* v **s** spreveržejo, p. *deklič — dekliški, nebesa — nebeški, Čeh — Češki, Hrovat — Hrovaški.*

Soglasnik **c** pred *ski* se večidel odverže: *Slovenec — Slovenski*, *rokodelec — rokodelski*.

Ako se s soglasnikom **s** v *sk* ali *stro* snide kterikoli sikovec ali šumeč ali kterikoli tema soroden soglasnik, se ž njim spremeni v **š**, tode *d* ali *c* večkrat izpahne, p. *nograški*, *nemški*, *kranjski i. t. d.*

Pomanjšavne končnice.

§. 32. Pomanjšanje zaznamujemo s sledečimi končnicami:

ast, asta, asto, p. *rudečkast, a, o*, *belkast, a, o*, *sivkast, a, o*, *debelkast, a, o.*

klat, klata, klato ali **kljat, a, o**, p. *sivkljat, a, o*, *zelenkljat, a, o*, *černkljat, a, o.*

čken, čkna, čkno, p. *majčken, kna, o.*

činek, činka, činko, p. *majčinek, nka, o.*

ičen, čna, čno, p. *staričen, čna, o*, *mertvičen, čna, o.*

Povekšavne končnice.

§. 33. Povekšavne končnice so

ovit, a, o, p. *gorovit, a, o*, *derzovit, a, o.*

ovat, a, o ali **ovnat, a, o** p. *verhovat, a, o*, *stebelnat, a, o.*

ši, ša, še pri stopnjevanji, p. *lepši, a, e*, *gerši, a, e.*

Sostavljeni prilogi.

§. 34. Prilogi se tudi sostavljajo:

a) z *nikavno* besedico **ne** p. *nedolžen, nevaren, nezvést, nemiren.*

b) s *predlogi*, p. *pobožen, prileten, počasen, podložen, prirasel, brezskerben.*

Neločljivi predlog *pre-*, *spre-*, povišuje ali povekšuje pomen kakega priloga, p. *predrag*, (zlo drag ali preveč drag), *prelep, sprelep, prevelik, preljub* itd.

c) Z mnogo druzimi deli govora, p. *pervoleten, samopriden, trikoten, dolgoličen, velikonočen.*

Sklanjanje prilogov.

§. 35. Prilogi se sedaj vsi po enem primeru sklanjajo. Drugače je bilo vendar v staroslovenščini. Kadar se je nedoločivno govorilo, so sklanjali priloge ravno tako, kakor samostavna imena; kadar je bil pa od kake določene osebe ali stvari govor, so priloge s pomočjo tretje osebe **(i, ja, je)** pregibljali. Pervi način sklanjanja prilogov smo razun imenovavnika **(-, a, o)** že zgubili,

samo druzega smo malo premenjenega še obderžali. Razun v imenovavniku ne delamo nobenega razločka med določivnim in nedoločivnim prilogom na njegovem koncu, ampak le v samoglasnikih pred pregibnim zlogom, ki jih v določivnem pomenu vselej povzdignemo, p. *stari terg, visoki hrib, globóka voda, zeléno drevó* itd. po vsih sklonih. Nedoločivno pa: *star terg, visok hrib, globôka voda, zelêno drevo.* Sklanjajo se pa prilogi takole.

Moški	ženski	srednji spol
	Enojno	
1. lep	lep-a	lep-o
2. lep-ega *)	lep-e	lep-ega
3. lep-emu	lep-ej (i)	lep-emu
4. lep-ega	lep-o	lep-o
5. lep-em	lep-ej (i)	lep-em
6. lep-im	lep-o (oj)	lep-im
	Dvojno	
1. lep-a	lep-i (e)	lep-i (e)
2. lep-ih	lep-ih	lep-ih
3. lep-ima	lep-ima	lep-ima
4. lep-a	lep-i (e)	lep-i (e)
5. lep-ih	lep-ih	lep-ih
6. lep-ima	lep-ima	lep-ima
	Množno	
1. lep-i	lep-e	lep-a (e)
2. lep-ih	lep-ih	lep-ih
3. lep-im	lep-im	lep-im
4. lep-e	lep-e	lep-a (e)
5. lep-ih	lep-ih	lep-ih
6. lep-imi	lep-imi	lep-imi.

Opombe.

1. Prilogi, ki se v moškem spolu na **j**, **ž**, **š** ali **č** dokončavajo, dobivajo v 1. in 4. sklonu srednjega spola **e** mesto **o**, p. *naše oblačilo, moje ogledalo, rudeče vino, božje okó.*

---

*) Mesto *ega* v 2. in 4. sklonu se na Koroškem skorej povsod zategnjen *á* govori, p. *lepá vertiča* mesto *lepega vertiča; zrelá sadja* mesto *zrelega sadja.*
Mesta *ega-emu-em* za moški in srednji spol in mesto ženskega konca *ej* v 3 in 5 sklonu pišejo nekteri pisatelji posebno na Kranjskem *iga-imu, im* in *i.* Da je vendar pervo pravilniše nam zaime *njega, njemu* pri *njem* kaže. Tode pri zaimenu se razločno globoki *e* izrekuje, pri prilogu pa polglasni *e,* ki se od polglasnega *i* v izreki ne loči.

2. Polglasnik **e** v pregibnem zlogu se pri sklanjanji izpahuje. Ravno to velja tudi od **á**, če mesto polglasnika *e* stoji *), p. *srečen, čna, čno — srečnega, srečnemu,* i. t. d. *krepék* ali *krepák, pka, o — krepkega* i. t. d. *bolen* ali *bolán, lna o — bolnega, bolnemu i. t. d.*

3. Kader se hoče kako ime bolj natanjčno določiti, pristavljamo prilogu v 1. in pri neživih rečéh tudi v 4. enojnem sklonu **i**. Zvun tega se zlog pred pregibno končnico zateguje in **ò** v **ó** in **è** v **é** spreminja, p. *zêlen vertič — zeléni vertič, širòk rov — širóki rov, zelêno drevje — zeléno drevje, dober pastir — dobri pastir.*

4. Ako se prilog z moškim imenom kake nežive reči veže, je ž njim vred 4. enojni sklon pervemu enak, p. *Ves svet je Bog potopiti dal. Prepovedana pot pelje v prepovedan kot.*

Ako se pa prilog na tako ime iz kacega druzega stavka nanaša ali kot povedek za takim imenom stoji je 4. sklon vendar druzemu enak, p. *Mladina novi svet preveč čislá, starega pa zanemara.*

5. Soglasnika **g** in **k** za samoglasniki se pred zlogi *ega, emu -ih -ima* in *imi* sploh v **z** in **c** spreminjata. Semtertje se tudi **g** v **j** preverže, p. *velicega mesta, globocih rek, druzih* ali *drujih tovaršev.*

6. Ako ravno časi prilog namesti samostavnih imen stojí, se vendar kot prilog sklanja, p. *na Koroškem, Krajnskem in Štajarskem.* Samo besedi: *stariši* (starši) in *duhoven* se večidel kot imena sklanjate.

P r i m e r i.

Boljše je ena iskra božjega spoznanja, kot cela germada posvetnega modrovanja. — Zlata roka železne duri prebije. — Z velicimi gospodi ni dobro črešenj zobati. — Slaba tovaršija pohujša dobro zaderžanje. — Čista vest in zadovoljno serce stori človeka srečnega. — Navada ima železno srajco. — Resnica je nebeška rosa: da jo ohraniš, jej čisto posodo pripravi.

Večnost okoli grenkega torila pobožnemu dišeč venec upanja ovija. — Žene so dolzih las pa kratkih misel. — Kdor v svojo moč

---

*) Nekteri pisatelji stavijo mesto polglasnika *e* posebno pred *k* in *n* radi *i*. Tudi *i* se tedaj izpahne, p. *srečin, čna, o; kratik, tka, o; nejovoljin, ljna, o.*

zaupa, druzih pa ne pozna, se opeče. — Zvesto pajdaštvo z modrimi brihta in izobrazuje mlade ljudi.

Stopnovanje prilogov.

§. 36. Priloge tako spreminjati, da ne povejo samo lastnosti imena, ampak tudi v kakšnej meri se mu kaj prilaga, se pravi priloge *stopnovati.*

Razločujemo *tri* stopnje. V pervej stopnji stoji prilog, če nam lastnosti kakega imena v navadnej meri kaže, v drugej, če mu kako lastnost v večej ali manjšej meri prilaga in v tretjej, kader mu kako lastnost v naj višjej ali naj nižjej meri priloži, p. *visoka hiša, višja hiša, naj višja hiša.*

Zlaga druge stopnje.

§. 37. Druga stopnja se zlaga, kadar se prilogu za moški spol **ši** ali **ji**, za ženski **ša** ali **ja** in za srednji **še** ali **je** pristavi. To se samo od sebe vé, da gre prej polglasni **e** v pregibnem zlogu, če se kje nahaja, odvreči, p. *lep — lepši, a, e, slab — slabji* ali *slabši, a, e.*

Če se pa vender preveč soglasnikov snide, pristavljamo rajši **iši, iša, iše, ejše, a, e** ali **eji, a, e,** p. *pravičen — pravičniši, močen — močniši, močnejši* ali *močneji, a, e.*

Sploh ljubijo nekteri enozložni in dvozložni prilogi s polglasnikom v drugej stopnji —*ejši* ali —*eji*, p. *próst — prostejši, svet — svetejši, hladen — hladnejši* i. t. d. trizložnim je pa *iši* prijetniši.

Opombe.

1. Prilogi na **d** in **g**, spreminjajo ta soglasnika, če samoglasnik pred njima stoji, v **j**, p. *hud — hujši, a, e, rad — rajši, a, e, drag — drajši, a, e.* Soglasnik **g** se vendar pred **ji** rad v **ž** prelija, p. *drag — dražji, a, e, vbog — vbožji, a, e.*

Ako stoji pred **d** kak *soglasnik,* se pri stopnovanji **d** izpahuje, p. *terd — terši, a, e, gerd — gerši, a, e.*

2. Prilogi na **ak, ek** ali **ok** se stopnujejo, kakor smo gori povedali; večidel pa odveržejo te končnice in ostavše soglasnike v zrodne premenijo, p. *kratek — kratkejši* ali *krajši, a, e, gladek — gladkejši* ali *glajši, a, e, mehek — mehkejši* ali *mehčeji, a, e, nizek — nizkejši* ali *nižji, a, e, visok — visokejši, vikši* ali *višji, a, e, težek — težkejši* ali *teževji, a, e, ozek — ozkejši* ali *ožji, a, e, širok — širokejši* ali *širji, a, e, sladek — sladkejši* ali *slajši, a, e.*

3. Celo nepravilno se stopnujejo: *dober* — *boljši, bolji, a, e; velik* — *veči, vekši, a, e; majhen, mal* — *manjši, menjši, manji, a, e; berhek, zal* — *gorši, gorji, a, e; dolg* — *daljši, dalji, a, e; lahek* — *lahkejši, ložeji, ložejši, a, e.*

4. Druga stopnja se more izobraziti, če se nestopnovavnemu prilogu *bolj* predpostavi, p. *bolj, bolan, lna, o; bolj učen, a, o; bolj visok, a o.*

Zlaga tretje stopnje.

§. 38. Tretja stopnja se nareja, ako se drugej stopnji *naj* ali *nar* predpostavi, p. *naj lepši, nar imenitniši.*

Včasi pristavljamo besede: *zlo, kar, kaj, prav, silno, jako, močno, grozno, vsega* —, *pre* — ali *spre* — p. *jako močen, prav dober; kar imeniten.* — „*Vsega*“ in neločljiv predlog „*pre* ali *spre*“ se vendar vselej s prilogom v eno stopí, p. *predrag, a, o; spreljub, a, o; premočen, čna, o; preslab, a o; vsegaveden, dna, o.* — *Pre* — pogosto toliko kot *preveč* pomenja, p. *Ne kupim tega, je predrago.*

Včasi izobražujemo tretjo stopnjo, da nestopovavnemu prilogu *naj bolj* ali *nar bolj* predpostavimo ali pa da prilog dvakrat zaporedoma postavimo, p. *nar bolj učen, a o; globoka globoka jama, visoka visoka gora.*

Sklanja stopnovanih prilogov.

§. 39. Stopnovane priloge gre sploh tako sklanjati, kakor nestopnovane , vender je sledeča sklanja za stopnovane priloge zlo razširjena:

	Moški in srednji spol	Ženski spol
	Enojno	
1.	lepši	lepši
2.	lepšiga	lepši
3.	lepšimu	lepši
4.	lepšiga	lepši
5.	lepšim	lepši
6.	lepšim	lepši.
	Dvojno za vse 3 spole.	**Množno za vse 3 spole.**
1.	lepši	lepši
2.	lepših	lepših
3.	lepšima	lepšim
4.	lepši	lepši
5.	lepših	lepših
6.	lepšima	lepšimi.

Pri moških imenih, ki kaj neživega pomenjajo, je 4. sklon pervemu enak.

P r i m e r i.

Boljše je derži ga, ko lovi ga. — Muha, ktera prileti, hujše piči. — Morski som je višji in širji, kakor nar večji voz in dalji, ko kacih osem voz skupej. — Dober sosed je boljši, ko deset stricev. — Naj stariši jezik je sánskriški, vsi ostali so mlajši. — Nekteri ptiči si po letu hladnejših, po zimi pa toplejših krajev iščejo. — Slajše reči na svetu ni, kakor je pesem lepa. — Preimenitni slap Niagare — reke po vsem svetu slovi. — Prestrašna korenina vsega zlega je pohlep.

Tretji odstavek.

O š t e v i l n i c a h.

§. 40. *Števílnica* ali *števílno ime* nam bolj natanjčno kaže, od koliko oseb ali stvari da govorimo.

Delimo jih v *določne* in *nedoločne (splošne) števílnice.* Določne števílnice nam natanjčno povedajo, od koliko osob ali stvarí se govorí, občne pa le kažejo, da se od več oseb ali stvarí sploh govori.

A. Določne števílnice.

§. 41. Določne števílnice razpadajo: 1. v *temeljne,* 2. v *redovne,* 3. v *plemenivne,* 4. v *množivne* in 5. v *vdelivne.*

1. Temeljne števílnice.

§. 42. Temeljne števílnice so ali proste ali s predlogom *na* ali pa med seboj sostavljene. Odgovarja se žnjimi na vprašanje: *koliko?* in so sledeče:

1 eden (en), a, o,
2 dvá, dvé,
3 trije, tri,
4 štirje, štiri, četiri,
5 pet,
6 šest,
7 sedem,
8 osem,
9 devet,
10 deset,
11 ednajst (enajst),
12 dvanajst (dvanest),
13 trinajst (trinest),
14 štirnajst, četirnajst (štirnest),
15 petnajst (petnest),
16 šestnajst, (šestnest),

17 sedemnajst (sedemnest),
18 osemnajst (osemnest),
19 devetnajst (devetnest),
20 dvajset, dvadeset (dvajsti),
21 eden in dvajset,
22 dva in dvajset i. t. d.,
30 trideset (tristi),
40 štirdeset (štiredi)
50 petdeset (petréd),
60 šestdeset (šestréd),
70 sedemdeset (sedemréd),
80 osemdeset (osemréd),
90 devetdeset (devetréd),
100 sto,
200 dvesto,
300 tristo i. t. d.,
1000 tisuč, jezer, tavžent,
2000 dva tisuča, dve jezeri, dva tavžent,
1000000 miljon,
2000000 dva miljona,
3000000 tri miljone,
4000000 štiri miljone i. t. d.

O p o m b e.

1. *Eden, edna, edno* ali *jeden, jedna, jedno* se stavi, kader samo za se stojí, pred imeni je pa sploh *en, ena, eno* slišati. Sklanja se kakor prilogi, p. *Ena vera, ena edinozveličavna cerkev. Eden zmed vas me bo izdal.*

2. *Dvá, dvé* se takole sklanja:

	Možki spol	Ženski in srednji spol
1.	dva,	dvé,
2.	dveh, (dveju, dvuju, dvuh) *)	dveh,
3.	dvema,	dvema,
4.	dva	dvé,
5.	dveh (dvema),	dveh (dvema),
6.	dvema,	dvema.

Kakor dvá, dvé se sklanja tudi: *obá, obe* in *obadva, obedve:* 1. obá, obadva — obé, obédvé, 2. obeh, obadveh — obedveh; 3. obema, obadvema — obedvema i. t. d. p. *Imamo le ena usta, pa dve ušesi, da bi manj govorili, kakor poslušali.*

3. *Trije, tri* se sklanja:

	Moški spol	Ženski in srednji spol
1.	trije, (tri)	tri
2.	tréh	tréh
3.	trém	trém
4.	trí	tri
5.	tréh	treh
6.	trémi	trémi.

*) Staroslovenski rodivnik *dveju* se je med Slovenci že blizo povsod zgubil; *dvuju* je semtertje na Stajarskem in *dvuh* na Koroškem slišati.

P. *Je en Bog v treh osebah živ. Trije so bili, ki so te zatožili.*

4. *Štirje, štiri* se sklanja:

Moški spol	Ženski in srednji spol
1. Štirje, (štiri, četiri)	štiri, (četiri)
2. štirih (štiréh, četirih)	štirih, štireh, (četirih)
3. štirim, štirem, (četirim)	štirim, štirem, (četirim)
4. štiri, (četiri)	štiri, (četiri)
5. štirih, štireh, (četirih)	štirih, štireh, (četirih)
6. štirimi, štirmi, (četirmi)	štirimi, štirmi, (četirmi)

5. *Pet* in vse druge temeljne števílnice razun *sto, jezer, tisuč* in *miljon, biljon* i. t. d. se tako le sklanjajo:

1. pet	4. pet
2. petih	5. petih
3. petim	6. petimi

Sto in *jezer**) je nesklanjljivo, *miljon, biljon* i. t. d. moškega in *tisuč* ali ženskega ali moškega spola.

6. Mesto *eden in dvajset, dva in dvajset, tri in dvajset* se stavi tudi: *dvajset in eden, dvajset in dva, dvajset in tri* i. t. d. Vselej se sklanja le samo poslednja števílnica.

7. Ako se temeljnim števílnicam zlogi *krat***) (redčeje *pot*) privesijo, se dobijo *ponavljavna prirečja: enkrat, dvakrat, trikrat, štirikrat,* i. t. d. in prilogi: *enkratni, a, o, dvakratni, a, o* i. t. d.

2. Redovne števílnice.

§. Redovne števílnice se stavijo na vprašanje: *koliko, a, o?* in se sklanjajo kakor prilogi. Razun pervih dveh namreč: *pervi* in *drugi* so iz temeljnih števílnic izpeljane. So sledeče:

1. pervi, a, o	11. enajsti, a, o
2. drugi, a, o***)	12. dvanajsti, a, o
3. tretji, a e,	13. trinajsti, a, o i. t. d.
4. šterti, a, o	20. dvajseti, a, o, dvadeseti, a, o
5. peti, a, o	21. eden in dvajseti (dvadeseti), a, o
6. šesti, a, o	22. dva in dvajseti (dvadeseti), a, o
7. sedmi, a, o	100. stotni, a, o
8. osmi, a, o	200. dvestotni, a o
9. deveti, a, o	1000. tisučni, jezerni, tavžentni, a, o
10. deseti, a, o	1000000. miljonski, a o.

---

*) Prav za prav je *jezer* iz mažjarskega vzeto in srednjega spola.

**) Besedici *krat* in *pot* ste semtertje sklanjljive, p. *nektere krati, te poti.*

***) Staroslovenski *vtori* je zastarél in samo v besedi *torek* še najti.

O p o m b e.

1. Mesto *enden in dvajseti, dva in dvajseti, tri in dvajseti* i. t. d. se stavi tudi: *dvajseti in pervi, dvajseti in drugi, dvajseti in tretji* i. t. d.

2. Ako se redovnim števílnicam končnica: *krat* (redčeje *pot*) pridá, postanejo *ponavljavna prirečja: pervikrat, drugikrat, tretjikrat* i. t. d. in prilogi: *pervokratni, drugokratni, tretjokratni a, o* i. t. d.

Ravno tako navstajajo *vredivna prirečja,* če se redovnim števílnicam **č** dodá: *pervič, drugič, tretjič, četertič* i. t. d.

3. Plemenivne števílnice.

§. 44. S plemenivnimi števílnicami odgovarjamo na vprašanje: *kolikeri a, o?* Sklanjajo se kot prilogi.

Speljujemo jih iz temeljnih števílnic. Perve tri se zlagajo s pomočjo končnice **oj, oja, oje** vse druge pa na **eri, era, ero.**

So sledeče:

enoj, a, e	osméri, a, o
dvoj, a, e	stótéri, a, o
troj, a, e	dvestotéri, a, o
čvetéri, a, e	tisučeri, a, o
petéri, a, o	kolikeri, a, o
šestéri, a, o	tolikeri, a, o.
sedméri, a, o	

O p o m b e.

Plemenivne števílne se stavijo mesto temeljnih:

1. Pri imenih, ki se samo v množnem številu rabijo p. *dvoje bukve, troje saní, čvetére hlače* i. t. d. — Od *pet* naprej se govori *pet* ali *petero, šest* ali *šestero, sedem* ali *sedmero* i. t. d. z imenom ali prilogom v rodivniku p. *Sedmero novih vilic sim kupil. Dvanajstero bukev je zgubljenih.*

2. Pri imenih mladih zivali in nizkih oseb. Tudi tu se s števílnico zvezano ime ali prilog vselej v 2. sklon postavlja, p. *Ranjki župan je osmero neoskerbljenih otrók zapustil. Čvetero jagjnet je cerknilo. Devetero prascev je prasica vergla.*

4. Množivne števílnice.

§. 45. Množivne števílnice stoje na vprašanje: *kolikerni, kolikoterni,* ali *kolikrat a, o?*

Zlagajo se iz plemenivnih števílnic in se sklanjajo po izgledu prilogov. So

edín, a, o	ali	enojni, a, o
dvojni, a, o	„	dvojnat, a, o
trojni, a, o	„	trojnat, a, o
čvetérni, a, o	„	čveternat, a, o
petérni, a, o	„	peternat, a, o
šesterni, a, o	„	šesternat, a, o
sedmerni, a, o	„	sedmernat, a o
stoterni, a, o	„	stoternat, a o
tisučerni, a, o	„	tisučernat, a o.

O p o m b a.

1. Pri imenih, ki se samo v množnem števílu rabijo, stojé množivne števílnice, mesto plemenivnih, p. *trojne bukve, peterne bukvice.*

5. Vdelivne števílnice.

§. 46. Vdelivne števílnice stojé na vprašanje: *po koliko na enkrat?* ali *po koliko vsak?* Se najdejo samo v 1. ali 4. sklonu. Zlagajo se, če se temeljnim ali plemenivnim števílnicam **po** predpostavi, p. *po dva, po trije, po štirje pridejo; po pet, po šest, po sedem jih do haja. Orlica zvali po dvoje, po troje mladih in živi po sto let.*

B. Splošne števílnice.

§. 47. Splošne števílnice spadajo ali med samostavna imena, priloge ali prirečja.

Med samostavna imena spadajo: *kopa, par, množica* ali *množtvo, sila, tma* i. t. d.

K prilogom se štejejo: a) *sklanjljive* splošne števílnice: *ves, vsa, vse; vesoljen, ljna, o; vsak, a, o; vsakteri, a, o; neki, a, o; nekteri, a, o; malokteri, a, o; marsikteri, a, o; mnogoteri, a, o; velikoteri, a, o; nobén, a, o* ali *nobeden, nobena, o; eni, a, o;* b) *nesklanjljive* splošnə števílnice; *mnogo, veliko; malo, majhno; manj, več, dosti, zadosti, kaj, nekaj, nekoliko, koliko, toliko, nič, precej.*

O p o m b e.

1. Vse *nesklanljive* splošne števílne, kakor tudi tiste, ki k samostavnim imenom spadajo, vladajo v 1. in 4. sklonu svoje imena v 2. sklonu, p. *malo hvale, zadosti hrane; silo ljudi.*

2. *Sklanljive* priložne števílnice s sklanjajo kakor prilogi.

3. Skorej vsim priložnim števílnicam se pogosto končnici *krat**) ali *pot* privešate, kader jih hočemo kot prirečne števílnice rabiti, p. *nobenkrat, nekolikokrat, tolikokrat, malokrat* i. t. d.

Števílna imena.

§. 48. Iz števílnic se zlagajo:

a) *razdelinska* imena: *pol* ali *polovica, tretjina, četert* ali *četertina, petina, šestina, sedmina, osmina, devetina, desetina, stotina,* ali če kak del pomenjajo: *tretjin, četertin, petín, šestín, sedmín* i. t. d.

Števílnica *pol***) je sploh nesklanljiva in hoče v 1. in 4. sklonu svoje ime v rodivniku, p. *pol mernika, pol goldinarja.*

Pol se sostavlja s redovnimi števílnicami, p. *poldrugi, a, o; poltretji, a, e; polčeterti, a, o* i. t. d. Kakor tudi z druzimi imeni, p. *poldan; poldne; polnoč; poldanski, a, o; polnočen, čna, o.*

b) Lastna imena *denarjev* in druzih rečí, p. *dvojača, petica, šestica, desetica, dvajsetica, šesták; — dvojica, trojica.*

c) Imena *števílk*, p. *enklja, dvojka, trojka, četverka, petka, peterka* ali *petica; šestka, šesterka* ali *šestica, sedmica, sedmerka* ali *sedmička; osmička, osmerka* ali *osmica, devetka, deveterka* ali *devetica.*

d) Imena *dni* v tednu na — **ek,** p. *torek* (strsl. *vtori,* drugi), *četertek, petek.*

e) Imena *predstojnikov* čez toliko podložnih, p. *desetnik, stotnik.*

f) Imena: *dvojčič (dvojčka), trojčič (trojčki)* i. t. d.

g) Imena, s kterimi odločene dele kake rečí imenujemo, p. *trojert, četert, petert, šestert, sedmert* i. t. d.

h) Imena: *četvér — četverica, petér — peterica; šestér — šesterica* i. t. d.

P r i m e r i.

Ako slepec slepca vodi, obá v jamo padeta. — Morski som srednje velikosti se proda blizo za deset tisuč goldinarjev. — Lasica je šest — sedem palcov dolga, rep pa poldrugi palec. — Me-

---

*) Namesti končnice *krat* stavijo nekteri iz nemščine brez potrebe privzeto besedico *bart.*

**) Nekdajni so tudi *pol* sklanjali in še zdaj jo stavimo v mestnik, ko pravimo: *pôli ene, pôli dveh* itd.

sca velicega travna ali rožnega cveta poleže štiri do sedem slepih mladičev. — Med veliko kmeti je malo pravih kmetovavcev. — Tma sovražnikov je našo armado obsula. Od obeh strani je bilo mnogo mertvih in ranjenih. — Ne daj si kej po dva — tri — ali še večkrat ukazovati. — Goldinar má tri dvajsetice ali šest desetic. — V južnih krajih zrase v letu pogosto troja, čvetera ali petera trava. — Nektere ptice zvalijo po dvoje, po troje, po čvetere ali še več mladičev. — Gospôda se pogostoma z dvema ali clo s četérimi konji vozi. — Enemu Bog v roke dáje veslo, drugemu teslo.

Četerti odstavek.

O zaimenu.

§. 49. Zaimena stavimo, kakor že ime kaže, mesto druzih imen, da jih ni treba zmiraj ponavljati. Zaimena so petera:

1. *Osebna,* ki jih mesto osebnih imen stavljamo, p. *jaz (jez, jest); ti, on, ona, ono,* in povračivni *se, sebe.*

2. *Prisvojivna,* ktere osebam ali stvarem kaj prisvojujejo ali *privlastujejo,* p. *moj, tvoj, svoj, najin, vajin, naš, vaš, njegov* i. t. d.

3. *Kazavna,* ki na koga ali kaj kažejo, p. *ti, ta, to*; *uni, una, uno* i. t. d.

4. *Vprašavna,* s kterimi se poprašuje, p. *kdo; kaj; ki (neki); kak, kaka, kako?* i. t. d.

5. *Oziravna,* ktere se v govoru na kaj nanašajo, p. *kteri, ktera, ktero; ki; kar; čigav,* i. t. d.

Zlaganje in sklanjanje zaimen.

§. 50. Zaimena so ali prosti *koreninski* glasovi ali zlogi, kakor: *jaz, ti, on,* i. t. d. ali pa so s pomočjo glasov **aj, oj, er, ak, šen** izpeljane rastlike, p. *moj* od *m; tvoj* od *t; kak* od *k; tak* od *t; inak* od *in; kteri* od *kdo (kto).* Nektera zaimena so pa sostavljena, in jemljejo *to* ali *koli* k sebi: *kdo, kterikoli; karkoli, kdorkoli.* Pisme **r** na koncu je vselej oziravno, p. *kdor, kar, kakor, kolikor.*

Izobrazni zlog **ne** je terdiven, **ni** pa nikaven, p. *nekdo, nikdo, nek, nekaj, nič.*

Osebna zaimena.

§. 51. V govoru razločujemo *tri osebe.* Perva oseba, ktera govori: *jaz* (jez, jest) za vse tri spole; druga oseba, h kterej se govori: *ti* za vse tri spole in tretja oseba, od ktere se govorí: *on* za možki, *ona* za ženski in *ono* za srednji spol. — Sem tudi spada povračivno zaime *sebe* za vse tri spole, broje in osebe in nima imenovavnika.

1. Oseba.	2. Oseba.	Povračivno zaime.
	Enojno.	
1. jaz, jez, jes, jest	ti,	—
2. mene, me	tebe, te	sebe, se
3. meni, mi	tebi, ti	sebi, si
4. mene, me*)	tebe, te	sebe, se
5. meni	tebi	sebi
6. menój, manoj, mano	tebój, taboj, tabó	sebój, sabój, sabo.
	Dvojno.	
1. mi dva, (žensk) medve	vidva, (žensk) vedvé	
2. naju, naji	vaju, vaji	
3. nama	vama	kakor v enojnem
4. naju, naji	vaju, vaju	
5. nama	vama	
6. nama	vama	
	Množno število.	
1. mi (žensk) me	vi (žensk) vé	
2. nas	vas	
3. nam	vam	kakor v enojnem
4. nas	vas	
5. nas	vas	
6. nami	vami	

Opombe.

1. Kakor je iz tega nepravilnega sklanjnaja viditi, se najde korenina perve osebe *jaz* samo v imenovavniku; *ti* in *se* jo obderžita tudi v estalih sklonih.

2. Mesto dvojnega mestnika *nama* in *vama* se najde tudi *nas* in *vas* kakor v množnem številu.

---

*) Pravi toživnik je prav za prav le *mé, té, sé* t. j. visoki **é** s predglasnim **i** (мѧ, тѧ, сѧ,), ki ga le še po predlogih razločno izrekujemo, p. *za mé, za té, za sé.*

3. Oseba.

Moški	Ženski	Srednji spol
	Enojno	
1. on	ona, oná	ono, onô
2. njega, jega (nja), ga	nje, je	njega, jega, (nja) ga
3. njemu, jemu, mu	njej, nji, jej, ji	njemu, jemu, mu
4. njega, jega, (nja) ga*)	njo, jo	njega, jega, (nja) ga
5. njem	njej, nji	njem
6. njim	njó, njoj	njim.
	Dvojno	
1. oná, onádva	one, onédve	oné, onédve
2.	nju, njuj, ju, nji, ji	
3.	njima, jima,	
4.	nju, njuj, ju, nji ji	
5.	njima, jima	
6.	njima, jima.	
	Množno število	
1. oní, oni	oné, one	oné, one
2.	njih, jih	
3.	njim, jim	
4.	nje, je	
5.	njih, jih	
6.	njimi.	

Opombe.

1. Tretja oseba izpeljuje svoje sklanjanje od staroslovenskega **i** mesto kterega v enojnem imenovavniku in tudi v staroslovenščini **on** stoji. Pravilne oblike: *jega jemu* itd. so samo v nekterih krajih Stajerskega in Dolenskega še slišati.

2. Enojni staroslovenski toživnik **i** se za enozložnimi predlogi samo na spodnjem Krajinskem semtertje še sliši, p. *pred — i* (pred njega) *za — i* (za njega). — Kakor v staroslovenščini dobiva vendar stari **i** pred predlogi po vsih sklonih **n**; zategadel se na Krajinskem sploh in semtertje tudi drugot v 4. sklonu govorí, p. *pred — nj* (pred njega); *za — nj* (za njega); *va — nj* (v njega); *med — nj* (med njega); *na — nj* (na njega); *po — nj* (po njega; *pod — nj* (pod njega); *va — nj* itd.

*) Prav za prav seglasí enojni toživnik. mošk. *i*, žensk. *jo* in sr. *je*.

3. Mesto dvojnega mestnika *njima* rabijo nekteri množni *njih.*

4. Na mesto množnega toživnika *nje, je* se govori pogosto *njih, jih.*

Splošno osebno zaime.

§. 52. Kader od kake osebe ali reči govorimo, ktere ne moremo ali nočemo ravno imenovati, pravimo za moški spol *oní, oná, oné* ali *on,* za ženski: *ona, oná* in za srednji *ono* ali *onó.* Imenujemo to osebno zaime splošno in ga takole sklanjamo.

	Moški	Ženski	Srednji spol
		Enojno.	
1.	oní, oná, oné, on	oná, ona	onó, ono
2.	onéga, onegá, ongá	oné, one	onéga, onegá, ongá
3.	onému, onemú,	onéj, onej,	onému, onemú
4.	onéga, onegá, ongá	onó, ono	onó, ono
5.	oném	onéj	oném, oním
6.	oném, oním	onó	oném, oním
		Dvojno.	
1. 4.	ona	oné, one	oné, one.
2.	onú, (onéh)	za vse spole	
3. 6. 7.	onéma	za vse spole	
		Množno število.	
1.	oní, oni	oné, one	oné, one
2.	onéh	za vse tri spole	
3.	oném	za vse tri spole	
4.	oné, one	za vse tri spole	
5.	—	za vse tri spole	
6.	onéh	za vse tri spole	
7.	onémi, onimi	za vse tri spole	

Nedoločna zaimena.

§. 53. Nedoločna zaimena: *nič, nihče, nihčir, nikdo* in *nekdo* se takole sklanjajo: 1. nihče, nikdo, nekdo; 2. 4. nikogar; nekoga; 3. 5. 6. nikomur, nekomu.

1. 4. nič; 2. ničesar; 3. 5. 6. ničemur — Vendar zamore *nič* nesklanjano ostati.

Prisojivna zaimena.

§. Samo osebam se more kaj prisvojiti ali privlastiti, zategadel se prisvojivna zaimena od osebnih in sicer od rodivnika izobrazujejo. Stavimo jih na vprašanje *čigav, čigava, čigavo?* in so sledeča:

Od mene	moj, moja, moje
„ tebe	tvoj, tvoja, tvoje
„ sebe	svoj, svoja, svoje
„ njega	njegov, njegova, njegovo
„ nje	njen, njena, njeno
„ ongá	ongáv, ongava, ongavo
„ naju	najin, najna, najno
„ vaju	vajin, vajna, vajno
„ nju	njun, njuna, njuno
„ nas	naš, naša, naše
„ vas	vaš, vaša, vaše
„ njih	njihov, njihova, njihovo.

Prisvojivna zaimena se sklanjajo kakor prilogi.

Kazavna zaimena.

§. 55. S kazavnimi zaimeni odgovarjamo na vprašanje: *kteri, ktera, ktero?* ali *kakšen, kakšna, kakšno?* So sledeča:

ti (ta, te), ta, to,
tile (tále), tale, tole
le — ti (le — ta), le — ta, le — tó
taisti, taista, taisto ali tisti, tista, tisto
toti, tota, toto
uni, una, uno ali oni, ona, ono
taki, taka, tako
drugi, druga, drugo
sij, sija, sije
(ov, ova, ovo je v slovenščini zastarelo).

Opombe.

1. *Sij, sija, sije* (ti, ta, to) je samo na Dolenskem še slišati: Sicer se sploh nahaja v sostavljenih besedah: *dosihmal, (dosihdob), posihmal (posihdob), dans (dan* in *s), snoč (s* in *noč), letos (leto* in *s) obsorej, doslej, dosorej* itd.

2. Kazavna imena se sklanjajo, kakor prilogi, samo *ti, ta, to* ima posebno sklanjo:

Moški	Ženski	Srednji spol
	Enojno.	
1. tí (ta, táj, te)	ta	to
2. tega	té	tega
3. temu	tej (ti)	temu

4. ti (ta, taj, te) — tega	tó	to
5. tem	tej (ti)	tem
6. tém (tím)	tó	tém (tim)

D v o j n o.

1. ta (tadva)	té (tedvé)	
2. téh (tih)	teh	
3. tema (tima)	tema	kakor za ženski
4. ta	te	spol
5. tema (teh, tih)	tema (teh)	
6. tema (tima)	tema	

M n o ž n o š t e v i l o.

1. ti	te	ta (te)
2.	teh (tih)	
3.	tem (tim)	
4.	té	
5.	teh (tih)	
6.	temi (timi).	

Vprašavna zaimena.

§. 56. Vprašavna zaimena so sledeča:
kdo?
kaj?
kteri, ktera, ktero? ali *kateri, katera, katero?*
koji, koja, koje? *)
kak, kaka, kako; kakov, a, o, ali *kakšen, šna, o?*
čigáv, čigava, čigavo; čegav, a, o ali *čij, a, e?*

O p o m b e.

1. Mesto *kteri* ali *koji* stoji včasi *ki,* p. *ki hudír? ki vrag?*

2. Vprašavna imena se sklanjajo kot prilogi, samo *kdo* in *kaj* imata posebno sklanjo:

1. Kdo	kaj
2. koga, kogá	česa, čega, čiga
3. komu, komú	čemu, čimu, čmu
4. koga, kogá	kaj
5. kom	čem, čim
6. kom	čim.

*) *Koji, koja, koje?* staroslovensko in ilirsko se na zgornjem Koroškim mesto *kteri, a, o* sploh govorí.

Po tem primeru se sklanjajo tudi vse zaimena, ki so s temi vprašavnimi imeni sostavljena, p. *nekdo, malokdo, marsikdo, nikdo, nekaj; marsikaj.*

Oziravna zaimena.

§. 57. Oziravno zaime: *kteri, ktera, ktero* ali *kateri, katera, katero* se sklanja kakor prilog. Namesto taistega stavimo vendar posebno v navadnem govoru večidel *ki* za vse tri spole. Da se ložej razume, se sklanja s pomočjo krajšega osebnega zaimena takole:

	Enojno		Dvojno	Množno
1.	ki		ki	ki
2.	ki ga (žensk.)	ki je	ki ju	ki jih
3.	ki mu	ki jej	ki jima	ki jim
4.	ki ga	ki jo	ki ji (ju)	ki jih itd.

P. *Dobrote, ki jih svojemu bližnjemu skažeš, ti bodo enkrat stoterno povernjene. Prijateljev, ki ne najdeš pri njih dobrega zaderžanja, se skerbno zogibaj.*

Semtertje se oziravno zaime *ki* ravno tako kakor kazavno *ti, ta, to* sklanja: 1. ki, ka, ko, 2. kega, ké, kega, 3. kemu, kej, kemu itd.

2. Vprašavni zaimeni *kdo* in *kaj* se spreminjate v oziravne, ako se pervemu na koncu *r* privesi, pri drugem pa *j* v *r* preverže. Sklanjate se:

1.	kdor	kar
2.	kogar	česar, čegar, čigar
3.	komur	čemur, čimur
4.	kogar	kar
5.	komur	čemur, čimur
6.	komur	čemur, čimur.

3. *Čigav, a, o* se tudi dá v oziravno zaime premeniti, če se mu v srednjem spolu *r* privesi, namreč: *čigavor;* p. *Čigava je ta hiša? Čigavor hoče.* — Večidel stojí vendar rodivnik *čigar* namesto *čigavor.*

4. Ravno tak se še več vprašavnih zaimen in prirečij v oziravna zaimena spreminja. Postavimo semkaj nekoliko vprašavnih, oziravnih, in kazavnih zaimen.

Vprašavna.	Oziravna.	Kazavna zaimena.
kdo	kdor	ti (ta)
kaj	kar	to
kadaj, kedaj, kdaj	kadar, kedar, kader,	tadaj, tedaj.

kam, kamo	kamor	tamo, tje, tot
kje, čej	kjer, čer	tam
kako	kakor	tako
kak, kakšen, kakošen	kakoršen	tak, takošen, takšen
koliko	kolikor	toliko
kod	koder	tod
doklej	dokler	doslej, dotle.

5. Oziravnim zaimenom se večkrat besedica *koli* prideva, *kdorkoli, kaderkoli, kolikorkoli, kjerkoli, kamorkoli, kakoršenkoli, kakorkoli.*

Primeri.

Kdor se z zlatim orodjem bojuje, je zmage gotov. — Káj veljá lepa skleda, pa nič v njej! — Gorje mu, pri komur se miši in máčke bratijo. — Steza časti je ledena gaz, ki hitro zvodení. — Kogar kača piči, se zvite verví bojí. — Ne bodi presladek, da se kdo s teboj ne posladká. — Kakoršno življenje, taka smert. — Kakoršna služba, tako plačilo. — Kar mladi ne vejo, jim stari povejo. — Kamor se drevo nagne, tje pade. — Smert si v ničemur ne prebira. — Česar je polno serce, rado iz ust gré. — Ako kaj daš, ogléj se prej, komu, kam in kaj. — Kjer je kaj dobiti, tam jih več namerja.

Marsikteri je že djal: jest sem ti prijatel zvest, v potrebi pa naredil z dlani pest. — Kar je namenjeno, se samo snide. — Kteri konj sam rad teče, tega ni treba priganjati. — Vari se tistih mačeк, ki spredej ližejo, zadej pa praskajo. — Človek kaže v mladosti, kar hoče biti v starosti. — Česar sam sebi ne želiš, glej da drugim ne storíš. — Dela, ki ga dans lahko storiš, na jutri ne odlagaj. — Je tebe tvoj bližnji razžalil, ne kuhaj zamere v svojem sercu do njega, ampak pojdi, ga prijazno nagovori in spravita se.

Peti odstavek.

O glagolu.

§. 58. Glagol, naj imenitniši del slovanskega govora, nam kaže, kaj kdo dela ali terpí, ali kaj in kdaj se ž njim kej godí.

To, kar glagol pové, ali prehaja na koga druzega ali pa ne, se pa tudi lahko na tistega nazaj povrača, kteri kaj dela ali terpí. Zatorej razločujemo:

1. *prehajavne* glagole, pri kterih djanje na kako drugo osebo ali stvar prehaja, p. *Ljubimo prijatelje in neprijatelje. Pismo pišem, liste prebiram, bukve pregledujem.*

2. *neprehajavne* glagole, kteri kažejo kako neprehajavno djanje ali stanje, v kterem se osebek nahaja, p. *Zrak žarí, tramovje poka,* — *dete plaka, mati vpije. Goba tlí, derva goré.*

3. *povračivne* glagole, ki se na osebek nazaj nanašajo in s pomočjo zaimena *se* ali *si* za vse tri osebe zlagajo, p. *Boj se greha. Jed se mi gabiali gnjusi. Zmerzlina se talí.*

Neki glagoli so prehajavni in povračivni obenem, p. *Dobri se ljubijo. Kdor sam sebe ne spoštuje, ga drugi tudi spoštovali ne bodó.*

4. *neosebne* glagole, ki so samo v 3. osebi in v nedoločivniku v navadi, p. *Strašno dežuje, se bliska in gromi.*

Tako imenovanih *terpivnih* glagolov, ki so nekterim drugim jezikom lastni razun terpivnega priložaja ni v slovenščini. Treba jih je torej zmiraj z djavnimi premeniti, p. *Marljivega učenca vsi učitelji hvalijo* (ne pa: *marljiv učenec bo od vsih učiteljev hvaljen.) Nova hiša se zida* (ne pa: *nova hiša bo zidana).* Djavne glagole stori zaime *se* terpivne, p. *Posoda se omiva.*

Glagol *biti* pomaga, druge glagole pregibati; zató se mu *pomožen* glagol pravi.

Glagoli so ali *koreninski,* ali pa iz druzih besedí izpeljani. Izpeljujejo se:

1. Od *imen,* p. *kup* — *kupiti, korist* — *koristiti, del* — *dedeliti, sod* — *soditi, hlap* — *hlapeti, skerb* — *skerbeti, sik* — *sičati, krik* — *kričati, veriga* — *veržiti, strah* — *strašiti.*

2. Od *prilogov,* p. *ljub* — *ljubiti, lepši* — *lepšati, mehek* — *mehčati, mlad* — *mlajši,* — *mlajšati, bled* — *bledeti, rumen* — *rumneti, sterm* — *stermeti.*

3. Od *prirečej,* p. *blizo* — *bližati se,* in posebno

4. Od *glagolov* po prestopu iz ene verste v kako drugo. Od tega bomo vender pozneje obširneje govorili.

Glagoli so ali *prosti* ali pa z druzimi imeni posebno s predlogi *sostavljeni.*

Sicer gre pri glagolu paziti:

I. Na različne oblike glagolov.

II. Na doverševanje djanja.

III. na izobraževanje časov in naklonov, in
IV. na pregibanje ali sprezanje glagolov.

I. Oblika glagolov.

§. 59. V slovenskem jeziku gre šest oblik glagolov razločiti. V ktero obliko kak glagol spada, se iz nedoločivnika in sedanjega časa spozná.

Perva oblika.

Sem spadajo glagoli, ki privzemejo k glagolnemu deblu v nedoločivniku — **ti** in v sedanjem času — **em**. Treba je tu šest razdelov razločiti:

Pervi razdel. Sem gredó glagoli, kterim se deblo na **d** ali **t** končá. Pred nedoločivnim nastavkom — *ti* in namenivnim — *t* se ta soglasnika vselej v **s** spreminjata, p.

bred —	bredem	bresti (mesto bredti)
bod —	bodem	bosti („ bodti)
god —	godem	gosti („ godti)
bled —	bledem	blesti („ bledti)
plet —	pletem	plesti („ pletti)
cvet —	cvetem	cvesti („ cvetti) itd.

Drugi razdel. Sem spadajo glagoli z deblovim koncom **s** ali **z**. Pred *t* se semtertje **z** v **s** spreminja, p.

tres —	tresem	tresti
ras —	rasem	rasti
pas —	pasem	pasti
griz —	grizem	grizti ali gristi
lez —	lezem	lezti ali lesti
molz —	molzem	molzti, mlezti ali mlesti
	i. t. d.	

Tretji razdel. V ti razdel se štejejo glagoli z deblovim koncom **b** ali **p**. Pred nedoločivnim nastavkom — *ti* se blagoglasja delj **s** vrine, p.

greb —	grebem	grebsti (mesto grebti)
zeb —	zebem	zebsti („ zebti)
dolb —	dolbem	dolbsti („ dolbti)
skub —	skubem	skubsti („ skubti)
tep —	tepem	tepsti („ tepti)
sop —	sopem	sopsti („ sopti)
	i. t. d.	

Četerti razdel. Sem spadajo glagoli s koncom **g** ali **k.** V nedoločivniku spreminjajo **gt** in **kt** v **č** in v sedanjem času kakor tudi v terpivnem priložaji **g** v **ž** in **k** v **č**, p.

streg —	strežem	streči	(mesto stregti)
strig —	strižem	striči	(„ strigti)
seg —	sežem	seči	(„ segti)
vpreg —	vprežem	vpreči	(„ vpregti)
rek —	rečem	reči	(„ rekti)
pek —	pečem	peči	(„ pekti)
sek —	sečem	seči	(„ sekti)
	i. t. d.		

Sem se šteje tudi: *morem,* (mesto *možem* od *mog* —) *moči* in *veržem* (od *verg* —) *vreči.* V nedoločivniku se namreč *er* v *re* predene.

Peti razdel. Pod ti razdel gredó glagoli z deblovim koncom **n** ali **m,** ktera soglasnika se pa v nedoločivniku več ne glasita p.

(čn —)	(čnem)	(četi)
—	začnem	začeti
—	počnem	početi
—	pričnem	pričeti
(pn) —	pnem	peti
—	pripnem	pripeti
žm —	žmem	žmeti ali žeti
mn —	manem	méti
(im —)	—	(jeti)
—	jamem ali jemem	jeti
—	snamem ali snemem	snéti
—	vnamem ali vnemem	vneti
—	vzamem ali vzemem	vzeti
—	zajmem	zajeti
—	primem	prijeti, na Krajnskem še pravijo *primti.*

Šesti razdel. Sem spadajo glagoli, kterim se deblo na samoglasnik: **a, e, i** ali **u** končá.

1. Glagoli na **a** jemljejo razun *dati, dam* in *znati, znam* v sedanjem času med deblove glasnike samoglasnik **e** ali **o,** p.

brati, berem	plati, poljem
prati, perem	zvati, zovem
srati, serjem	stlati, steljem
klati, koljem	sjati, sijem itd.

Sicer se je še treba posebej pomniti:

gnati, ženem	spati, spim
stati, stanem	scati, ščim
djati, denem	žgati, žgem ali žjem
stati, stojim	tkati, tčem ali tkam
bati se, bojim se	po - slati, — šljem.

2. Glagoli s koncom é dobivajo v sedanjem času pravilno **m**, p.

zréti, zrèm	cvréti, cvrèm
žréti, žrèm	od - preti, — prèm
vréti, vrem	za - préti, — prèm.

i. t. d.

Sicer imajo:

gréti, grejem	dréti, derem
véti, vejem	tréti, tarem ali terem
štéti, štejem	mréti, mrèm ali merjem
pléti, plevem	tléti, tlím
spéti, spem ali spejem	skléti, sklìm
péti, pojem	zdeti se, zdim se.
mléti, meljem	i. t. d.

3. Glagoli, kterih deblo se na **í** ali **ú** končá, dobivajo v sedajnem času pred končnim — *m* samoglasnik **e** in pred **e** soglasnik **j** ali **v**, p.

víti, vijem	čuti, čujem
ríti, rijem	ruti, rujem
miti, mijem	sluti, slujem
biti, bijem	suti, sujem
piti, pijem	ob - uti, ob - ujem

i. t. d.

Druga oblika.

Pod to obliko spadajo glagoli, kterih deblu se v nedoločivniku — **niti** *(nuti, nôti)* in v sedanjem času — **nem** natakne, p.

ganiti, ganem ali genem	suniti, sunem
giniti, ginem	migniti, mignem
riniti, rinem	vzdigniti, vzdignem
ziniti, zinem	verzniti, verznem
pihniti, pihnem	viniti, vinem
mahniti, mahnem	šiniti, šinem
	minuti, minem

i. t. d.

Kadar se glagoli v to versto prenašajo, je paziti, da se pred koncom — *niti,* — *nem* soglasniki **b, p** in **k** vselej izpahnejo, p.

ogrebati — ogreniti
vtopiti — vtoniti
trepati — treniti
vklepati — vkleniti
berskati — bersniti
praskati — prasniti
stiskati — stisniti
kapati — kaniti

i. t. d.

Tretja oblika.

Sem gredó glagoli, kteri k deblu — **eti**, po šumečih pa — **ati**, in v sedanjem času — **im** privzamejo, p.

terpéti, terpím
serbéti, serbím
kipéti, kipím
veléti, velím
germéti, germim
sedéti, sedím
molčati, molčím
klečati, klečím
tičati, tičim
želéti, želím
žvergoleti, žvergolím
hrepeneti, hrepeným
živeti, živim
cvetéti, cvetím
medleti, medlim
smerdéti, smerdim
renčati, renčím
slišati, slišim itd.

Semkaj se štejejo tudi glagoli: *hoteti, hočem* ali *čem, imeti, imam* in *umeti, umem* ali *umejem,* ki imajo še znamnja perve oblike na sebi.

Četerta oblika.

Glagolom četerte oblike se priveša nedoločivni nastavek, — **iti** in v sedanjem času — **im**, p.

kupiti, kupim
broditi, brodim
lupiti, lupim
gaziti, gazim
rojiti, rojim
ploditi, plodim
rešiti, rešim
soditi, sodim
deliti, delim
róditi, rodim
rodíti, rodím
kositi, kosim
grešiti, grešim
loviti, lovim
drobiti, drobim
ločiti, ločím
voliti, volim
saditi, sadim

i. t. d.

Opombe.

1. Kadar neprehajavni glagoli tretje oblike v četerto prestopijo, vselej djavno — prehajavni postanejo, p.

sedéti, — saditi
beléti, — beliti
bogatéti, — bogatiti
slonéti, — sloniti

živéti, — živiti
moléti, — moliti
slabéti, — slabiti
smerdéti, — smraditi
zveneti, — zvoniti
slepeti, — slepiti.

2. Glagoli, ki iz perve oblike v četerto prestopijo, ozke samoglasnike v široke premenijo, in tukaj kako ponavljanje ali daljši terpež kakega djanja kažejo, p.

gnati — goniti
nesti — nositi
lezti — laziti
vleči — vlačiti
piti — pojiti
vezti — voziti
vesti —voditi
gnati — goniti
grebsti — grabiti
vreti — variti
mreti — moriti
iti (vedem) — hoditi

i. t. d.

Peta oblika.

Sem gredo glagoli, kterih deblu se nedoločivni nastavek — **ati** in v sedanjem času — **am** natakne, p.

delati, delam
marati, maram
plavati, plavam
tergati, tergam
plezati, plezam
križati, križam

i. t. d.

Opombe.

1. Po ustničnih soglasnikih sledi v sedanjem času večidel — **ljem** mesto **am,** p.

dremati, dremljem (—am)
jemati, jemljem (—am)
gibati, gibljem (—am)
kopati, kopljem (—am)
klepati, klepljem (—am)
sipati, sipljem (—am)
tipati, tipljem (—am)
zibati zibljem (—am)
škripati, škripljem (—am)
kapati, kapljem (—am)
zobati, zobljem (—am)
ščipati, ščipljem (—am)

i. t. d.

2. Pri druzih glagolih te oblike nastopuje **em** mesto **am**; tedaj se morajo pa deblovi končni **d** v **j, h** v **š, k** in **t** v **č** spremeniti, p.

beketati, bekečem (—ám)
blisketati, bliskečem (—ám)
gogotati, gogočem (—ám)
meketati, mekečem (—ám)
ropotati, ropočem (—ám)
mikati, mičem (—am)
resketati, reskečem (—ám)
phati, pšem ali pham
skakati, skačem
šetati se, ščečem se (—am)
tikati, tičem (—am)
porjati, porjem (—am)

sukati, sučem (—am)	glodati, glojem (—am)
smukati, smučem (—am)	kihati, kišem (—am)
hohotati, hohočem (—am)	pihati, pišem (—am)

i. t. d.

Orati ima *orjem* in *varvati, varvam* varovati, varujem; je pa v 6. obliki.

3. Nekoliko glagolov te oblike nima — **am** ampak le — **em** in spreminja pred — **em** v sedanjem času **z** in **g** v **ž**, **s** v **š**, **c** in **t** v **č** in **sk** v **šč**, p.

kazati, kažem	česati, češem
rezati, režem	iskati, iščem
lizati, ližem	piskati, piščem in piskam
mazati, mažem	plesati, plešem
vezati, vežem	lagati, lažem
brisati, brišem	stergati, steržem
tesati, tešem	metati, mečem ali mečljem
pisati, pišem	klicati, kličem

i. t. d.

Opombe.

1. Pogosto se najdejo glagoli iz kake druge oblike v peto prenešeni in tu kako ponavljanje ali daljši terpež djanja pomenjajo. Godí se to na več načinov. Sploh naj se pa tole pomni:

a) Mesto odverženih zlogov se dostavlja **ati, am.** Večkrat je treba tudi samoglasnik premeniti, ki pred poslednjim deblovim soglasnikom stojí, kakor tudi ti soglasnik, p.

sesti, sedem — sedati	grebsti, grebem — ogrebati
pasti, padem — padati	bosti, bôdem — (z) badati
tepsti, tepem — (pre) tepati,	cvesti, cvetem — (o) cvétati
točiti, točim — (na) takati	vložiti, vložim — vlagati
počiti, počim — pokati	terčiti, terčim — terkati
močiti, močim — (na) makati	pičiti, pičim — pikati
seči, sežem — segati	močim, morem (mogel) — (z) magati
leči, ležem — legati	dahniti, dahnem — dihati
vtakniti, vtaknem — vtikati	vmakniti, vmaknem — vmikati

b) Pogosto se med deblove soglasnike **i** vtika, p.

žreti, žrem — (po) žirati	mreti, mrem, — (v) mirati
cvreti — cvrem — (o) cvirati	prati, perem — (s) pirati
žgati, žgem — (za) žigati	speti, spem — sipati
zavreti, zavrem — zavirati	odpreti, odprem — odpirati

poslati, pošljem — pošiljati | stlati, steljem — (na) stiljati
razgerniti, razgernem — razgrinjati | kleti, kolnem — (pre) klinjati

i. t. d.

Začeti, začnem ima *začenjati, napeti, napnem — napenjati* itd.

c) Mnogokrat se priveša **vati, vam,** p.

liti, lijem — (na) livati | mijem, mijem — (o) mivati
peti, pojem — (o) pevati | umeti, umem — umevati
kriti, krijem — (s) krivati | stati, stojim — (po) stavati
šiti, šijem — šivati | poznati, poznam — poznavati
vžiti, vžijem — vživati | greti, grejem — (o) grevati
počiti, počijem — počivati | obuti, obujem — obuvati
deti, denem — devati | zdeti se — dozdevati se

i. t. d.

Mesto **vati, vam** se pogosto dostavlja **jati, jam,** p.

viti, vijem — (na) vijati | biti, bijem — pobijati
vstati, vstanem — vstajati | zginiti, zginem — zginjati
dati, dam — dajati | streliti, strelim — streljati

i. t. d.

Veliko ponavljavnih glagolov te oblike je iz četerte prenesenih. Za pismeni **j, s, c, ž, š, č** ali za spremenjenimi soglasniki stoji **a** namest **ja,** p.

saditi — (na) sajati | vdariti — vdarjati
goditi — (po) gajati | nuditi — ponujati
kaditi — (za) kajati | ozdraviti — ozdravljati
pojiti — (na) pajati | staviti — stavljati
hoditi — (po) hajati | zgubiti — zgubljati
kloniti — (v) klanjati | valiti — valjati
streliti — streljati | nositi — (za) našati
oživiti — oživljati | voziti — (za) važati
graditi — (o) grajati | ponoviti — ponavljati
skusiti — skušati | i. t. d.

2. Nahajajo se tudi glagoli podaljšane pete oblike na **avati, avam.** Ti glagoli delajo prehod v šesto obliko, p.

prekopati, prekopam { prekopavati, prekopavam / prekopovati, prekopujem

ogledati, ogledam { ogledavati, ogledavam / ogledovati, ogledujem

zdihati, zdiham { zdihavati, zdihavam / zdihovati, zdihujem itd.

3. Glagoli pete oblike se lahko pomanjšujejo, ako deblu **ljati, ljam, — kati, kam, — kovati, kovam, — ncati, ncam** pridamo, p.

ajati — ajkati	spati — spančkati
pohajati — pohajkovati	stopiti — stopkati
gledati — gledkati	objemati — objimčkati
skakati — skakljati	rezati — rezljati
škerbati — škerbljati	cureti — curljati
poležati — poležkovati	postopati — postopkovati.

Šesta oblika.

Sem gredó glagoli, pri kterih se nedoločivni nastavek — **ovati** (pri ozkih soglasnikih **evati**) v sedanjem času pa — **ujem** k deblu dostavlja, p.

imenovati, imenujem	kraljevati, kraljujem
gostovati, gostujem	sledovati, sledujem
gospodovati, gospodujem	stanovati, stanujem
praznovati, praznujem	vzdigovati, vzdigujem
natolcovati, natolcujem	vračevati, vračujem
zapeljevati, zapeljujem	plačevati, plačujem.

Glagoli te oblike se izobrazujejo iz druzih že izobraženih delov govora, p.

gospod — gospodovati	skakati — (po) skakovati
ime — imenovati	priporočiti — priporočevati
kralj — kraljevati	vračati — vračevati
žal — žalovati	peljati — (pre) peljevati
prazen — praznovati	deržati — (za) derževati
nič — zaničevati	oznaniti — oznanovati itd.

II. Doverševanje djanja.

§. 60. Djanje si moremo ali nedoveršeno, ki se ravno godí, ali pa doveršeno misliti. Zatorej razločujemo glagole I. *nedoveršivne* in II. *doveršivne*.

I. *Nedoveršivni glagoli.* Glagoli nedoveršivni nam kažejo djanje nedoveršeno, t. j. djanje, ki se ravno, če tudi le en hip časa, godí ali verší, brez da bi se na njegovo doveršenje gledalo. S timi glagoli se odgovarja na vprašanje: *kaj delaš? kaj se godi?* p. *dvigam, vstajam, spim, padam, delam* itd.

Posebno pleme tih glagolov so tako imenovani *ponavljavni glagoli* ali *glagoli večkratnega djanja* in kažejo, da se kako djanje večkrat ponavlja, p. *skakam, poklekujem, posedam, prepisujem* itd.

II. *Doveršivni glagoli.* Doveršivni glagoli so tisti, ki doveršenje ali dokončanje kakega djanja pomenjajo, p. *zaspim, umerjem, padem, storim, kupim* itd.

Semkej spadajo tudi *glagoli enokratnega djanja*, ki začetek in ob enem tudi konec kakega djanja pomenjajo, p. *dregnem, sunem, kriknem, smuknem, šverknem, vtaknem* itd.

Tu sledí nekoliko nedoveršivnih glagolov in glagolov enokratnega in večkratnega djanja:

ječím	jeknem	jekam
brenčím	brenknem	brenkam
derčím	derknem	derkam
klečím	pokleknem	poklekam
bežím	begnem	begam
vreščím	vrisknem	vriskam
smučím	smuknem	smukam
tičím	vtaknem	vtikam

i. t. d.

Znamnja nedoveršivnih in doveršivnih glagolov.

§. 61. Spoznati, ali je kak glagol doveršiven ali nedoveršiven naj se sledeče pomni:

1. Glagoli perve oblike so sploh nedoveršivni. Doveršivni so samo:

dati, dam	reči, rečem
djati, denem	sesti, sedem
léči, ležem	seči, sežem
pasti, padem	vreči, veržem.

Zvun tih so tudi doveršivni vsi s predlogi sostavljeni, p.

poslati, pošljem	obuti, obujem
vžiti, vžijem	vstati, vstanem
počiti, počijem	vkrasti, vkradem
vmiti, vmijem	vzeti, vzamem
snesti, snem	sneti, snamem
oteti, otmem	prijeti, primem
napeti, napnem	zajeti, zajmem
začeti, začnem	vmreti, vmerjem

i. t. d.

2. Glagoli druge oblike so doveršivni, p.

vtoniti, vtonem	prasniti, prasnem
treniti, trenem	kerniti, kernem
bersniti, bersnem	kerhniti, kerhnem
kavsniti, kavsnem	nagniti, nagnem
mahniti, mahnem	suniti, sunem

i. t. d.

Nedoveršivni so semtertje samó:

sahniti, sahnem — gasniti, gasnem
veniti, venem — dergniti, dergnem.

3. Glagoli tretje oblike so sploh nedoveršivni, le sostavljeni s predlogi so doveršivni, p.

germeti, germim — terpeti, terpím
veleti, velim — merzeti, merzim
doneti, donim — trohneti, trohnim
hrepeneti, hrepením — verteti, vertím
žgoleti, žgolim — šumeti, šumim

i. t. d.

preterpeti, preterpim — poveleti, povelím
ocveteti, ocvetím — strohneti, strohním
zadoneti, zadoním — pošumeti, pošumím
obledeti, obledím — omladeti, omladím

i. t. d.

4. Glagoli četerte oblike so sploh nedoveršivni. Doveršivni so vendar s predlogi sostavljeni in sledeči.

pustiti, pustím — počiti, počim
storiti, storim — terčiti, terčim
rešiti, rešim — kupiti, kupim
lučiti, lučim — pičiti, pičim
skočiti, skočim — butiti, butim
spremiti, spremim — ropiti, ropim
streliti, strelim — telebiti, telebim
vdariti, vdarim — grešiti, grešim
shraniti, shranim — lotiti se, lotim se
stvariti, stvarim — spriditi, spridim

i. t. d.

5. Glagoli pete oblike so z malo izjemami nedoveršivni. Mnogo jih ostane nedoveršivnih še clo s predlogi sostavljenih. Doveršivnim gre vender prištevati:

plačati, plačam — nehati, jenjati, neham, jenjam
venčati, venčam — srečati, srečam
končati, končam — prodáti, prodám.

6. Glagoli šeste oblike so nedoveršivni in ostanejo tudi s predlogi sostavljeni sploh nedoveršivni, p.

povzdigovati, povzdigujem — odvračevati, odvračujem
popotovati, popotujem — priporočevati, priporočujem

i. t. d.

Sploh velja tole:

Če je glagol nedoveršiven, postane doveršiven, ako ga v izvirnej obliki s predlogom sostavimo, če v VI. obliko ne spada, p.

miti, omiti, omijem — liti — preliti, prelijem
hvaliti — pohvaliti, pohvalim — igrati — zaigrati, zaigram
delati — predelati, predelam — i. t. d.

Ako je pa glagol doveršiven, ostane tudi s predlogom sostavljen doveršiven, p.

stopiti — prestopiti, prestopim — plačati — poplačati, poplačam
verniti — poverniti, povernem — nehati — prenehati, preneham
i. t. d.

Povračivni glagoli.

§. 62. Povračivni glagoli, kakor smo že rekli, se zlagajo s povračivnim zaimenom *se*, ki nam za vse osebe služi, p. *bijem se, biješ se, bije se, bijeva se, bijeta se* ɔc. *bijemo se, bijete se, bijejo se.* Upotrebuje se pa:

1. Kader se vzajemno (sprotno) djanje zaznamuje, p. *biti se, bratiti se, posvetovati se, braniti se, pravdati se, shajati se, stekati se* itd.

2. Kader se djanje na delajoči osebek nazaj povrača, p. *miti se, kopati, se, vrezati se* itd.

3. Kader delajoči osebek pri večej svojej djavnosti sam predmet postane. Sploh jih tedaj sostavljamo s predlogi *do —, na — pre —* in druzimi, p. *najesti se, napiti se, nasedeti se, nažreti se, domisliti se, prehoditi se.*

4. Nekteri tih glagolov brez povračivnega *se* nikdar niso v rabi; imenujemo jih *srednje*, p. *čuditi se, bati se, radovati se, prilizevati se, goditi se, smejati se, nadjati se.*

Mnogi djavni glagoli, če se jim *se* privesi, spreminejo svoj pomen ali postanejo *terpivni*, p.

zlobiti	zlobiti se
vtopiti	vtopiti se
vtruditi	vtruditi se
kaditi	kaditi se
čutiti	čutiti se
imeti	imeti se
klicati	klicati se
zvati	zvati se
imenovati	imenovati se
motiti	motiti se

vbiti	vbiti se
nameniti	nameniti se
učiti	učiti se
zbuditi	zbuditi se
verniti	verniti se
plašiti	plašiti se
ozdraviti	ozdraviti se
tresti	tresti se
tergati	tergati se
kaliti	kaliti se
strašiti	strašiti se
peljati	peljati se
voziti	voziti se
vpehati	vpehati se

i. t. d.

Nekoliko povračivnih jemlje mesto *se* rajši *si,* p. *prizadjati si, — prizadevati si, upati si* ali *se, igrati se* ali *si.*

V terpivnem priložaji in v glagolnem imenu gre *se* vselej izpuščati, p. *peljati se — peljan — peljanje; bliskati se — bliskanje, čuditi se — čudenje.*

Doba, število in oseba glagolov.

§. 63. Doba ali zaloga glagolov je trojna: *djavna, terpivna* in *bivna.*

V djavnej dobi je glagol, kader kaže, da oseba ali stvar kaj dela ali stori, p. *Brat piše, sestra bere, otroci igrajo.*

V terpivnej dobi je glagol, kader pové, da oseba ali stvar kaj terpí, p. *Sovražnik je premagan. Hudobni otroci se kaznujejo.*

V bivnej dobi stojí glagol, kader pové, v kterem stanu se oseba ali stvar nahaja in nič kaj ne dela ali terpí, p. *Spomladi se vse veselí. Drevje zelení in cvetí.*

Število glagolov je *trojno* kakor tudi oseba.

Časi glagolov.

§. 64. Čas je v slovenščini prav za prav *trojen,* namreč:

1. *sedanji,* kteri nam kaže, da se ravno sedaj kaj godí ali verší. Ker pa doveršivni glagoli že doveršeno ali dokončano djanje zaznamujejo, se mora, kader se od djanja v terpeži, ali v oponavljanji ali od nedoveršenega djanja govorí, samo z nedoveršivnimi glagoli govoriti, p. *voda pada; postava zapoveduje; riba plava; novice naznanjajo; bukve obsegajo* itd.

2. *pretekli,* kteri kaže, da se je nekaj že godilo ali zgodilo; zatorej izobrazujemo pretekli čas sploh z doveršivnimi glagoli. — Nedoveršivni glagoli v preteklem času ne nadomestujejo le tako imenovanega polpreteklega časa nemških glagolov, ampak še bolj razločno terpež ali oponavljanje djanja kažejo, k. *Ko sem po vertiču hodil, je v cerkvi k molitvi zazvonilo. Kamen je pet sekund padal, predenj je padel.*

3. *prihodnji,* ki kaže, da se bo nekaj šele godilo ali zgodilo, p. *bom delal, se bomo sprehajali.*

Doveršivni glagoli sedanjega časa se rabijo v povestih tudi za pretekli in prihodnji čas, p. *Peter vstane, vzdigne svoj glas in reče ɔc. Dans se v mesto podam. Če hočeš, pa sedem. Moram počakati, da list spiše. Če te je volja, mu pa povem.*

Razun preteklega imamo tudi *predpretekli* čas, ki nam kaže, da je bilo djanje že končano, predenj se je drugo začelo, p. *Ko se je bilo sonce nagnilo, je hladen veter pripihal. Komej sem bil na vejo stopil, se je bila odčesnila.*

V predpreteklem času se zamorejo samo doveršivni glagoli rabiti.

Nakloni glagolov.

§. 65. Glagol nam na več načinov povedati more, kako se kaj godí; zato imamo sledeče načine ali naklone.

1. Če glagol naravnost ali določno pové, kako se kaj dela ali godí, stojí v *znanivnem* ali *določivnem naklonu* (določivniku), p. *Človek obrača, Bog oberne.*

2. Če glagol pové, da se kaj pod kakim pogojem dela ali godí, stojí v *pogojivnem naklonu* ali *pogojivniku,* p. *Ko bi vedli in spoznali, kaj je čas in kako hití, bi vse drugači obračali njega minljive dni.*

3. Če glagol željo na znanje daje, da se naj kaj zgodí, stojí v *želivnem naklonu* ali *želivniku,* p. *Naj bi nam bilo dano, vselej srečno živeti!*

4. Če glagol kaj velí, opominja itd., stojí v *velivnem naklonu* ali *velivniku,* p. *Delaj ali pa stradaj.*

5. Če glagol ne pové osebe, stojí v *nedoločivnem naklonu* ali *nedoločivniku,* p. *Delati je treba. Posnemati je ložej kakor kaj na novo iznajti.*

6. Če glagol kak namen naznanuje, stojí v *namenivnem naklonu* ali *namenivniku,* p. *Idi delat, igrat* itd.

7. Če se glagol verh znanitve časa tudi podobe in lastnosti priloga vdeleži, se mu v tem naklonu pravi *deležje* ali *priložaj,* p. *cveteče drevje; izobraženo ljudstvo; gnjilo sadje.*

8. Če glagol v podobi narečja stan osebe ali stvarí kaže, stojí v *narečnem naklonu* ali *narečaji,* p. *Klečé odpuščanja prositi.*

9. Če glagol v podobi samostavnega imena tudi terpež djanja kaže, mu pravimo *glagolno ime,* p. *pohajkovanje, odpuščanje, pitje, vnetje.*

III. Izobraževanje časov in naklonov.

§. 66. *Sedanji čas* in *nedoločivni naklon* sta tako rekoč korena, iz kterih se vsi drugi časi in nakloni glagolov izpeljujejo ali izobrazujejo.

I. Sedanji čas.

V sedanjem času izhajajo vsi slovenski glagoli, razun *„bom"* z svojimi sostavami (dobom, prebom, znebom se) na — **am,** — **em** ali — **im.** Lice pregibanja v sedanjem času je tole:

		Enojno.	
1.	— am	— em	— im
2.	— aš	— eš	— iš
3.	— a	— e	— i
		Dvojno.	
1.	— ava žensk. — ave	— eva žensk. — eve	— iva žensk. — ive
2.	— ata in — ate	— eta in — ete	— ita in — ite
3.	— ata sredn. — ate	— eta sredn. — ete	— ita sredn. — ite
		Množno število.	
1.	— amo	— emo	— imo
2.	— ate	— ete	— ite
3.	— ajo	— ejo (— ó)	— ijo (— é).

Opombe.

1. Glagol *sem (sim)* se v sedanjem času takole pregiblje:

	Enojno.		Dvojno.		Množno število.	
		mesto		mesto		mesto
1.	sem, sim	(jes-m)	sva žensk. sve*)	(jes-va, ve)	smo	(jes-mo)
2.	si	(jes-i)	sta in ste	(jes-ta, te)	ste	(jes-te)
3.	je	(jes-t)	sta sredn. ste	(jes-ta, te(	so	(jes-ạt).

2. Nekteri glagoli perve oblike, kteri v sedanjem času **edem** v **ém** okrajšujejo, v 3. množnej osebi spet **d** prijemljejo, pred **t**

---

*) Semtertje je slišati: *sma,* ž. in sr. *sme.*

ga pa v **s** spreminjajo. Taki so sledeči: *grém* (mesto gredem), *jém* (jedem), *dam* (dadem) in *vém* (vedem) v vsih sostavah: *povém, sném, podám* itd. — Ravno to veljá tudi od pomožnega *bóm* (mesto bodem). Pregibljejo se torej takole:

Enojno.	Možno.	Množno število.
grém, gréš, gré,	greva, gresta, gresta — e	gremo, greste, gredó (grejo)
dám, dáš, dá	dava, dasta, dasta — e	damo, daste, dadó (dajo)
jém, jéš, jé	jeva, jesta, jesta — e	jemo, jeste, jedó (jejo)
vém, véš, vé	veva, vesta, vesta — e	vemo, veste, vedó (vejo)
bóm, bóš, bó	bova, bosta, bosta — e	bomo, boste, bodo (bojo).

3. Glagoli perve oblike jemljejo v 3. množnej osebi večidel zategnjen **ó** mesto **ejo.** Verh tega morajo tisti, ki se na — **čem** dokončavajo, **č** pred **ó** spet v pervotni **k** spremeniti, p. *tresem — tresó, rečem — rekó, pečem — pekó* itd.

4. Tretjo množno osebo okrajšujejo v **é** posebno glagoli, ki se na — **im** dokončujejo, p. *učím — učé, zgubím — zgubé, živim — živé;* vendar tudi *ljubim — ljube, vidim, vide* itd.*)

Iz sedanjega časa se izpeljujejo:

1. *velivni naklon,* če se končnice — **am** v — **aj,** — **ém** v **éj,** — **em** in — **im** v —**i** spremenijo, p. *delam — delaj, jem — jéj, povem — povéj, pasem — pasi, ljubim — ljubi* itd.

Glagoli s koncom — **jem** ali — **jim,** samo **em** in **im** odveržejo, p. *sejem — sej, gospodujem — gospodúj, stojim — stoj* itd. Tisti glagoli na — **jim** pa, ki se v nedoločivniku na — **iti** končajo, k **j** še **i** pridevajo, p. *tajim — taji, dojim — doji* itd.

Lice pregibanja v velivniku je torej tole:

	Enojno.		
1.	— aj	— ej (ij, oj, uj)	— i
2.	— aj	— ej	— i
3.	— aj	— ej	— i
	Dvojno.		
1.	— ajva, e	— ejva, e	— iva, e
2.	— ajta, e	— ejta, e	— ita, e
3.	—	—	—
	Množno število.		
1.	— ajmo	— ejmo	— imo
2.	— ajte	— ejte	— ite
3.	—	—	—

*) Na Štajerskem je semtertje navada, posebno tedaj, kader si dva **j** poredoma sledita, druzega v **d** spreminjati, p. *oznanujedo, vojskujedo* itd.

O p o m b e.

a) Za tretjo osebo se pogosto zadevna 3. oseba želivnega naklona jemlje, p. *naj plača, naj plačata, naj plačajo; naj seje, naj sejeta* itd.

b) Glagoli perve oblike na — **čem** in **žem** spreminjajo **č** v **c** in **ž** v **z**, p. *rečem — reci, pečem — peci, slečem — sleci strižem — strizi, sežem — sezi* itd.

c) Glagoli perve oblike na **mem**, ki v sedanjem času **a** sprijemljejo, ga spreminjajo večidel v **e**, p. *vzamem — vzemi, snamem — snemi, žanjem — ženji* itd. Tako tudi *staknem — stekni, ganem — geni* ali *gani* itd.

d) Pri glagolih tretje in četerte oblike prestopuje naglas na predposlednji zlog, p. *molčím — mólči, živím — žívi, kropím — krôpi* itd.

e) Nepravilno delajo velivni naklon: *sem — bodi* z vsimi sostavami (dobím — dobodi etc.) *imam — iméj, vem — védi, grem — idi, lažem — laguj, hočem* ali *čem — hoti, vmerjem — umri, pomorem — pomozi.* p. *Pomozi Bog! Vari se zapeljivega sveta.*

f) Glagoli pete oblike, ki imajo stanoviten náglas na deblu in izhajajo v sedanjem času na — **vam**, pa so tudi v šestej obliki s polglasnim **u** pred — **jem** v sedanjem času navadni, izpeljujejo velivni naklon raji iz pete oblike, p. *vérvam* in *vérujem — vérvaj* pa tudi *véruj; várvam* in *várujem — varvaj,* pa tudi *varuj* in *vari.* Ti zadnji velivnik pa izvira iz četerte oblike, ki je v sostavi *s-variti, s-vari, vari* še sploh navadna; tako tudi *škodi* iz 4. oblike *škoditi, škodvaj* iz 5. *škodvam* in *škoduj* iz 6. *škodujem.*

2. *priložaj sedanjega časa,* če tretjej množnej osebi **č** privesimo, p. *delajo — delajóč, vidijo — vidijóč* itd.

Glagolom, ki v pregibanji **ejo** v **ó** in **ijo** v **é** okrajšujejo se **č** k okrajšanemu koncu prideva, p. *tresó — tresóč, pekó — pekóč, stojé — stoječ, vró — vróč* itd.

Glagoli 6. oblike, ki nimajo sicer okrajšbe v navadi, vendar svoj priložaj iz nje izpeljujejo, p. *posvečujóč, pričujóč* itd. ne pa *posvečujejóč, pričujejóč.*

O p o m b e.

a) Nekteri glagoli se v 3. množnej osebi sedanjega časa scer na **ó** dokončujejo, imajo v sedanjem priložaji vendar le **éč,** p. *žgó — žgéč, bodó — bodéč, cvetó — cvetéč, deró — deréč* in še nekaj druzih.

b) Rečem imá v sedanjem priložaji *rekóč*, ki se samo kot prirečje rabi in *morem* — *mogóč*. Sicer doveršivni glagoli nimajo sedanjega priložaja.

N e d o l o č i v n i   n a k l o n.

Kakor smo že vidili, se v nedoločivnem naklonu vsi glagoli na — **ti** dokončujejo, ki se na več načinov z glagolnim deblom veže. Iz tega naklona se izpeljujejo:

1. *namenivni naklon*, če se zadnji **i** odverže in se rabi kakor v latinščini za glagoli, ki premikanje iz mesta v mesto znamenujejo, p. *grem molit; pojdemo delat; se peljem klasje pobirat.*

2. *narečni naklon* ali *narečaj* preverže pri glagolih pete in šeste oblike — **ti** v — **je**, p. *delati — delaje, igrati — igraje, gospodovati — gospodovaje* itd.

Pri vsih druzih glagolih se —**em** ali —**im** v **é** spreminja, p. *stati, stojím — stojé; molčati, molčim — molčé; grem — gredé; sedim — sedé; klečati, klečim — klečé.*

Doveršivni glagoli vendar nimajo narečaja.

3. *pervi pretekli priložaj* djavne dobe, če se nedoločivna končnica —**ti** v **l** preverže, p. *pisati — pisal, rediti — redil, želeti — želel, nagniti — nagnil, kraljevati — kraljeval* itd.

Glagoli perve oblike jemljejo verh tega, če se jim deblo na soglasnik konča, pred **l** za moškí spol premakljivi **e** k sebi, p. *pasti — pasel, pasla, paslo; rasti — rasel, sla, o* itd.

Vsi glagoli perve oblike, ki v nedoločivniku deblovi **d** in **t** v **s** ali **z** v **s** spreminjajo, morajo **d, t** in **z** spet nazaj dobiti, p. *padem, pasti — padel, dla o; pletem, plesti — pletel, tla, o; lezem, lesti — lezel, zla, o* itd. — Veliko Slovencov pa v tej obliki preteklega priložaja **d** in **t** izpahuje, p. *pàl, pála, palo; plêl, plêla, plêlo* itd.

Ravno tako dobivajo glagoli te oblike 4. razdela spet deblovi **g** in **k**, p. *streg — strežem, streči — stregel, gla, o; rek — rečem, reči — rekel, kla, o; pek — pečem, peči — pekel, kla, o* itd. — Glagoli 3. razdela pa **s**, ki se nedoločivniku blagoglasja delj vriva, spet odveržejo, p. *tepem, tepsti — tepel, pla, o; dolbem, dolbsti — dolbel, bla, o* itd.

Popolnoma neredno dela ti priložaj glagol *iti* z vsimi sostavami, ter imá *šel, šla, šlo.*

S pomočjo tega priložaja se izobrazujejo:

a) pretekli čas, ako se temu priložaju pomožni glagol *sem, si, je* ɔc. predpostavi, p. *sem, si* ɔc. *delal, vidil, terpel, a, o* itd.

Prostominuli čas se je v novoslovenščini že zgubil; samo 2. množna oseba je semtertje še slišati, toda le v pomenu sedanjega časa, p. *delaste, kazaste, zgubiste* itd. — Ravno tako je že zginil stari nedoveršivnik (imperfect). *)

b) *predpretekli čas,* ako se te temu priložaju *sem, si, je bíl, a, o* itd. predpostavi, p. *sem bil, a, o stavil a, o; plačal a, o* itd.

c) *prihodni čas,* ako se temu priložaju *bom, boš, bo ɔc.* predpostavi, p. *bom, boš, bo ɔc. delal, vidil, terpel, a, o* itd.

---

*) Kakor g. Muršec v svojej slovnici str. 35 piše, se gdegde **bi** še popolnoma pregiblje:

1. beh (bih)		bejah		bisim (bih)	
2. bé		bejaše		bisi	
3. bé		bejaše		bi	
1. behova	t. j. sem, si, je ɔc. bil, a, o	bejahova	t. j. sem, si, je ɔc. bival, a, o	bisva	t. j. jaz bi, ti bi itd.
2. besta		bejahota		bista	
3. besta		bejahota		bista	
1. besve		bejasve		bisve	
2. beste		bejaste		biste	
3. beste		bejaste		biste	
1. behomo		bejahomo		bismo	
2. beste		bejaste		biste	
3. beho (beše)		bejaho		biso.	

Staroslovenski *prostominuli čas* in *nedoveršivnik* sta se z malo premenami pri vsih druzih Jugoslavenih ohranila in se blizo takole izobrazujeta:

Prostominuli čas se dela, če se nedoločivna končnica *-ti* za 1. enojno osebo v *h* spremeni; za 2. in 3. se samo nedoločivni *-ti* odpahne; za 1. množno se stavi *smo,* za 2. *ste* in za 3. *še.* Ako se pa deblo na soglasnik končá, se v enojnem številu: *oh, e, e* in v množnem *osmo, oste, oše* priveša, p. *pročitah, pročita, pročita — pročitasmo, pročitaste, pročitaše; greboh, grebe, grebe, — grebosmo greboste, greboše.*

Če se pa deblo na kak premenljiv soglasnik *d, t, z, g* ali *k* končá, je treba na sedanji čas obzir jemati; verh tega se morata *g* in *k* v 2. in 3. enojnej osebi v *ž* in *č* spremeniti, p. *pekoh, peče, peče — pekosmo, pekoste, pekoše; mogoh, može, može — mogosmo* itd.

Dvojno število so razun Slovencov vsi drugi Slavjani zgubili; končnice za taisto bi bile: *sva, sve; sta, ste; sta, ste;* p. *pročitasva, sve; — sta, ste; sta, ste* itd.

Nedoveršivnik dobiva za 1. osebo *ah,* za 2. in 3. *aše,* v množnem številu za 1. *asmo,* za 2. *aste* in za 3. *ahu,* p. *čitah, čitaše, čitaše — čitasmo, čitaste, čitahu.*

Glagoli na *eti* in *iti* s končnim *d, t* in *l* imajo končnice: *jah, jaše, jasmo* itd.: *vidjah, vidjaše.*

Dvojno število nedoveršivnika imá ravno tiste končnice kakor prostominuli čas, p. *čitasva, čitasta, čitasta* itd.

Doveršivni glagoli, kteri pomenjajo premikanje iz mesta v mesto, imajo s predlogom **po** v podobi sedanjega časa kakor *bom* prihodnji pomen: *pojdem, poletim, pobežim, polezem, ponesem, popeljem, potečem, poženem, podirjam, pojezdim, porečem* itd. — Od tod izpeljan velivnik: *pojdi, poženi* itd. imá pa pomen sedanjega časa.

Vendar imajo, kakor bomo poznej vidili, tudi drugi doveršivni glagoli v podobi sedanjega časa prihodnji pomen.

d) pogojivni naklon ali *pogojivnik,* ako se temu priložaju nesklanjljiva besedica *bi**) ali *bi, bil, a, o* predpostavi, p. *bi delal, a, o; bi bil, a, o nagnil, a, o* itd.**)

e) želivni naklon ali *želivnik,* ako se gori razloženim časom in naklonom *naj* ali *nej* predpostavi. Vender je besedica *bi* tudi želivniku brez besede *naj* lastna, p. *Ko bi zdrav bil!*

Iz I. preteklega priložaja se more dalej izobraziti:

f) drugi pretekli priložaj ali *prehojivnik,* ako se pri glagolih perve oblike, ki se v pervem preteklem priložaji na premakljivi **e** pred **l** končajo, ta končnica v **—ši** spreverže, p. *vergel — veryši, rekel — rekši.****)

Pri vsih druzih glagolih se pa konční **l** preteklega priložaja v **—vši** spreberne, p. *dal — davši, pil — pivši, nagnil — nagnivši, terpel — terpevši.*

g) terpivno-pretekli priložaj, ako se pri glagolih perve oblike razun 5. in 6. razdela končáj **—el** v **en** sprelije; verh tega se mora tudi predstoječi **g** v **ž** in **k** v **č** spremeniti, p. *tepel — tepen, strigel — strižen, rekel — rečen.* — Glagoli 5. in 6. razdela té oblike spreminjajo končni **l** v **t**, samo če se jim deblo na **a** končá, imajo **—an**, p. *začel — začét, sterl — stert, bil — bit, čul — čut* (pa tudi *čujen), cverl — cvert, grel — gret, spočel — spočet* ꝛc. *dal — dan, klal — klan, žgal — žgan.*

Glagoli druge oblike spreminjajo končni **—il** v **—jen,** p. *plunil — plunjen, vtaknil — vtaknjen, sunil — sunjen.*

---

*) V južnih krajih Slovenskega se ta besedica tudi takole pregiblje: *bim* (bem), *bisi, bi; biva, bista, bista; bive, biste, biste; bimo, biste, bijo.*

**) V Zilskej dolini na Koroškem in v Istrii se upotrebuje tudi II. pretekli pogojivnik, ki se nareja, ako se preteklemu priložaju: *bi sem, bi si, bi je* ꝛc. predpostavi, p. *bi sem rekla, bi ste vidili.*

***) Stari priložaj: *rek, verg, nes* ꝛc. se nikdar več ne rabi. Vendar priložaj na **v** s predstoječim samoglasnikom se je jel semtertje in po vsej pravici spet rabiti: *vidiv, biv, delav, stopiv,* p. *Pred kralja stopiv se je globoko priklonil.*

Glagoli tretje oblike spreminjajo sploh —**el** v —**en,** p. *merzel — merzen, vsedel — vseden, hotel — hoten.* — Glagol *imeti* imá *imet* in *umeti — umét.*

Glagoli četerte oblike spreminjajo končni —**il** v —**en,** p. *učil — učen, tajil — tajen.* Pred priložajnim koncom —**en** se mora vender vselej glagolom te oblike **d** v **j, g** in **z** v **ž, s** v **š, t** v **č,** in **st** v **šč** spremeniti, p. *rodil — rojen, vozil — vožen, nosil — nošen, gatil — gačen, kazil — kažen, pustiti — puščen.* Za **v, b, p** in **m** sledí —**ljen,** za **l** in **r** pa —**jen,** p. *postavil — postavljen, zgubil — zgubljen, stopil — stopljen, spremil — spremljen, vdaril — vdarjen, solil — soljen.*

Glagoli 5. in 6. oblike pa spreminjajo —**al** v —**an,** p. *igral — igran, natolcoval — natolcovan* itd.

Iz terpivnega priložaja se dela:

a) *glagolno ime,* če se mu **je** privesi, p. *pit — pitje, igran — igranje, nagnjen — nagnjenje.*

b) vsi časi in nakloni terpivne oblike, p. *sem tepen — sem bil tepen — bom tepen — bi bil tepen — naj sem tepen — tepen biti.*

Pravo izobrazovanje vsih glagolskih delov ali lastnij se najbolj razločno pokaže po razdelitvi glagolov v *pet* razredov, kterih pervi je deblo *brez* vezivnega ali izobraznega samoglasnika v nedoločivniku pred končno slovko —**ti,** v drugem je vezivnik **a,** v tretjem **é,** v četertem **i** in v petem **u.**

Pervi razred obsega vse glagole 1. oblike in sicer pod tremi razdelki:

a) glagole, kterim je na koncu debla: **b, p, z, s, d, t, g** ali **k**: *dolb-em, tep-em, lez-em, nes-em, pad-em, plet-em, seg-el, tek-el* itd. Pri teh je glagolska naloga (Verbalthema) s soglasnikom končano deblo, ki se iz njega vsi glagolski deli ali odrodki izpeljujejo, p. velivnik: *dolb-i, tep-i, nes-i, pad-i, plet-i, sez-i, tec-i;* pretekli priložaj djavni in terpivni: *dolb-el, dolb-en; tep-el, tep-en; lez-el, pre-lez-en; nes-el, nes-en; seg-el, sež-en; rek-el, reč-en;* drugi pretekli priložaj: *dolb-ši, tep-ši, lez-ši, nes-ši, pad-ši, plet-ši, seg-ši, rek-ši* itd.

Iz tega se vidi: 1) da so goltniki med vsimi soglasniki naj bolj nagnjeni v spremembo, ker se zmed vsih soglasnikov pred —**e** le samo **g** in **k** v šumiče in pred —**i** v sikavce spreminjata: *sežem, sežen, sezi; rečem, rečen, reci* itd. Polglasni **e** pa nima moči, **g** ali **k** pred seboj spremeniti,

tedaj: *segel, segla, seglo; rekel, rekla* itd. — 2) Da se po visokem in globokem **e** in **o** v deblu tudi razloček spola razodeva: *rékel, pékel, nésel* itd. je v moškem visóki, v ženskem pa: *rêkla, pêkla, nêsla* itd. globoki **e**; tako tudi: *bódel, bôdla; mógel, môgla* itd. Kar se tudi v 4. obliki, pa nekoliko drugač kaže: *hôdil, hodíla; nôsil, nosíla* itd.

b) glagole, kteri so v sedanjem času **n** ali **m** pred **—em** ohranili ali **d** pridjali, jih tudi obderžé v velivniku in prehojivniku: *začnem, začni, začenši; zapnem, zapni, zapenši; primem, primi, primši; pridem, pridi, pridši.* — V nedoločivniku in v preteklem djavnem in terpivnem priložaji ni več teh soglasnikov; med Planino in Postojno pa vender še pravijo *primti* namesti *prijéti.*

c) glagole, kterih deblo imá v nedoločivniku pred **—ti**, **e**, **i** ali **u** in v sedanjem času **j** pred **—em** (t. j. *jem*) privzamejo, ti izobrazujejo svoje dele takole: nedoločivnik: *greti, peti, suti* itd.; sedanji čas: *grejem, pijem, sujem;* velivnik: *grej, pij, suj;* prehojivnik: *grevši, pivši, suvši;* terpívni priložaj: *gret, pit, sut* itd.

Pri druzih glagolih, ki imajo vselej eno teh nedoločivniških končnic **—ati**, **—eti** ali **—iti**, se dobí glagolska naloga, če se jim **—ti** odseka: *dela-ti, žele-ti, redi-ti.*

Drugi razred zapopada glagole, ki imajo v nedoločivniku **a** pred **—ti** in njih glagolska naloga je: *dela-, kaza-, molča-* itd. Ta privzame na koncu za pretečen priložaj **—l**, za prehojivnik **—vši** in za terpivni priložaj **—n**; *delal, kazal, molčal; delavši, kazavši, molčavši; delan, kazan, za-molčan.* Velivnik dobiva vselej **i**, tukaj pa, kadar **a** tudi v sedanjem času ostane, v **j** spreminjen **i** za seboj: *delaj, igraj* itd. Če pa v sedanjem času **a** odpade: *kažem, molčim* itd. dobí velivnik **i** namesti tega **—em** ali **—im**: *kaži, molči* itd., narečaj pa tistih, ki imajo v sedanjem času **e**, k glagolskej nalogi **—je** natakne: *kazaje,* namesti **—im** pa **—é**, *molčé, klečé* itd.

Tretji razred naznanuje **é** pred **— ti** v nedoločivniku: *bolé-ti, želé-ti, germé-ti* itd. Ti glagoli dobivajo k svojej nalogi v preteklem priložaji **—l**, v terpivnem **— n** in v prehojivniku **—vši**: *bolel, želel, germel; bolen, želen, germen; bolevši, želevši, germevši* itd. Le samo v sedanjem času in v velivniku imajo končni **i** namesti **e** glagolske naloge: *bolim, želim, germim; bôli, žêli, germi* itd. narečaj: *bolé, želé, germé* itd.

Glagoli tega razreda, kteri v sedanjem času nimajo —**im**: *imé-ti, imam; umé-ti, umem* ali *umejem; smeti, smem* imajo po priličnosti glagolov 2. razreda v velivniku: *imej, umej, smej* in v narečaji: *imeje, umeje, smeje.*

Četerti razred ima glagolsko nalogo s koncom **i**: *svari-ti, mahni-ti, sadi-ti, vozi-ti, nosi-ti, ljubi-ti* itd. Vsi ti glagoli imajo v velivniku nespreminjeno glagolsko nalogo, ki se jej v sedanjem času (razun unih 2. oblike) le —**m** natakne: *svarim, sadim, vozim, nosim, ljubim* itd. Glagoli 2. oblike pa v sedanjem času po odpahnjenem **i** dobivajo —**em**: *mahnem, sunem, dregnem* itd. — V preteklem priložaji dobivajo vsi glagoli te naloge —**l**, v prehojivniku —**vši** in terpivnem priložaji —**en**. Tukaj pred **e** se pa **i** (kakor tudi sicer pred samoglasniki) v **j** spremeni in **j** spreminja zadnje spremenljive soglasnike glagolskega debla ter se va — nje vtopí: *svarjen, mahnjen, sajen, vožen, nošen.* To se takole godí: glagolskim nalogam *svari, mahni, sadi, vozi, nosi* itd. se —**en** natakne, tedaj *svari-en, mahni-en, hvali-en, sadi-en, vozi-en, nosi-en* itd. in ker se to z eno besedo izreče, se **i** pred —**en** v **j** spremeni in vzrokuje premembo predstoječega soglasnika v njemu sorodni glas ter se **j** v njem vtopí. Zató pravimo soglasnikoma **nj** in **lj**, da sta topljena, ker je **j** tako ž njima zedinjen, da se v tej zvezi posebej ne izgovarja (kakor za **r** v: *svarjen,* ker se **j** v **r** nikoli ne vtopí), ampak le tema soglasnikoma večo mehkoto daje. Za tega voljo ne smem razdeljevati: *hval-jen, sun-jen* ampak *hva-ljen, su-njen* itd. Tako je tudi v vsih šumičih: *vožen, nošen, očiščen* itd. **j** vtopljen, ki jim v izreki mehkoto daje in ravno zato ga za njimi ne pišemo, ker je ž njimi v edini glas vtopljen in ker imamo šumičem primerjena edina pismena ali čerke, ki jih pa za glasova z **nj** in **lj** naznanjena pogrešamo. — Z vtopljenim **j** tudi pišemo nektere priloge v drugej stopnji: *veči, viši, niži* itd. namesti: *večji, višji, nižji* itd.

Tolikanj mogočen je ti v **j** spremenjeni **i,** da skorej le sam vse premembe soglasnikov dela in velikrat tudi **s,** akoravno se ga sam ne pritakne (ker je **l** ali **n** med njima) vender le v **š** spreminja: *mislim, premišljen, premišljevati; ž njim, ž njo* itd.

Soglasnika **d** in **t** pa vendar le, ako ravno le pri malo glagolih, ti tolikanj mogočni vezivni **i** izpahneta in svoj lastni glas ohranita: *spriden, spoden, nasiten, gaten* itd.

Samoglasnik, kteri glagolovo deblo s končnico —*ti* veže, se imenuje vezivni samoglasnik ali *vezoglasnik.* Vezoglasnika **a** in

e ostajata brez premembe in vse premembe pridejo le od vezoglasnika **i** iz tega se vidi:

1. Da je napčno pisati *nešen, skubljen, željen* itd., ker glagoli perve oblike nimajo nobenega vezoglasnika; njih glagolska naloga je samo deblo, ki se mu v terpivnem priložaji —**en** natika; tedaj je le prav: *nesen, skuben* itd. in vezoglasnik tretje oblike je **é**, ki se mu v terpivnem priložaji samo —**n** natika; tedaj tukaj ne more biti nobene premembe: *želen, solzenje, bolenje, germenje* itd.

2. Da glagolska naloga iz nedoločivnika vzeta pri glagolih druge oblike imá vezoglasnik **i** in odtod je: *mahnil, dvignil* in *mahnjen, dvignjen* itd. Napaka je tedaj v slovenskem pisati: *mahnuti, dvignuti* itd. ker se *mahnjen, dvignjen* itd. le od *mahniti, dvigniti* itd. dá izpeljati, ne pa od *mahnuti, dvignuti* itd.

V Serbskem imajo ti glagoli v nedoločivniku —**nuti**: *minuti, ganuti, taknuti* itd.; od tod imajo pa tudi v terpivnem priložaji: *minut, ganut, taknut* itd. Ker pa nekteri Serbljani tudi pravijo: *minjen, ganjen, taknjen, spomenjeń* itd. se da to, kakor tudi g. Babukič v svojej slovnici učí, le iz slovenskega *miniti, ganiti, takniti* itd. izpeljati.

Nedoločivnik s končnico —**nuti** se sliši na Kranjskem pa le na Gorenskem in večidel na Koroškem pri enem samem glagolu; ti je: *miniti, minem,* ki je pa na Dolenskem sploh le v 4. obliki navaden: *minuti, minim,* kar kaže, da imá svoj **n** iz debla in svojo korenino v glagolu *manem, meti* (nekdaj *menti*) in ne iz druge oblike kakor: *ganem, sunem* itd. — Na Štajerskem je pogosto nedoločivna končnica —**noti** v navadi, ki je staroslovenščini najbližja in torej zaslužuje, da bi se je za glagole 2. oblike sploh poprijeli in: *minoti, ganoti, dvignoti* itd. pisali.

Tem pravilom, ki se posnemajo po razločku vezivnega **e** in **i**, šo bili naši predniki zvesteji od nas, ki so govorili in pisali: *živenje* in *terpenje;* ker se *življenje* in *terpljenje,* kakor sedaj govorimo, ne more izpeljati od *živeti* in *terpeti,* ampak je le prisiljeno iz neprave oblike *živiti* in *terpiti.*

Peti razred ima glagolsko nalogo s koncom **u**, ki se dobí v sedanjem času glagolov s koncom —**ujem**, ako se jim končnica —**jem** odseka: *kupu-jem, plaču-jem, omahu-jem* itd. Tukaj se vidi:

1. da se vezoglasnih **u** (kakor v 4. razredu **i** v **j**) v soglasnik **v** večidel s predstoječim **o** ali **e** spreminja, tedaj: *kupovati, plačevati, omahovati* ali *omahávati* itd.; **u** se tedaj povzdigne v **ov, ev** ali **av**, kakar se tudi **v** velikrat v **u** spremenja: *ven, vnanji, zunaj; dveri — duri; brevno, bervno — bruno* itd. Tako

je iz sanskritske besede *uda* pri nas *voda,* kar ravno tisto pomenja. In šė sedaj pravijo na Kranjskem in tudi v Rožji na Koroškem: *grem na udo, je šla po udo,* in *Udmat* (vodomet) se imenuje vas pri Ljubljanici pod nekdanjim slapom.

2. Da dobí vezoglasnik **u** v sedanjem času vselej **—jem** za seboj: *kupujem, plačujem omahujem* itd.; tode **u** je takrat, kadar je naglas na deblu, breznaglasen in se le malo sliši v izreki: *várujem, vérujem, škodujem* itd. Vezoglasni **u,** če se tudi v izreki malo sliši, je vender zavolj izpeljave nedoločivnika potreben; tako je iz *várujem* po povzdigi vezoglasnega **u** v nedoločivnik *varovati* ali *varvati* izpeljan; torej je napčno pisati: *varjem, verjem, škodjem* itd. kar je pravej čistej izreki in zmožnosti izpeljave nedoločivnika in njega odrokov nasproti.

3. Da vezoglasnemu **u** stanovitno sledeča slovka **—jem** je sedanjemu času lastna; torej jo imamo tudi pri nekterih druzih glagolih perve in pete oblike: *umerjem, žanjem, poljem, zibljem, tipljem* itd. in s popolnoma vtopljenim **j**: *kažem, pišem, mečem, ropočem* itd.

Znanje razdelitve glagolov v razrede dodeluje jasno znanost vsih glagolskih lastnij in zmožnost, se v pisanji glagolov vsih napak ogibati.

Pregibanje glagolov.

§. 67. Glagole tako spreminjati, da se na njih oblika, naklon, čas, število in oseba zaznamva, se pravi jih pregibati ali sprezati.

Vsi glagoli izhajajo v sedanjem času na **—am, —em** ali **—im**; zatorej je nam zadosti trojno lice pregibanja.

Ker se pa sprezanje pomožnega glagola od pregibanja druzih glagolov razločuje, naj tukaj sledí:

I. Pregib pomožnega glagola.

1. Določivni naklon.

Sedanji čas.

Enojno	Dvojno			Množno število
1. sem, sim	sva	žensk.	sve	smo
2. si	sta	in	ste	ste
2. je	sta	srednj.	ste	so.

Pretekli čas.

Enojno		Dvojno					Množno število	
1. sem	bil, a, o	sva	bila	žensk.	sve	bile	smo	bili, e, a
2. si		sta		in	ste		ste	
3. je		sta		srednj.	ste		so	

Prihodnji čas.

	Enojno	Dvojno		Množno število
1.	bom (bodem)	bova	žensk. bove	bomo
2.	boš	bota, bosta	in bote, boste	bote, boste
3.	bo	bota, bosta	sredn. bote, boste	bodo, bojo.

2. Pogojivni naklon.

Sedanji ali prihodnji čas.

	Enojno	Dvojno	Množno število
1.	bi bil a, o	bi bila, bile	bi bili, e, a
2.	bi bil a, o	bi bila, bile	bi bili, e, a
3.	bi bil a, o	bi bila, bile	bi bili, e, a

Pretekli čas.

	Enojno	Dvojno	Množno število
1.	bil, a, o bi bil, a, o	bila, e bi bila, e	bili, e, a bi bili, e, a
2.	bil, a, o bi bil, a, o	bila, e bi bila, e	bili, e, a bi bili, e, a
3.	bil, a, o bi bil, a, o	bila, e bi bila, e	bili, e, a bi bili, e, a

3. Želivni naklon.

Sedanji čas.

naj sem, si, je, sva, sve, smo ɔc.

Prihodnji čas.

naj bom, boš, bo, bova, bota itd.

Pretekli čas.

naj sem, si, je ɔc. bil, a, o ɔc.

Pogojivno-sedanji čas.

naj bi bil, a, o ɔc.

4. Velivni naklon.

	Enojno	Dvojno		Množno število.
1.	bodi	bodiva	ž. bodive	bodimo
2.	bodi	bodita	i. bodite	bodite
3.	bodi (naj bo)	bodita (naj bota)	sr. bodite	bodite (naj bodo).

5. Priložaji.

Sedanji priložaj: bijoč, a, e
Pretekli „ I.: bil, a, o
„ „ II.: bivši, a, e
„ „ terpivne dobe samo v sostavah: pre-bít, a, o
Prihodnji „ : bodoč, a e.

6. Nedoločivnik.
biti.

7. Namenivnik.
Manjka.

8. Narečaj.
Manjka.

9. Glagolno ime.
bitje.

Opombe.

1. V starih bukvah se bere, kakor še zdaj nekoliko Slovencov govori: *nejsim, nejsi, nej* itd. to je *ne jesim, ne jesi* itd. kakor tudi: *nejmam, nejmaš* itd. iz *ne imam, ne imaš* itd.; sedaj pa sploh: *nisem, nisi, ni, nisva, nista, nismo* itd. Ravno tako v preteklem času: *nisem bil, nisi bil, a, o* itd.; sicer pa ostane *ne* od pomožnega glagola ločeno, p. *ne bom, ne bi, bi ne bil* itd.

Ravno tako se pregiblje tudi: *prebíti, prebím, prebíš* itd. ali pa *prebom, preboš* itd.

II. Pregib druzih glagolov.

Djavna doba ali zaloga.

1. Določivni naklon.

Sedanji čas.

Enojno

1. delam	nagnem	ljubim
2. delaš	nagneš	ljubiš
3. dela	nagne	ljubi.

Dvojno

1. delava, —ave	nagneva, —eve	ljubiva, — ive
2. delata, —ate	nagneta, —ete	ljubita, —ite
3. delata, —ate	nagneta, —ete	ljubita, —ite

Množno število

1. delamo	nagnemo	ljubimo
2. delate	nagnete	ljubite
3. delajo	nagnejo, nagnó	ljubijo, ljube.

Pretekli čas.

Enojno

1. sem 2. si 3. je	delal, a, o	nagnil, a, o	ljubil, a, o

Dvojno

1. sva, sve			
2. sta, ste	delala, e	nagnila, e	ljubila, e
3. sta, ste			

Množno število

1. smo			
2. ste	delali, e, a	nagnili, e, a	ljubili, e, a
3. so			

Predpretekli čas.

Enojno

1. sem bil, a, o			
2. si bil, a, o	manjka	nagnil, a, o	manjka
3. je bil, a, o			

Dvojno

1. sva, sve bila, e			
2. sta, ste bila, e	manjka	nagnila, e	manjka
3. sta, ste bila, e			

Množno število

1. smo bili, e, a			
2. ste bili, e, a	manjka	nagnili, e, a	manjka
3. so bili, e, a			

Prihodnji čas.

Enojno

1. bom			
2. boš	delal, a, o	nagnil, a, o	ljubil, a, o
3. bo			

Dvojno

1. bova, e			
2. bosta, e	delala, e	nagnila, e	ljubila, e
3. bosta, e			

Mnnžno število

1. bomo			
2. boste	delali, e, a	nagnili, e, a	ljubili, e, a
3. bodo			

2. Pogojivni naklon.

Sedanji in prihodnji čas.

Enojno

1. bi			
2. bi	delal, a, o	nagnil, a, o	ljubil, a, o
3. bi			

Dvojno

1. bi 2. bi 4. bi	delala, e	nagnila, e	ljubila, e

Množno število

1. bi 2. bi 3. bi	delali, e, a	nagnili, e, a	ljubili, e, a

Pretekli čas.

Enojno

1. bi bil, a, o 2. bi bil, a, o 3. bi bil, a, o	delal, a, o	nagnil, a, o	ljubil, a, o

Dvojno

1. bi bila, e 2. bi bila, e 3. bi bila, e	delala, e	nagnila, e	ljubila, e

Množno število

1. bi bili, e, a 2. bi bili, e, a 3. bi bili, e, a	delali, e, a	nagnili, e, a	ljubili, e, a

3. Želivni naklon.

Sedanji čas.

naj delam, aš, a ɔc. naj nagnem, eš, e ɔc. naj ljubim, iš, i ɔc.

Pretekli čas.

naj sem, si, je ɔc. delal, a, o | nagnil, a, o | ljubil, a, o ɔc.

Prihodnji čas.

naj bom, boš ɔc. delal, a, o | nagnil, a, o | ljubil, a, o ɔc.

Pogojivno-sedanji čas.

naj bi ɔc. delal, a, o | nagnil, a, o | ljubil, a, o ɔc.

Pogojivni-pretekli čas.

naj bi bil, a, o ɔc. delal, a, o | nagnil, a, o | ljubil, a, o ɔc.

4. Velivni naklon.

Enojno

1. delaj	nagni	ljubi
2. delaj	nagni	ljubi
3. delaj (naj dela)	nagni (naj nagne)	ljubi (naj ljubi).

Dvojno

1. delajva, e	nagniva, e	ljubiva, e
2. delajta, e	nagnita, e	ljubita, e
3. delajta, e (naj delata)	nagnita, e (naj nagneta)	ljubita, e (naj ljubita)

Množno število

1. delajmo	nagnimo	ljubimo
2. delajte	nagnite	ljubite
3. delajte (naj delajo)	nagnite (naj nagnejo)	ljubite (naj ljubijo).

5. Priložaji.

Sedanji priložaj.

delajoč, a, e	manjka	ljubijóč (ljubéč), a, e

Pretekla priložaja.

I.

delal, a, o	nagnil, a, o	ljubil, a, o

II.

delavši, a, e	nagnivši, a, e	ljubivši, a, e.

Terpivno-pretekli priložaj.

delan, a, o	nagnjen, a, o	ljubljen, a, o.

6. Nedoločivni naklon.

delati	nagniti	ljubiti

7. Namenivni naklon.

delat	nagnit	ljubit

7. Narečaj.

delaje	manjka	ljubé

9. Glagolno ime.

delanje	nagnjenje	ljubljenje.

Terpivna doba.

Terpivna doba se izobrazuje na dvoji način:

1. Če pred djavno dobo povračivno zaime postavimo:

Sedanji čas.

se imenujem, se imenuješ, se imenuje itd.

Pretekli čas.

sem se imenoval, a, o, si se imenoval, a, o itd.

Prihodnji čas.

se bom imenoval, a, o, se boš imenoval, a, o itd.

Sedanji pogojivnik.

bi se imenoval, a, o itd.

Pretekli pogojivnik.

bi se bil, a, o imenoval, a, o itd.

Sedanji želivnik.

naj se imenujem, naj se imenuješ itd.

Velivnik.
imenuj se, imenujva se itd.

Nedoločivnik.
se imenovati.

Priložaj.
imenujóč se — imenovavši se.

O p o m b a.

Ker je veliko djavnih glagolov, ki se z zaimenom *se* povračivno rabijo, se terpivna doba ne more zmiraj tako izobrazovati, da kaka dvoumnost ne navstane, p. *Zlo se štimá in hvali.* Tu se ne ve, ali se on sam štimá in hvali, ali ga drugi štimajo in hvalijo.

2. Če pomožni glagol pred terpivni priložaj postavimo:

Sedanji čas.
sem, si, je ɔc. imenovan, a, o itd.

Pretekli čas.
sem bil, a, o imenovan, a, o itd.

Prihodnji čas.
bom, boš, bo ɔc. imenovan, a, o itd.

Pretekli pogojivnik.
bi bíl, a, o imenovan, a, o.

Sedanji želivnik.
naj sem, si, je ɔc. imenovan, a, o itd.

Velivnik.
bodi ɔc. imenovan, a, o.

Nedoločivnik.
imenovan, a, o biti.

S p l o š n e o p o m b e.

1. Nekteri glagoli se morejo *neredovni* imenovati, ker se ne pregibljejo po redu in v nekterih časih ali naklonih iz enega lica v drugo prestopajo: *berem — brati, idem — iti — šel, sem — biti, vem — vedeti* itd.

2. Nahajajo se v slovenščini tudi *pomanjkljivi* glagoli, posebno taki, ki so samo v velivniku v navadi, p. *nà, nàta, nàte; udri, udrita; nuj, nujta, nujmo; hajde, hajdimo; bes te plentaj.*

Pré (česki *prí*) pomenja toliko kot *se pravi.*

P r i m e r i.

Nikoli ne odlašaj na jutro, kar zamoreš dans storiti. — Vse o svojem času preide; kar je rojeno, smerti ne odide. — Pod soncom je vse mogoče. — Kar se v igri dobi, se v igri zgubi. — Rad ostani, kjer pojó, hudobni pesem nimajo. — Bog ena vrata zapira, in sto druzih odpira. — Nič ti ne pomaga, če si se dobro učil in veliko naučil, če nehaš dobro delati. — Kdor dolgo obeta, ali storiti noče ali ne more, — Kakor se drugim posojuje, se tudi nam povračuje. — Kdor pomaga drugim iz nadlog, rad pomore mu tudi Bog. — Kakor se bote zdaj v mladih letih delati in živeti navadili, tako bote tudi v prihodnje ostali.

Kdor svojih želj ne premaguje, sam sebi smertno sulico kuje. — Tam kjer glad morí lenuha, najde priden dosti kruha. — Skrivnost ti je sužnja, če ti pa uide, si ti nje suženj. — Prijatla zgubiti je naj večja zguba. — Kdor strasti prizanaša, čednost kaznuje. — Darila se lahko pozabijo, dobrote vikdar. — Dans hudo navado ložej premagaš, kakor jutre. — Ko bi mladeneč hotel in starec mogel, bi nič ne bilo, kar bi se ne zgodilo. — Sreča nam prijatle dobí, nesreča jih skusi.

Šesti odstavek.

O predlogu.

§. 68. Predlogi nam kažejo, v kakšnej razmeri da so imena med seboj. So ali čisti koreninski zlogi, ali pa speljani in sostavljeni. Tako so: *v, k, po, do, za, na* itd. koreninski zlogi; — *okoli, okrog, vpričo, namesto, zavolj, zraven* itd. pa sostavljeni predlogi.

Predlogi so dvojni: 1. *neločljivi,* ki se razun zveze z druzimi besedami nikoli ne rabijo in 2. *ločljivi,* ki tudi sami za se nekaj pomenjajo.

Neločljivi predlogi.

§. 69. So sledeči:

pa — : p. *pátaka, paperk, pamet, paglavec.*

pra — : p. *pramati, praded, praprat.*

pre — : p. *presuniti, prestol, prebivališče, prerok, prevelik, prestopek, pregrešek.*
pro — : p. *prostor, prodaj, prorok, prostreti.*
vz — : p. *vzhod, vznák, vzdigniti.*

Pogosto se nahajajo ne samo tu omenjeni neločljivi temuč tudi mnogi ločljivi predlogi s samostavnimi imeni, prilogi in prirečji sostavljeni. Še večkrat se to z glagoli godí. Zatorej sledí tu kratko razjasnjenje vsih predlogov, ki se posebno z glagoli sostavljeni nahajajo.

1. **Bez** —, **brez** — se samo z nekterimi imeni in prilogi sostavlja in pomenja kako znebljenje ali odvzetje, p.

bezum	*bezumen, mna, o*
bezpamet	*bezpameten, tna, o*
brezbožnik	*brezbožen, žna, o*
brezrokavnik	*brezvesten*
brezdušje	*brezdušen, šna, o*

i. t. d.

2. **Do** — pomenja, da se kaj do svojega konca dožene, dodá ali stori, da se kaj doseči more.

doseči, dosežem	*dodelati, — am*
dokončati, — am	*dopisati, dopišem*
donesti, — sem	*doplavati, — am*
doveršiti, — im	*dorasti, — em*
dojti, — dojdem	*dodáti, — ám*
dopustiti, — im	*dostaviti, — im*
dopolniti, — im	*dovoliti, — im*
došteti, — štejem	*dopomágati, — am*

i. t. d.

3. **Iz** — znamenuje namero djavnosti iz znotraj na zunaj.

izvoliti, — im	*izdelati, — am*
izpustiti, — im	*izpisati, — pišem*
izliti, — lijem	*izbrati, — berem*
izmisliti, — im	*izpraševati, — šujem*
izzuti, — zujem	*izpeljati, — peljem*
iznesti, — em	*izkopati, — kopljem*

i. t. d.

4. **Na** — kaže kako napolnjenje ali nakopičenje več reči p.

naliti, — lijem	*napiti se, — pijem*
najesti se, — jém	*nadrobiti, — im*
nasititi, — im	*navoziti, — im*
nasoliti, — im	*nanesti, — em*

napasti, — em | *naložiti, — im*
naspati se, — ím | *navaljati, — am*
namazati, — mažem | *naderati, — am*

i. t. d.

Včasi pomenja, da se prememba kake reči samo začne.

nalomiti, — im | *narezati, — režem*
nagniti, — em | *nakaziti, — ím*
načeti, — čnem | *nakužiti, — im*
nažágati, — am | *naviniti, — ím*
nažgati, — em | *nasmoditi, — im*

i. t. d.

5. **Nad** — znamenuje namér djavnosti k čemu večemu ali višjemu, kakor so drugi predmeti, p.

nadpisati, — pišem | *nadvišati, — šam*

i. t. d.

6. **Ob** — kaže tako rekoč obdánje ali zajetje kakega predmeta od vsih strani, p.

obstopiti — im | *objamem — jeti*
obzidati — am | *obrobiti, — im*
obdati, — am | *obšiti, — šijem*
obhoditi, — im | *obsijati, — sijem*
obleči, — ležem | *obkopáti, — kopljem*

i. t. d.

Po predlogu **ob** se **v** večidel izpušča, p.

obezati mesto *obvezati* — *obeza*
obleči „ *obvleči* — *obleka*
oblačiti se „ *obvlačiti se* — *oblak*

i. t. d.

7. **O** — je s predlogom *ob* skorej enak. Pomenja kako djanje, ki se na več krajih ne pa okoli in okoli predmeta stori, p.

osmoditi, — im | *omiti, omijem*
omlátiti, — im | *okisati, — am*
opisati, — pišem | *opeči, — em*

i. t. d.

Kader je korenina tih glagolov kak prilog, pomenja predlog **o,** da se kakemu predmetu lastnost le polagoma in ne na enkrat pridaja, p.

obeliti, — im | *ovlažiti, — im*
osušiti, — im | *ohladiti, — im*
omočiti, — im | *onečediti, — im*

oslepeti, — ím *osnažiti, — im*
očistiti, — im *omesti, — em*

i. t. d.

8. **Od** — pomenja večidel odpravljenje ali oddaljenje kakega predmeta od druzega, p.

odstopiti, — im *odlomiti, — im*
odnesti, — em *odkupiti, — im*
odstreliti, — ím *odjužinati, — am*
odvezati, — vežem *odmakniti, — nem*
oddati, — am *odstaviti, — im*

i. t. d.

9. **Po** — kaže kako pokritje ali dodánje česa k čemu:

pokriti, — krijem *pošlatati, —am*
políti, — lijem *pognojiti, — im*
pokropiti, — ím *položiti, — im*
pozlatiti, — ím *posoliti, — im*
posrebriti, — im *pobeliti, — im*

i. t. d.

Djanje se raztegne s časom blizo na vse predmete, p.

posekati, — am *pomreti, — merjem*
pomerzniti, — em *podaviti, — im*
pohoditi, — im *pomoriti, — im*

i. t. d.

S predlogom *po* se najdejo sostavljeni glagoli, ki se scer v sedanjem času pregibajo, pa vendar nekaj prihodnjega zaznamujejo, p. *pojdem; pobežim; porečem; poletím; popeljem; podirjam; pojezdim; polezem; ponesem; potečem; povlečem; poženem* i. t. d.

10. **Pod** — znamenjuje namero djavnosti pod predmete, p.

podkopati, — kopljem *podjarmiti, — im*
podpisati, — pišem *podvezati, — vežem*
podpreti, — em *podrezati, — režem*
podvreči, — veržem *podnetiti, — im*

i. t. d.

11. **Pre** — znamenjuje namero djavnosti črez predmete, p.

preleteti, — im *preplávati, — am*
prenesti, — em *preskočiti, im*
prestopiti, — im *prestaviti, — im*

i. t. d.

Včasi pomenja kako ponovljenje, p.

prebrati, — berem *prešteti, — štejem*
preobleči, — em *preobuti, — obujem*

prekuhati, — am *prepeči, — pečem*
predélati, — am *prepisati, — pišem*

i. t. d.

Semtertje kaže *pre* — toliko kot *raz* —, p.

pretergati, — am *prebiti, — bijem*
pregrizniti, — nem *prerezati, — režem*

i. t. d.

Scer se nahaja *pre* — ali *pra* — v *preded* ali *praded; premati* ali *pramati; prevnuk* ali *pravnuk* i. t. d.

12. **Pred** — pomenja namero djavnosti pred predmete, p.

predložiti, — im *prednesti, — nesem*
predpisati, — pišem *predstaviti, — im*
predplačati, — am *predposlati, — pošljem*

i. t. d.

13. **Pri** —, **per** — pomenja večidel kako namnoženje ali dodatek predmetov, p.

priložiti, — im *pridati, — ám*
priti, pridem *pridjati, — denem*
pripustiti, — ím *pripraviti, — im*
pridelati, — am *prikupiti, — im*

i. t. d.

Včasi kaže kako približanje, p.

Prileteti, — im *pripeti, — pojem*
prižvižgati, — am *prijezditi, — im*
priplavati, — am *prijahati, — jašem*

i. t. d.

14. **Pro** — pomenja večidel to, kar *pre* —

15. **Raz** — pomenja razdelitev ali razširjenje, p.

razločiti, — im *razdrobiti, — im*
razdeliti, — im *razpustiti, — im*
raztergati, — am *razplesti, — pletem*
razgnati, razženem *razglasiti — ím*
razdvojiti, — im *razpisati, — pišem*
razdati, — ám *razdjati, — denem.*

i. t. d.

16. **U** — znamenuje večidel ustavljenje ali zmanjšanje predmetov, p.

ustaviti, — im *ugoreti, — ím*
unesti, — nesem *urezati, — režem*
uterpeti, — im *ugledati, — am*

i. t. d.

17. **V** — pomenja sploh *v noter*, p.

vstopiti, — im
vpeljati, vpeljem
vžiti, vžijem
vriniti, — em
vliti, vlijem
vstaviti, — im

i. t. d.

18. **Za** — kaže sploh majhen del djanja, dokončanje djanja ali odstopljenje od namere, p.

zablisniti, — ne
zapeti, pojem
zakašljati, — am
zažvižgati, — am
zavpiti, — vpijem
zakričati, — im
zasvetiti, — im
zakopati, — kopljem
zapečatiti, — im
zanesti, — em
zadušiti, — ím
zavozljati, ám

i. t. d.

19. **S** — **Z** — **So** — pomenja *večidel* združenje ali pomešanje predmetov, p.

zvezati, zvežem
zbrati, zberem
združiti, — im
zmešati, — am
složiti, — im
sostaviti, — im
soznaniti, — im
sneti, snamem

i. t. d.

Ločljivi predlogi.

§. 70. Ločljivi predlogi vladajo ali eden ali dva ali clo tri sklone.

Predlogi, ki *eden sklon* vladajo, in sicer

1. drugi sklon (rodiven):

bez, brez, p. *brez upa rešitve; brez starišev; bez telesa; brez sebe biti; brez očeta.*

delj, p. *delj tvojega brata.*

do, g. *ljubezen do Boga, do starišev, do vsih ljudi; do kraja; do jutra čakati; imam prošnjo do vas; do dobrega; do smerti.*

iz, p. *iz mladega; iz vasí; iz železa; iz blata; iz poštovanja do tebe.*

konec, konc, p. *konec zemlje priti; konec doline; konc mesta prebivati.*

kraj, pokraj, p. *kraj zida; pokraj potoka.*

krog, okrog, okol, okoli, p. *krog hiše letati; krog ognja sedeti; okoli dveh, treh* i. t. d.

namest, namesti, mesto, p. *namesti tvoje matere.*

od, p. *od konca do kraja; od dné do dné; od prevelike žalosti; od dolzega časa.* — Predlog *od* se semtertje izpušča; p. *lakote vmirati; žeje zevati.*

poleg, p. *poleg njive; poleg Drave se peljati.*
prek, vprek, p. *se prek travnika peljati.*
razen, razun, zun, p. *razun tvojega očeta. — Vsi so bili razun tebe.*
s, z *(niz)*, p. *z mize pasti; z drevesa zlesti; s križa vzeti.*
tik, p. *tik stene je klop.*
verh, p. *verh strehe; verh zvonika.*
vpričo, pričo, nazoč, nazoči, p. *vpričo gospodarja; nazoč starišev.*
zarad, p. *zarad mene.*
zastran, obstran, p. *zastran tvoje sestre govoriti.*
zavolj, zavoljo, p. *zavoljo sovraštva; zavolj pravice.*
zbog, p. *zbog bolezni ne more priti.*

Verh tih predlogov vladajo drugi sklon še sledeča prirečja, ako se mesto predlogov rabijo: *blizo, bližej; memo, mimo; posred, vsred, sred; štrit, štric, vštrit; takraj, tikraj, unkraj, unkrej; zunaj; znotraj, znotrej; zvaven, zverh; p. blizo mesta prebivati; takraj potoka; unkraj jezera; posred potoka; vštrit naše hiše je vojašnica; znotraj mestnega okoliša.*

2. tretji sklon (dajaven):
k (pred *k* sledeče besede večidel, **h**) p. *k očetu; h kmetom; k večeru.*
proti, p. *proti sovražniku; proti izhodu sonca.*

Nasproti in *naproti* se vselej za svojim sklonom stavita, p. *sovražniku nasproti stati; očetu naproti teči.*

3. šterti sklon (toživen):
črez, čez, p. *čez vodo voziti; čez štiri leta. Čez vodo ni mosta.*
skoz, skozi, p. *skoz vodo bresti; skoz vertič teči; skozi mesto jezditi.*
raz, p. *raz mizo vzeti; raz drevó pasti,*

4. peti sklon (mesten):
O, — p. *o božiču; o veliki voči; o novem letu; pesem o zvonu.*
pri, per, p. *pri morji; pri laseh; per pokoji.*

5. Šesti sklon (druživen):
s, z *) *(so)*, p. *z menoj; z božjo pomočjo; s poterpežljivostjo in vdanostjo.*

---

*) Pred *samoglasniki* in pred *b, d, g, j, l, m, n, r, v, z* in *ž* stojí večidel **z**, sicer pa **s**. Pred *„njim, njo, njegovo"* itd. se *z* rad v *ž* spremenja, p. *ž njim, ž njo.*

Predlogi, ki dva sklona vladajo.

1. Tretji in četerti sklon hoče:

zoper in scer, a. 3. sklon, kteremu se vselej zad postavlja, na vprašanje: *komu (čemu) nasproti?* in b. 4. sklon na vprašanje: *zoper koga, (kaj)* p. *Vse meni zoper ravná; zoper sovražnika; sin zoper svojega očeta.*

2. Četerti sklon na vprašanje: *kam?* in peti na vprašanje *kje* ali *kedaj?* vladajo:

na, p. *na vertič iti, na vertiču biti; na Dravi in Savi, na tri ali štiri mesce; na kačo stopiti; na Dunaj potovati; na Koroškem in Kranjskem; na Štajersko iti; na zgubi biti; na pomoč priteči; na pomagajo vpiti; na Dolensko, na Gorensko popotovati.*

ob, p. *ob vse premoženje priti; ob dveh, treh, štireh* itd.; *ob kruhu in vodi živeti; se ob reki peljati.*

po, p. *po vodo iti; se po vodi voziti; po gorah; po tri dni; po morji in po suhem; po Štajerskem popotovati; po doveršenem opravilu; po hlapcih kej zvedeti; po tri, po štiri hruške za groš; po letu; po zimi; po dné; po noči; po našem; po bratovsko; po malem; po paru; po kom vprašati; se po pošti peljati; po domače ali po domačem.*

Po vlada včasi tudi 2. sklon, kader se kak del od česar v misel jemlje; p. *idi po kruha; po vina skočiti; po vode iti.* Prav za prav ne vlada *po* rodivnega, temoč izpuščena beseda: nekaj, nekoliko.

v, u, p. *v nesrečo pahniti; v nesreči biti; v Celovec; v Prago; v štireh ali petih dneh; v roko seči; v Boga vervati; v miru zaspati.*

3. Četerti in šesti sklon vladajo:

med, mej, p. *med ljudí priti; med ljudmi živeti; med duri stopiti; med durmi stati; med razbojnike pasti; med večerjo; med ternje zajti.*

nad, p. *nad sovražnika planiti; nad čem ostermeti; nad glavó viseti; nad grehom žalovati; nad Turka iti.*

pod, p. *pod glavo djati; pod glavó imeti; pod milim nebom; pod kaznijo zapriseči; pod drevó leči; pod kap stopiti.*

Predlogi, ki tri sklone vladajo:

Tri sklone in scer II. IV. in VI. vlada samo en predlog namreč:

za. Drugi sklon se stavi na vprašanje: *kedaj?*, p. *za dne; za cesarja Ferdinanda,* t. j. ob času cesarja F.

Četerti sklon stojí na vprašanja: *kam, za koga, za kaj* in *za*

koliko? p. *za toporišče prijeti; za dva zlata dobiti; za porabo slovenske mladine; za brata plačati; za roko peljati; to ni za rabo.*

Šesti sklon se rabi na vprašanja: *kje, za čim, za kom?* p. *za vodó koperneti; voz za vozom, nesreča zanesrečo; za mizo sedeti.*

P r i m e r i.

Iz malega rase veliko in slavno. — Blagó se po niti nabira, pa po vervi zapravlja. — Na razpotji sreča sedí. — Kader žalost do verha prikipí, se veselje že glasí. — Na razvalinah novina oživí. — Dober sosed je boljši od deset stricev. — Je do ušes v nadlogi. — Marsiktera bukev k svojemu koncu toporišče dá. — Brez zraka nam ni živeti. — Težko je proti vodi plavati. — Ako že pri kraji ne vidiš dna, ne bredi čez vodo. — Stare vrane ne pobirajo červov blizo brane. — Kdor dobroto skaže, k svojej sreči kola maže. — Prava snaga ne sega samo do praga. — Pod soncom je vse mogoče. — Polž priletí, kader se čez prelaz zverne. — Za kerta ni treba plota okoli verta. — Iz orličev postanejo ob letu sami orli. — Na enej verigi imáta dva psa med seboj mir, pri enej kosti vselej prepir.

Sedmi odstavek.

O prirečji.

§. 71. Prirečja nam kažejo, kakó, kje in kedaj se kaj godí. — So ali koreninski zlogi, kakor: *le, ne, še, tu* itd. ali s pomočjo izobraznih končnic izpeljana, kakor: *drugej, nagloma, vekomaj* itd. ali pa sostavljena, kakor: *doslej, poverhoma, dans* itd.

I z o b r a ž e v a n j e p r i r e č i j.

1. Blizo vsi prilogi se morejo s srednjim koncom **o** ali **e** kot prirečja rabiti, p. *veliko, malo, globoko, vroče, nizko, goreče* itd. — Namesto: *bližnje, pravo* in *daljno* se vselej le: *bliz, blizo, prav* in *dalječ* govorí.

2. Pri prirečji *rad, rada, rado* se vselej tudi spol zaznamová, p. *rada jé; radi so se imeli.*

3. Prilogi na — *ski* ali *ški* imajo kot prirečja radi **i** mesto **o**, p. *nemški in slovenski govorí* ali *nemško in slovensko govorí.*

4. Natanjčneje določiti, kakó se kaj godí, se prirečju pogosto *po* predpostavlja, p. *po živinsko; po bratovsko; po materno* ali *po maternem; po prijateljsko* ali *po prijateljskem.*

6. Kakor prilogi se tudi prirečja stopnujejo. Druga stopnja se nareja na *e, ej, eje, še* ali *ejše* blizo po enacih pravilih kakor pri prilogih.

Nepravilno se stopnujejo: *bliz, blizo — bližej, bližje; dalječ, deleč — dalje, dalj, delj; dobro — bolje, boljše, bolj; visoko — višje, višej; nizko — niže, nižej; lahko — ložej, laglje; kmal, kmalo — prej, pred, poprej; zad, zadej — zadeje; spred, spredej — spredeje* itd. — Tretja stopnja se nareja, ko se drugej *naj* ali *nar* predpostavi, p. *naj teženje; naj topleje.*

Včasi se prirečju za drugo stopnjo *bolj* in za tretjo *naj bolj* predpostavlja, p. *visoko — bolj visoko, naj bolj visoko; rudeče — bolj rudeče, naj bolj rudeče.*

Naj navadniše končnice.

Naj navadniše končnice za izobraževanje prirečij so:
aj: *vekomaj, včeraj, zgodaj, zdavnaj, vsaj, kaj, naj.*
am, ama, (glej *om, oma).*
č: *pervič, drugič, tretjič, četertič* itd. *proč, preč.*
daj: *kdaj, kadaj; sedaj, zdaj; tedaj, tadaj; ondaj.*
dé, dej: *kdé, kjé; ondej; drugej.*
lej: *doklej, doslej, potlej.*
m: *tam, sem, kam, drugam.*
n, en: *narazen, preden, zraven.*
om, oma: *nagloma, spotoma, strahoma, vekoma, mahoma, natihom.*
od: *tod, kod, povsod.*
oraj, oré: *dokóre, dosoré, toraj.*

Sostavljena prirečja.

Prirečja se pogoste sostavljajo z druzimi prirečji, kakor: z **ni**: *nikdar, nikoli; nikar, nikarta, nikarte; nikoder* itd. — z **ne**: *neki, nekam, nekdaj, nedolžno, nedavno* itd. z oziravnim *že,* mesto kterega vendar razun v *uže (že)* **r** privešamo, p. *kjer* mesto *kdež; nikdar* mesto *nikdeže* itd. — s kazavnim zastarelim zaimenom **s**, p. *dans, letos, zvečer, snoč* itd. in poslednjič z mnogo druzimi besedicami

kakor: *si, koli le, kaj, krat* itd., p. *dasiravno, kakorkoli, kjer koli, tule, tamle, tukaj, tamkaj, takraj, unkraj, enkrat, dvakrat, trikrat* itd.

Verh tega se najdejo prirečja tudi na druge načine sostavljena, p. *vsekmalo, vseskozi, javelne, dosihmal, posihmal, čedaljebolj, semtertje, namreč, čeznamoč, vsaksebi* itd.

Naj pogosteje so prirečja s predlogi sostavljena, in sicer:
do: *dovolj, dokler, dokoré, dopolí, dosti* itd.
iz: *iznenada, zunaj* (mesto *izvne*) itd.
na: *naprej, narobe, nalašč, navpik, navdol* itd.
o: *okoli, opoldne, okrog* itd.
od: *odslej, odsihdob, oddrugod, odkod* itd.
po: *poleg, pozno, pomalem, počasi, potem* itd.
pre: *preveč, prevred* itd.
s: *spredej, stikoma, sopet* itd.
v: *vštric, vsred, vkraj, vkupej, vpričo, vnemar* itd.
z: *zdavno, zverhoma, zlasti, znak* itd.

V časi stojé glagoli in celi izreki mesto prirečij, p. *cveté, klečé, igraje; morebiti, kratko nikar; po nobeni ceni; češ; kaj pa da* itd.

Razun prirečij, ki so iz prilogov, števílnic in zaimen izpeljana so najnavadniša sledeča:

1. Prirečja kraja.

a) na vprašanje *kje:*

bliz, blizo, bližej;
dalječ, deleč;
daljej, dalje, delj;
dol, dolej, doli;
domá;
drugej, drugde;
inde, indej
gor, gori, gorej;
kje, kde?
kjer;
kjerkoli;
nikjer;
nikde, nigde, nikdar;
neki;
notri, notrej, znotrej, zunej;
onde, ondi;
ovde, ovdje;
polek, poleg;
povsod, povsot;
pred, predi, predej;
preč, proč;
santre;
semtertje;
sovne;
spod, spodej;
sred, sredi;
štric, štrit, vštrit;
takraj, tikraj;
tam, tamkaj;
tamle;
tovne;
tu, tukaj, tule, tukaj le;
unkraj, unstran;
unod;
vmes;
vsred, vsredej;

ven, venej, venod;
zad, zadi, zadej;
zdol, zdola, zdolej;
zgori, zgorej;
znotraj, znotri;
zraven, zravno;
zunaj, zvunaj; itd.

b) Na vprašanje: *kod?*

drugod;
koder, kodar;
koderkoli;
nekod, nekoder;
nikod, nikoder;
ondód, onod;
prek;
skoz in skoz;
tod, letód;
vesnod, vsakod.

c) Na vprašanje *od kod?*

od drugod, od koder;
od nekod;
od nikod;
od onidod; od unod;
od tod, od unod;
od vsakod.

d) Na vprašanje: *kam?*

amo;
dalej;
domú, domov;
doli;
drugam;
gori;
inam, kam;
kamor;
kamorkoli;
kviško;
memo, mimo;
naprej, napred;
naproti;
saksebi, narazen;
nazaj, zad;
navzdol;
nekam;
nekamor;
noter, santer;
sem, lesem, sem le;
soven;
tanter;
tje, tot;
toven;
vstran, spoti;
ven, venkaj;
vznoter;
i. t. d.

2. Prirečja časa.

a) Na vprašanje: *kadaj?*

berž;
berž ko berž;
sčásoma;
dans, dons;
davi;
davno, zdavno, davnej, zdavnej;
drevi;
inda;
jutri, zjutrej, zajtro;
kedar koli;
kmalo;
koj, tkoj;
lani;
letos, letas;
namah; naposled, zadnjič;
nedavno;
nikdar, nikoli;
nocój, nicój;
nekdaj;
novič, znóvega, vnovo;

opoldne;
opolnoči;
po jútrinem, pojutrišnem, po jutranjem;
popoldne;
popred, poprej;
pozno;
poznej, pozdej;
potlej, potem;
počasi;
počasnej;
pred, prej;
predlani, predlanskim;
predvčeraj, pred včerajnjim, pred večerajšnim, predvčerajšnim;
precej, prece;
rano, zarano;
ravno;
sicer, scer;
skor, skoraj, skoro;
snoči;
še;
zajtro, zjutra, zjutrej;
zdaj, zdej;
zdajci;
zgodaj, zgodej;
zmiraj, zmiram;
zvečer;
že, vže, uže;
taki;
takrat, tačas, tedaj;
unidan, undan, unkrat;
vedno;
vselej, vsolej;
včasi, včasih, časi, časih;
včera, včeraj;
vpričo, pričo;
zvečer.

b) Na vprašanje: *kako dolgo? kako dalječ?*

čedalje;
do klej?
dokler;
doslej, dosihdob, dosihmal;
do tle;
večno;
vedno;
zmiram, zmiraj.

3. Prirečja razmere in namere.

bolji;
drugači, drugač;
enako;
inak, inako, inači;
jako;
kakor;
kakor koli;
komaj, komej;
križem, križam;
kviško;
mahoma, mahama;
na glas;
nalaš, nalašč,
napak, napek;
narazen;
narobe;
naskrižem;
natíhama, natihoma;
navbreg, na vzgór;
navdol;
navpik;
navprek;
navzrít;
nekako;
nevtegama, nevtegoma;
nevedoma;
nevidoma;
okoli, okrog;
podólgoma, podólgama;
raji;

najraji;
ritniski, ritnisko;
samotež;
scela, scelama, sceloma;
scúrkoma;
sčasoma;
skrivaj;
skup, skupej, vkup;
sploh;
spotoma;
stikoma;
strahoma;
zapored, zaporedoma;
zastonj, zapstonj;
zgolj;
zlágama, zlagoma;
zlast, zlasti;
zlo;
znak, znaki;
tak, tako;
tako, kakor;
prav tako;
tikoma;
treba;
ukljub;
vedoma;
vedno;
venomer;
ponáredi;
popolnoma, popolnama;
posamem, po samim;
posebej, posebi, posebno;
poverhi, po verhi, poverhoma;
prav;
prek;
prenehoma;
rad, rada, rado;
vidoma;
vkreber;
vkup, vkupej,
vnaglo;
vnemar;
vprek;
vsaksebi;
všéč;
veninven, ven in ven.

4. Prirečja kolikosti.

Dovolj, dovolj, dosti;
kaj, kej;
koliko, koljko;
kolikor;
toliko;
malo; majhno;
manj, menj;
veliko;
več;
preveč;
premalo.

5. Potverdivna in odrečivna ali odnikavna prirečja.

Ali, jeli, jelita, jelite;
beržkoné, kajne?
morde, morebiti;
mende;
res, zares;
javelne;
li;
mar;
mar ne?
ne, nak;
nikar, nikarta, nikarte;
nikakor.

Primeri.

Človek! nikdar ti naj upanje ne vpade! — Nadloge so povsod, kjerkoli je razširjen človeški rod. — Tudi kar je dobro, se koj

ne poterdi. Hitro pomagano, je po dvoje pomagano. — Koder se volk valja, tam dlačje pusti. — Rane rože rade povenejo. — Kdor je pred moker se dežja ne boji. — Koder solnce teče, se povsod kruh peče. — Velike skerbí zgodaj lase vbelijo. — Kamor se drevó nagne, tje pade. — Kadar naj bolj igra teče, jej oberni hitro pleče.

Osmi odstavek.

O vezih.

§. 72. *Vez* je beseda, ki posamezne besede in cele stavke veže in pomaga, da bolj okroglo in gladko govorimo.

Vezi so raznega pomena:

1. Vezavne: *i, in, ino, noj, ter* (veže večidel cele stavke); *tudi; kakor — tako; nekaj — nekaj, več — več, čim bolj — tim bolj.*

2. Razkrojivne: *ne — ne; čim manj — tim manj; niti — niti.*

3. Ločivne: *al, ali, alj; ampak; pa, pak; temuč; marveč; ne le — ampak tudi; ne le — temuč tudi; desiravno — vendar.*

4. Pogojivne: *ako, ak; če; ko bi, ako bi, čebi; dale, de le, ako le, če le.*

5. Nasprotivne: *al, ali; ali — ali; ali — pa; samoda, samode; toda, tode; vender, vendar.*

6. Dovolivne: *akoravno, desiravno, desitudi, akotudi, čeravno; sicer.*

7. Vzročivne: *ker, ki; da, dabi; torej, zatorej, zato, tadaj, zategadelj; kajti; zakaj.*

8. Sklepavne: *tedaj, torej, taj, zatorej, zató; zategavoljo; potem ker, potem, potem takem.*

9. Uredivne: *verh tega; zraven tega; potlej, potler, potem; zadnjič, slednjič, naposled.*

10. Primerjavne: *kakor, kot, ko, kakti.*

Primeri.

Velik gospod velik strah nareja, pa tudi veliko odpušča. — Vsak si pomóre, kakor móre. — Če golob med orle zajde, gotovo smert najde. — Kakor se oberne, tako se zverne. — Več ko imá sebigrabič, tim več si želí. — Ne le stare, ampak tudi mlade smert

kosi. — Kolikor silniši veter drevó maje, toliko bolj, če se vetru v bran stavi, se njegove korenine razširjajo in drevó toliko bolj vterja. — Skušnjave, če so tudi nadležne, so vender človeku zelo koristne, da se v njih njegova čednost poskusi.

Deveti odstavek.

O medmetu.

§. 73. *Medmeti* so besedice, s kterimi posamezne notranje ali dušne občutljeje na znanje dajemo. So:

1. Znamnja veselja: *ju! juhu! juhaj! heja! hejsa! hopsasa! tralá!*

2. Znamnja žalosti: *ah! oh! joj! jojmene! gorjé! o kaj; žali Bog, žalibog! pač res!*

3. Znamnja začudenja: *ò! ó! oj! tete! dete! dete vender! plentaj ga! bez te plentaj! buzarona! raca na vodi! bogme!*

4. Znamnja spodbade: *ala! hola! no! nu! nà, nàta, nate! nuj! nujta, nujte! jeli, jel'ta, jel'te! jelipa! lej, glej! lejta, lejte!*

5. Znamnja zamolklega klicanja: *st! pst! bst! oj! čaj! čaj čaj! čajte! bali, balita, balite! nikar, nikarta, nikarte.*

6. Znamnja gnjušenja: *pej te bodi! fuj! fuj te bodi! ba!*

7. Znamnja hude bolečine: *as! asà! oh!*

P r i m e r i.

Nujte mladenči! leta tekó! da ne vemo kam in kakó! — Jelite, toplota dobro dé! — Lejte, oj dragi moji! razuzdanega člo veka. — Gorje nam, če poti življenja zgrešimo! — Žali bog smo sopet eno uro bližej smerti!

Drugo poglavje.

O skladoslovji.

§. 74. *Skladati* se pravi posamezne dele govora tako postavljati, da drugi lahko razumejo, kar hočemo povedati. Pravila, kako se imá to goditi, nas uči pa *sklada* ali *skladoslovje.*

Vsak tudi naj manjši stavek je zložen vsaj iz dveh delov in scer iz tega, od kterega se govorí, in iz unega, kteri kaže, kaj se od pervega govori.

Pervega imenujemo *osebek* (subject), in druzega *povedek* (praedicat), p. *Gorkota greje.* — V tem stavku je *gorkota* osebek, in *greje* povedek.

V časi sta osebek in povedek v enej besedi združena, p. *zavkazuje* t. j. *on zavkazuje.*

Osebek stoji vselej v imenovavniku na vprašanje: *kdo?* ali *kaj?* Da se pomenek razume, se mora osebek s povedkom vezati. Večidel ju veže pomožni glagol *sem* in tedaj leži povedek v prilogu, priložaji ali imenu. Če je pa sam glagol povedek, leži vez vselej v njem, p. *Člověk obrača, Bog oberne. Bog je vsegamogočen. Duša je neumerjoča. Angelji so čisti duhovi.*

V prigovorih in izrekih se vez *je* ali *so* pogosto izpušča, p. *Kakoršna služba, tako plačilo. Dolga bolezen, gotova smert. Bog bogat milosti. Celi svet oko božje.*

Včasi v izrekih tudi besedica *in* osebek s povedkom veže, p. *To in pa nič* mesto *to ni nič. Tvoj trud in žaba pri orehu* mesto *ves tvoj trud nič ne zda.*

Pervi odstavek.

Raba samostavnih imen.

§. 75. Kader dve ali več imen kakor imena enega osebka v enakej primeri zraven endruzega stojí, imajo scer enak sklon,

tode pogosto različen spol in broj, p. *Mesto Vineta je nekdaj jako slovelo. Vas Borovlje.*

Ime mesta ali kraja pa rajši v prilog premenjamo, p. *Avstrianska carevina* mesto *carevina Avstria. Dežela Gorotanska* mesto *dežela Gorotan.*

Raba imenovavnika.

Imenovavnik stoji

1. na vprašanje *kdo* ali *kaj?*

2. Nekteri glagoli, kakor: *biti, se imenovati, se zvati, pisati se, postati* i. t. d. tirjajo v slovenščini dva imenovavnika, p. *Lev se imenuje kralj štirinožnih živali. Dobra dela so naj veče blago za nebesa.*

Sem spada tudi izreka: *meni je imé, tebi je ime* i. t. d. p. *Bratu je Franc ime.*

Ako koga nagovarjamo ali kličemo, stavimo ime v klicavnik, ki je vendar sploh imenovavniku enak, p. *Oj sin! Oj preserčni ljudje!*

Raba rodivnika.

Rodivnik stoji:

1. Na vprašanje: *koga, čega* ali *česa?*

2. Po imenih, p. *Daj žejnemu kapljico vode in vina.*

Kader hočemo pa posestvo ali last zaznamovati, rodivnik sploh v prilog premenimo, če že prej kak prilog pred njim ne stoji: p. *otročja obleka,* ne *obleka otrok; sosedova hiša; tetin vert — vert naše tete.*

Drugi sklon hočejo tudi imena: *groza, strah, sram, škoda, kvar, treba, potreba, mar* in *skerb,* p. *Vselej naj te bo strah pregrešnega življenja. Moških je skerb učenosti. Dobrega človeka je strah in groza tacih hudobij. Naj ti bo starišev vselej mar.*

3. Za prilogi, kteri kako skerb, strah, obilnost, željo, potrebo, pomanjkanje, deležnost i. t. d. pomenjajo, kakor: *skerben, maren, marljiv, boječ, poln, prazen, lačen, sit, žejen, pijan, potreben, pozabljiv, zvest, željen, vreden, kriv, lakomen, vesel* i. t. d., p. *Podukaželjnega učenca vse čisla. Čast je častí vredna. Ne bodi denarjev lakomen. Bodi si zvest mojega posebnega varstva. Bog je hvale vreden, človek pohvale.*

4. Za vsimi nedoločivnimi in temeljnimi števílnicami od *„pet“* naprej, p. *Veliko je ljudi, ki se zmirej priporočujejo in se vendar nikoli ne priporočé. Tudi naj manjša stvarica nam donaša kaj koristi. Sedaj štejemo pet delov sveta. Skop šest dni v morje vidi.*

Dalej stavimo rodivnik:

5. Če se kaka lastnost osebe ali stvari zaznamva, p. *Človek visoke učenosti in bistrega duha. Dobre volje (biti) mošnje kolje. Laž je kratkih nog.*

Sicer pa govorimo: *Austrianski cesar,* ne pa *cesar Avstrie. Hrovaški in slavonski ban. Imenitna stvar* ne pa *stvar od imenitnosti.*

6. Kader se kaka mera zaznamuje, p. *Mernik žita; polna steklenica vina. To poslopje ima dvanajst sežnjev dolgosti,* ali bolje *to poslopje je dvanajst sežnjev dolgo.*

7. Če se samo nekaj kake reči v misel jemlje, p. *Mamka, dajte nam kruha. Vrežite nam bele pogače. Sestra je po vina skočila. Prodajte nam žita. Letos bo žita v obilnosti. Kar človek od lakote moči zgubi, je še dobí, kar pa od žeje, je nikdar več ne dobi.*

8. Kader se na vprašanje *„kedaj?"* čas zaznamuje, p. *Velika nesreča je preteklih dni našo mirno dolino zadela. Leta 1500 je bil Karol V. rojen. Spomladi pride cela truma lastavic in druzih ptic v naše kraje.*

9. Glagoli, ki vladajo 4. sklon osebe, imajo 2. sklon reči, p. *Angelj božji nas varje nesreče. Bog nas obvari take hudobije in krivice! Beračija je mladim ljudem zlo škodljiva, zakaj ona jih lenobe in hudobe uči.*

10. Po vsih povračivnih glagolih, p. *Kogar kača piči, se zvite vervi boji. Vari se slabe tovaršije. Dokler ima medved še gnjilih hrušek, se lakote ne boji. Boj se Boga čez vse. Lenuh! idi k mravlji in uči se marljivosti. Od dalječ se ogni hudobnih ljudi.*

11. Po glagolih, ki *kako željo* ali *dušni čut* zaznamujejo, kakor: *upati, želeti, pogrešati, čakati, iskati, potrebovati, stradati* itd. p. *Kdor ne dela, kmalo kruha strada. Človek upa enkrat boljšega in lepšega življenja. Človek človeka potrebuje. Velika ptica velicega gnjezda potrebuje.*

Tudi pri namenivniku mesto 4. sklona radi rodivnik rabimo, p. *Proti vsim svetim hodijo kmetje hlapcov in dekel prosit.*

12. V vsih zanikavnih stavkih stoji 2. sklon mesto četertega. To pravilo vendar ne velja za potverdiven stavek, ki je z nikavnim v zvezi, p. *Ne prôdaj kože, dokler medved v berlogu tiči. Treh reči se človek ne sme braniti; dela, kruha in spoznati Boga. Zavoljo ene muhe ne veže si pajk mreže. Ni druzega viditi, kakor puščavo in nebó. Ne iščem tvojega bogastva, ampak le tvoje prijateljstvo.*

Besedice *nič, kaj in nekaj* ostajajo vendar večidel v 4. sklonu, p. *Nič ne da nič.*

Rodivnik se stavi tudi mesto imenovavnika, kader nedoločni osebki *„ni, ne bode (ne bo), ni bilo, bi ne bilo“* v stavku stoje. Toda razun povedka ne sme biti druzega imenovavnika v stavku, p. *Ni nesreče brez sreče. Kader mačke ni doma, so miši dobre volje. Brez zdravja ni ga bogastva. Brat ni gospodar. Kjer ni postave ni prestopka.*

13. Za nekterimi predlogi in prirečji, kakor bomo na svojem mestu povedali.

14. Tudi nekteri medmeti vladajo 2. sklon, p. *Glej mojih rok! O nesreče! Oj nehvaležnosti, da je ni!*

Raba dajavnika.

Tretji sklon ali dajavnik stojí:

1. Na vprašanje: *komu* ali *čemu?*

2. Dajavnik se rabi mesto rodivnika, posebno če sta dva imenovavnika v stavku, p. *Bog je oče vsim ljudém. Bodi podpornik vsim, ki tvoje pomoči potrebujejo. Solza pobožnemu ne pada na tla, v večnost puhti. Revi je nadloga sestra. Vino človeku serce razveseljuje.*

3. Po nekterih prilogih, kakor: *enak, podoben, milostljiv, postrežljiv, škodljiv, koristen, ljúb, tečen, prijeten, znan, lasten* itd. p. *Pravi kristjan je tudi svojemu bližnjemu milostljiv. Gosence so našemu drevju zlo škodljive. Kert je našim travnikom bolj koristen, kakor škodljiv.*

4. Po nekterih povračivnih glagolih, ki so samo v 3. osebi v navadi, kakor: *ljubi se mi, hoče se mi, toži se mi, noče se mi, sanja se mi, zdi se mi, vidi se mi, pravi se mi, ime mi je* itd.

Dalej glagoli: *čuditi se* (komu), *prilizevati se, streči, ukloniti se, vklanjati se, ukljubovati, zabavljati* (komu), *zaviditi* (komu česa), *nagajati* (komu), *se zameriti* (komu), *se smejati, se posmehovati, ponižati se* (komu) *primerjati* (koga komu), *radovati se* čemu itd. p. *Divjej zveri ga primerjajo. Prav kristjan ne zavida svojemu bližnjemu njegove sreče. Zahvali se vsak dan Bogu za sprejete dobrote. Vse se čudi velikosti morskega soma.*

5. Po pomožnem glagolu *biti,* če toliko pomenja kot *imeti* p. *Sirota ne ve, kaj da jej je početi.*

6. Pred nedoločivnikom, ako že kak 3. ali 4. sklon v stavku stoji, vendar se včasi dajavnik zamolči, p. *Uči se od mravlje pridnemu biti. Učitelj uči učence pokornim biti. Nemarnost ne*

da nikomu kedaj srečnemu biti. Boljše je lačnemu zaspati, kakor dolžnemu ostati.

7. Kadar glagol *dam* z nedoločivnikom v stavku stoji, se rabi mesto rodivnika večkrat dajavnik, p. *Ne daj se slabim tovaršem zapeljati* — mesto — *ne daj se od slabih tovaršev zapeljati. Ta sovražnik se vam ne da vkrotiti. Voljno se je dal Izak svojemu očetu zvezati.*

8. Po nekterih predlogih, ki tretji sklon vladajo, kakor: *k, proti* itd.

9. Po medmetih: *gorje! blagor!* p. *Gorje mu, ki poti čednosti zgreši! Blagor otroku, ki ima še ljube stariše na življenji.*

Raba toživnika.

Četerti sklon se stavi:

1. Na vprašanje *„koga* ali *kaj? kako daleč, kako globoko? kako visoko? koliko star?"* itd. p. *Sestrica je dans ravno tri leta stara. Pôt do Celovca je ravno tri milje dolga. Kdor milost skaže, milost zadobí. Mnoga stoletja so naši predočaki po odrešeniku sveta zdihovali.*

2. Djavni glagoli imajo na vprašanje *kaj?* vselej 4. sklon pri sebi, če nimajo zanikavnega *„ne"* pred seboj.

Nekteri glagoli imajo clo po dva toživnika, p. *Občina ga je župana izvolila.*

3. Toživnik se tudi postavlja na vprašanje: *kedaj? o kterem času? kako dolgo?* ako pred imenom prilog stoji, p. *Perve čase so se na svetu velike prekucije godile. Se na dan eno ali dve uri pod milim nebom sprehoditi, je jako zdravo.*

Ako pa pred imenom priloga ni, se stavi pri dnevih v enojnem 4. sklon s predlogom **v**, v množnem 5. sklon s predlogi **ob** ali **po**, p. *Naš zveličar je v nedelo od smerti vstal.*

Pri praznikih stavimo vselej 5. sklon s predlogi **o** ali **ob**, p. *O božiči obhajamo rod Jezusa Kristusa. O božiču, o novem letu in o svetih treh kraljih hodijo po Slovenskem koledovavci.*

4. Po nekterih predlogih, kakor bo na svojem času povedano.

Raba mestnika.

Mestnik ali 5. sklon se rabi na vprašanje *kje?* Vselej ima kak predlog pred seboj, p. *Človek po svetu, kakor bučela po cvetu. Pri suhem panji je lahko ogenj netiti. Sreča na razpotji sedí.*

Nekdaj se je mestnik rabil tudi brez predloga in nekaj tacega se je še ohranilo, p. *jeseni, spomladi, jutri, časi* ali *časih* mesto *v jeseni, v času* itd. Tudi *vnej* ali *zunej, zgorej* itd. je mestnik.

Raba druživnika.

Druživnik ali 6. sklon stojí na vprašanje: *s kom?* in *s čim?* p. *Veséli se z veselim in jokaj z jokajočim.*

Tudi druživnik se v sedajnej slovenščini brez predloga ne rabi, razun povračivnega zaimena: *seboj* in *križem, cenó, silo* p. *Silo dolgo sim ga čakal, pa vendar ceno kupil.*

Raba prilogov.

§. 76. Zastran rabe prilogov imamo na sledeče paziti:

1. Prilog se ravna vselej po sklonu, broji in spolu svojega imena, naj stoji pred ali kot povedek za taistim, p. *Svet je lep, da lepši biti ne more. Kar je hudobnih ljudi, bode na večne čase pogubljenih. Dobrih otrok so starši zmiraj veseli.*

2. Kader stoji prilog ali priložaj mesto osebka ali se določivno z imenom veže, imá vselej določivni konec, p. *Hudobni se svoje sence bojí. Zdravi ne potrebuje zdravil. Hvaljeni se rad prevzame.* — Kader pa prilog mesto kakega nedoločenega imena stoji, se v srednji spol postavi, p. *Kar je krasno, ni vselej dobro.*

3. Samo nedoločivni konec imajo:

a) Prisvojivna zaimena, p. *moj brat* ne *moji brat.*

b) Prisvojivni prilogi na *ov* (ev) in *in*, p. *bratov klobuk* ne *bratovi klobuk; deklin brat* ne *deklini brat.*

c) Prilogi, ki kot povedki za svojimi imeni stoje, p. *Moj klobuk je nov* ne *moj klobuk je novi.*

d) *Rad, rada, rado* in *eden, ena, eno,* p. *Sosedov sin rad v slabe tovaršije zahaja. Znotrej lép, zunej slep. On bo bogat, ko pes rogat.*

4. Mesto *kakor* ali *kot* v 2. stopnji stoji pogosto *od* ali *mimo* z rodivnikom ali *čez, črez* s toživnikom, p. *Ni hujšega podjeda od slabega soseda. Ni manjše ptičice čez kolibria. Zemlja je veča od mesca in manjša od solnca.*

Raba števílnic.

§. 77. Zastran rabe števílnic gre na sledeče paziti:

1. Vse temeljne števílnice od *pet* daljej se v imenovavniku in toživniku kot prava imena rabijo ter imajo vselej osebe ali reči, kterih število kažejo, v 2. sklonu pri sebi. Ravno to velja, kakor smo že omenili od splošnih imenskih in nesklanjljivih priložnih števílnic kakor tudi od plemenivnih števílnic v srednjem spolu. Glagol se stavi vselej v enojno število srednjega spola; sledeči glagoli morajo vendar v množnem ostati, p. *Mnogo ptujcov*

je letos v naše mesto prišlo, so več dni pri nas ostali in vse imenitniše reči ogledali in preiskali. Doslej poznamo pet delov svetá. Dobra misel je pol zdravja. Ako hočeš veliko let šteti, moraš od mladega zmerno živeti. Le malo se najde ljudí, ki bi sto let preživeli. Le malo jih je prav srečnih ljudi na svetu.

Kader pa te števílnice ne stoje v 1. ali 4. sklonu, se ravnajo v sklonu po imenu, ki je pri njih, p. *Z nekoliko učenci učitelj ni zadovoljen. Z dvanajstimi konji vozariti.*

2. Navadno stoji manjša števílnica pred večo. Ako se vendar *eden* ali *dva* za večo števílnico postavi, p. *dvajset in eden, dvajset in dva* itd. stojí v pervem primeru šteto ime v enojnem, v drugem pa v dvojnem števílu, p. *trideset in dva učenca; dvajset in en konj je cerknil.*

3. Pri letnih števílkah se samo poslednja v redovno števílko postavi, vse druge ostanejo nepremenjene, p. *Karol V. je umerl eden in dvajsetega kimovca*) v tisuč petsto in osem in petdesetem letu. Přemisel Otokar je poginil tisuč dvesto osem in sedem desetega leta.*

Ako pa *leto* pred števílnico stoji, se rabijo nesklanjane temeljne števílnice, p. *Karol V. je bil rojen leta tisuč in petsto. Leta tisuč petsto in devetnajst so ga nemškega cesarja izvolili.*

4. Na vprašanje *kedaj? kdaj?* odgovarja Slovenec:

a) večidel z rodivnikom, p. *Leta 1853; enega dné.*

b) s toživnikom, p. *Peti dan po smerti očeta se nam je ta nesreča prigodila.*

c) Z mestnikom, p. *Končal je svoje mlado življenje v petnajstem letu.*

Raba zaimen.

§. 78. Zastran rabe zaimen je na sledeče paziti:

1. Osebna zaimena imajo v nekterih sklonih enojnega broja in zaimena tretje osebe tudi v množnem števílu dve obliki *krajšo* in *daljšo.* Večidel se stavi krajša oblika, daljša se samo rabi:

a) v začetku govora, p. *Njemu se moraš potožiti, ki ti je v stanu preložiti.*

b) Kader se ima zaime posebno važno izreči, p. *Denar le ti imej, pa vari se, da tebe denar imel ne bo.*

c) za predlogi, p. *Nimam zaupanja do njega, ki me enkrat goljufa.*

---

*) Za svoje notranja opravila se deržimo slovenskih imen mescov, če tudi v pismih deloma ali celo veči del ptujcom namenjenih ptuje imena stavimo.

d) Če se z samim zaimenom odgovarja, p. *Komu spravljaš? sebi.*
e) Kader kaka vez zaimena veže, p. *On bo meni in tebi pisal, kader do njega pride.*

2. Ako stojé pred 4. četertim enojnim sklonom ta sklon vladajoči predlogi; (ker prav za prav ima ta sklon 1. in 2. osebe in moškega spola 3. osebe le eno obliko): *na, za, med, nad, po, pod, čez* in *pred,* se predlog s krajšo obliko zaimena sostavi in naglas na se potegne, kakor, p. *náme, záme, záte, predse, nanj (na-nj), zanj (za-nj), čreznj (črez-nj), prednj (pred-nj), ponj (po-nj).* Pogosto se vendar tudi govori: *na mé, za mé, za sé, pred sé, po té, na sé itd.*

Pri ženskih zaimenih se pa vzeme daljša oblika: *zánjo* ali *za njó, nádnjo* ali *nad njó, nánjo* ali *na njó,* p. *Mu je mar zanj (zanjo), kakor za lanski sneg. Veliko so stric zate zdajali, glej da jim boš vse enkrat poverniti zamogel.*

Na mesto *v njega* ali *v njo* se pravi sploh *vanj (va-nj) in vanjó (vanjo).*

3. Povračivno zaime *sebe* veljá kakor smo že rekli za vse tri osebe, broje in spole, in se vselej mesto osebnega zaimena stavi, kader se na osebek taistega stavka nanaša, p. *Jaz se veselim — ti se veseliš — on se veseli — mi dva se veseliva — vi dva se veselita, — ona se veselita — mi se veselimo — vi se veselite — oni se veselé.* p. *Bodi si zvest, da dežju kmalo solnce sledi. Česar sebi ne želiš, tudi drugim ne naklanjaj. Ne plaši se, ako se zbodeš na poti življenja, ali ti nesreča za petami gré.*

Ravno to velja tudi od prisvojivnega *svoj, svoja, svoje.*

Jaz sim svojega očeta zgubil	*Vi dva sta svojega očeta zgubila*
Ti si svojega očeta zgubil	*Mi smo svojega očeta zgubili*
On je svojega očeta zgubil	*Vi ste svojega očeta zgubili*
Mi dva sva svojega očeta zgubila	*Oni so svojega očeta zgubili.*

Odpusti nam naše dolge, kakor mi odpuščamo svojim dolžnikom. Po končanem delu bomo svoje plačilo prejeli. Le urno hodimo svojo pot, ki nas v večno zveličanje popelje. Mladenči nauka svojih mladih dni ne zamujajte! Spoštuj svojega očeta in svojo mater, da se ti bo dobro godilo.

Kadar pa prisvojivno ime kej več imenuje in obsega, kakor djavna oseba pové, je bolj prav *„moj, tvoj, naš"* itd. staviti, p. *Mi gremo v našo cerkev, vi pa v vašo idite. Molimo za našega* (ne pa svojega) *cesarja.* — V sprotnem govoru se pa vendar *svoj* postavlja, p. *Če vam naša hiša ni po volji, pa v svojo idite.*

4. Kadar hočemo kaj posebno zaterditi, uverstimo pred ali za nikavnimi posebno pomožnimi glagoli krajšo obliko 3. osebe v 2. sklonu in spolu dotičnega imena, p. *Ni ga* (ali ga ni) *ljudstva na svetu, da bi prav nobene vere ne imelo. Je ni skorej čudniše živali, kot slanik. Jih ni bolj poštenih ljudi od te uboge družine. Ne oponašaj ga ubožca, ki jeclja ali krevlja, ampak zahvali Boga, da ti zdrave ude dá.*

5. Mesto prisvojivnih zaimen *njun* in *njihov* stojí večidel osebni rodivnik *nju* in *njih*, p. *Njih kinč je ponižnost in bogaboječnost. Znana so mi nju lepa dela.*

Včasi namestuje prisvojivne zaimena krajši 3. sklon osebnega zaimena, p. *On mi je nar veči dobrotnik. Nedolžnost je nam nar lepši kinč.*

6. Namesto kazavnega zaimena stavimo pred oziravnim v pridjanem stavku večkrat osebno zaime, p. *Ne verjamem mu* (mesto *tistemu*), *ki enkrat laže. Ne pečaj se ž njim, ki te je že enkrat zvodil. Kdor se dela veseli, njemu nič pretežko ni.*

7. Včasi stoji mesto oziravnega zaimena *ki* ali *kteri* vez *da,* p. *Veliko jih je, da se nočejo pošteno živiti* — mesto — *ki se nočejo pošteno živiti. So učenci v šoli, da se nič ne učé* — mesto — *ki se nič ne učé.*

8. Kader se nemško zaime *sein* na osebek druzega stavka nanaša, stoji vselej: *njegov, a, o, njen, a, o, njun, a, o* in *njihov, a, o,* p. *Nisim lakomen njegovega* (ne svojega) *dnarja. Njegova* (ne svoja) *močna roka nas varuje vsih nesreč. Tvoji starši in učeniki ti zmiraj le dobro želé; nikdar torej ne pozabi njih* (ali njihovih) *lepih naukov.*

Raba glagolov.

§. 79. Zastran rabe glagolov si je sledeče pomniti:

1. Glagol se mora glede osebe, števila in spola po osebku ravnati, sicer naj se pa tole pomni.

a) Ako sta dva osebka v stavku stoji dvojno, če jih je več množno število, p. *Kmet in gospod sta si pred postavo enaka.*

b) Perva oseba je imenitniša od druge in druga od tretje. Ravno tako imá moški spol prednost pred ženskim in ženski pred srednjim; pri živih stvaréh nad mertvimi, p. *Seršeni, ose in bčele bodo vedno prepir imeli. Ti in on sta prav marljiva učenca. Oče in mati sta popolnoma zdrava. Bratanec in bratana, sestranec in sestrana so večno zložnost obljubili. Sestra, dete in brat so bolni.*

c) Ženski in srednji osebek v stavku hoče glagol in prilog v dvojnem moškega spola, p. *Žena in dete nista zdrava.*

d) Za dvema ali več enojnimi osebki enacega spola sledi lahko enojno, dvojno ali množno število tistega spola. Če so pa osebki različnega spola sledi glagolu naj bližji spol, p. *Siromaštvo in kašelj se ne da zakriti* ali *se ne dasta zakriti. Morje in zemlja je polna božjih stvarí. Griči, doline in vse, kamor pogledaš, je z merzlim snegom pokrito. Gospodar, gospodinja in trije otroci so bolni. Pravica in resnica se je povsod visoko cenila* ali *ste se visoko cenile. Kruh in voda sta človeku potrebna* ali *je človeku potrebna.*

2. Kader kaj pripovedujemo ali popisujemo, rabimo pogosto tako imenovani *povestni sedanji čas* mesto preteklega, p. *Pisistrat umerje v visoki starosti in njegova sinova nastopita vladarstvo. V lepi zložnosti vladata Atence z veliko slavo; vse ju čisljá* itd.

3. Druga oseba velivnika velja tudi za tretjo, p. *Izidi se tvoja volja. Bog vam daj mnogo srečnih let doživeti. Bog vas sprimi.*

Pogosto se vendar tretja oseba z želivnikom izobrazuje, p. *Kdor delati noče, naj strada. Kdor ima vero, naj jo tudi v djanji pokaže.*

Včasi nadomestuje velivnik želivni naklon, p. *Govori ali molči. Bodi tu ali tam, delati moraš. Skerbi ali ne skerbi, si vendar ne morem opomoči.*

4. Za glagoli, ki kako premikanje iz enega mesta do druzega pomenjajo, stoji vselej namenivnik mesto nedoločivnika, p. *Pojmo delat, igrat, jest* itd.

5. Vse priložaje razun 1. djavno-preteklega moremo kot popolne priloge sklanjati in rabiti, p. *Cveteče drevje, pekoče solnce. Izza mize vstavšemu veselo naproti grem. Pastir gre zgubljenih ovčic iskat.*

Pervi djavno-pretekli priložaj, če ni terpivnega pomena, prijemlje priložne končaje samo v pervem sklonu, p. *Otroci so igrali, deklice pa cvetlice brale.*

6. Nektera zborna imena, če ravno v enojnem številu, hočejo prilog in glagol v *množnem,* p. *Gospoda so sklenili; družina so nezvesti.*

7. Če je zaime *to* osebek, se ravna glagol po drugem imenovavniku, p. *To so ti bili dobri in pošteni ljudje!*

Če je osebek neznan ali nedoločen, se rabi tretja oseba glagola v srednjem spolu. Ravno to velja tudi od nedoločivnih in

temeljnih števílnic dalje od *pet* in od besedice *pol*, p. *Je zagro-melo, da se je vsa hiša zmajala. Revnim pomagati je lepo. Veliko rok mnogo opravi. Šteje se deset božjih zapovedi. Pol gradú se je posulo.*

8. Kader Slovenec z ljudmí govorí, kterim je spoštovanje dolžen, jih vika; kader pa od njih govori, jih pogosto onika; vselej rabi vender množni broj moškega spola, p. *Teta so že pol leta bolni. Ljubi oče? kam se bote jutre podali? Mati! zakaj ste žalostni?* Osebe, s kterimi govorimo onikati ni slovensko.

8. Da prijetniše in ličniše govorimo in pišemo, pogosto tudi v slovenskem jeziku dva ali več stavkov v enega samega skrajšujemo ali vjemamo, kar se zgodi, če zaimena *ki, kteri, a, o* in vezi *in, ko, ako, če* izpustimo in sicer:

a) Kader imata glavni in pridjani stavek taisti osebek, p. *Priložnost enkrat zamujena* (mesto, *ki se enkrat zamudí*) *se nikdar več ne verne. Dva prijatelja sta tako rekoč eden v dveh telesih prebivajoči duh* (mesto, *duh, ki v dveh telesih prebiva).*
Kazavno zaime *ti, ta, to* in pomožni glagol se pri skrajševanji vselej izpušča, p. *Sreča človeka na zemlji je negotova* (mesto, *človeka, ki je na zemlji). Zadovolni je tudi srečen* (mesto *tisti, ki je ɔc.)*

b) Ako v glavnem stavku kako zaime stoji, ki se na pridjan stavek nanaša, se mora priložaj v sklon zaimena postaviti, p. *Domú pridšega so oče serčno sprejeli* (mesto, *ko je domu prišel, so ga ɔc.). Pavlu v Damask gredočemu se je Kristus prikazal* (mesto, *ko Pavl v Damask gre, se mu je* itd.)

c) Ako hočemo stavke okrajševati, ki jih vez *in* veže, je treba gledati, kteri glagol se po drugem ravná. V stavkih: *po vertu je hodil in hruške poberal* moremo oba glagola v priložaj ali narečaj postaviti in reči: *po vertu gredé je hruške poberal* ali *po vertu je hodil hruške pobiraje.* Zakaj reči moremo: *ko je po vertu hodil je hruške pobiral* ali pa *ko je hruške pobiral je po vertu hodil.* — Tako vendar ne moremo vselej stavkov skrajševati, temuč treba je vselej na čas in djanje paziti, da je ne zavozimo.

d) Pogosto se morajo predlogi na pomoč jemati, če se nobeno zaime kakega stavka na kako ime druzega ne nanaša, p. *Po dokončanem delu, hočem priti* (mesto, *ko delo dokončam, hočem priti).*

e) Mnogokrat se pri izpuščanji vezi *ko* nedoločivni naklon mesto priložaja postavlja, p. *Viditi, da je od vsih strani*

zajet, si sam persi prebode (mesto, *ko je vidil* itd.). *Slišati, da oče vmirajo, ves prepade* (mesto, *ko sliši da* itd.).

Raba doveršivnih in nedoveršivnih glagolov.

§. 80. Raba doveršivnih in nedoveršivnih glagolov je bila, posebno kar sedanji čas zadeva, do naj novejših časov semtertje močno popačena in napčna.

Še le letas je nam učeni g. J. *Navratil* po slov. Bčeli to važno reč prav razložil in z mogimi izgledi razjasnil. Ker ne vemo o tem kaj boljega povedati, njegove lastne besede (malo okrajšane) semkaj postavimo.

Nepogojni naklon sedanjega časa na vprašanje, *kaj delam, aš, a?* ali *kaj se dela? kaj se godi?* nam pravi, da se djanje ravno zdaj (če tudi le en hip časa) godi ali verši; glagol doveršivni nam kaže djanje doveršeno, glagol nedoveršivni djanje nedoveršeno, to je djanje, ki se ravno godi ali verši; tedaj se smejo v slovanskem jeziku v *nepogojnem* naklonu sedanjega časa samo *nedoveršivni* glagoli rabiti.

Slavni naš Kopitar je v svoji zares „modroznanski“ slovnici na strani 309 lastnosti in rabo glagola slovenskega pervi izverstno razložil, ali ravno tega ni tako razločno povedal, kakor bi bilo želeti. Vse druge mlajše slovnice so njegova vodila z drugimi besedami ponavljale. Po njegovem vodilu pa, „da se sme na vprašanje *kaj delaš?* le z nedoveršivnimi glagoli odgovarjati, sodim, da je bil morebiti tudi on že ondaj te misli, ktero tukaj razkazujem; zakaj njegove besede na strani 309: „wenn Truber (Luk. XIV. 2—4) erzählt: *Inu Jezus odgouori inu praui htim vučenikom pisma ino htim Farizeiom, rekoč: Aku se spodobi ob tej soboti ozdraulati? Oni pag omolčé. Inu on nega prime inu ga ozdraui inu ga proč pošle,“* — so sind *odgovori, omolčé, ozdravi, pošlje* eben so viele Präsentia von verbis perfectivis, und den Krainer muss es befremden, wenn er hört, dass z. B. *strelim, skočim, vzdignem, pokažem* u. a. bei den Böhmen, Russen und anderen Mitslaven eben so viele Futura sind; — bei uns sind das lauter Präsentia (freilich perf. Bedeutung, da es Präsentia von dieser Art Verbis sind) und bedeuten: ich schiesse, springe, hebe u. s. w. (einmal) und machen ihr eigentliches Futurum mit bódem (bom), wie die Verba imperf.“ — te besede Kopitarjeve — pravim se tičejo le rabe časa sedanjega“ (povestnega, praes. historicum) namesto „preteklega“. Zakaj razun določivnega naklona na vprašanje *kaj delaš?* itd. rabijo tudi Rusi, Čehi, Poljaki in

ogerski Slovenci doveršivne glagole v sedanjem času, kakor mi, namreč: v nedoločivnem, pogojivnem in velivnem naklonu. Glagoli doveršivni jim zaznamujejo prihodnji čas samo v določivnem naklonu sedanjega časa, in to, ako je djanje enkratno, ali če si mislijo, da bode doveršeno; — če se djanje ponavlja, ali če ne bo doveršeno, skratka: za zaznamek prihodnjega časa glagolov nedoveršivnih jim pa služi, kakor nam pomožni glagol „biti“ (budu, będe).

Enojni obliki prihodnjega časa (futurum simplex) drugih Slovanov in staroslovenščine se ne bo vendar po moji misli Slovenec toliko čudil, pomislivši, da tudi nam oblika ali podoba sedanjega časa doveršivnih glagolov: *pojdem, porečem, povlečem* in več drugih s *„po“* sostavljenih v določivnem naklonu prihodnji čas zaznamuje. Tudi v sledečih stavkih stojí sedanji čas namesto prihodnjega: *Ako brat pride (ako bo brat prišel), daj mu te reči. Če hočeš, mu pa povem.* (To se še ne godi in se še ni zgodilo, tedaj je prihodnje.) *Küzmič* (ogerski Slovenec), ki je novi zakon po gerškem poslovenil, piše Jan. XV. 26. *Gda pa pride obveselitel, steroga (kterega) vam jaz pošlem . . . . on bode svedočo . . . .* Jan VIII. 10. in 11. *Nišce te je nej (te ni) osodo? — Ni jaz te ne osodim (nec ego te condemnabo);* — Jan XXI. 6. *Verzite na desno stran ladje (te) vlak, i najdete (rib).*Iz teh izgledov se vidi, da so ogerski Slovenci staro enojno (nesostavljeno) obliko prihodnjega časa glagolov doveršivnih popolnoma ohranili. Kteri Slovenec pa ne ume zgornjih stavkov? — Svetujem toraj gredoč pisateljem slovenskim, da bi se *nesostavljenega prihodnjega časa* zavoljo kratkote in lepote bolj posluževali, vsaj tedaj, kedar se ni dvoumja bati, posebno ako je v stavku ktera beseda, ki sama po sebi prihodnji čas zaznamuje, kakor: *jutri, pojutrišnjem, drugi teden* itd. n. pr. *jutri zgodej vstanem, se oblečem, vzdignem hlapce in nasekam ž njimi derv za ves teden.* To se vjema s slovanščino in z druzimi jeziki.

Kakor bomo pozneje vidili ne ukljubuje moji misli tudi nobeden drug izgled Kopitarjev.

Ali porečeš: Če pravim: *Bčela naznanja* ali *naznanuje, brat te pozdravlja* itd. kažejo glagoli dalje ali večkratno ponavljano djanje; če je pa djanje enkratno, komej en hip terpeče, ali če si djanje doveršeno mislimo, moramo doveršene glagole staviti.

Prijatel! ravno to je naša pomota, da si (pa le v nekterih primerlejih) vsim drugim Slovanom ukljub djanje doveršeno mislimo, dokler se (ako prav le en hip) godi. Ali se ne poslužujemo nadalje tudi mi glagolov nedoveršivnih ponavljanega djanja, dasi

je djanje enkratno, govoré: *ravno zdej klicar novo postavo oznanuje; ravno zdaj pismo podpisujem, kamen vzdigujem, poklekujem,* (lasse mich auf die Knie nieder, mache ich einen Fussfall?) — Jeli da? — Pa se ti čudno in napčno ne zdi? — Zakaj ne? Za to ker si takega — pravega govorjenja navajen, ker nisi terdega Slovenca drugače govoriti slišal. — Ker pa grajana raba glagolov doveršivnih v tistih razmerah rabi v zadnjih izgledih, ktera se z govorom vseh drugih Slovanov soglaša, nasprotuje, gre tudi iz tega očitno na dan, da je naša raba v navedenih in enakih primerlejih kriva.

Na zadnje naj samo še sostavim pravila, kterih v sedanjih slovnicah ni.

I. Glagole nedoveršivne moramo rabiti.

a) Kakor že vemo v določnem naklonu sedanjega časa na vprašanje: kaj delaš? (pa tudi na vprašanje: *kaj delam? kaj dela? kaj delamo* itd. *Kaj se godi?*) Taka je posebno v brezpogojnem ali naravnost pripovedavajočem govoru. Naj stoji tukej še opomba, da po tem takem glagoli nedoveršivni — celo ponavljanega djanja ne le ponavljano ampak (na vprašanje: *kaj delaš* itd.) tudi enkratno djanje kažejo.

b) Vprašati smemo v določnem naklonu sedanjega časa, najsi je djanje enkratno, tudi samo z nedoveršivnim glagolom n. p. (Jan. XVIII. 23.) *Če sim hudo govoril, skaži mi, če sim pa dobro, zakaj me biješ?* (ne: *zakaj me udariš,* dasi je samo od enega udarca — od ene žlafernice govorjenje). Ravno tako ne bi bilo prav rečeno: *zakaj kamen vzdigneš* (namesto *vzdiguješ)? Čemu poklekneš* (namesto poklekuješ)? To se vjema prav po pameti s pervim pravilom. Kakor se ne sme namreč z doveršivnim glagolom vprašati, tako tudi odgovarjati ne. Kdor bi hotel v pervem izgledu enkratno djanje zaznamovati, bi moral v preteklem času vprašati, kar ne bi bilo napak, ker je djanje že popred minulo, namreč: *Zakaj si me udaril?* Dostikrat bi bilo našemu jeziku celo primernejše, v preteklem času govoriti namesto po nemškem v sedanjem, n. pr. *Neven je prinesel* (ne *prinese!!*) *novico.* Takih izgledov je v novem zakonu vseh slovanskih jezikov veliko veliko.*)

*) Kakor n. pr. (Mat. II. 2.): *Mi smo njegovo zvezdo vidili . . ,, in smo prišli njega molit* (und kommen ihn anzubeten); — „*pridemo*“ ne bi bilo nikakor prav, ker bi rekel vsak drugi Jugoslovan, poslužovaje se sedanjega časa: „*dolazimo*“ ne „*dojdemo.*“

c) Glagoli: *začenjati, začeti, počenjati, početi, nehovati, nehati,* in sostavljeni zahtevajo samo nedoveršivno obliko glagola v nedoločnem naklonu k sebi, n. pr. *začenjam prepisovati,* (ne: *prepisati*), *začel sim oznanovati* (ne: *oznaniti*), *nehal bom poklekovati* (ne: *poklekn͡uti*).

II. Glagolov doveršivnih v določnem naklonu sedanjega časa se pa smemo posluževati, ako si djanje doveršeno mislimo, v pogojnem govoru, to je, kedar je stavek od stavka zavisen, in sicer:

a) *Namesto prihodnjega časa,* ki se je v takih primerlejih v svoji stari nesostavljeni obliki ohranil, n. pr. *Kaj staviš, de te kamen dvignem* (ne: *de ga bom dvignul*)? Kopitar. — *Ako nam oznani* (ne: *ako nam bo oznanil*), *bomo šli. Ako ne maraš, te dam* (ne: *te bom dal*) *zapreti. Kedar pride* (ne: *kedar bo prišel*), *mu bom povedal.* — *Če se umiješ, boš bel.* (V zadnjih treh primerlejih bi rabil Latinec svoj futurum exactum.)

b) V pogojnem govoru tudi *namesto preteklega časa,* n. pr. *Ko se ůmije* (*ko se je umil* — *umivši se*) *hoče vselej berž kosíla imeti. Kedar koli k meni pride, mi pripoveduje novice vsega sveta.* — Namesto preteklega časa smemo tudi sedanjega rabiti pripovedovaje, in to z glagoli doveršivnimi in nedoveršivnimi, ako si preteklo djanje tako rekoč pričujoče mislímo, — *sedanji povestni čas* (praesens historicum) — n. pr. v izgledu Kopitarjevem iz Trubarja (Luk. XIV. 2—3): *In Jezus odgovori in pravi* itd. *Oni pak omolčé. In on njega prime in ga ozdravi* itd. (ne: *je odgovoril, rekel, so omolčali (umolknuli), ga je prijel in ozdravil*).

c) *Namesto naklona pogojivnega,* n. pr. (Mat. XXIV. 4.) *Gledajte, de vas kdo ne zapelje* (ne: *da vas ne bi zapeljal*). Ruski: *Beregites', čtobi kto vas neprel'stil.* — *Ako je treba, prisežem* (*bi prisegel*) *da je to res. Ali vzdigneš,* ne: *ali bi vzdignil* (to je *ali moreš vzdigniti*) *ti kamen? Ali mu daš* (*bi mu dal*) *svoj nož? Iz tega se lahko prepričaš* (ne: *se bi lako prepričal* — *se moreš prepričati*), *de je res taka.* Včasi si je treba stavek, od katerega je drugi zavisen, misliti, n. pr. *Vselej ga pozdravim, kedar ga srečam.*

d) Se smemo glagolov doveršivnih v *določivnem naklonu sedajnega časa* posluževati, pripovedovaje kako se djanje za djanjem hip na hip sploh (ne ravno zdaj) godi, n. pr. *Ko vstane, se hitro umije, obleče, počeše, pokrije, bukve vzame in gre.*

e) Tudi govorimo vsi Slovenci in Jugoslovani: *Ne dam mu naj manje stvari* (ne: *nečem mu dati . . .); *Hote naznaniti, kaj se ravno godi ali ne godi, pravimo pa vendar le: *dajem, ne dajem.*

V drugih naklonih sedanjega časa (od drugega ne govorim), namreč: v nedoločnem, velivnem, želivnem, pogojivnem in namenivnem smemo rabiti, kakor si djanje mislimo — doveršeno ali nedoveršeno, enkratno ali večkratno, — glagole doveršivne ali nedoveršivne, n. pr. *Moram oznaniti* ali *oznanovati, oznani* ali *oznanuj, naj oznanim,* ali *oznanujem,* itd. itd.

Doveršivni glagoli se ne morejo rabiti v sedanjem priložaji in narečaji, nedoveršivni pa nimajo predpreteklega časa.

V velivnem naklonu se rabijo sicer doveršivni in nedoveršivni glagoli, vendar za besedico *ne* sledé sploh le nedoveršivni, p. *Ne hodi po teh nevarnih potih.*

Raba nesklanjljivih delov govora.

§. 81. Slovenski jezik ima to posebnost, da se moreta včasi dva predloga zaporedoma staviti. Ti so *izmed, iznad, izpod, izpred, izza, od črez.* Določena beseda se ravná tedaj vselej po pervem predlogu, p. *Solnce izhaja izza gore. Od črez morja sparni veter Široko piše.*

Namesto *izmed, iznad, iz pod* in *iz pred* se sploh *zmed, znad, spod* in *spred* govori in piše, p. *spred oči zibniti; spod zemlje rudo kopati; spod skale vreti. Eden zmed vas me je izdal.*

2. Pri stopnovanji prilogov in prirečij se za drugo stopnjo mesto *kakor, kot* ali *ko* pogosto *od* ali *memo* z drugim ali *črez, čez* s četertim sklonom postavi, p. *Dober sosed je boljše od deset stricev. Ni ga podjeda črez hudega soseda. Ni lepšega kraja od domačega.*

3. Zanikavna besedica *ne* stoji sploh pred svojim glagolom, vendar se s taistim razun v glagolih *nisim (nesim), nimam (nemam)* in *nočem (nečem),* nikdar v eno besedo stopiti ne sme.

Če ravno druge zanikavne besede v stavku stoje, se vendar *„ne“* ne sme pred glagolom izpustiti, p. *Nima ne matere ne očeta več. Zvestega prijatelja nikoli ne moremo pozabiti. Dober sin svojemu očetu nikoli nič ne odreče, če ni zoper božjo zapoved.*

Kader *nič* kako reč pomeni, se vendar *ne* vselej izpušča, p. *Vse blago je pod nič spečal. Nič samo sebi škodje.*

4. Besedica *ne* v časi zanikanje odpravi in sicer:

a) v stavkih, v kterih se kaka z *ne* sostavljena beseda znajde, p. *Bogu ni nič nemogoče. Gospodova molitev ni nobenemu kristjanu neznana.*

b) Če *ne* ravno pred drugo zanikavno besedo stojí, p. *Ne nikoli, ampak vsaki dan grešimo. Ne nič, ampak veliko ima dolgov.*

5. Če se glagol *nimam* z nedoločivnikom veže, se mesto *nič, nihče* ali *nikdo* besede *kaj, kej* ali *kdo* postavljajo, p. *Že cel dan nima kej jesti. Nimam koga vprašati.*

6. Medmeti sploh ne tirjajo nobenega sklona; vendar se ž njimi različni skloni združeni najdejo.

Večidel stoji imenovavnik, p. *O ljuba sestra! Joj, prenesrečni otroci! O dobrotljiva duša!*

Verh tega se pa tudi najde *rodivnik, dajavnik* in *kazavnik,* p. *Glej mojih rok! joj mene! gorje vam; blagor tebi! lejte ga!*

Drugi odstavek.

O besedoredu.

§. 82. Blagoglasje in jasnost govora tirja, da se stavki in pozamezne besede lepo med seboj vežejo in čredijo in tako govor prav lahko razumljiv in prijeten delajo. Sploh pa je tole pomniti.

1. Osebek in besede, ktere v govoru posebno povzdigujemo, stojé večidel na pervem mestu; zna se pa tudi povedek pred osebek postaviti, če je v namenu govorečega ležeče in če skoz to kaka dvoumnost ne navstane, p. *Luč telesa je oko. Starost prinese nemarnost. Slišal sem, vidil pa ne.*

2. Prilog stoji sploh pred svojim imenom, vendar mu zna tudi slediti ali se od njega ločiti, p. *Berhke deklice po zelenem travniku pisane rožice tergajo. Sin božji, cerkev božja, ljubi moj! Volja mi je dobra, moč pa slaba.*

Prirečje se stavi pred glagol, p. *Lepo piše, razločno bere.*

3. Rodivnik, ki ga kaka druga beseda vlada, stoji navadno za to besedo, včasi pa tudi pred njo, p. *kos sira; svoje matere edino dete.*

Večkrat se manjše besede vsmes devljejo, p. *Veliko ljudi je bilo viditi* ali *ljudi je bilo veliko viditi* itd.

4. V vprašavnih ali pripovedajočih stavkih stoji glagol večidel na pervem mestu, p. *So mati tu ali oče?*

5. Če se glagol posebno ne povzdiguje, stoje krajša zaimena *me, te, je, ga* itd. pred pomožnim glagolom *je* in pred *bom, boš, bo* itd. po vsih osebah in brojih, p. *Kako si bo pomagal! Kje te je srečal?* Povračivno zaime *se, si* se pred osebna zaimena postavlja, p. *Jezik se mu vstavlja. Nič se jim ne smili.*

Pri osebnih zaimenih stoji dajavnik vselej pred rodivnikom, p. *Priporočujem vam jo.*

Besedica *ne* stoji pred glavnim glagolom, p. *Brat ne more delati.*

Zavolj teršega zanikanja se postavlja tudi mnogokrat še na koncu, p. *Ne boš ga dobil ne.*

6. Vezica *li* se v prašanjih za pervo besedo postavlja, p. *Je li pa to mogoče storiti?*

7. Med besede *kjerkoli, kdorkoli, kamorkoli, kadarkoli* itd. *desiravno, akoravno, čeravno, četudi* se mnogokrat *bi, se* in druge manjše besedice postavljajo, p. *Če so ga ravno oče vsak dan svarili, nič ni pomagalo. Kamor se koli ozreš, je vse polno božje časti in krasote. Ako sva si ravno v žlahti, se vendar ne moreva.*

Dodatek.

Nekaj o slovenskem slogu.

§. 83. Kakor vsak jezik imá tudi slovenski veliko veliko posebnosti, kterih je treba zmiraj pred očmi imeti, ako hočemo dobro in v pravem slovenskem duhu govoriti in pisati. Sploh naj se na tole ozir zemlje:

1. Stavki naj so vselej po mogočosti kratki, jederni, ne pa dolge zamotane periode, kterih se je skerbno izogibati. Posebno naj je slog enojn in lahko razumljiv, posebno v vsih za ljudstvo namenjenih knjigah, v kterih gre manj znane besede in izreke vselej razložiti ali jih z bolj znanimi zameniti.

2. Varvati se je preveč samostavnih imen, posebno samostavnih nevidljivih in sostavljenih, ki gerdijo ves spis. Vsako drugo pleme besedi se slovenščini bolj prilega, kakor to. Treba jih je torej ali popolnoma izpustiti ali pa jih s prilogi, zaimeni, glagoli ali prirečji nadomestovati, p. *je rudeče, zeleno, belo* mesto *je rudeče, zelene, bele barve. Kratko in negotovo človeško življenje*

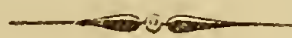
mesto *kratkost in negotovost človeškega živlenja. Zvonik je šestdeset sežnjev visok* ne pak *visokost zvonika znese šestdeset sežnjev. Počakaj, da pride* mesto *počakaj njegovega prihoda. Pazljivo so ga vsi poslušali* mesto *s pazljivostjo so ga poslušali. Še dete, še otrok* mesto *v detinskih, otroških letih. O velikej noči* mesto *ob času velike noči* itd.

Sicer se samo od sebe razumeva, da se s prepogostim in pregnanim takim okrajševanjem lepoti in krasoti jezika mnogokrat kvar dela. Zató v tem ni nikar meje prestopiti.

3. Naj se slovenski izreki in pregovori pogosto v spisih upotrebujejo, ker postane skoz to cel spis nekako bolj domač in národen.

4. Ptuje besede, ki se jih je slovenščina sčasom navzela, je treba, če je mogoče, z domačimi zameniti, pa Bog obvari, da bi bilo to lahkorazumljivosti v kvar.

Sploh naj se pri slovenskem pisanji tudi slovensko misli, ker postane sicer slog celega spisa ptuj in slovenskemu duhu nepriličen.

PREGLED

SLOVENSKEGA SLOVSTVA.

Uvod.

Narod slavjanski, kteremu se tudi mi Slovenci prištevamo, je za Arabljani blizo naj veči cele zemlje: vsega skup je okoli 80 miljonov duš. Njegovi sedeži se razprostirajo čez polovico Europe med baltiškim, jadranskim in černim morjem, tretjino Asie od severja tje do Kitajskih zidin in velik kos severne Amerike. Ponosno zamore torej Slavjan s českim pesnikom Kollarjem zaklicati: *„našemu narodu solnce nikdar ne zahaja"*.

Kolikor se more iz podobnosti slavjanskega jezika z sanskritskim, in velike enakosti slavjanskega bogoslovja z indiškim soditi, gre pervotno domovino Slavjanov v prestarej Indii iskati, kjer so se morali že v naj starišiih časih odcepiti in neizmerne prostore v Europi, ki jih imajo večidel še sedaj v oblasti, obljuditi, kakor nam naši zgodovinarji jasno spričujejo.

Bili so ajdovske vere. Spoznovali so sicer *edinega* Boga, stvarnika nebes in zemlje, vender so imeli zraven njega še več druzih bogov, ker so mislili, da eden sam vsim potrebom človeškim zadostiti ne more. Razločevali so jih v *dobre — bele* in *zle — černe:* zatorej *Belibog*, darovavec vsega dobrega in *Černibog, Čart*, izvir vsega zlega ali hudega. Naj imenitniši so bili: *Perun*, bog groma in bliska; *Svantovit* ali *Svetovit*, bog luči in solnca, kakor tudi junaštva; *Radegost* ali *Radogast*, bog gostoljubja, varh popotnikov in ptujcov; *Živa* ali *Živena*, slavjanska Venera, boginja življenja; *Lada* boginja krasote, ljubezni in zakona; *Mora* ali *Morena* boginja smerti; in še veliko druzih manjih. Darovali so jim zemaljske pridelke in domače živali. Posebno v posvečenih logih v senci košatih hrastov in lip so jim svoje žertve prinašali.

Slavjani so že večidel v zgodnjih časih svojih molikovavskih zmot popustili ter se edinozveličavne kerščanske vere poprijeli. Že v sedmem in osmem stoletji so jeli laški in nemški mizionarji

posebno iz Ogleja in Solnograda našim Slovencom keršćanske resnice oznanovati. Da ni keršćanstvo že tedaj tako veselih kali pognati moglo, kot ab času Cirila in Metoda, je vzrok sosebno v tem iskati, ker ti božji oznanovavci našega in naši Slovenci njih jezika prav umeli niso. Kako bi bilo torej v tacih okolšinah zaželjenega sadú pričakovati! Tode že v 9. stoletji je luč keršćanske vere, od slavjanskih apostelnov v slavjanskem jeziku oznanovane, skorej pri vsih Slavjanih černe tmine molikovavstva razgnala.

Naši preddedovi so bili po spričevanji prijateljskih kot neprijateljskih spisateljev sploh pobožni in verni, delavni in pridni, krotki in pohlevni, pošteni in gostoljubni, ter so petje in nedolžne veselice, domače običaje in domači jezik čez vse ljubili. Preslavni nemški spisatelj *Herder* jih takole hvali in časti: „*Kamor so tihi in mirni Slavjani prišli, so z veselim sercom polje obdelovali, radi hleve polne živine iv omare polne žita imeli, oni so se z različnimi rokodelstvi pečali in s tem, kar jim je domača zemlja donašala, na svoj dobiček kupčevali. — Na Nemškem so rudo kopali, jo znali kovati in liti, so sol narejali, platno tkali, med kuhali, sadonosno drevje sadili, godce radi imeli in po domače veselo živeli. Tudi vsmiljeni so bili, druge ljudi radi skorej preradi gostovali in ljubili, svoje predpostavljene so radi poslušali in vbogali, ropati in požigati pa iz vse svoje duše sovražili.*" Posebno so s petjem, z muziko in plesom vse druge europejske narode prestregli. Da so že od nekdaj čez vse radi peli, nam kaže brez številna množina narodnih pesem, kterih nekoliko v globoko starodavnost sega. Noben narod jih nima toliko in tako lepih, česar clo naši neprijatelji tajiti ne morejo; in slavni nemški jezikoslovec *Grimm* pravi od slavjanskih narodnih pesem: „*nad njih krasoto bi Europa ostermela, če bi jih poznala*".

Bili so sploh v več rodov pod različnimi imeni razdeljeni; le ob času potrebe ali vojske so se združevali, ter si kacega vojvoda izbrali. Znotrajne zadeve so zgolj sami oskerbovali; vsak hišni oče — starašina — je vladal svojo rodbino. Na narodskih skupšinah so si zbirali kneze in vojvode, ki so jih poznej različno: *bane, župane, bojarje, vladike, lehe* i. t. d. imenovali. Vsi Slavjani so si bili enaki; sužnjih in siromakov ni bilo najti med njimi; sploh so živeli po očakovsko ali patriarhalno.

Ni dvomiti, da so Slavjani v začetku samo eden jezik govorili, kteri se je v dalji časov in po sosedstvu raznih narodov v več narečij razcepil. Že v silodavnih časih so se bili v južno-

izhodno in severno-zahodno vejo razkrojili, kterih sedaj vsaka dve glavni narečji razločuje. Po tem taj štejemo četiri glavna narečja: *jugoslavensko, rusko, česko* in *poljsko.*

1. *Jugoslavensko,* ki ga govori čez 10 miljonov ljudi in sicer: Bulgari, Serblji, Iliri in mi Slovenci, kterih je nas blizo 1½ miljon.

2. *Rusko,* sem gredo Veliko- in Malorusi in Rusini ali Belorusi; vsih vkup čez 50 miljonov.

3. *Česko* govori 8 miljonov ljudi in sicer Čehi in Moravani, Ogersko-Slovenci (Slovaki) in Lužičani.

4. *Poljsko,* ki ga Poljci ali Polaki okoli 10 miljonov duš govore.

Ta narečja vendar niso tako različna med seboj, kakor si marsikdo misli. Kdor eno taistih popolnoma ume, bo gotovo tudi ostalih brez vsake težave razumiti mogel.

Kakor drugi narodi so iz početka tudi Slavjani svoje misli z različnimi čertami in podobami zaznamovali; oni so namreč *pisali,* kar je v starih časih toliko pomenjalo, kakor *malati* ali *barvati;* zategadelj pravimo še sedaj: *pisana trata, pisano oblačilo* itd. Ker vendar s tacimi podobami ni bilo mogoče vsih svojih misli natanjčno zaznamovati, so si poslednjič za vsak glas posebnih znaminj — *pismen* — izmislili. Da so Slavjani že zgodaj pred devetim stoletjem brati in pisati znali, nam priča razun besede *„pisati",* ki je pri vsih različnih slavjanskih rodovih enaka, tudi Ditmar Meziborski, ki govori od nadpisov, s kterimi so poganski Obotriti svoje molike popisovali. Toliko več velja to od južnih Slavjanov, ki so z izobraženimi Gerki in Rimljani neprenehoma občevali. Berš ko ne so taisti že zgodej poskušali, gerško ali latinsko abecedo za slavjanski jezik prikrojiti ali si pa po izgledu taistih novo izmisliti.

Mende nar poprej so pisali stari Slavjani z *glagoliškimi* in šele potem s *cirilskimi* pismeni, čeravno to doslej še do jasnega spričano ni. Da so se pa posebno v južno-zahodnih deželah Slavjanov tudi že zgodaj latinska pismena rabila, nam kažejo tako imenovani *Brizinski odlomki.*

Namen našega spisa je samo, kratek pregled slovenskega slovstva od naj stariših do naj novejih časov podati; zatorej bomo zanaprej o vsih druzih slavjanskih narečjih molčali in se samo pri Slovencih, ki na Štajarskem, Koroškem, Krajnskem, Primorskem ter nekaj na Benaškem in zahodnem Ogerskem prebivajo, nekoliko mudili. Ker je vendar naša sedanja slovenščina

naravna hči staroslovenščine, kakor jo v starih rokopisih nahajamo, hočemo tudi nar poprej staroslovensko slovstvo malo pregledati in naj imenitniše rokopise te dobe kratko popisati.

Pervo poglavje.

Staroslovensko slovstvo.

Pravi početek *staro-* ali *cerkvenoslovenskega slovstva* sega v sredo devetega stoletja; vendar ni dvomiti, da so se naši preddedovi že pred Cirilovo dobo semtertje v pisanji poskušali, kakor nam Brizinski odlomki jasno spričujejo.

Ti Brizinski rokopis, naj stariše pismeno posestvo Slovencov, je bil najden v nekej Monakovskej knižnici l. 1807. Obsega tri od dveh različnih mizionarjev pisane odlomke, ki ima vsak svoj poseben pravopis: 1. eno *očitno spoved*, ki jo ima srenja za duhovnikom moliti, 2. *homilio o grehu in zveličanji* in 3. *eno spovedno molitev.* Imenuje se Brizinski, ker je bil naj popred v mestu Freisingen na Bavorskem hranjen in šele poznej v Monakovo prenesen. Sostava tih dragocenih spomenikov, ki so se nam v prepisih iz XI. in XII. stoletja, ohranili se pripisuje brizinskim mizionarjem, ki so med l. 769 do 1000 keršćansko vero Karantanskim Slovencom oznanovali. Omilia je neki sostavljena po Abrahamu Karantanskem, Brizinskem škofu od l. 957 do 994. Una dva spisa sta, po jeziku soditi, še starejša. Naš slavni rojak J. Kopitar je ti preimenitni rokopis v svojej knjigi *„Glagolita Clozianus"* natisniti dal ter ga učeno razložil.

Še starejši ali saj toliko star je pa slovenski napis na vojvodskem stolu, ki na Gospesvetskem polji blizo pol drugo uro od Celovca na desnej strani ceste stojí. Kakor sploh zgodovinàrji terdijo, je ti stol in napis iz dobe *Ingua,* poslednjega vojvoda Slovencov proti koncu osmega stoletja. Še dan današnji so sledeče besede brati:

VERI
MA SVETI VERI
PRAVDO BraNY VDOVE.

Da so se Gorotanski vladarji do 12. stoletja v slovenskem (windischen) jeziku ustanovljali, nam priča naj starejši Gorotanski letopisec *Janez,* opat v Vetrinju (Viktring) blizo Celovca,

ki je okoli leta 1280 živel. On piše takole: „Pervi dan septembra 1286 je bil Majnhard Tirolski po starodavnej navadi veličastno na vojvodski sedež povišan. Pod Kernsko goro (Karnburg) blizo cerkve sv. Petra je neki kamen: na ti kamen se vsede prostorojen kmet, ki to pravico po rodu ima; z eno roko derži blekastega bika, z uno pa blekasto kobilo.

V sivej bornej suknji in kmečkih črevljah stoji nedaleč vojvoda z deželno bandero, obdan od svojih žlahtnikov in vitezov. Med njimi je tudi Goriški grof, kakor falski grof dežele (Pfalzgraf) z 12 banderami, zraven njega stoji grof Tirolski, kot deželni grof (Landgraf) in drugi grofi: vsi bogato in lepo oblečeni.

Kader se vojvoda, na palico naslonjen, kmetu na kamnu sedečemu približa, popraša kmet v slovenskem jeziku: „Kdo je tisti, ki se tamo približuje?" Na to odgovorijo okoli sedeči: „Je knez deželni." Po tem kmet dalje vpraša: „Ali je pravičen sodnik, ki išče sreče domovine? Ali je prostorojen? Ali je prijatel in varh prave vere?" Na to vsi odgovorijo: „Je in vselej bode?" Kmet reče dalej: „Po kterej pravici me pa zamore pregnati od mojega sedeža?" Vsi odgovorijo: „Dobiš 60 beličev, blekastega bika, kobilo in obleko, ktero knez sedaj na sebi ima, in rešil bode tvojo hišo od vsega davka." Sedaj kmet kneza lahko na lice vdari, opomnivši ga, da naj bode pravičen sodnik, odstopi in pelje obedve živinčeti seboj. Potem stopi knez na borni, neokinčani kamen, potegne meč in mahne ž njim na vse štiri strane sveta in glasno zapriseže, vsem biti sodnik po dolžnosti in pravici.

Kakor se sliši, je pri tej slovesnosti tudi ta navada bila, da se knez iz kmetskega klobuka napije, da bi se ljudstvo iz tega učilo, ne preveč za vinom hrepeneti, temoč zadovoljno se s tem živiti, kar domovina rodi.

Tudi je knez vsakemu, ki ga je pred cesarja tirjal, le v slovenskem jeziku odgovor dajati dolžan bil.

Iz Kernske gore je šel vojvoda v Gospe — svetsko cerkev, kjer se sveta maša opravlja.

Glagoliško slovstvo.

Do leta 1830, ali prav za prav do leta 1836, ko je našega slavnega Kopitarja *„Glagolita Clozianus"* na svitlo prišel, je bilo učenemu svetu samo tisto glagoliško slovstvo znano, kterega domovina in polje je stara Hervatska v zmislu Konstantina Porfirogeneta, to je del današnje Istrie, celo Primorje, del Hervatske

in Dalmacie do reke Neretve zobližnjimi otoki. Pa nje ni pisani spomeniki z gotovim letnim številom ne segajo dalej nazaj, kakor do trinajstega stoletja, če ravno narodne pravljice iznajdbo glagoliških pismen sv. Jeronimu pripisujejo in torej začetek glagoliškega slovstva že v peto stoletje postavljajo.

Kedaj in od koga je bila glagoliška azbuka iznajdena je še neznano, samo toliko je doslej gotovega, da se je glagolitica v drugej polovici 9. stoletja že pisala. To nam priča neka gerška listina z glagoliškim podpisom od leta 982, ki jo je Uspenski arhimandrit *Porfiri,* l. 1845 — 1846 na Atoškej gori najdel in prepisal. Od prihodnosti gre pričakovati, da bo to skrivnost razjasnila in Kopitarjevo mnenje poterdila, ki pravi, da je glagolitica, če ne več, saj toliko stara kakor cirilica.

V glagoliškem slovstvu gre *dve dobi* razločiti: *perva* sega do konca 12. stoletja: *druga* se začenja s 13. stoletjem in gre do naj novejših časov.

Glagoliških rokopisov iz perve dobe, v kterih se staroslovenščina še v svojej popolnej čistoti nahaja, je poleg slavnega Šafařika doslej vsih vkup 10 znanih. Naj imenitniši so tile:

1. *Podpis Jeriškega mniha Jurja* pod gerško listino l. 982 v Iverskem samostanu na Atoškej ali sveti gori.

2. Tako imenovana *bulgarska abecednica* (abecenarium bulgaricum) najdena v Pariškej knjižnici.

3. *Asemaniansko evangelje* v Vatikanskej knjižnici v Rimu, kamor je bilo l. 1736 iz Jeruzalema preneseno in obsega berilo sv. evangelj na celo leto, 159 listov. Konec manjka.

4. *Četveroevangelje Viktora Grigoroviča* v Kazanu. Rokopis na belani (pergamenu) 172 listov. Začetek in konec, kakor tudi list 167 manjka.

5. *Palimpsest Bojanski,* rokopis na belani. 109 listov.

6. *Četveroevangelje Zografskega samostana* na Atoškej gori, že zlo pomankljivo.

7. *Glagolita Klozianus.* Pod tim podpisom se razumevajo redki ostanki večega glagoliškega rokopisa iz 11 stoletja, ki jih je naš slavni J. Kopitar l. 1836 na Dunaji izdal in razjasnil. Še v 15. stoletji je bil ta rokopis cel in prekrasno vezan v rokah *Janeza Frangopanskega,* vlastnika Kerškega otoka. Po njegovej smerti l. 1482 je dobil del tega rokopisa duhovnik *Luka de Reynaldis,* ki ga je vitezu *Breisacherju* l. 1500 daroval. Od tega ga je potem grof *Paris Kloz* v Tridentu podedoval.

Verh tega se pa nahaja iz perve dobe tudi nekaj cirilskih rokopisov, kterim so glagoliška pismena in stavki primešani.

Pričakovati vendar gre, da se bo še več rokopisov iz te dobe, ki doslej po različnih knjižnicah v neznanosti leže, s časoma svetu odkrilo.

Druga doba se prične, kakor smo že rekli, s 13. stoletjem, ter je v jezikoslovnem obziru mnogo nevažniša kot perva, če ravno veliko več rokopisnih in tiskanih spomenikov šteje. Stari slovenski jezik se je čedalje bolj zanemarjal in po novem obračal; pri vsakem prepisovanji se je kaj prenarejalo. Tako se je stara moč in krepost jezika zmiraj bolj zgubljala.

Iz te dobe se še najdejo naj različniši spominki: zakoni, listine, pisma, nagrobni in cerkovni nadpisi, kakor tudi precej tiskanih del. Tiskalo se je posebno v Benetkah in Rimu in ob času reformacije tudi v Tibinku na Nemškem. V naj novejšem času je bila po prizadetji preslavnega Šafařika tudi v Pragi prekrasna glagoliška tiskarnica napravljena, kjer so letas njegovi prevažni *„Památky hlaholského písemnictví”* na svitlo prišli.

Da se v glagoliških spisih toliko ruzismov nahaja, izvira odtod, ker so glagolitje mislivši, da se je ob času preganjanja staroslovenščina v svojej nekdajnej čistoti na Rusovskem ohranila, mnogo izrazov iz rusovskih knjig povzeli.

Današnje dni se rabi glagolitica samo v cerkovnih bukvah nekoliko Dalmatinskih Slavjanov Senjske škofije. Za slavjanskega jezikoslovca ostane vendar zmiraj naj vredniši predmet preiskovanja in premišljevanja. Gre upati, da se bo v izdavanji starih glagoliških rokopisov marljivo napredovalo; temelj je s Šafařikovim gori imenovanim delom položen.

Cirilsko slovstvo.

Mnogo imenitnija in tudi dan današnji veliko dalej razširjena abeceda je *cirilica* ali *cirilska azbuka*, v 9. stoletji od svetega Cirila po izgledu gerških pismen sostavljena. Rabijo jo Rusi, Serbi in Bulgari, to je, okoli 60 miljonov Slovanov v cerkovnih in deržavnih opravilih.

V devetem stoletji so gospodovali po slavjanskih deržavah trije mogočni knezi *Rastislav, Svatopluk in Kocel*, goreči za zveličavno vero in kerščansko izomiko svojih podložnih. Pošljejo torej l. 863 v Carigrad k gerškemu caru Mihaelu III prošnjo rekoč: *„Naša deržava se je pokristjanila, pa učeteljev nimamo, da bi nas vodili in učili, ter nam svete bukve razlagali. Mi ne umemo*

ne gerškega niti latinskega in eden uči tako, drugi drugače, in po takem ne zastopimo razuma sv. pisma, ne njegove moči. Pošlji nam torej učiteljev, kteri nas bodo znali besede sv. pisma in nja pomen učiti." — Berš popraša car svoje svetovavce, koga naj bi poslal in ti mu imenujejo učena brata *Konštantina* (poznej *Ciril* imenovanega) in *Metoda* iz mesta Soluna. Car ju da poklicati ter jima prošnjo slavjanskih knezov razodene. Obadva privolita in se podasta slavjanskim narodom luč kerščanske vere prižigat. Razlagata jim v domačem jeziku večne resnice, sostavita slavjansko abecedo in poslovenita potrebne sv. bukve. *Zdaj so bili Slovenci veseli, slišati velika čuda božja v svojej besedi.* Blizo tako nam pripoveduje stari časopisec *Nestor*, ki je v Kievu na Rusovskem med letom 1056 — 1116 živel in pisal.

Tako sta postala **Ciril** in **Metod** naj veča dobrotnika slovanskega rodú. Med tim, ko je sv. pismo druzim Europejskim narodom še skoz več stoletij celo nepristopno in samo izklenivna lastnina duhovščine bilo, so ga Slavjani po nju prizadetji že v 9. stoletji v domačej mičnej besedi slušati in brati zamogli. Po vsej pravici zaslužita žlahtno ime slavjanskih apostelnov. Mislimo torej vsim bravcom postreči, če tu kratek životopis tih mnogozasluženih mož podamo.

Sv. apostelna *Ciril* in *Metod* sta bila rojena v gerškem mestu Solunu (Thessalonichi). Leto nju rojstva ni natanjčno znano. Eden slavjanski životopisec Cirila piše, da je l. 869 v 42. letu svoje starosti zamerl. Po tem je bil namreč l. 827 rojen. Rojstno leto Metoda je pa popolnoma neznano; samo toliko vemo, da je bil starši od Cirila. Bila sta ali rojena Slavjana ali sta se s slavjanskim jezikom že v očetovskem domu soznanila; zakaj tisti čas je bil v gerškem cesarstvu slavjanski jezik tako v navadi, kakor sam gerški. Od nju mladosti samo toliko vemo, da sta se že od mladih let za duhovski stan pripravljala. Sv. Metod je stopil v samostan in je za duhovnika posvečen tako krepostno in pobožno živel, da je v kratkem pozornost cesarskega dvora na se obernil; vendar on je ostal v svojem samostanu, dokler ga ni Gospod ž njegovim bratom Cirilom med Kozare, potem k Bulgarom in skorej med Slavjane za apostelna poklical.

Sv. *Ciril,* pred vstopom v samostan Konštantin imenovan, je že z mladega kopernel po pravej modrosti kerščanskej. Kmalo je vse součence daleč prekosil. Zavolj njegove globoke učenosti in velike zmožnosti v jezikih ga postavijo učitelja modroznanstva, ktero je s takim uspehom prednašal, da so ga učenci iz vsih

okolnih mest in krajev poslušat hodili. V prepiru o podobočastji in o veri kerščanskej je v svojem 24. letu vse protivnike premagal. Potem se je podal s svojim bratom Metodom v samostan na gori Olimp. Pa tudi tukaj nista dolgo v pokoji živela; zakaj cesar ju je odtod poslal, h Kozarom, ktere so Židi in Mohamedani na svojo vero spreoberniti skušali. Kmalo se soznanita v Cherzonu s njihovim jezikom in jim začneta kerščansko vero razlagati, kar se je jima tako dobro vdalo, da je vojvoda Kozarov pod kaznijo smerti dalje razširjanje židovske in mohamedanske vere prepovedal. Vredita novo založeno cerkev, postavita nekoliko duhovnov v novem vinogradu Gospodovem in se po osvobodenji nekoliko zajetih Gerkov spet nazaj verneta.

Tu sta obernila svoje oči na Slavjane, kteri so bili sicer že večidel kristjani, vendar zavolj pomanjkanja pisem in knjig v lastnem jeziku poganskih zmot še ne popolnoma očiščeni. Sklene tedaj Ciril, tej potrebi v okom priti in sostavi okoli leta 860 popoln slavjanski pravopis na podlagi gerške abecede, ktera se po njem cirilska abeceda ali cirilica imenuje. Kmalo (ali že na gerškem ali šele pozneje v slavjanske dežele poklicana) jameta tudi naj potrebniše bogoslužbne knjige prestavljati. — Jezik slavjanski, kteri se v teh spisih najde, se imenuje cerkveni ali staroslovenski in je bil nekdaj ali pri Bulgarih ali pa po vsej priliki pri naših slovenskih prededovih v navadi. Sedaj ga še vživajo, se ve da ne več v svojej izvirnej čistoti, pri božjih službah Rusi, Serbi, Bulgari, kakor tudi več z zapadno cerkvijo zedinjenih Rusinov in Dalmatincov. Tistega časa je bil posameznim slavjanskim narečjem veliko bližji in razumljiviši.

Slavjani so bili vsi navdušeni božje službe v domačem jeziku, zatorej je slava kralju nebes in zemlje in hvala Cirilu in Metodu v kratkem po vsih slavjanskih deželah zadonela. Kmalo so vendar zbudili ti slaveči glasi kačo zavidnosti v sercu nemških škofov in posebno Solnograškega nadškofa Vihinga. Zatožijo sveta brata papežu, kakor bi pod zagrinjalom slovenske božje službe krivoverske zmote med slovenskim ljudstvom razširjala. Na to ju papež l. 867 v Rim pokliče, da bi se sam nju pravovernosti prepričal. V popolnej savesti svoje nedolžnosti se napravita brez odlašanja na pot. Med tim je papež Miklavž zamerl in Hadrian II. njegovo mesto nastopil. Komej je slišal o prihodu sv. bratov ostanke sv. Klimenta seboj nesočih, ki sta jih na nekem otoku blizo Cherzona najdla, jima gre s celo duhovšino in množino rimskega ljudstva nasproti ter ju z veliko slavnostjo v Rim do-

vede. Tu se opravičita pred papežem obdolženja tako, da on Metoda za nadškofa in Cirila za škofa Moravie in Panonie postavi. — Ciril vendar zavoljo bolehnosti te časti ni prevzel, temoč v Rimu ostane in v nek samostan stopi, kjer je 14. februarja l. 869 svoje z večnimi zaslugami oslavljeno življenje končal.

Metod se verne spet k svojej vernej čredi nazaj. Goreče in nevtrudljivo oznanuje zopet kakor popred besedo božjo po obeh straneh Donave blizo Save in Drave, vravna moravsko nadškofijstvo in kersti nezadolgo tudi českega kneza Bořiboja na dvoru kralja Svatopluka.

Slavjanom toliko draga služba božja v domačem jeziku se je razširjala tudi po sosednih krajinah med Hervati, Serbi, Čehi, Polaki itd. Kakor popred so nemški in latinski duhovni tudi sedaj le z nejevoljo gledali na veseli razcvet slovenske liturgie ter so Metoda znova pri papežu Janezu VIII. zatožili, da ne opravlja službe božje po obredih svete rimske cerkve. Papež ga pokliče na presojo v Rim in ga zopet nedolžnega spozna, ter v lastnem pismu kralju Svatopluku priporoči.

Papežev pohvaljni razpis vendar ni vdušil čerta zoper svetega moža. Hudo preganjanje je zopet vstalo po naših krajinah zoper slavjanske duhovnike in mnogo jih je zdihovalo vklenjenih po ječah. Od nevernikov preganjan, od krivih bratov in sosedov sovražen in obrekovan, potoži svoje težave papežu Janezu in ga prosi, da bi s svojo mogočno besedo sovražnike pokrotil. Kakor ljubezniv oče mu papež odgovori, ga potolaži in poterdi v apostolskem djanji. Verh tega ga povabi v Rim na pokoj, kjer je tako dolgo ostal, dokler ni Svatopluk poslancov za njim poslal, ter mu obljubil, ga krepko zoper napade sovražnikov braniti. — Ostali čas življenja je tako pobožno preživel, kakor je začel in po ustanovljenji *Gorazda* za svojega namestnika v nadškofijskem uredu je 6. aprila 885 mirno v Gospodu zaspal *); njegovo ime pa sloví od naroda do naroda, vsim Slavjanom slavno in drago.

Koliko in ktere svete knjige sta Ciril in Metod prestavila, se ne da gotovo povedati. Sploh se jima pripisuje *prestava nekoliko sv. pisma stare in nove zaveze: kot 5 Mozesovih bukev, psalmov, pridigarja, evangelj in nekoliko listov.* Rokopisi so se že davno pozgubili, samo semtertje se je še kaka prepisatev taistih ohranila.

---

*) Nekteri pisatelji terdijo, da se je bil na stare dni še enkrat v Rim podal in tam šele l. 910 zamerl.

Verh tega je bila v štireh pervih letih na Moravskem tudi dognana prestava poglavitniših takratnih obrednih spisov, kakor sv. *berila iz starega zakona* (paramejnik), *časoslov* (horologij), *molitevnik* (ritual), *službenik* (liturgjar) in *osmospev* (oktoih, to so *cerkvene pesme*. Ni dvomiti, da so se tega dela pervi in naj imenitniši učenci Cirila in Metoda: **Kliment, Naum, Angelar, Sava** in **Gorazd** vdeleževali. Pervi je bil Bulgar, poslednji Moravljan in od Metoda za svojega naslednika postavljen.

Kakor Ciril in Metod so bili tudi ti možje vsi vneti za razšir prave edinozveličavne vere med Slavjani. Ko so pa po Metodovej smerti očitni sovražniki Slavjanom, nemški škofi, staro preganjanje zoper slavjanske duhovnike v naših krajih sopet pričeli, so morali vsi svojo čredo popustiti ter se v Bulgario vmakniti. Kako marljivo so pa tudi tam v Gospodovem vinogradu delali, priča njih blagi spomin še pri njih današnjih vnukih in njih dela, ki so se deloma do naših časov ohranila. Bulgarska cerkev je posvetila spomin teh slavjanskih apostelnov s posebnimi cerkvenimi šegami. Še dan današnji nosijo samostani in cerkve imena tih svetih mož, p. *cerkev in samostan sv. Klimenta, sv. Nauma, sv. Gorazda* i. t. d.

Njih naj imenitniši učenci in slov. spisatelji so bili: **Konštantin,** *bulgarski škof,* **Grigorij, Joan eksarh neimenovani prestavljavec** *dveh življenjopisov,* **Božidar Doskov,** *mnih* **Hraber** in *car* **Simeon** *Veliki*, ki je v Bulgarii od leta 888 do 927 caroval. Ta preslavni mož ni samo druge pisatelje v njih znanstvenih delih na vso moč podpiral, ampak se je tudi sam z naj boljim uspehom na slovstvenem polji poskušal.

Na tak način se je v 65 letih (862 — 927) staroslovenščina z mnogimi preimenitnimi spisi obogatila. Po pravici se more reči, da je bila doba do Simeonove smerti zanjo zlati vek. S smertjo mnogo zasluženega cara vendar ni popolnoma prestala delavnost na polji slavjanskega polja: še zmiraj se je delalo in pisalo, kakor nam mnogi različni rokopisni odlomki, po različnih knjižnicah raztreseni, slavno spričujejo; pa jezik je svoje čistote in čverstote zmiraj bolj zgubljal in se po novem spreobračal.

Naj prikladniše se da zgodovina staroslovenskega ali cerkvenega slovstva v *tri dobe* razdeliti:

Perva doba sega *od Cirila ali 9. do 13. stoletja.* Tu se nahaja staroslovenščina v svojej popolnej čistoti. Ta doba je torej za slavjanskega jezikoslovca naj imenitniša.

Naj stariši rokopisi staroslovenskega jezika segajo do srede 11. stoletja. Razun že imenovanih glagoliških in Brizinskih odlomkov so naj važniši.

Ostromirsko evangelje, ki jíh je dijakon *Grigori* v 11. stoletji spisal. Hrani se v carskej knjižnici v Petrogradu. G. Vostokov ga je dal v Petrogradu in Hanka v Pragi natisniti.

Supraselski rokopis, tako imenovan od nekega samostana na Rusovskem. Naš preslavni domorodec g. Dr. *Miklosič* ga je l. 1851 prav krasno na 452 straneh natisnjenega v Beču na svitlo izdal.

Remsko evangelje, na ktero so francozki kralji pri kronanji prisegali. Imenuje se tudi *Sasavsko evangelje* po nekem samostanu na Českem.

Druga doba teče *od 13. do 16. stoletja.* Iz te dobe se najde še velika množica rokopisov, kteri so vendar že močno z ruzismi in druzimi novejšimi izrazi napolnjeni. Naj imenitniši rokopis te dobe je *Lavrentinski kodex,* naj stariša znana prepisatev letopisov *Nestorja,* ki se more oče slavjanske zgodovine imenovati.

Tretja doba se začne s *šestnajstim stoletjem.* Jezik je zmiraj bolj slabel in pešal; na Rusovskem so se celo mongolizmi vmes vgnezdili. Sploh se je želelo, da bi se pokvarjena staroslovenščina spet popravila. Zatorej se je tedajšni car *Bazili Ivanovič,* ki je svojo deželo mongolskega trinoštva oprostil, na Carigraškega očaka s prošnjo obernil, mu moža poslati, ki bi bil za to delo popolnoma zmožen. Ta mu pošlje l. 1512 mniha *Maksima* iz atoške gore, prav učenega in zvedenega slovenskega jezikoslovca. Devet let se je Maksim trudil in popravo obrednih knjig srečno dognal. Ali v preveliko škodo skliče car tako imenovane slovstvarje, da bi Maksimovo prestavo še enkrat pregledali. Ker niso duha prave slavjanščine umeli, so brisali in prenarejali, kakor se jim je poljubilo. Ker se je Maksim, pravega prepričan, temu vstavljal, je navstal med njim in popravljavci hud prepir, ki je delj časa terpel in poslednjič s tim končal, da je bil Maksim v ječo veržen, ker se je v tem prepiru caru zameril. Vmerl je po 33 letnem zaporu l. 1556.

Če so se ravno poznej še nekolikokrat tega dela lotili, je bila vendar poprava obrednih knjig šele l. 1667 in sv. pisma l. 1751 doveršena. Pa tudi s tim si staroslovenščina nič ni opomogla, ker so bila pravila, po kterih se je popravljalo, duhu slavjanskega jezika popolnoma nasproti.

Tako je staroslovenščina že v naj starših časih prav krepke in mogočne korenine pognala. Kako veličansko drevo bi bilo s časoma zraslo, če bi ga ne bilo toliko nemilih okolšin dušilo in v rasti zaderževalo. Pa vendar si moramo svesti biti, da se tako zgodaj noben kerščanski narod s takim obilnim slovstvom ponositi ne more.

Na koneu še dostavljamo knjige, po kterih se moremo s staroslovenskim jezikom popolnoma soznaniti; in te so skorej zgolj dela našega preslavnega jezikoslovea g. prof. *Miklosiča,* namreč:

Radices linguae slovenicae veteris dialecti (Lipsiae in libraria Weidmannia MDCCCXLV.)

Lautlehre der slovenischen Sprache (Wien, Braumüller 1850.)

Formenlehre der altslovenischen Sprache (ravno tam).

Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti (ravno tam).

Vergleichende Lautlehre der slavichen Sprachen (ravno tam).

B. *Kopitarja Glagolita Clozianus* (Vindobonae apud Gerold MDCCCXXXVI).

Dobrovskega institutiones linguae slov. veteris dialecti.

Schleicherja Formenlehre der Kirchenslavischen Sprache (Bonn bei König 1852).

Slovar cerkovno-slavjanskago i ruskago jezika (Petersburg 1847).

Drugo poglavje.

Novoslovensko slovstvo.

Po preganjanji slovenskega obreda in oziroma tudi slovstva, je bilo naše slovstveno polje noter do 16. stoletja popolnoma zapuščeno. Duhovni so se skoz in skoz latinskega bogočastja poprijeli, in slovenski jezik je zginil iz svetišč in na mesti njega je prišel posebno latinski kakor tudi nemški v navado. Čedalje bolj se je širila nemščina po uredih in šolah v javnem in semtertje tudi v domačem življenji. Pa hvala Bogu! še se je ohranil naš jezik saj v priprostej koči slovenskega deželana, da si je bil ravno iz poslopij gospôde že davno pregnan. Tamota je jela počasi zginjati, burja je ponehala in travníki slovenskega slovstva so v 16. stoletji na novo zazeleneli. Od sih dob se slovensko slovstvo neprenehoma obdeluje in čedalje lepših in terdniših mladik poganjati jema.

Naj prikladniše se da novoslovensko slovstvo v tri razdele razdeliti.

1.) sega od 16. stoletja blizo do l. 1770,
2.) od leta 1770 do leta 1843, in
3.) od leta 1843 do današnjih dni.

Pervi razdel.

Spodbada k slovenskemu pisanju je bila verska homatija na Nemškem, od kodar se je žalibog njeno seme naglo tudi po naših deželah razsejalo. Mnogo slovenske gospode in tudi nekoliko katolških duhovnov je od stare vere odpadlo, ter se nove poprijelo. Da bi luteransko krivo vero ložej tudi slovenskemu narodu vcepiti zamogli, so jeli berž svetopisemske in druge verske bukve spisovati in jih ljudstvu v domačem jeziku v roke dajati. Kakor je bil na Nemškem Martin Luter, glavar vsih prekucij in homatij, tako so bili na Slovenskem krivoverski pisatelji slovenski jezik v novo življenje zbudili.

Naj imenitniši prijatelji in podporniki slovenščine v tem času so bili:

Primož Trubar, rojen v Raščici na Dolenskem leta 1508. Njemu se imamo Slovenci zahvaliti, da se je zapuščena in zanemarana slovenščina v šestnajstem stoletji pervič pisati jela, in ga torej po vsej pravici našega slovstvenega Kolumba imenovati moremo. On je slovensko slovstvo spet zbudil in svetu pokazal, da naš jezik ni tako okoren, da bi se v taistem pisati ne dalo, kakor so poprej sploh mislili.

Ko se je jela luteranska krivovera tudi po slovenskih okrajnah razširjati, ter si čedalje več prijateljev pridobivati, se je je zmed mnogo druzih tudi naš Trubar, bivši Ljubljanski korar, poprijel. Serčno je kopernel tudi Slovence za novo vero predobiti. Ker so se mu slovenske, prostemu ljudstvu umevne bukve naj boljši pripomoček k temu zdele, je jel premišljevati, kako bi se to naj bolje osnovati in naj potrebniše verozakonske bukve v slevenski jezik prestaviti dale. Spisal je torej narpoprej *abecedo* in *katekizem,* ki jih je pod izmišljenim imenom mesta in tiskarja leta 1550 v Tibingu z nemškimi pismenkami natisniti dal. Temu je sledil l. 1555 še *veči katekizem* že z latinskim čerkopisom tiskan, kterega je v vsih njegovih daljih delih upotreboval, ki jih je še mnogo izdal.

Med tim je moral zavolj nove vere domovino zapustiti in se na Nemško vmakniti, kjer je luteranska vera že sploh razširjena

bila. Vselil se je v glavnem mestu lutrovstva v Vitenbergu, pa vendar svojih Slovencov ni pozabil in še zmiraj prestavljal in v slovenskem jeziku bukve tiskati dajal. Leta 1555 je izšla njegova slovenska prestava *sv. Matevža*, leta 1557 *pervi del novega zakona* (t. j. 4 evangelji in apostolske zgodbe) in leta 1566 celi *psalter* s kratkimi razlagami. Drugi natis celega novega zakona je od leta 1582. Ker se je med tim nova vera tudi po Slovenskem že bolj razširila, je bil od krajnskih stanov leta 1561 spet nazaj poklican. Pripeljal je seboj tiskarja, *Mandelna* po imenu, kterega so pa Ljubljančani zasmehovavno Mandelca klicali. Ker so bili njegovi pervi izdelki katoličanom neprijazni spisi, se je moral kmalo s svojo umetnostjo spet na Nemško preseliti. Čez nekaj let pride spet v Ljubljano in je tu l. 1575 *Jezusa Siraha* in l. 1578 *Pentateuha* natisnil, ki sta bila menda perva v Ljubljani tiskana slovenska spisa.

Ako ravno se je Trubar nekaj časa na Kranjskem zaderževal, je vendar neprenehoma za tiskanje slovenskih bukev v Tibingu, Witenbergu in Urahu skerbel, kjer se ni samo za Slovence, temuč tudi za druge Jugoslavene z *latinskimi*, *cirilskimi* in *glagoliškimi* pismeni tiskalo. Zato si je bil več pomagavcov najel, med kterimi gre posebno *Ant. Dalmatina*, *Pet. Vergeria*, bivšega Koparskega škofa, *Štefana Konsula*, *Matevža Popoviča*, *Janeza Maleševca*, *Jurja Juršiča*, in *Lenarda Merčeriča* imenovati. Vsi ti so si vzajemno pomagovali, prestavljali in v slovenskem, horvaškem in dalmatinskem jeziku bukve natiskovali.

Po njegovem pregnanji iz Krajnskega je bil Trubar po različnih krajih na Nemškem v Rotenburgu, Kempnu, Ljubnu in v Derendingenu, za pastorja kjer je tudi 78 let star 28 junija 1586 zamerl.

Trubarjeva prestava je bila, kakor je v začetku povsod taka, močno pomankljiva in popačena. On ni delal razločka med ojstrim in rahlim **s, z**; pisal je mesto ojstrega rahlega in narobe; je rabil po izgledu nemščine členico in je sploh zlo nemškutaril. Pa vendar mu gre pri vsih tih pomanjkljivostih čast, da je bil slovenščino zbudil in slovenskemu slovstvu podlago postavil. Za njim naj imenitniši delavec na slovstvenem polji je bil:

Juri Dalmatin, rojen, kakor se iz nekega njegovega slovarja vidi, v Kerškem na Dolenskem in zamerl 31. avgusta l. 1589 v Ljubljani. Prestavil je *Pentateuha*, ki je bil l. 1578 natisnjen in *celo sveto pismo*. Ker je bil dalji slovenski natis v Ljubljani od vlade prepovedan, so dali kranjski stanovi celo sv. pismo

v Bohoričevem popravljenem pravopisu v Vitembergu l. 1584 natisniti, od kterega se po knjižnicah še nekaj iztisov dobí. Dalmatinova prestava je že mnogo boljša in druzim slavjanskim narečjem bližja, kakor Trubarjeva. On je že bolj natanjko ločil sikavce, pa vendar še ne prav. Ravno tam in ravno tistega leta je tudi izdal *Duhovne pesmi* in neke *molitevne bukvice.*

Da bi se v pisanji veča edinost ustanovila, je spisal **Adam Bohorič,** vodja stanovnih šol v Ljubljani pod naslovom *Arcticae horulae* (pozimske urice) *pervo slovnico slovenskega jezika,* ki je sicer pomanjkljiva, se pa vendar za perve čase dobra imenovati zamore. V taistej je ustanovil pravopis, ki se je pod imenom *Bohoričica* posebno v molitevnih bukvah do naj novejih časov ohranil. Izdal je tudi še nekaj druzih spisov, med timi bukvice *svetih pesem* s podpisom *A. B.*, ki jih je mende sam skoval. Bohoriču in njegovim prijateljem se imamo zahvaliti, da se je slovenščina po njegovej slovnici že v pervih časih precej pravilno in dosledno pisala.

Boštjan Krel je poslovenil *Špangenbergovo postilo* (homiletiško razlaganje), ki je bila cela l. 1578 v Ljubljani natisnjena.

Po nesreči so bili vsi štiri pisatelji protestanti. Zatorej so bili ob času preganjanja njih spisi ojstro prepovedani, in kjer so se najdli, brez prizanašbe pokončani. Po deželi so se nalašč pobirali, na polnih vozéh v mesto dovažali in na tergu očitno sožigali. Se ve da se je le maloktera knjižica semtertje v kakem kotu ohranila. Tudi Ljubljanskej tiskarnici ni bilo prizanešeno. Ravno zavolj krivoverstva pisateljev je imela zbujena slovenščina le malo ali clo nobenega uspeha.

Iz tih časov je treba tudi omeniti posebnega podpornika slovenskega slovstva **Janeza Ungnada,** barona v Žineku (Soneg). Ti slavni gospod, rojen Avstrianec, je bil naj višji vojniški zapovednik na Štajarskem, Krajnskem in Koroškem; poslednjič se je vendar zavolj nove vere na Nemško vmaknil, kjer se je v mestu Urahu vselil in tam z besedo in z djanjem izdavanje slovenskih bukev na vso moč podpiral. On je napravil, da so tudi nemški vladarji in mesta tiskanje slovenskih bukev v dnarji podpomagovali, clo cesarja Maksimiliana je premogel, da je v te namen „weil das christlich löbliche Werk zum zeitlichen und ewigen Wohl der armen Unwissenden diene" 400 goldinarjev daroval. Še na smertnej postelji je svojej gospej živo naročal, za natiskovanje slovenskih bukev skerbeti rekoč: *Glej to so moja deca.* Vmerl je v Vintricu na Českem leta 1564.

Po smerti tih mož je spet vse potihnilo kakor v grobu, samo od časa do časa se je prikazala na slovstvenem nebesu kako berleča lučica, ki vendar osamela ni mogla globoke tamote razsvetliti. Možje, ki so se do konca te dobe v slovenščini poskušali, so:

Tomaž Kren, Ljubljanski škof, je bil pervi, ki je slovenstvo znova v svoje lepo varstvo vzel. Izdal je l. 1612 *evangelje* in *listove*, ki jih je v Gradcu natisniti dal, ker je v Ljubljani tiskarnica razdjana bila. Prestava je popolnoma po Bohoriču vravnana in celo nektere nemške besede, ki jih je Dalmatin upotreboval, so z boljšimi slovenskimi premenjene. *Drugi natis* je osnoval 60 let poznej t. j. l. 1672, ljubljanski stolni dekan **Šenleben**. Pravopis je tudi Bohoričev vendar je „ad faciliorem populi intelligentiam" Krenove čistoslovenske besede z bolj znanimi nemškimi premenil.

Miha Mikec, korar v Ljubljani je spisal *katekizem* z dosti lepimi podobami, ki je bil l. 1615 v Augsburgu natisnjen, kjer je tudi l. 1626 *perva Krajnska pratika* na svitlo prišla.

Janez Čandik iz Višnje gore, jezuit v Gradcu, je izdal *katekizem Petra Kanizia* l. 1618. Drugič ga je dal pater Marka l. 1768 na Dunaji natisniti.

Janez Volf, franciškan, je spisal bukve *„Schulla tiga premishluvana"*, ki so bile leta 1633 v Inšpruku tiskane.

Adam Skalar je prestavil *sv. Bonaventura ad pokore* v letu 1643.

Matia Kastelec, poslednjič korar v Novomestu, je izdal l. 1678 *Bratouske Buquice S. Roshenkranza* in l. 1684 že v nekaj boljšem jeziku: *Nebeschki Zyl*. Sploh si je tudi na vso moč prizadeval, slovensko branje med prostim ljudstvom razširjati. S tim, da so jeli počasoma tudi kmetje slovenske bukve prebirati in kupovati, se je slovensko knjigoterštvo močno pospešilo, Zamerl je l. 1688.

V ravno tem duhu je tudi pisal kapucinar **Joanes a s. Cruce**, rojen Vipavec, ki je med l. 1690—1700 štiri ali šest zvezkov *Krajnskih pridig* na svitlo izdal.

Da se proti koncu 16. in v začetku 17. stoletja tudi na Koroškem slovenščina ni popolnoma zanemarala, nam priča slavni zgodovinar **Jeronim Megiser**, ki je l. 1592 svoj *„Dictionarium quatuor linguarum, videlicet Germanicae, Latinae, Illuricae (quae vulgo Sclavonica apellatur) et Italicae.* Se ve da je to le slaba poskušnja; pa vendar je bil ti slovar 2 ali 3 krat izdan.

Iz te dobe je treba tudi omeniti preslavnega zgodovinarja baron *Janez Vajkart Valvazorja*, ki je celo svoje življenje in vse

svoje premoženje domovini posvetil. Pisal je sicer le v latinskem in nemškem jeziku, vendar se tičejo blizo vsi njegovi spisi jugoslavenskih dežel. Naj imenitniše njegovo delo z mnogimi podobami okinčano je med mnogo druzimi *Slava vojvodine Krajnske* (Ehre des Herzogthums Krain), kterih obsežek ni le Krajnska domovina temuč clo občna zgodovina Slavjanov.

Rojen je bil v Ljubljani 28 maja l. 1641 in je zamerl v Kerškem mesca septembra 1693, 52 let star in ubožen. Ko je bil namreč vse svoje premoženje za natiskovanje bukev in napravljanje bakrorezov k različnim delom izdal, je moral na zadnje svoj grad in svojo knjižnico prodati, ktero so si jezuiti v Zagrebu za majhen denar nakupili. Zares resnične so besede rajne Čbelice:

Za Krajno premožen,
Za Krajno učen,
Za Krajno ubožen,
Za Krajno rojen.

Ponosno tega preslavnega moža svojega rojaka imenujemo.

Leta 1715 je izšla *druga slovenska slovnica*, ki jo je nek pater **Hipolit** iz Novega mesta izdal. Natisnjena je pri J. J. Majerju, ki je po prizadetji Šenlebna iz Solnograda v Ljubljano poklican bil. V predgovoru dokazuje potrebnost slovenske slovnice in pravi, da mu je, ko je bil rokopis že doveršil, tiskar silno staro že natisnjeno slovnico prinesel in ni se mogel načuditi, da so Krajnci že kedaj slovnico imeli. Berš je svoj rokopis po tej popravil. To je bila namreč stara Bohoričeva slovnica. Na pervi pogled se pozna, da jo je samo prepisal; more se taj po vsej pravici drug natis Bohoričeve imenovati. Kakor Bohoričeva je tudi Hipolitova močno pomanjkljiva. Pater Hipolit je tudi oskerbel *pervo prestavo Tomaža Kempčana*, ki je l. 1719 na svitlo prišla in je spisal precej obširen *latinsko-nemško-krajnski slovar,* ki se v rokopisu v baron Coizovej knjižnici nahaja. Zamerl je l. 1722.

Leta 1730 je izšla *tretja izdava evangelj* in *listov* pri založniku Hipolitove slovnice. Posvečena je tedajnemu ljublj škofu grofu Šratenbachu. Na koncu je *nekaj slabih pesem* pridjanih in *kratek katekizem.*

Leta 1734 je izdal P. **Basar** svoje *Pridige na celo leto*, ki so v dosti slabem jeziku pri Ljubljanskem tiskarji F. Reichhartu na svitlo prišle. Spisal jih je, kakor bi nikdar ne bil od kake slovnice slišal.

Leta 1741 so bili *evangelji in listi* pod ravno taistim škofom Šratenbachom *četertokrat* izdani. To četerto izdanje je bil prej ko ne fajmošter **Paglovec** iz mesta Kamnika, Japelnov učenik, oskerbel. On je bil neki še več slovenskih bukev prestavil, čeravno svojega imena ni nikjer podpisal. Sploh se je podpisoval: „*Skusi mujo eniga Mashnika s gorenske Crainske Strani.*" Japel ga hvali kot dobrega jezikoslovca?? Vmerl je okoli l. 1770 že 80 let star.

Viditi kako različno in napčno slovenski pisatelji pišejo, so se jeli posamezni možje čedaljebolj s slovensko slovnico pečati. Treba je tu pred vsimi druzimi omeniti učenega Celjana **Ivana Popoviča**. Izdal je v nemškem jeziku „*Untersuchungen vom Meere*". Verh tega je zapustil precej dobro *slovnico* v rokopisu. Njegova živa želja, jugoslavenske dežele obhoditi in popisati, se žalibog zavolj pomanjkanja podpore ni mogla vresničiti. Vmerl je kot učitelj nemškega jezika na Dunajskem učilišču l. 1774 v Perchtolsdorfu.

To dobo sklene pater **Marka Pohlin**, ki je leta 1765 *abecedo* in 1768 svojo *slovnico*, pod naslovom „*Krajnska Gramatika*" izdal, ki je, čeravno skoz in skoz slaba in napčna, vendar kmalo dva natisa doživela. Tudi on od nobene druge slovnice vediti noče in se naj boljšega jezikoslovca misli. Skerpana je slovnica, da je joj. Izdal je tudi še nekoliko druzih ravno tako slabih spisov. Ni ga še bilo pisatelja, da bi bil Pohlina v nemškutarenji prekosil. Vselej je poprej nemško mislil, predenj je kaj zapisal, pa jo je tudi zadel, da se Bogu smili. Podamo tu samo nekoliko izgledov. Ker ni vedil za nemško besedo *Ursache* primerne slovenske, si kmalo iz zadrege pomaga. „*Sache*" si misli je „*reč*" in „*ur*" zaznamuje, kar je od začetka, **a** pa je pervo pismo v abecedi, tako je bila po njegovih mislih primerna beseda „*areč*" gotova. Tako je spisal bukve: *Nauk, zakaj se mora katolška vera vsim drugim pred vleči* (vorziehen). Naj lepše je slišati moža, ki je hotel dokazati, da je „*Buh*" ne pa „*Bog*" prav pisano rekoč: **b** je pervi soglasnik, pomenja Boga očeta, v sredi je **u**, pomenja Boga sinú, na koncu je **h** in pomeni sv. Duha; in tacih neumnosti več. Izdal je tudi *pisance lepih umetnosti*, kjer se nekaj slabih pesmic in druzih manjših reči nahaja in en pomanjkljiv *slovar*.

Njegova naj veča zasluga obstoji v tem, da je društvo učenih mož osnoval, ki se je *Ljubljanska družba modrine delavnih* imenovala. Mnogo bistrih glav se je bilo združilo in vesela spom-

lad je po njih slovenščini prisjala. Poslovenili so mnogotere lepe in koristne bukve, ki se še sedaj poredkoma po Slovenskem nahajajo, p. *Opravek človeka* v Ljubljani 1781; Janeza Nep. Čupika: *Pridige na* Dunaji 1785; in še več druzih.

Drugi razdel.

Čeravno se je po smerti protestantiških pisateljev še skorej neprenehoma kak posamezen mož za slovenščino poganjal, je ostal vendar njegov trud brez posebnega uspeha. Okoli leta 1770 se je pa bilo, hvala Bogu, na enkrat nekoliko prav vnetih mož zbudilo, ki so slovensko pisanje čedalje bolj vgladili in vravnali. Kakor perva obsega tudi druga doba naj več verozakonskih in pobožnih del. Tudi polje pesništva ni ostalo brez obdelovavcov; naj imenitniša je pa ta doba gotovo v jezikoslovnem obziru.

Imenitniši pisatelji tega razdela in marljivi podporniki slovenskega slovstva so sledeči:

Osvald Gutsmann, duhovnik iz jezuitskega reda na Koroškem. Kot slovenski pridigar v Celovcu je imel dosti priložnosti, se v slovenščini čedaljebolj izuriti. Nar poprej je izdal l. 1770 bukvice *„Kristianske resnice"* v koroško-slovenskem podnarečji, v kterih se očitno Markovim popravam ustavlja. V pisanji večo edinost vtemljiti je spisal na prošnjo svojih prijateljev kratko *slovensko slovnico*, ki je l. 1777 pervikrat beli svet zagledala in v nekoliko letih več natisov doživela. Zapopada marsiktero dobro drobtinico. Ker je bila slovnica tako dobro sprejeta, je sostavil tudi precej obširen *nemško - slovenski* in kratek *slovensko - nemški slovar*, ki je l. 1789 v velikej četvertini na svitlo prišel. Če je ravno nekoliko z germanizmi namešan, se more vendar za tiste čase še dosti dober imenovati.

Anton Linhart, rojen v Radolci na Gorenskem l. 1758. P. Marko pravi: — — „ad sac. Jes. susceptus, qua citius sublata ad eam non erat admissus"; bivši c. k. okrožni komisar, pozneji c. k. tajnik deželnega poglavarstva v Ljubljani; zamerl l. 1795.

Že v svojem 15. letu 1773 je zložil v nemškem jeziku posebej natisnjeno pesem na povzdigo grofa Herbersteina v Ljubljanskega knezoškofa. V letu 1780 je dal v nemškem jeziku na dan žaligro (Trauerspiel) natisnjeno v Augsburgu. V l. 1781 je dal na svetlobo *„Blumen aus Krain"* pa tudi v ravno tem letu *„Poetisches Tagebuch"*, ki dva prevoda iz krajnskih narodnih pesem *„Lamberg in Pegam"* obsega.

Njegova krajnska zgodovina *„Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slawen Oesterreichs"* je skorej vsakemu izobraženemu Slovanu znana. Kaj posebnega je, da je Linhart v svojej pervej mladosti v nemškem jeziku žaligro, v poznejih letih pa v slovenskem jeziku vesele igre pisal in te so: a) *Županova Micka,* doslej še ne tiskana in b) *Veseli dan* ali *Matiček se ženi,* ki jo je v prav gladkem jeziku iz francoskega prestavil.

Dalmatinovo sveto pismo je bilo, kakor druge od protestantiških pisateljev izdane bukve, povsod ojstro prepovedano in kjer se je našlo, neusmiljeno pokončevano, tako da ni bilo med ljudstvom skorej nobenega iztisa več najti. Zatorej so se nekteri učeni in blagomisleči možje združili, celo sveto pismo na novo posloveniti in ga Slovencom v roke podati, kar se je zares l. 1784 zgodilo. Ti marljivi delavci so bili: **Juri Japel, Blaž Kumerdej, Jožef Škrinjar, Modest Šraj, Anton Travn, Jožef Rihar, Matevž Wolf** in **Janez Debevc.**

Naj imenitniši vsih je bil *Juri Japel,* rojen v Kamniku na Krajnskem leta 1742. Bil je za duhovnega pastirja v Terstu in po različnih krajih na Krajnskem. Zavolj njegove učenosti je bil l. 1799 za korarja in ogleda ljudskih šol na Koroškem postavljen, na kterem mestu si je velike zasluge za šolstvo pridobil. Po celi Slovenii je bil čislan in spoštovan. Ravno na smertnej postelji mu dojde glas, da je za Teržaškega škofa izvoljen, pa prepozno. Vmerl je 11. oktobra 1807 in njegove kosti počivajo na Št. Rupertskem pokopališču blizo Celovca.

Razun sv. pisma je spisal: *Veliki katekizem v prašanjih in odgovorih.* V Ljubljani natisnjen 1779, vdrugič *1787*; tretjič 1793 in četertič 1809. Kako močno je s tim katekizmom ljudem vstregel, kažejo njegovi štiri natisi. Potem *zbrane molitve* v Ljubljani 1788. — *Pridige za vse nedele* v 2 zvezkih iz druzih jezikov poslovenjene 1794 — *Liste in evangelje* v Ljubljani *1787,* v drugič 1792 in tretjič 1806 natisnjeni. Njegovo poslednje delo je bila lepa iz latinskega poslovenjena pesem: *Ribici ljudi,* ki je v Celovcu 1803 na svitlo prišla. Tudi je zapustil *slovensko slovnico* v rokopisu.

Tudi Japelnov sodelavec **Blaž Kumerdej** si je za izobraženje slovenskega jezika veliko prizadjal. Spisal je *primerjajočo slovensko slovnico;* pa predenj jo je doveršiti mogel, ga je smert prehitela. Japelnova in Kumerdejeva slovnica v rokopisu se hranite v licealnej knjižnici v Ljubljani. Tudi bogoslovska knjižnica je v posesti neke slovenske slovnice od *Janeza Debevca,* ki

je l. 1795 bogoslovcom slovenski jezik razlagati začel. Pa žalibog je moral ta koristni nauk l. 1797 spet prenehati.

Janez vitez **Wolfstein**, zdravnik na Dunaji, je spisal po zavkazu visocega vladarstva *kratko podučenje o živinskih boleznih.* Prav koristnih naukov obsegajo te bukvice in so l. 1792 v Celovcu na svitlo prišle. Posvečene so senci rajne cesarice Marie Terezie, ktera jih je sostaviti vkazala. Iz te dobe se najde tudi več ukazov in podukov, ki jih je visoka vlada v slovenščini na svitlo izdala, kar je k izomiki slovenskega jezika veliko pripomagalo. Obstati moramo, da so nektere reči skoz in skoz izverstno prestavljene; ni samo beseda slovenska, ampak tudi duh tih prestav.

Valentin Vodnik *) je sosebno, kakor pervi slovenski pesnik, da tega imena zasluži, znameniten. Svoje življenje nam sam takole popisuje:

„Rojen sim 3. svečana 1758 ob 3. uri zjutro v gorni Šiški na Jami per Šibertu iz očeta Jožefa in matere Jere Pancè iz Viča. — Dva brata ino ena sestra mojiga dedca (stariga očeta) so mene dostikrat pestovali in potlej hvalili, kader sim pridno v šolo hodil.

Devet let star popustim jegre (igre), luže in dersanje na jamenskih mlakah, grem volan v šolo, ker so mi oblubili, de znam nehati, kader očem, ako mi uk ne pojde od rok. Pisati in branje me je učil šolmašter Kolenc 1767, za pervo šolo stric Marcel Vodnik, Franciskanar v Novim Mesti 1768 in 1769. Od 1770 do 1775 poslušam per Jezuitarjah v Ljublani šest latinskih šol. Tiga leta . . . . grem v kloštar k Franciskanarjam, slišim visoke šole, berem novo mašo, se z oblubami zavežem; al 1784 me Lublanski škof Herberstein vun (na Gorensko) pošle duše past."

„Krajnsko me je mati učila, nemško in latinsko šole; lastno veselje pa laško, francozko ino sploh slovensko." Leta 1795, se je, kakor na dalje piše, učil kamenje in pozneje tudi zeliša poznati.

Že poprej je bilo več mož vstalo, ki so se sosebno trudili, slovenski jezik omikati in povzdigniti. V Vodniku se zbudi ljubezen do maternega jezika, in tudi on si je z vso močjo prizadeval, svoj materni jezik opiliti. Baron Žiga Cojz, ki je Krajnski deželi veliko dobrega storil, je tudi Vodnika, s kterim se je bil na Gorenskem soznanil v vsih vednostih močno podpiral.

---

*) Po Vedežu.

Leta 1773 je Vodnik — kakor on sam pravi — perve krajnske pesmi zakrožil.

Leta 1795 je po svetu imenovanega Žigata Cojza in še enega druzega učenega Krajnca po imenu Linharta, kteri je med drugim tudi krajnske navade, šege in noše popisal, Vodnik *pervo veliko pratiko* v slovenskem ali krajnskem jeziku na svitlo dal. Pa le tri leta je na svitlo hodila, mende zato, ker je potlej — kakor bomo slišali — dosti druzega opraviti imel. Ker je Vodnik dobro vedil, da so krajnski Slovenci zmiraj radi dobre volje, je v svoji veliki pratiki marsiktero smešno zastavico in pesmico natisniti dal. Imenovane tri pratike in sicer let 1795, 1796 in 1797 se dobe še v Ljubljanski knjižnici v enem zvezku. Na pervem listu še najdeš popis njegovega življenja, kolikor nam je do sem znan od njega samega s svojo roko pisan.

Leta 1797 je že naš Vodnik zavoljo svoje učenosti, sosebno pa zavoljo svoje pesniške glavice tako slovel, da je bil še to leto v Ljubljano za učenika pete in šeste šole poklican. Z vso skerbnostjo je učil tukaj slovenske mladenče, rojake svoje. Pa ne le za omikanje šolske mladosti, ampak tudi priprostih (neučenih) ljudi na kmetih, je skerbel. Torej je začel, ker je zdaj francozka vojska že peto leto terpela: *„Ljubljanske novice od vsih krajev celiga sveta"* prec leta 1797 po slovensko pisati in na svitlo dajati. Tri leta so na svitlo hodile in kmetom prav po domače pravile in razlagale, kako da se cesarski s francozom bijejo in druzega več? — Nezvesti vojvodi ali generali so bili krivi, da so Francozi v letih 1797, 1805 in 1809 tudi na Krajnsko priderli, in dvakrat izgnani, tretjo pot v deželi ostali. — Desiravno pa je Francoz naš sovražnik bil, je naš jezik vendar bolj spoštoval, kakor je bil pred spoštovan. Torej je bil on, kakor je zdej naš svitli cesar, tudi po vsih malih šolah na Slovenskem namesto nemškega slovenski jezik vpeljati ukazal. Po izučenji maternega jezika pa so se otroci po vsih slovenskih šolah, tedaj tudi v Ljubljani po francozko učili. Tako so bile šole v letu 1810 osnovane.

Vodnik je bil izvoljen za vodja malih, rokodelskih in višjih Ljubljanskih šol, učenika francozkega jezika in pa pesništva. Izverstnega pesnika se je bil namreč skazal sosebno s svojimi leta 1806 in 1809 natisnjenimi *pesmimi za pokušino* in pa *za brambovce*, ki so zlo dopadle. Leta 1840 so zbrane v enem zvezku na svitlo prišle.

Da bi se otroci svojega maternega jezika tudi prav pisati naučili, jim spiše Vodnik (1811) *pismenost* ali slovnico v slo-

venskem jeziku. Zunej teh bukev je spisal tudi eno abecedo samo v slovenskem, drugo abecedo in *keršanski nauk* pa v slovenskem, francozkem in nemškem jeziku, eno slovnico pa za latinsko-francozke šole. Kako da je on za prid svoje domovine, svojih rojakov skerbel, spričuje to, da se ni sramoval, clo *kuharske bukve* iz nemškega v naš jezik prestaviti, da bi jih ženske brale in se v tej umetnosti bolj doveršile. To pa še niso vse njegova dela.

Spisal je tudi velik *nemško - slovenski slovnik* ali *besednjak*. V teh bukvah so zakladi našega lepega jezika. Že leta 1813 jih je mislil na svitlo dati; med tem pa so Francozi premagani, morajo iz naše dežele in z njimi tudi naš jezik iz šol. Namesto tega se zopet nemščina vanje vrine. Vodnik je o času francozkega vladarstva lepo pesem *„Iliria oživljena"* zložil in v nji Napolona, pa le zavolj tega hvalil, ker je bil našemu jeziku njega pravico dal. Gospoda so pa to vse drugači razlagali in djali, da je on Francozom vdan, in Vodnik, nar veči rodoljub, mora šole zapustiti. Samo laški jezik sme še v šolah učiti, in le 200 goldinarjov mu dajo na leto. Tako hudo se mu je godilo, da si je mogel v Ljubljani z učenjem francozkega jezika po hišah, življenje boljšati. Po tem takem ni mogel rečenega slovnika v natis dati. Prisiljen je bil to od dne do dne odlašati, dokler ga je 8. dan mesca prosenca 1819 v 61. letu nagla smert prehitela.

Leta 1791 je izdal Štajarc **Selenko** svojo slovensko *slovnico;* še nekaj popred **Pavl Knobl** v Kranji *štiri pare kratkočasnih novih pesmi.* Eno delo je slabše od druzega. Po vsej pravici pravi Vodnik o poslednjih: *da so polne drekanja.* Zares niso piškovega oreha vredne.

Eden naj imenitniših in naj bolj učenih Slavjanov je bil **Jernej Kopitar**, rojen 23. avgusta 1780 v Repnjah na Gorenskem. Po srečno doveršenih šolah ga vzame za našo domovino posebno vnetí baron *Žiga Cojz* za domačega učitelja svojih otrok, kjer je priložnost imel, se z veselim *Vodnikom* soznaniti, ki ga je kmalo z ljubeznijo do slovenščine navdal. Leta 1808 se je šel na Dunaj pravdarstva učit in je kmalo uradnik v c. k. dvornej knjižnici postal. Leta 1814 so ga poslali v Pariz po bukve in rokopise, ki so jih Francozi l. 1809 iz Dunaja v Pariz odnesli, kar je vse prav srečno opravil in še bolj sloveti začel. Vmerl je kot pervi varh c. k. dvorne knjižnice in cesarski svetovavec 11. maja 1844 v 64. letu starosti.

Spisal je prav izverstno *slovensko slovnico* pod naslovom; *Gramatik der slavischen Sprache in Krain,* ki je l. 1808 v Ljub-

ljani na svitlo prišla in vse prejšne slovnice daleč prekosi. Tudi predgovor in pristavek k taistej je zlo znameniv; zakaj v taistem najdeš našo kratko slovstv. zgodovino in vse naše pisatelje, ki so pred njim živeli. Vsi Slavjani so jo radostno sprejeli; neki dr. *Franul* jo je clo v italiansko prestavil in l. 1811 v Terstu natisniti dal. — Naj slavniše njegovo delo je pa *Glagolita Clozianus.* Obsega, kakor smo že prej omenili star glagoliški rokopis, zavolj pomanjkanja glagoliških pismen s cirilskimi natisnjen, dalej naše *Brizinske odlomke* razložene, kratko staroslovensko slovnico in majhen slovarček. Izdal je tudi bukve, ki se jim *Hesychius* pravi. Verh tega je napisal veliko jezikoslovnih in zgodovinskih sostavkov v različne časopise. Sploh gre njemu čast in hvala, da je v nauk staroslovenščine tako rekoč vrata odperl. Slava mu.

Matevž Ravnikar, vnet podpornik slovenskega jezika, rojen leta 1776 v Vačah na Krajnskem. Bil je učitelj dogmatike v Ljubljani, potem vodja ljubljanskega semenišča, pod Francozi l. 1809 kancelar vsih šol in poznej vodja modroslovskih šol. Leta 1827 je prišel za svetovavca pri deželnem poglavarstvu v Terst, leta 1830 je pa postal škof v Terstu in je tam 70 let star l. 1845 zamerl. Prestavil je *petere Mozesove bukve*, ktere vendar niso natisnjene bile; dalej je poslovenil Šmidove *Zgodbe sv. pisma* za mlade ljudi. Veliko se je trudil za čistoslovenščino, kakor sam v predgovoru k zgodbam piše: *„Ne le mi Krajnci, šestdeset miljonov ljudí govori slavenski jezik in vsim pridejo naše bukve v roke, in gerdo je, jelite, če nam očitajo, da smo Krajnci vso besedo skazili."* Njemu se imamo tudi zahvaliti, da je bila v Ljubljani *stolica slovenskega jezika* ustanovljena. On se je bil zategadelj pervi na učenega Žiga Cojza in g. Kopitarja v tej reči obernil; in ta sta tudi zares izposlovala, da je presvitli cesar Franc to potrebno stolico ustanoviti blagovolil. Kako je rajni škof tje do konca življenja za slovenščino skerbel, nam kaže njegova lepa ustanova v dnarjih, s kterimi se ima slovensko slovstvo podpirati, slovenske bukve nakupovati in se med ljudstvo razdelovati.

Verban Jarnik, rojen 11. maja 1784 v Zilskej dolini na Koroškem in zamerl 11. junija 1844 kot fajmošter v Blatogradu. Bil je mož visokoučen in je svojega učitelja Gutsmana daleč prekosil. Ves vnet za slovenščino je poznal vsa slavjanska narečja. Njegovo naj imenitniše delo je *Versuch eines Etimologikons der slovenischen Mundart in Innerösterreich*, ki je l. 1832 v Celovcu na svitlo prišlo, in gotovo zaslužuje, da ga vsak Slovenec marljivo prebira. Dalej je izdal več *spisov za mladost* in *molitvinih buk-*

vic'; tudi kratko sadjorejo je sostavil. Vsi ti spisi razun pervega so okoli l. 1820 pri Janezu Leonu na svitlo prišli. Verh tega je zložil nekoliko prav *mičnih pesmic*, med kterimi ste *Zvezde* in *Kres* blizo povsod znane. Tudi njegovi narodopisni in zgodovinski sostavki v Karintii so dokaj imenitni.

Skoz celo svoje življenje je marljivo zbiral slovenske besede za obširen *nemško-slovensko-latinski slovar*, kterega je bil tudi popolnoma za natis doveršil. Že so bile perve štiri pole natisnjene, ko je tiskar in založnik zavoljo prevelike obširnosti slovarja dalje natiskovanje prenehal. Nekaj njegovih rokopisnih odlomkov se hrani v Celovškem zgodovinskem društvu.

Tudi na Štajarskem so vstajali od časa do časa možje, ki so za slovenščino lepo skerbeli in si prizadevali, jo čedaljebolj omikati in izobraziti. Priča tega sta J. L. **Šmigoc** in **Peter Dainko.** Slovnica pervega *„Windische Sprachlehre"* je izšla l. 1812 v Gradcu in med plevo marsiktero dobro drobtinico zapopada. Drugi je izdal svojo *slovnico* ravno tam leta 1824, in ker se mu je Bohoričev čerkopis pomanjkljiv zdel, mu je nekaj novih pismen pridjal, ktera vendar Slovencom niso dopadla. Razun nekterih manjših pobožnih knižic od Dainkota nič ni bilo v tem čerkopisu tiskanega.

Posebno marljivo se je cerkveno slovstvo obdelovalo. To nam kaže razun mnogo druzih manj ali več vrednih molitvenih knjig, lepo število *pridig* ali bolje reči pridižnih poskušenj od P. **Paškvala**, **Skerbina** (1814), od **Šwaba**, ki je tudi nekoliko druzih bukvic spisal, od **Šerfa, Ranfta, Kremplna** i. t. d.

Leopold Volkmar, rojen 13. oktobra 1741 na Štajerskem in zamerl 4. februarja 1816, vesel pesnik slovenskih goric. Njegove *fabule in pesme* je g. Murko l. 1836 na svitlo izdal. Škoda, da so s toliko ptujim duhom navdane.

Valentin Stanič, rojen 12. februarja 1774 v Bodrežu nad Kanalom in vmerl 31. marca 1847 kot višji šolski ogleda Goriške škofije. Krepko je zmiraj podpiral slovensko slovstvo. Ker je v tistih časih le malo slovenskih bukev v Gorici dobiti bilo, si jih je iz druzih slovenskih krajev naročeval in jih posebno slovenskej mladini razdajal, kar je slovenskemu knjigoterštvu dosti koristi donašalo. Nad lepim petjem je zmirej svoje veselje imel; zatorej je tudi sam od časa do časa kako manjšo pesmico zapel. Spisal je *molitve in premišljevanja v zadobljenje odpustkov, s pristavkom 41 cerkvenih in drugih pesem, v Vidmu 1826. Drugi pristavek starih in novih cerkvenih in drugih pesem* je od l. 1838

v Gorici natisnjen. Že od mladega je bilo njegovo naj veče veselje po visocih gorah plezati. On je bil med pervimi, ki je na verh previsoke gore *Grossglockner* splezal. Gori *Triglav* je on pervi na verh prišel in karkoli je visoeih gor in hribov na Goriškem in v bližnji okolici, na vsih je bil s svojim zrakomerom.

Matia Ahacel, rojen 24. februarja 1779 v Št. Jakopskej fari Rožne doline na Koroškem in vmerl kot profesor matematike, kmetijstva in naravopisja v Celoveu 23. novembra 1845. Če ravno sam nič ni slovenskega spisal, je bil vendar zmiraj Sloveneov naj iskreniši prijatel in podpornik. Za lepo petje ves vnet je izdal „*Koroške in Štajarske pesmi* z napevi, ki so že 3. natise doživele. Naj več pesem obsega ta zbirka od g. knezoškofa *Slomšeka* in nekega prostega tkavea *Miha Anderiaša*, Ahaeelnovega rojaka, ki niso brez vsega pesniškega duha.

Toliko bolj je slovel Ahaeel kot učen matematikar in umen kmetovavee. Njegove zasluge za Koroško se ne dajo prešteti.

Kmalo po Vodnikovej smerti je prisvetila krasna luč v slovenskem jezikoslovstvu, namreč slovnica pod nadpisom: *Lehrgebäude der slovenischen Sprache* itd., ki jo je učeni g. **Franc Metelko**, profesor slovenskega jezikoslovstva l. 1825 v Ljubljani izdal. Zmed vsih slovnie, ki so bile pred njo in za njo spisane, se nam svetlí kot edino nepreeenljiv biser, njena krepost ostane stanovitna. Vsi poznejši slovničarji so skozinskozi dobili luč od njenega leska, in njihove slovniee so le izsnutki iz tega v resniei mojstrovsko izdelanega poslopja, ali pa so spisane za posamezne stranke, ki so jih naši časi zbudili. Ta slovnica ima lasten čerkopis, ki pa ni nikdar splošne veljavnosti dosegel. V njem je bilo do leta 1837 nekoliko knižie pobožnega zapopadka natisnjenih.

Slovniea je skoz in skoz z globoko premišljenostjo sostavljena; zatorej se je je pa tudi teško izučiti. Naslednjič vendar poda sladek vžitek poterpežljivemu braveu; gotovo bo njegov jezik čist, gladek in lahkorazumljiv, kar se mora od vsih spisov, ki so po pravilih te slovniee spisani bili, očitno izreči. Razun te slovniee, *abecednika* za slovenske šole in *male slovnice* za učiteljske pripravnike je g. Metelko tudi izdal v preizverstnej slovenščini: *Razlaganje evangelija sv. Matevža* l. 1849.

Po pravilih in tudi v čerkopisu Metelkove slovniee so pisali: **Zalokar**, **Potočnik**, **Jelovšek**, **Burger** in **Pekec**, ki so več

pobožnih spisov v prav gladkej slovenščini izdali.*) Naj imenitniša tih sta g. J. **Zalokar**, ki je ravno *popoln nauk kmetijstva* v slovenskem jeziku dokončal ter ga ljubljanski kmetiškej družbi izročil, ki ga bo berš natisniti dala. Že dolgo smo Slovenci tacega dela pogrešali, zakaj razun marljivih *Novic* in 1. dela v Celji l. 1821 natisnjenih bukev pod naslovom *„Bukve za pomoč inu prid kmetam ukup zložene za Slovence od J. P. Ješenaka"* nimamo nobene knjige tacega obsežka — in g. **Blaž Potočnik,** ki je l. 1849 svojo po Metelkovej slovnici osnovano *Gramatik der slovenischen Sprache* izdal. Posebno vrednost jej daje *svet v obrazih* od Komenskiga prav izverstno poslovenjen. Verh tega je bil pervo leto vrednik vradnega *„Ljubljanskega časnika"*. Tudi njegove po raznih časnikih natisnjene pesmice, k kterim je večidel, sam napeve zložil, so kaj mične in lepe. Posebno se čisla njegova iz laškega prestavljena *Slava Marie*, h kterej je slavni mojster *Rihar* kaj lepe napeve zložil.

Po smerti veselega pevca Vodnika (1819) se je obnebje slovenskega pesništva žalostno potamnilo. Bilo se je bati, da bo mlada komej pricvetela cvetličica naše poezije, zapuščena in zanemarana, zopet poveniti morala. Toliko bolj je Slovence razveselila *„Krajnska Čbelica"*, ki jo je **Miha Kastelic** sedanji varh ljubljanske knjižnice l. 1830 izdajati začel. Do leta 1833 je štirikrat in l. 1850 petokrat obrojila. Ako so se ravno pervemu zvezku marsikteri posmehovali, se je vendar pri sledečih zvezkih posmehovanje v občno veselje in čudenje spreobernilo. Dasi je ravno Čbelica pervič samo četiri roje dala, mora vendar g. izdatelju vsak Slovenec hvalo vediti, da je bil on slovensko pesništvo na novo obudil. Precej prav lepih pesmic je prišlo po Čbelici med Slovence, ki so jih kot predhodnice lepših časov z velikim veseljem sprejemali. Imena njenih dopisovateljev so: **Mih. Kastelic, Bl. Potočnik, Ignac Holcapfel, J. Kosmač, Jak. Zu-**

---

*) Od g. *Zalokarja: Splohni nauk od krajnskih čerk* 1825, *Nauki in molitve za mladost,* 1825; *Kratko podučenje o nar potrebniših keršanskih resnicah,* 1826; *Dvanajst bukev Tomaža Kempčana,* 1826; — od g. *Potočnika: Svete pesmi za vse velike praznike in godove,* 1827; 2. natis l. 1837; — od g. *Jelovška: Keršanski nauk za slovenske šole poleg katekizma po c. k. deržavah,* l. 1831; — od g. *Burgerja: Nedolžnost preganjana in poveličana,* 1832; *Evstahi, povest od Šmida,* 1832; *S. Terezie premišljevanje in preserčni pogovori z Bogom,* 1834; — od *Pekeca: Razlaganje dopoldanje službe božje,* 1834. Ta knjiga je posebno močno čislana; *Kristusovo terplenje* v 8 postnih pridigah, 1831.

pan, **Juri Grabnav**, **Urb. Jarnik**, **Jan. Ciglar**, **Levičnik**, **Jan. Žemlja**, ki je tudi večo pesem *„sedim sinov"* izdal, *dr.* **Tušek**, **Jan. Čop**, **A. Žakelj**, **Mat. Šnajder** in naj imenitniši vsih **Franc Prešern.**

Dr. **France Prešern**, rojen 3. decembra 1800 v Verbi na Gorenskem, zraven Koseski-ta naš naj izverstniši pesnik, ki ga moremo po vsej pravici slovenskega klasikarja imenovati. Njegove poezije, ki so l. 1846 zbrane na svitlo prišle, so zraven Koseskitovih naj žlahtniši biserji slovenskega pesništva. Milina jezika, izvirne misli, vedna premenja meril, naj čistejši stihi, čisto národen duh in visoka umetnost v obdelovanji predmeta, vse to ga stavi med perve liriške pesnike celega slovanskega národa. Z živimi besedami nam popisuje svoje znotrajne občutke, kakor tudi zunajne vzroke; vse kar je skusilo njegovo serce, vse bolečine, vse rane njegovega serca najdemo v njegovih neumerjočih pesmah. „Primeriti se dá — g. Malavašič prav lepo popisuje — primeriti se dá labudu, kteri preganjan in ranjen od nemilih viharjev po samotnem jezeru življenja plava, išče, česar pa doseči ne more, in zdaj v žalosti svojega serca milo zdihuje, zdaj spet v nevolji nestanovitnost in golfivost bridko toži." Kteremu Slovencu je neznana njegova prekrasna pesem *„Slovo od mladosti"* živo ogledalo njegovega bridkega življenja?

Njegove poezije razpadajo v *pesme*, *balade*, *romance*, *gazele*, *sonete* in *nadpise*. Njegova naj imenitniša pesem pa je: *Kerst pri Savici*, v kteri nam tudi bor ljubezni z osodo in zmago kerščanstva nad paganstvom popisuje.

Kakor se sploh godi tudi Slovenci Prešerna od začetka niso kaj posebno obrajtali. Mislili so, da je tudi on tak pesnik zgubljene ljubezni, kakor jih je več. Šele preslavni česki pesnik *Čelakovski* in drugi slavni možje so nas Prešernove veljave popolnoma prepričali. Pozno prepozno so ga Slovenci šele prav zapopadli.

V občno žalost celega slavjanskega sveta ga je nam nemila smert 8. februarja 1849 pokosila. Njegov grob kinča lep spomenik, ki so ga mu *„V pesmih neumerlimu"* njegovi častitelji postavili.

Matia Čop rojen l. 1797, eden naj bolj učenih Slovencov. Govoril je 18 jezikov. Spisal je l. 1833 *abecedno vojsko*, ki je sicer majhen spisek, pa vendar velike vrednosti, ker je Slovence razcepljenosti v pisanji ovaroval. Zložil je tudi *zgodovino slovenskega slovstva,* ktera pa še ni natisnjena. Rokopis ima g. M. Ka-

stelic. 6 julja 1836 je v Savi vtonil. Bil je varh Ljubljanske knjižnice.

Franc Veriti, rojen l. 1771 na Laškem od terdih talianskih starišev. Spoznavši potrebo popolnega znanja slovenskega jezika, se je l. 1800 z vso marljivostjo tega teškega dela poprijel. V treh letih se je slovenščine popolnoma izučil, da ni samo slovensko govoriti, temuč tudi kmalo prav gladko slovensko pisati znal. Njegova imenitniša dela so: *Življenje svetnikov,* 4 bukve pervič l. 1828, drugič 1831 natisnjene; *Razlaganje svetih evangeljev* za vse nedele in praznike leta 1830; *Keršansko-katolški nauk* za odrašene ljudi (1834). *Premišljevanje Kristusovega terplenja; povest: Feliks na voski in široki poti.* Eno poslednjih del je bilo: *Perpravljenje k smerti,* ki je l. 1841 na svitlo prišlo. Razun tega je marljivi pisatelj še veliko druzega izdelal, kar se še v rokopisu hrani. Beseda je sploh vglajena, lahko vsim zastopna, ne preolišpana, ampak modro osnovana. Vmerl je mnogo zasluženi mož l. 1849 kot korar v Novomestu.

Med tem ko se je slovensko slovstvo na Krajnskem tako veselo razvijalo in napredovalo, je slovenščina tudi na Koroškem in Štajarskem čedalje lepše kali poganjati jela. Zmiraj več mož se je za slovenščino zbujalo, ki so se v slovenskem pisanji poskušali.

Na čelu vsih so stali in še stoje preslavni Lavantinski knezoškof **Anton M. Slomšek,** ki so po svojih prelepih spisih slovenščino na Koroškem in Štajarskem bi rekel na novo prerodili. Ni je skorej poštene slovenske hiše, kjer bi njih *„Keršansko devištvo, Življenja srečen pot* ali *Blaže in Nežica* najti ne bilo. V mnogo tisuč iztisih so že te bukve po vsih slovenskih okrajnah razširjene in se še zmiraj rade kupujejo in prebirajo. Ni ga pa tudi slovenskega pisatelja, da bi jo bolj po domače v pisanji zadel, kakor ravno g. Slomšek. Njih slog je skoz in skoz vglajen, besede in podobe domače, izmed ljudstva posnete, narodne. Torej tudi narodu v serce segajo.

Njihovi naj imenitniši spisi so: *Hrana evangeljskih navkov* za vse nedele in praznike celega leta, že dvakrat natisnjena; *Apostolska hrana; Kerščansko devištvo,* ki je že 6 natisov doživelo; *Življenja srečen pot* v treh natisih: *Blaže in Nežica,* posebno priporočivna knjiga za mladino, ktere se ravno 3. natis pripravlja in še mnogo druzih *povestic* in *molitvenih bukvic.*

Leta 1846 so osnovali po celej Slovenii dobro znane *„Drobtince",* ki Slovencom že skoz osem let v podučenje in kratek čas

izhajajo. Mnogo zlata vrednih reči so nam v svojih predalih že podale. Vreduje jih sedaj g. **Jož. Rozman**, korar Lavantinske škofije, vendar so g. knezoškof še zmiraj Drobtinc naj veči podpornik. — Današnje dní se naj več pečajo z izdavanjem šolskih bukev za ljudske šole in obširnega dela *„življenje svetnikov"* s podobami.

A. J. Murko, rojen l. 1809, dekan na nemškem Štajarskem, je spisal prav dobro *slovensko slovnico*, in precej obširen *nemško slovenski* in *slovensko-nemški slovar*, ki je že popolnoma razprodan. Dalej je izdal l. 1836 že omenjene *pesmi in fabule* od *Volkmerja.*

Anton Krempel, rojen blizo Rodgone l. 1790, zamerl l. 1844. Izdal je neke *molitevne bukvice* in dva zvezka *pridig.* Naj važniše njegovo delo je pa *„Dogodívščina štajarske zemlje"* ki je očbe prav dobro osnovana. Krempelnov slog je vendar precej tverd in okoren.

Stanko Vraz, rojen l. 1811 na spodnjem Štajarskem, zamerl l. 1851 v Zagrebu, slaven jugoslavenski pesnik. Pisal je sploh v ilirsko-književnem jeziku; v slovenščini je samo *slovenske narodne pesmi* izdal, ki so jih posamezni rodoljubi po raznih krajih iz ust prostega naroda zapisali.

Naj več si je pregnani Poljak **Koritko** prizadjal, kej slovenskih narodnih pesem nabrati. Skorej celo Krajnsko je obhodil, po starih pesmah popraševal, jih zapisoval in jih tako večnega pogina otel. Izdal jih je pet celih zvezkov. Če so ravno narodne pesmi Slovencov močno ptujega duha navzete, in se sploh z druzimi slavjanskimi meriti ne morejo, jih je vendar še mnogo prav lepih in popolnoma izvirnih med njimi najti.

Razun ravno imenovanih pisateljev se je pa tičas še mnogo druzih mož z velikim pridom v slovenskem pisanji poskušalo. Posebno marljivo se je verozakonsko polje obdelovalo. Toliko in tako lepih molitevnih bukev imamo iz tih časov, da nas v tem obziru malokteri narod prekosi. Naj imenitniši tih pisateljev je gotovo sedanji Mičiganski škof v Ameriki **Friderik Baraga.** Kteri Slovenec ne pozna njegove *„Dušne paše"*, njegovih *„Zlatih jabelk"*, *„Nebeških rož"* itd. Še zmiraj je *Dušna paša* naj lepša slovenska molitevna knjiga.

Njemu sledí ranjki g. **Šimen Klančnik**, ki je tudi več lepih spisov izdal, kakor: *Premišljevanje in molitve za bolnike; Bilje in černa maša* i. t. d. Razun tih bi še mogli mnogo druzih našteti, ki so posamezne molitevne bukve izdali.

Tudi za šolsko mladino se je jelo lepo skerbeti, kar nam obilno število mladim ljudem v poduk in kratek čas namenjenih povestic in druzih spisov spričuje, ki so se posebno iz nemščine v slovenski jezik prestavljali. Naj marljiviši so bili: **Felician Globočnik** (*Martin, mladi pušavnik – Hudobni Bric in blagi Fridolin — Čujte, čujte, kaj žganje dela* i. t. d.) **Jožef Burgar** (*Evstahi — Nedolžnost preganjana in poveličana — Pomoč v sili — sv. Terezie premišljevanje* itd.) **J. Cigler** (*Sreča v nesreči — Življenje sv. Heme* itd.) **L. Dolinar** (Izidor, brumni kmet itd.) in še več druzih.

Kmetovavcom, na ktere se doslej skorej nič ni obzira jemalo, kaj koristnih bukev v roke podati, so izdali: **F. Pirc** svojega izverstnega *krajnskega vertnarja*, g. **Jonke** svojega *Čbelarčka*, g. **Bleiweis** *Bukve za kmete* itd. Posebno je vstregel sadjorejcom *Krajnski vertnar*, ki ga po vsih slovenskih okrajnah z velikim pridom prebirajo.

Tako je bilo, kakor smo kratko pregledali, od l. 1770 do l. 1843 slovensko slovstvo precej obogatelo, čeravno je razun več druzih opovir posebno pomanjkanje vzajemne delavnosti in pogosto premenjevanje čerkopisa književni napredek zaderževalo. Eni pisatelji so pisali po starem v *Bohoričici*, drugi z novo izmišljenimi *Dajnkovimi*, tretji z *Metelkovimi* in tako so prosto ljudstvo, ki se je komej slovenskega branja poprijelo, motili in od branja odvračali, ker se ni moglo toliko različnih čerkopisov privaditi. Vendar tudi v tem obziru se je kmalo na bolje obernilo, ko so marljive *„Novice"* l. 1843 izhajati jele, ktere so zveste prijatelje slovenščine na novo k vzajemnej delavnosti oživile in mnogo poprej mlačnih ali nemarnih Slovencov za domači jezik in za slavjansko slovstvo sploh zbudile.

Tretji razdel.

Že davno so posamezni Slovenci spoznali, da je nam, ako hočemo na slovstvenem polji kaj napredovati, pred vsim drugim lepo zedinjenje v pravopisu potreba, kteri mora vendar tudi našim ostalim slavjanskim bratom znan biti, da bodo tudi oni naše duševne izdelke brati in kupovati začeli. Vsak pristranski pravopis, naj bo še tako izversten, razcvet slovstva le zatira ne pa podpira. Hvala Bogu! da je enkrat abecedne vojske konec, da smo z našimi brati Čehi in Iliri v pravopisu zedinjeni. Brez ukaza, brez silovanja, brez šol se je vpeljal sedanji organički pravopis, ki ga že v vsih slovenskih spisih upotrebujemo. Po

prizadetji g. *Smoleta* so bile l. 1840 perve knjige, namreč: *Vodnikove pesme* in veseli igri: *Matiček se ženi* in *Varh* v tem pravopisu natisnjeni. Občno veljavo je vendar šele po *Novicah* dosegel, ki so ga sčasoma mesto Bohoričice vpeljale.

Ti prekoristni časopis, ki nam pod vredništvom slavnega g. *Janeza Bleiweisa* že enajsto leto izhaja, je najti po bajtah priprostega kmeta kakor tudi v poslopjih imenitne gospôde, kjer se povsod z velikim veseljem in pridom prebira. Vsim brez razločka delijo Novice svoje bogate zaklade vsakoverstnega znanja. Resnično moramo spoznati, da so one naj več pripomagale k omiki našega prostega ljudstva in našega jezika, česar se more vsak sam prepričati, ki poslednje tečaje s pervimi primeri. Kterega Slovenca bi ne veselilo viditi, kaj se je v tem kratkem času že storilo, kako se je jezik že olikal in slovstvo pomnožilo. Čast in hvala torej g. vredniku Novic, po kterih je Slovencom svitla zarja lepše prihodnosti zasijala!

Lepo število vnetih domorodcov se je zverstilo okoli preljubljenih Novic, ki so se na vso moč za blagor domovine poganjali. Živé v sercu celega naroda. Naj imenitniši so:

Janez Bleiweis, dohtar zdravilstva, vrednik in skozinskoz, naj veči podpornik Novic. Zmiraj je bila njegova perva skerb, naše prosto popred popolnoma zanemarano ljudstvo z vsimi vednostmi navdati, ki mu jih je za srečno izverševanje njegovega opravilstva neobhodno potreba. Razun *bukev za kmeta* in obširnega *„Živinozdravništva"*, ki ga z g. *Strupitom* vred spisuje, izdaja tudi *slovenskega Koledarčka* s podobami slavnih slovenskih mož. Verh tega mu je tudi vis. ministerstvo uka sostavo *„berila za nižjo gimnazio"* izročilo, ktero nalogo bo s pripomočjo slov. pisateljev gotovo prav izverstno doveršil.

Luka Jeran, sedaj misionar v Africi, že od pervih časov marljiv podpornik Novic, l. 1852 do julja 1853 vrednik cerkvenega lista *„Zgodnja Danica"* je izdal več molitevnih in druzih pobožnih spisov (*Keršanski junak*, *Stezica v nebesa*, *Zgodbe sv. pisma,* itd.) Zložil je tudi nekoliko dosti lepih pesem.

Matia Vertovc, bivši fajmošter v Št. Vidu, zamerl 2. septembra 1851, eden naj imenitniših slovenskih pisateljev. Spisal je *Vínorejo*, *Kmetijsko kemijo*, en zvezek *duhovnih nagovorov* in *Občno zgodovino*, ktere vendar žalibog ni mogel doveršiti, ker mu je nevsmiljena smert življenja nit prerezala. O njegovih delih je le eden glas, da so skoz in skoz izverstne, naj se gleda na njih slog ali zapopadek. Le redki so možje, ki bi znali o

predmetih, kakor so postavim: kemija, zvezdoslovje itd. tako temeljito pa vendar tako lahkorazumljivo in po domače pisati. Njegova proza bodi v izgled vsim slovenskim pisateljem. Vsi Vertovcovi spisi, razun duhovnih nagovorov, so bili po marljivih Novicah med Slovence razširjeni. Ravno sedaj nam donašajo njegovo poslednje blizo naj izverstniše delo, namreč občno zgodovino, ki je tako prijetno sostavljena, da bi jo človek koj prebiral.

Matia Majar, rojen v Zilskej dolini 7. februarja 1809, fajmošter v Gorjah na Koroškem, že pred l. 1843 ves goreč za zedinjenje jugoslavenskih narečij, je izdal, razun mnogih sostavkov po raznih časopisih, naj poprej povest „*Pavle Hrastovski*" iz nemškega poslovenjeno, l. 1846 *cerkevno pesmarico*, ki mnogo slovenskih narodnih pesem z napevi vred zapopada; l. 1848 *Pravila, kako iz obraževati ilirsko narečje* v mnogem obziru pre važno, pa semtertje premalo obrajtano knjigo, kratko *slovensko slovnico*, *spisovnik* in *cirilsko-slavenske predpise*. Blizo vsa njegova dela merijo tje, si posamezna slavenska narečja čedalje bolj približati. Njegovo geslo je slavjanska sloga in uzajemnost.

Jovan Vesel-Koseski, pervak slovenskih pesnikov, ki si je po svojih poezijah pri vsih Slavjanih občno hvalo pridobil. Predmet njegovih pesem so sploh veličastne rečí, zatorej ga smemo pesnika resnosti in veličastnosti imenovati. Kakor je osoda Prešernu — pravi g. Malavašič — natočila več britkosti v kupibo življenja, je Koseskovo serce bolj s serčnostjo navdala. V tem je iskati vzrok, zakaj so Prešernove poezije tako mehkočutne, zakaj večidel iz njih večidel žalost, bridkost in nevolja diha in zakaj so Koseskovc lako čverste in krepke, da serce vsacega tako povzdignejo, kakor ga Prešernove pomilovavno omečijo." — Njegov jezik je čist, visok in gladkotekoč, kakor ga samo pri Prešernu enacega najdemo. Posebno doveršeni so njegovi šestomeri, kterih doslej še noben slovenski pesnik ni dosegel.

Če se je ravno Koseski z naj boljim uspehom že večkrat v izvirnem pesništvu poskusil, si je vendar z njegovimi prestavami naj večo slavo pridobil. Kdor je njegove prevode p. *Divico Orleansko, Nevesto mezinsko* in druge *Šilerjeve* pesme ali prestavo *Iliade* v slovenskem jeziku bral, se je prepričal, da slovenska prestava za izvirno nemško besedo čisto nič ni zaostala, jo semtertje clo prekosila. Vse je tako olikano, doveršeno, v pravem slavjanskem duhu pa vendar zvesto prestavljeno, da se človek njegovej gibčnosti in umetnosti dosti načuditi ne more. Ravno tako izverstni so tudi njegovi prevodi iz českega in ruskega.

Njegove naj lepše izvirne pesme so: *Slovenija caru Ferdinandu pri njegovem prihodu v Ljubljano*, njegova *Visoka pesem* kolikor je je doslej priobčil, *Vojaška* itd. — G. Koseski je sploh znamenit zavolj visoke povzdige in izomike slovenskega govora, kterega je zmed vsih pisateljev naj bolj obogatil.

K boljím slovenskim pesnikov se šteje tudi g. **Franc Malavavašič**, ki je bil do l. 1848 Novic naj marljiviši sodelavec in l. 1849 vrednik „Pravega Slovenca". Spisal je kratko *slovensko slovnico* in izvirno povestico: *Erazem iz jame*. Verh tega je poslovenil in izdal več druzih povesti: *Genovefa*, *Timotej in Filemon*, *Zlata vas*, ki so jo marljive Novice izdale, *grof oče Radecki*, *Stric Tomova koča* in še več druzih spisov manje ali veče cene. Njegov slog, posebno v izvirnih delih, je prav čist in lahkorazumljiv. Zatorej se njegovi spisi tudi pogosto prebirajo in se sploh močno dopadajo.

P. Karl Robida, učitelj naravoslovja v Celoveu, je razun dveh molitevnih knjižic tudi izdal prav koristno delo *„Zdravje nar boljši blago*, v kterem se prav po domače razlaga, kako je treba ravnati, da si zdravje ohranimo, in če smoga zgubili, spet pridobimo. Drugo njegovo imenitno delo je *„Naravoslavje ali fizika* po domače razložena. Tudi v tem delu je beseda prav gladka in zastopna.

Dr. Jožef Muršec, učitelj veroznanstva v Gradcu, iskren rodoljub in marljiv dopisnik v razne slovenske časopise. Izdal je kratko *slovensko slovnico*, ki je l. 1847 v Gradcu na svitlo prišla in *bogočastje katolške vere*, za našo mladino prav primerna knjiga.

Oroslav Caf, kaplan v Frauheimu, izversten slavjanski jezikoslovec, dela že več let na obširnej primerjajočej slovenskej slovnici in na slovenskem slovarji. Verh tega je izdal v slovenščini: *Svetodenski red*, *Robinzona mlajšega* in poslednjič *Romarsko palico*. Njegovo polje je jezikoslovje, s kterim se neprenehoma pečá.

Naj veče zasluge za slavjansko jezikoslovje si je vendar pridobil, učeni g. prof. dr. **Franc Miklosić**, urednik v c. k. dvornej bukvarnici, kterega izverstna dela smo že gori omenili. On je naj imenitniši obdelovavec staroslovenskega slovstva med vsimi slavjanskimi jezikoslovci. V novoslovenskem jeziku sostavlja *slovensko-nemški slovar* in po ukazu visocega ministerstva *slovensko berilo za višjo gimnazio*.

Eden naj marljiviših slovenskih pisateljev je tudi g. **Štefan Kociančič**, učitelj bogoslovja v Gorici. Razun nekoliko manjših

spisov je poslovenil lepe *Soavetove povesti* in Fleuryovo *zgodovino stare in nove zaveze.* Pod njegovim vodstvom so se jeli tudi nekteri goriški bogoslovci v slovenskem pisanji poskušati, med kterimi posebno g. **Blažiča** imenujemo, ki je kratko *povestnico goriške nadškofije* spisal in veliko lepega za prihodnost obeta.

Razun tih ravno imenovanih, se je v tem času še mnogo druzih pisateljev za slovenščino trudilo, kterih vendar ne moremo vsih po imenu navoditi. Tako je naše slovstvo, od Novic k novemu živlenju prerojeno, skorej v vsih vejah človeškega znanja že prav veselo napredovalo.

Še veseliše, še krepkejše kalí pa je pognalo slovensko slovstvo leta 1848 ob času občnega nadušenja za domorodno stvar in nepremakljive zvestobe do presvitle cesarske rodovine. Kamor si oko obernil, je bilo viditi veselo gibanje za povzdigo toliko let zanemarancga slovenskega naroda. Osnovala so se slovenska družtva v Ljubljani, Terstu, Gradcu in Celovcu, kjer so se slovenski rodoljubi shajali in sc v svojem maternem jeziku vadili in izobraževali. Posebno slavno se je obnašalo Ljubljansko in Terstjansko; pervo je izdalo en zvezek svojega *letopisa,* 4 zvezke *„slovenske gerlice"* z napevi, *„popis sveta"* od Hicingerja in *Duhovne nagovore* od Vertovca. Verh tega je izdelalo obširen *nemško-slovenski slovar,* ki se sedaj v Ljubljanskej knjižnici hrani. Velika škoda, da ni moglo tega prekoristnega dela na svitlo izdati. Terstjansko društvo pa je izdajalo l. 1850 pod vredništvom učenega g. S. **Rudmaša**, sedanjega šolskega svetovavca na Koroškem, mesečcn časopis pod naslovom: *Jadranski Slavjan* v slovenskem in ilirskem narečji. G. Rudmaš je tudi izdal *kratko številoslovje* in *potovanje v Krajclingo.*

Zdelo se je, da je nastopila doba splošnega prerojenja našemu narodu, da so prišli zlati časi v naše pokrajne, da se je slovensko obnebje za vekoma zjasnilo. Samo v Ljubljani je izhajalo pet časopisov, v Terstu je bil eden in v Celji eden in vsi ti časniki so bili polni sladkodišečega medú. *Novice,* zveste prijateljice slovenskega naroda, so ga učile in varvale stranpotic, na ktere so nekteri avstrianski narodi zagazili; mogočna *Slovenija,* vredovana po učcnem g. M. **Cigale**-tu, je prinašala neprecenljive sostavke političnega in nepolitičnega obsega; ljubeznivi *Vedež* pod vredništvom g. J. **Navratila**, izdatelja kratke *slovenske slovnice* za sodnijske uradnikc, našej premilej mladini namenjen; *Zgodnja danica,* ki še sedaj pod vredništvom g. **Zamejca** izhaja, vsa skcrbeča za lepo nravnost Slovencov in *Pravi*

Slovenec, od Malavašiča vredovan, vsi ti časopisi so se uzajemno za izobraženje našega naroda poganjali. Tim so stale na strani *Slovenske novine* v Celji in *Jadranski Slavjan,* ki so svojo nalogo prav lepó spolnovale. Če je ravno *slovenske novine, Jadranskega Slavjana, Vedeža* in *Slovenijo* zgodnja zima pomorila, še predenj je petdeseto leto steklo, so nam vendar dosti žlahtnega blagú v svojih predalih nagromadile. — Celjskej *Slovenskej Čbelici* pod vredništvom g. **Drobniča**, izdatelja ilirskega rečnika in dveh veselih iger (Dvoboj in Raztrešenca), je sledil lepoznanski list *Slovenska Bčela* v Celovcu, ki je od l. 1850 do 7. julja 1853 izhajal in se potem v *Glasnika slovenskega slovstva* premenil.

Tudi za slovenske šole, v kterih je popred samo ptuja nemščina gospodarila, se je jelo lepo skerbeti. Že so po zavkazu visoke vlade v narodnem duhu osnovane in nam mnogo žlahtnega sadú za prihodnost obetajo. Vse hvale vredno je prizadetje *Šolskega prijatelja,* ki nam pod vredništvom mnogozasluženega g. A. **Einspielerja**, kateheta na nižjej realki v Celovcu in vodja St. Mohorjevega družtva izhaja.

Kakó se tudi od strane visoke vlade za izobraženje vsih avstrianskih jezikov skerbí, nam pričajo *deržavni zakonik* in mnogi *deželni vladni listi,* ki v raznih jezikih vsake kronovine izhajajo. Naj veče zasluge si je tu pridobil učeni g. M. **Cigale**, vrednik deržavnega zakonika za slovenske dežele, ki je že vse imenitniše postave v slovenski jezik prestavil kakor *deržavljanski zakonik, kazenski zakonik* i. t. d.

Posebno marljivo se je jelo od l. 1848 lepoznansko polje obdelovati. Razun mnogih pesem in druzih leposlovnih sostavkov od raznih pisateljev po slovenskih časopisih je izdal g. **Lovre Toman** svoje *Domorodne glase,* od pravega pesniškega duha prešinjene. Vsaka struna njegove lire diha gorečo ljubezen do domovine. Njegova domišljija je prederzna, njegove podobe nam kažejo nadušenega rodoljuba, njegov jezik sploh čist in gladek.

Eden naj plodnejših slovenskih pesnikov je, g. **Miroslav Vilhar,** ki dušno in materialno k povzdigi slovenskega slovstva pripomaguje. Razun mnogo druzih pesem, ki so po raznih časnikih raznesene, je izdal za l. 1851 *„slovenskega koledarčka,"* kterega sedaj g. Bleiweis nadaljuje. Njegove pesme, sploh v gladkotekočej besedi in v pravem narodnem duhu spisane, močno k političkim pesmam cikajo. Izdal je tudi spevigro *Jamsko Ivanko* v treh djanjih in dva zvezčka *pesem,* h kterim je vsim sam prav lepe napeve zložil.

Tu gre tudi imenovati nevtrudljivega pisatelja in iskrenega prijatelja mladine, g. **Andr. Praprotnika**, od kterega mičnih povesti in pesmic so vsi slovenski časopisi polni. Osnoval je *knjižnico za slovensko mladino*, ki jo bo društvo sv. Mohora izdajalo, ktera toliko lepih pesem in povestic obsega, da se mora vsakemu Slovencu na pervi mah prikupiti. Verh tega je izdal prav dobro knjižico „*Spisje za slovensko mladino*".

Leta 1850 je izšlo obširno delo *Razlaganje keršansko-katoliškiga nauka* od g. Andr. **Albrehta**, ki je l. 1848 kot prošt v Novomestu zamerl.

Ko so l. 1848 v Ljubljani po prizadevi slovenskega društva *slovensko gledišče* pa žalibog brez uspeha napravljati jeli, se je več marljivih mož spisovanja potrebnih igrokazov lotilo, p. g. **Fr. Cegnar**, v poslednjih časih vrednik *Slovenije* in izdatelj nekoliko *Jaisovih povesti*, je poslovenil Mosenthalovo *Deboro;* g. **M. Valjavec** Halmovega *Sina divjine* in Göthejevo *Iphigenio;* g. **Žepič** *Čudodelni klobuk* od Klicpera in *Pozabljence* od Kotzebua i. t. d. Tode razun dveh iger za slovensko glediše: *Juran in Sofija* ter *Štepan Šubic*, iz ilirskega prestavljenih, nič ni bilo natisnjenega.

Leta 1852 se je osnovalo pod pokroviteIstvom svitlega Lavantinskega knezoškofa g. A. Slomšeka **društvo sv. Mohora** za izdavanje koristnih bukev za Slovence. Šteje že čez 800 društvenikov in naj lepšo prihodnost našemu slovstvu in narodu obeta. V tem kratkem času svojega obstanka je že izdalo: povesti *Blagomira puščavnika* in *Božidara*, Gofineovo *Razlaganje cerkvenega leta*, *Šolo veselega petja* z napevi, Blažičevo *Povestnico goriške nadškofije*, *Zgodovino sv. vere* od Ciringerja, *Starega Urbana* in *domače ogovore* od Kafola. To društvo je nova zarja za naš narod.

Podali smo tu kratek pregled delavnosti slovenskih pisateljev od naj starših do naj novejih časov. Razun tih je pa še mnogo druzih krepkih podpornikov slovenščine, ki sedanje dni z vso marljivostjo naše slovstvene polje obdelujejo in našemu narodu veselišo in srečnišo prihodnost napravljajo. Imenitniši so po abecednem redu blizo tile:

Božič J. (*Božidar, Blagomir puščavnik, Stric Tomaž*), **Burger J.**, **Cegnar Fr.**, **Godina**, **Hašnik**, **P. Hicinger** (*popis sveta, cerkvena zgodovina*), **Javornik Plac.** (*Mozesove bukve*), **Jeriša** (*Detomil*), **Juri Kobe**, **Ledinski**, **Likar Andr.** (*Venec lepih molitev itd.*), **Macun** (*cvetje slov. pesništva*), **Oliban**, **Orožen L. Pintar** (*Nebeške iskrice*), **Podgorski** (*Svetec*), **Raić B.** (*slovnica ruskega jezika*), **Ravnikar** (*Poženčan*), učen zgodovinar, **Razlag**

(Zvezdice, Zora), **M. Stojan** *(Evangelje, Miloserčnost do živali itd.)* **J. Šubic, Terdina J., Terstenjak Davorin,** sloveč zgodovinar, **Valjavec Matia** *(Bog nikomur dolžen ne ostane, Divji Hunci* itd.*),* **Verne, Virk, Vodušek, Vogrin, J. Volčič, Zamejc, Žepič** in še nekoliko druzih. Tim gre tudi prištevati našo slavno pisateljico **Josipino Urbančič** (Turnogradsko), ki je že nekoliko prav mičnih povestic spisala.

Na koncu tega pregleda se nam še treba zdi, omeniti g. g. knjigarjev *Janez Leona* in *Ed. Liegelna* (Sigmundova bukvarnica) v Celovcu, *J. Giontinita,* v Ljubljani in *Paternolita* v Gorici, ki so doslej naj več slovenskih spisov na svoje stroške izdali in tako k hitrejemu razcvetu slovenskega slovstva mnogo pripomagali.

Delajmo vsak po svojej moči za povzdigo in razsvetljenje našega ljudstva, da ne bomo za druzimi pod milim žeslom našega presvitlega cara *Franc Jožefa* stoječimi narodi zaostajali. Le krepko in uzajemno naprej — in prihodnost je naša.

CIRILSKA IN GLAGOLIŠKA AZBUKA

Z MALIM

STAROSLOVENSKIM BERILOM.

Cirilska in glagoliška azbuka.

Cirilica	Glagolitica	Ime	Latinska	Cirilica	Glagolitica	Ime	Latinska.
А а	Ⰰ ⰰ	Az	a	Оу оу	Ⱆ ⱆ	Uk	u
Б б	Ⰱ ⰱ	Buki	b	Ф	Ф ф / Ⱇ ⱇ	Fert	f, ph
В в	Ⰲ ⰲ	Vědě	v				
Г г	Ⰳ ⰳ	Glagol	g	Х х	Ⱈ ⱈ	Hěr	h
Д д	Ⰴ ⰴ	Dobro	d	Ѡ ѡ	Ⱉ ⱉ	Ót	ó
Є є	Ⰵ ⰵ	Esť	e	Щ щ	Ⱋ ⱋ	Šta	št
Ж ж	Ⰶ ⰶ	Živěte	ž	Ц ц	Ⱌ ⱌ	Ci	c
Ѕ ѕ	Ⰷ ⰷ	Zělo	z	Ч ч	Ⱍ ⱍ	Črv	č
Ꙁ ꙁ	Ⰸ ⰸ	Zemlja	z	Ш ш	Ⱎ ⱎ	Ša	š
И и	Ⰹ ⰹ	Iže	i	Ъ ъ	Ⱏ ⱏ	Jer	o / e
І і	Ⰺ ⰺ	I	i				
ђ і	Ⰼ ⰼ	Děrv' / Jot	dj, j	Ꙑ ꙑ	ⰟⰊ	Jeri	y
К к	Ⰽ ⰽ	Kako	k	Ь ь	Ⱐ ⱐ / Ⰺ ⰺ	Jerek	e / i
Л л	Ⰾ ⰾ	Ljudi	l	Ѣ ѣ	Ⱑ ⱑ	Jeť	ě
М м	Ⰿ ⰿ / Ⰿ ⰿ	Mislite	m	Ю ю	Ⱓ ⱓ	Ju	ju
				Ѧ ѧ	Ⱔ ⱔ	Ęs	ę
Н н	Ⱀ ⱀ	Naš	n	Ѫ ѫ	Ⱘ ⱘ	Ąs	ą
О о	Ⱁ ⱁ	On	o	Ѩ ѩ	Ⱗ ⱗ	Jęs	ję
П п	Ⱂ ⱂ	Pokoj	p	Ѭ ѭ	Ⱙ ⱙ	Jąs	ją
Р р	Ⱃ ⱃ	R'ci	r	Ѳ	Ⱚ ⱚ	Thita	th
С с	Ⱄ ⱄ	Slovo	s	Ѵ	Ⱛ ⱛ	Ižica	y.
Т т	Ⱅ ⱅ	Tvrdo	t				

Števila v cirilici.

а (1), в (2), г (3), д (4), є (5), ѕ (6), з (7), и (8), д (9), ї (10), к (20), л (30), м (40), н (50), ѯ (60), о (70), п (80), ҁ alj ч (90),

р (100), с (200), т (300), ѹ (400), ф (500), х (600), ѱ (700), ѡ (800), ѧ alj ц (900), ҂а (1000).

Števila v glagolitici.

Ⰰ (1), Ⰱ (2), Ⰲ (3), Ⰳ (4), Ⰴ (5), Ⰵ (6), Ⰶ (7), Ⰷ (8), Ⰸ (9), Ⰹ (10), Ⰻ (20), Ⰼ (30), Ⰽ (40), Ⰾ (50), Ⰿ (60), Ⱀ (70), Ⱁ (80), Ⱂ (90), Ⱃ (100), Ⱄ (200), Ⱅ (300), Ⱆ (400), Ⱇ (500), Ⱈ (600), Ⱉ (700), Ⱋ (800), Ⱌ (900), Ⱍ (1000).

Staroslovensko Berilo.

I. Brizinski spomeniki.

1.

1 GLAGOLITE PONAZ
REDKA ZLOUEZA.

2 Bose gozpodi miloztiuvi · otze bose · tebe iz-
3 povuede · | vuez moi greh · Í zuetemu creztu· Í
4 zuetei marii· I zue | temu michaelu · I uuizem crilatcem bosiem · I zuete-
5 mu pe | tru· I uzem zelom bosiem· Í uzem mu-
6 senicom bosiem· | Í uzem vuernicom bosiem· Í uzem · devuám praud-
7 nim· Í uzē | praudnim· I tebe bosirabe· chokubiti · izpovueden · uzeh·
8 moih | greh · Í vueruiú · da mi · ie · nazem zuete beusi · iti se · na

ГЛАГОЛѢТЄ ПО НАСЪ
РѢДЪКА СЛОВЄСА.

Боже господи милостивꙑи· отьче боже · тебѣ исповѣдѣ вьсь мои грѣхъ · и свѧтемоу крьстоу · и свѧтѣи марии · и свѧтемоу михаелоу · и вьсѣмъ крилатьцьемъ божиемъ · и свѧтемоу петроу· и вьсѣмъ съломъ божиемъ · и вьсѣмъ мѫченикомъ божиемъ и вьсѣмъ вѣрьникомъ божиемъ · и вьсѣмъ дѣвамъ правьдьнꙑимъ и вьсѣмъ правьдьнꙑимъ · и тебѣ божии рабе · хоштѫ бꙑти исповѣдьнъ вьсѣхъ моихъ грѣхъ · и вѣроуѭ да ми ѥ на семь свѣтѣ бѣвъши итиже на онъ свѣтъ ·

9 ón | zuet · pakise uztati ·
nazod ni den · Ímetí
10 mi ié · sivuót | pozem ·
Ímeti mi ie · otpuztic
11 moih gre chou · Bose |
miloztiuvi · primi moiv ·
izpo vued · moih gre-
12 chou · Ese | iezem ztuo-
ril zla · · pot den pon-
13 gese bih nazi zvuet · |
vuuraken · ibih cris-
ken · Ese pomngu · ili
14 né pomngu · Ili | vuolu ·
ili ne vuolu · Ili vuede ·
ili ne vúede · Ili ú ne
15 praud | nei rote · ili úlsi ·
Ili tatbe · ili zavuizti ·
16 ili v uzmazi · | Ili v zini-
stue · ili ese mizetomu.
chotelo · emuse mi
17 bi · ne doz | talo chote-
ti · Ili vpoglagolani ·
ili zpé · ili nezpé · Ili ese |
18 iezem · ne zpazal · nede-
la · ni zúeta vúecera ·
19 ni mega | pozta · Í ino-
ga · mnogoga · ese pro
tiu bogu · í pro tiu me |
20 mu creztu · Tí edin
bose · vúez · caco mi
21 iega potre | ba vúelica ·
Bose gozpodi miloztivi ·
22 tebe ze mil | tuoriv · od ·
zih po ste nih greh · Í odi
23 neh mnozeh · | I · vúen-

пакы же въстати на сѫдь-
нъıи дьнь · имѣти ми ѥ жи-
вотъ по семь · имѣти ми ѥ
отъпоустъкъ моихъ грѣ-
ховъ · боже милостивъıи
приими моѭ исповѣдь моихъ
грѣховъ · ѥже ѥсмь сътво-
рилъ зъла по тъ дьнь по-
неже бъıхъ на сь свѣтъ оу-
рожденъ и бъıхъ крьщенъ ·
ѥже помьнѭ или не помь-
нѭ · или волѭ или не во-
лѭ · или вѣдѣ или не вѣдѣ ·
или въ неправьдьнѣи ротѣ
или въ лъжи или въ татьвѣ
или зависти · или въ оусмаси
или въ үнинствѣ или ѥже
ми сѧ томоу хотѣло · ѥмоу
же ми бы недостало хотѣ-
ти · или въ поглаголании
или съпа или несъпа · или
ѥже ѥсмь не съпасалъ не-
дѣлѭ ни свѧта вечера · ни
мега поста и инога мъно-
гога ѥже противъ богоу и
противъ мемоу крьстоу ·
ты ѥдинъ боже вѣси како ми
ѥга потрѣба велика · боже
господи милостивъıи тебѣ
сѧ милъ творѭ отъ сихъ
поучьтенъıхъ грѣхъ и отъ
инѣхъ мъноѕѣхъ и бльшихъ
и мьньшихъ ѥже ѥсмь съ-
творилъ · тѣхъ сѧ тебѣ
милъ творѭ и свѧтѣи ма-

sih · í minsih · Ese iezem
24 ztvoril · teh zé · tebe | mil
tuo riv · Í zve tei ma-
rii · Í · vzem z vetím · ||
25 I dabim nazem zuete ·
tacoga grecha poca-
26 zen vzel | á cose ti mi za-
denes · ia co se tuá mi-
27 lozt · itebe liubo | Bose
ti pride zenebeze · vse
ze da vmoku · za vúiz |
28 národ · Dabini zlo deiu
otél · ot mime vzem
29 zlo | deiem Miloztivui
bose | tebe poronso
30 me telo · Í | mó du
sú · I · moia · slove-
za · Ime delo · Í mó
41 vuoliu · | Í · mo vueru .
ímoi sivuót · I da bim
32 uzlissal nazodni | den
tuó milozt vueliu · Z te-
33 mi iese vzovues tvói | mi
vzti · Pridete · ot za me-
34 ga · izvuolieni · pri | mete
vúecsne vúezelie · Í vú-
ecsni si vuót Ese v' |
35 iezt · ugo tou lieno · iz
uueka v uuek · amen·

рии и вьсѣмъ сватымъ и да бымъ на семь свѣтѣ такога грѣха показнь възалъ акоже ты ми задѣнешь и акоже тва милость и тебѣ любо · боже ты приде съ небесе, оуже са да въ мѫкѫ за вьсь народъ · да бы ны злодѣю отялъ · отъми ма вьсѣмъ злодѣюмъ · милостивъи боже тебѣ порѫчѫ ме тѣло · и моѭ дѫшѫ и моꙗ словеса · и ме дѣло и моѭ волѭ и моѭ вѣрѫ и мои животъ · и да бымь оуслышалъ на сѫдьнъи дьнь твоѭ милость великѫ съ тѣми ꙗже възовешь твоими оусты · придѣте отьца мега изволѥни · примѣте вѣчьне веселиѥ и вѣчьнъи животъ · ѥже вы ѥсть оуготовлѥно из вѣка въ вѣкъ амен·

2.

1 Eccę bi detd nas neze
2 gresil tevuekigemube
3 siti starosti neprigem
4 lióki nikoligese pet

Аще бы дѣдъ нашь не съгрѣшилъ, те вѣкы ѥмоу бѣ жити, старости не приѥмлѭщоу · николиже же печали

5 sali neimugi nislzna
6 7 telezeimoki núuvuę ki-
8 gemubesiti bone | se
9 zavuiztiubui ne | priiaz-
10 ninu uvignan | Odszlau-
11 uibosigę Potom | nana-
12 rodzlovuezki | strazti
13 Ipetzali boi | do neimoki
14 Ibzzre | duzemirt Ipagi
15 bra | tri ia pomenem
16 ze dai zino uuebosi na |
17 resemze botomu Oz- |
18 stanem zich mirzcih | del
19 Ese sunt dela soto | nina
20 Esetrebu tuorim | bra-
21 tra Oclevuetam Ese | ta-
22 tua Ese raszboi Ese pul-
23 ti | ugongenige Ese roti
24 Choi | se Ih ne pazem
25 nuge pre | stopam Ese ne
26 nauuizt | nizce teh del
27 mirzene | pred bosima
28 ozima mo | sete potomu
29 zinci uvi | deti Izami ra-
30 zumeti | esebese priu-
31 uae zloii | uezi Uliza ta-
32 zie aco | se imuigezim
33 tere ne | priiaznina uz-
34 nenauvi | desse A bosiu
35 uzliubise || da botomu
36 nine Ucircu | vah ich cla-
37 nam ze Imod | lim ze im
38 Izesti ich | pigem I
39 obeti nasse im | nezem
40 Ozcepasgenige | telez

не имѫи ни сльзна тѣлесе
и мѫки · нъ въ вѣкы ѥмоу
бѣ жити · понеже завистиѭ
бы неприязниныѭ кыгъ-
нанъ отъ славы божиѩ · по-
томь на народъ чловѣчь-
скыи страсти и печали поп-
дѫ и немощи и безъ чрѣдоу
съмрьть · и пакы братриѩ
помѧнѣмъсѧ да и сынове
божии наречемъсѧ, по томоу
останѣмъ сихь мьрзъкы-
ихъ дѣлъ ıаже сѫть дѣла со-
тонина · ѥже трѣбѫ творимъ,
братра оклеветаѥмъ · ѥже
татьба · ѥже разбои ѥже
плъти оугоненние · ѥже ро-
ты хождыше ихъ не пасемъ ·
нъ ıа прѣстѫпаѥмъ · ѥже не-
нависть. иничь ѥ тѣхъ дѣлъ
мьрзьнѣѥ прѣдъ божиима
оучима · можете по томоу
сыньци видѣти · и сами ра-
зоумѣти · ѥже бѣшѧ прьвѣѥ
чловѣци въ лица тациждe
ако же и мы ѥсмъ, тере не-
приязнина възненавидѣшѧ
а божиѩ възлюбишѧ, да
по томоу нынѣ въ цьркъ-
вахъ ихъ кланяѥмъсѧ и мод-
лимсѧ имъ и чьсти ихъ пи-
ѥмъ и обѣти наша имъ не-
семъ о съпасении тѣлесъ на-
шихъ и доушь нашихъ ·
тиждеже можемъ и мы ѥще

41 nasih idus nasih | Ti-
gesemosem imui este |
42 buiti eccę tage dela |
43 nasnem delati iaseo |
44 45 ni delase Onibo las | na
46 natrovuechu seg | na na
47 boiachu bozza | obuia-
48 chu naga ode | achu ma-
49 lo mogoncka | uime bo-
50 sie bozzekacho | mrzna
51 zigreahu stran | na bod
52 crovvi zuoge | uvedechu
53 Utim | nizah iuzelez-
54 neh | vvosich Uclepenih |
55 bozcekachu I u ime |
56 57 bosie te utessahu | temi
58 temitize deli | bogu bri-
59 plisaze taco | zinzi inam
60 ze mod | liti tomuge
61 vuirch | nemo Otzu Goz-
62 podi dos | dani tamo
63 ge vzed | li vzezarstuo
64 suoge | Ese iest úgo-
65 touleno iz | coni doconi
66 izvvo | lenicom bosiem I
67 gezm | bratria bozuuani
68 ib | bgeni Egosenemo-
69 sem || niki se liza ni
70 ucri | ti nikakosé ubega- |
71 72 ti nugestati pred | sto
73 lom bosigem ze | zopir-
74 nicom nasim | zezlod-
75 gem starim | igestze
76 pred bosi | ma osima
77 vzaco | mu zuoimi vzti |

бытн, аще тажде дѣла начь-
немъ дѣлатн ꙗже онн дѣ-
лаша · онн бо лачьна натро-
вꙗхѫ · жадьна напоꙗхѫ · бо-
сა обоуꙗхѫ · нага одѣꙗхѫ ·
маломогѫща въ нмѧ божнѥ
посѣщахѫ · мрьзна съгрѣꙗ-
хѫ страньна подъ кровы
своꙗ въведꙗхѫ, въ тьмь-
ннцахъ н въ желѣзьнѣхъ
вѫжнхъ въклѣпенꙑхъ по-
сѣщахѫ · н въ нмѧ божнѥ
ты оутѣшахѫ · тѣмн · тѣмн
тн сѧ дѣлы богоу прнбли-
жншѧ · тако сыньцн н намъ
сѧ модлнтн томоу ѥ врьхъ
немоу отьцоу господн, доже
да ны тaможде въседлн въ
цесарьство своѥ ѥже ѥсть оу-
готовлѥно нсконн доконн
нзволѥннкомъ божнѥмъ · н
ѥсмъ братрнꙗ позъванн н
бьѥнн ѥгоже не можемъ нн-
кырьже бнча ны оукрытн ·
ннкакоже оубѣгатн · нъ ѥ
статн прѣдъ столомь божн-
ѥмь съ сѫпьрннкомь нашнмь
съ зълодѣѥмь старымь; н
ѥсть се прѣдъ божнма оун-
ма вьсꙗкомоу своимн оу-
сты н своимь глаголомь нс-
повѣдатн ѥже ѥ на семь свѣ-
тѣ къждо сътворнлъ лн-
бо бѫдн добро лнбо лн сн
зъло · да къ томоу дьнн

78 79 izuoim glagolom | izbo-
80 vuedati Esege | nasem
81 zuete chisto | stuoril
82 libo bodi do | bro libo
83 lizi zlo | Dactomudini
84 zinzi | muzlite ide ne
85 ca | moze vcloniti nu ||
86 ge pred bosima osima |
87 88 stati izio prio imeti | iuse
89 gezim bovvedal | Nas
90 gozbod zueti cruz | ise
91 gest bali teleznassih | i
zpasitel dusnassih ton |
92 bozzledine balouvani |
93 ge pozledge pozstavv |
94 iucazalge im seze nam |
95 dozstoi odgego zavue |
96 kati igemu zeoteti |
97 preise nassi zes ztoco |
98 stradacho nebo ie te |
99 pechu metlami ipri |
100 nizse ogni pecsachv |
101 imetsi tnachu ipolezv |
102 vuesachu iselezni cliusi |
103 ge raztrgachu atobac |
104 mui ninge nasu prau |
105 dnu vuerun ipraudnv |
106 izbovuediu toiemosim |
107 ztoriti eseoni to vue- |
108 lico strastiu stuorise |
109 dapotomu zinzi bosi |
110 raba prizzuause tere |
111 im grechi vuasa poste |
112 te ſim izpovvedni bo |
113 dete grechov uuasih.

сыньци мыслите иде не ка-
мо сѧ оуклонити нъ ѥ
прѣдъ божиима очима ста-
ти и сиѭ пьрѭ имѣти ѭже
ѥсмь повѣдалъ · нашь гос-
подь свѧтыи кристоусъ иже
ѥсть балии тѣлесъ нашихъ и
съпаситель доушь нашихъ ·
тъиъ послѣдьнѥ баловаииѥ
послѣди постави · оуказалъ
ѥ имьже сѧ намъ достои отъ
ѥго завѣщати и ѥмоу сѧ ота-
ти · прѣждьнѥ наши жестоко
страдахѫ. не бо ѩ тепахѫ ме-
тълами и приньзъше огни
печахѫ и мечи тьнахѫ и
по лѣсоу вѣшахѫ и желѣзь-
ны ключи ѩ растрьгахѫ · а
то пакъ мы нынѣ нашеѭ
правьдьноѭ вѣроѭ и пра-
вьдьноѭ исповѣдиѭ тожде
можемъ сътворити ѥже они
тоѭ великоѭ страстиѭ съ-
твориша · да потомоу сынь-
ци · божиꙗ раба призъка-
вьше · тере имъ грѣхы ваша
поучите и имъ исповѣдь-
ни бѫдете грѣховъ вашихъ·

3.

1 2 Iazze zaglagolo | zlo-
3 deiu · I uzem iego | de-
4 lom · I uzem iego | lepo-
5 cam · Tose uue | ruiu
6 u bog uze mo | goki · I
7 u iega zin; | I u zuueti
8 duh · Data | tri imena ·
9 edin bog | gozpod zu-
10 ueti · | ise zuori nebo ·
11 12 Iz | emlo · Tose izco ie | ga
13 milozti · I sc̄e | ma-
14 riae · I sc̄e mic | hahela ·
15 I sc̄e pe | tra · Iuseh
16 bosih zil · | Iuzeh bosih
17 19 mose | nic · Iuseh ẽ za ||
19 connic · Iuseh zu&ih |
deuuiz · Iuzeh ẽ moki |
20 Da mirasite napomo-
21 ki biti · Ki bogu moih
22 gre | chou · Dabim cisto
23 iz | pouued ztuoril · Iod |
24 puztic otboga priel · |
25 Bogu uze mogokemu |
26 izpouuede uze moie |
27 greche · Isc̄e marie · |
28 Uzeh nepraudnih del · |
29 inepraudnega pomisle-
30 ŋa · | Ese iesem uuede
31 ztuo | ril · ili neuuede.
32 nudmi | ili lubmi zpe ili
33 bde · | Uzpitnih rotah |
34 Vlisnih | resih · vtatbi-
35 nah · Uznicistve · || Ula-

Ꙗзъ сѧ заглаголѭ зълодѣю и вьсѣмъ ѥго дѣломъ и вьсѣмъ ѥго лѣпощамъ · тоже вѣроуѭ въ богъ вьсемогѫщь и въ ѥга сынъ и въ свѧтыи доухъ · да та три имена · ѥдинъ богъ господь свѧтыи иже сътвори небо и землѭ · тоже искѫ ѥга милости и свѧтыѩ мариѩ · и свѧтаго михаела · и свѧтаго петра · и вьсѣхъ божиихъ сълъ и вьсѣхъ божиихъ мѫченикъ и вьсѣхъ божиихъ законь-никъ и вьсѣхъ свѧтыхъ дѣвиць и вьсѣхъ божиихъ мощии да ми рачите на по-мощь быти · къ богоу мо-ихъ грѣховъ · да бымь чистѫ исповѣдь сътворилъ и отъпоустькъ отъ бога приѩлъ · богоу вьсемогѫще-моу исповѣдѣ вьсѧ моѩ грѣ-хы · и свѧтѣи марии, вьсѣхъ неправьдьныхъ дѣлъ и не-правьднега помышлениѩ ѥже ѥсмь вѣдыи сътворилъ или не вѣдыи · нѫдьми или любьми · сьпѧ или бъдѧ, въ съпытьныхъ ротахъ, въ лъжьныхъ рѣчьхъ въ тать-бинахъ · въ зиничьствѣ, въ ла-

comztue · Vlichogedeη · |
86 Vlichopiti · Vuzmaztue · |
37 Iuuzemlicho diani · Ese |
38 iesem ztuoril protiuuo |
39 bogu · odtogo dine |
40 ponese xp̄en bih · dase |
41 dodiniz negodine · To-
42 go | uzego izpouueden
43 bodo · | Bogu · Isc̄e ma-
44 rii · I sc̄o laurenzu goz-
45 podi · | Iuzem zuetīm · Ī
46 tebe | bosi rabe · Caiuze
47 moih grechou · Iradze |
48 49 chocu caiati · elicose | zi-
50 mizla imam· eche | me
51 bose postedisi · Daimi |
52 bose gozpodi · tuuoiu |.|
53 milozt · dabim nez | ra-
54 men · i neztiden | nazu-
55 dinem dine · | predtui-
56 ma osima | ztoial · igdase
57 pri | des zodit · Siuuim · |
58 59 I mrtuim · comusdo | po
60 zuem dele · Tebe | bose
61 miloztivui | poruso uza
62 moia | zlouuez Imoia |
63 dela · I moie pomis |
64 lenie · I moie zridze · |
65 I moie telo · Imoi | siu-
66 uot · I moiu dusu · |
67 68 Criste bosi zinu · | ise
69 iezi razil · nazi || zu &
70 priti · gres | nike isbau-
71 uiti · ot | zlodeine ob-
72 lazti · | Uclirani me ot

къльствѣ · въ лихоꙗдѣнии,
въ лихопитии · въ оусмас-
твѣ и въ вьсемь лиходѣꙗ-
нии · ѥже ѥсмь сътворилъ
противѫ богоу · отъ того
дьне поньже хрщенъ быхъ ·
даже до дьньшьнꙗго дьне ·
того вьсего исповѣдьнъ бѫ-
дѫ богоу и свѧтѣи марии
и свѧтомоу лаурентиоу гос-
поди и вьсѣмъ свѧтымъ · и
тебѣ божии рабе · каѭсѧ мо-
ихъ грѣховъ и радъ сѧ хощѫ
каꙗти ѥликоже съмꙑсла и-
мамь аще мѧ боже понꙗта-
дииши · даи ми боже господи
твоѭ милост да бымъ не
срамьнъ и нестыдьнъ на сѫ-
дьнѣмь дьни прѣдъ твима
очима стоꙗлъ ѥгдаже при-
дешь сѫдитъ живꙑмъ и мрь-
твымъ · комоуждо по своѥмь
дѣлѣ · тебѣ боже милости-
вꙑи поржѫѫ вьсѧ моꙗ словес-
са · и моꙗ дѣла · моѥ помышл-
лѥние и моѥ срьдьце и моѥ
тѣло · и мои животъ и моѭ
доушѫ · кристе божии сыноу
иже ѥси рачилъ на сь свѣтъ
прити · грѣшьникꙑ изба-
вити отъ зълодѣинꙑ об-
ласти оухрани мѧ отъ вьсега.

73 uzega | zla · Izpazime |
7475 vuzem blase · | AMEN·
76 amen·

зъла · и съпаси мѧ въ вьсемь
блазѣ · Амен, амен·

Cirilsko.

I. Iz Suprasełskega rokopisa.

1.

Мѣсѧца марта въ аі. житиѥ Григора папы роүмъска'го.

Блаженыи Григории поставьѥнъ бысть патриархъ свѧтѣи божии цръкви римьстѣи, а прѣжде патриаршьства цръноризьцѣ бѣ въ манастыри свѧтааго апостола Аньдреа, нарицаѥмааго Клиоскаура, близъ свѧтоую мѫченикоу Іѡана и Паула. бѣаше же игоуменъ того манастырѣ, мати же ѥго блаженаꙗ Силвиꙗ живѣаше близъ вратъ свѧтааго Паула апостола на мѣстѣ нарицаѥмѣѣмъ ке͡ла нова. тъ же блаженыи Григории ѥг'да сѣдѣаше въ хызинѣ своѥи и писааше, приде къ нѥмоу маломоштъ, молѧ и и глаго͡лѧ. помилоуи мѧ, рабе бога вышьнꙗаго, ꙗко старѣишина бѣхъ кораб'никомъ, и истопихомъ сѧ и погоубихомъ много имѣниѥ, и своѥ и стоуждє. любоништии же и по истинѣ рабъ христосовъ призъвавъ слоугѫ своѥго глагола ѥмоу: брате, шедъ даждь семоу ѕ҃ златицъ. братъ же шедъ сътвори, ꙗкоже повелѣ ѥмоу рабъ божии Григории, и дастъ маломошти ѕ҃ златицъ, и отиде. пакы оубо мало прѣмоудивъ въ тъжде де͡нь приде тъжде маломоштъ къ блаженоуоумоу Григороу глаго͡лѧ: помилоуи мѧ, рабе бога вышьнꙗаго, ꙗко много погоубихъ, а мало ми ѥси далъ. блаженыи же приз'вавъ слоугѫ своѥго глагола ѥмоу· иди, брате, даждь ѥмоу дроугѫѩ ѕ҃ златицъ. сътвори же братъ тако. вьзьмъ же ништии ві҃ златицъ отиде. пакы же мало помоудивъ третиѥ въ тъжде дьнь приде къ блаженоуоумꙋ Григорию глаго͡лѧ· помилоуи мѧ, рабе бога вышьнꙗ'го, даждь ми дроу-

гоѥ благословлѥниѥ, ꙗко много погоубихъ. блаженыи же при-
зъвавъ слоугѫ своѥго глагола ѥмоу· иди, даждь ѥмоу дроу-
гѫѭ ѕ҃ златицъ. отъвѣштавъ же глагола· вѣрѫ ми ими, чьстьныи
отьче, ꙗко нѣстъ остала ни ѥдина златица въ ризѣници. гла-
гола к нѥмоу блаженъи· не имаши ли иного никакогоже съсѫ-
да, ни ли ризъна, да даси ѥмоу; — онъ же отъвѣштавъ
рече. иного съсѫда, чьстьныи отьче, не имамъ развѣ сьребрь-
наго блюда, иже ѥ посълала госпожда великаꙗ съ коуциѭ.
глагола къ нѥмоу рабъ божии Григории· иди, брате, даждь
ѥмоу блюдъ тъ. братъ же сътвори, ꙗкоже повелѣ ѥмоу бла-
женыи, и дастъ ништоуоумоу. ништии же въземъ ві҃ златицъ
и сьребрьныи блюдъ отиде. ѥгда же и поставиша патриарха
свѧтѣи цръкви римьстѣи, по обычаю патриар'шъскоу повелѣ
сакеларoу своѥмоу въ ѥдинъ дьнь ѥдноѭ привести ві҃ мало-
мошти на трапезѫ своѭ, да обѣдоуѭтъ сь нимъ. сакеларии
же сътвори, ꙗкоже повелѣ ѥмꙋ патриархъ, и призъва ві҃ мѫжь
ништь. и ѥгда сѣдоша съ патриархомъ на трапезѣ, обрѣтоша
сѧ гі҃. призъвавъ же сакелара глагола ѥмоу· не рѣхъ ли ти
рекль ві҃ позъвати, то како без моѥго повелѣниꙗ три на де-
сѧте ѥси позъвалъ; сакеларь же слышавъ и пристрашенъ бывъ
отъвѣштавъ рече к нѥмоу· вѣроуи ми, чьстьнъи владыко, дъва
на десѧте ихъ ѥстъ, третиꙗго на десѧте не видѣаше ник'тоже
развѣ патриархъ ѥдинъ. обѣдоуѭштемъ же имъ видѣаше па-
триархъ третиꙗго на десѧте сѣдашта на краи стола, и се,
лице ѥго образы измѣнꙗше, овогда оубо видѣти и бѣлиѥ
сѣда, овогда же отрока. и ѥгдаже въсташа съ трапезы, ины
вьсѧ отъпоусти блаженыи, а третиꙗго на десѧте, видимааго
тако чоудьна, ꙗ и за рѫкѫ и въведы и вь клѣть своѭ гла-
гола ѥмоу· заклинаѭ тѧ о велицѣи силѣ вьседръжителꙗ бога,
повѣждь ми, к'то ты ѥси, и что ѥстъ имѧ твоѥ; онъ же
рече к нѥмоу· и ѥже въпрашаѥши имене моѥго, то и то
чоудьно ѥстъ, обаче азъ ѥсмъ оубогыи пришедыи к тебѣ,
ѥгда бѣ въ манастыри свѧтааго Андреа апостола, нарицаѥ-
маго Клиоскаръ, ѥгда сѣдѣаше въ хызинѣ и писааше, ѥмоуже
да дъва на десѧте златицъ и сьребрьныи блюдъ, иже ти бѣ

посълала съ коуцниж блаженаꙗ Сильвиа мати твоꙗ, и да оувѣси, ꙗко отъ дьне того, отъ неліже пода ми съ дльготрьпѣниѥмъ и простомъ срьдьцемъ, нареүе та господь патриархоу быти сватѣи црькви своѥи, за ніжже и крьвь своіж пролиꙗ, и быти ти прѣимьникоу и намѣстникоу врѣховьнаго апостола Петра· глагола же к немоу блаженыи Григорни· како вѣси ты, ꙗко тъгда нареүе господь быти мьнѣ патриархоу; онъ же отъвѣштавъ реүе· не ѥльма ли аггелъ господа вьседрьжителꙗ ѥсмъ азъ, то того ради вѣдѣ, и тогда бо господь ма бѣ посълалъ к тебѣ искоусити оусрьдниѥ твоѥ· аште оубо үловѣколюбьнѣ а не үловѣкомъ твориши видѣти милость своіж. блаженыи же то слышавъ оубоꙗ са, не оубо бѣаше до толѣ видѣлъ аггела, акы къ үловѣкоу бо бесѣдова и възира на нь. реүе же аггелъ къ блаженоуоумоу· не бои са, се, посълалъ ма ѥстъ господь, да бждж съ тобоіж въ житии семъ. блаженыи же слышавъ то отъ аггела паде ницъ на земи, и поклони са господоу глагола· аште малааго того ради даанна и ниүесоже сжшта толико множьство штедротъ показа о мьнѣ прѣмилостивыи господь, ꙗкоже аггела своѥго посълати къ мьнѣ, быти ѥмоу съ мноіж въ ніж, какоꙗ оубо славы съподобатъ са прѣбываіжштии въ заповѣдехъ ѥго и дѣлаіжште правдж, без лъжа бо ѥстъ рекыи, ꙗко милость хвалитъ са на сждѣ, и милоуꙗи ништа въ заѥмъ даѥтъ богоу. тъ же самъ аггельскыи господь строꙗи үловѣүьскоѥ съпасениѥ глаголетъ къ о деснжіж стоꙗштиимъ· градѣте, благословьѥнии отьца моѥго, приимѣте оуготованоѥ вамъ цѣсарьство отъ наүала мироу· алъүенъ бо бѣхъ, и дасте ми ꙗсте, жадънъ бѣхъ, и напоисте ма, страненъ бѣхъ, и наведосте ма, болѣхъ, и присѣтисте мене, нагъ бѣхъ, и облѣкосте ма, въ темьници, и придосте къ мьнѣ, ѥльма оубо сътвористе ѥдиномоу отъ братиꙗ сеꙗ моꙗ хоудыꙗ, то мьнѣ сътвористе· бжди же вьсѣмъ намъ поүитаіжштиимъ же и послоушаіжштиимъ оуслышати блаженыи тъ гласъ, и вѣүьныихъ благыінь, ꙗже оуготова богъ любаштиимъ и, да ны съприимникы сътворитъ Христос богъ прѣүистыꙗ ради матере ѥго сватыꙗ богородица, ꙗко томоу по-

добаатъ слава, честь и поклапѣание, нынѣ и присно и вь вѣкы вѣкомъ амин.

2.

Молитва свѧтаго Піѡниꙗ, иже сѧ обрѣте въ ино писаниѥ.

И вь сихъ книгахъ чте сѧ роумъскы· Пиѡнии самъ сѧ исповѣда крьстиꙗна сѫща, живъ да сѧ съжежетъ и оугодьно бъıстъ· блаженыи же шедъ на мѣсто, идеже бѣаше огнь ражденъ, видѣвъ пламень пламѧщь, моли сѧ ведѫштиимъ ѥго воиномъ, ослабити ѥмоу часъ малъ, да молитвѫ сътворитъ· и прѣклонивъ колѣнѣ и въздѣвъ рѫцѣ инѣмъ подъдръжаштемъ ѥго, самъ бо отъ многа висѣниꙗ не можааше о себѣ рѫкоу въздѣти, нача же молити сѧ господоу и глаголати· слава тебѣ, Ісꙋ Христосе, сыноу божии иночѧдыи, сь нимъ сы присно, слово божиѥ, живаꙗ сила и живы творѧ вьсѧ, съкровиште отчоу вѣдѣнию, благоѥ корениѥ новоуоумоу садоу, иже къ богоу плодоприношению нашемоу, без лъжѧ надежда познавъшиимъ тобоѭ отьца и свѧтаго доуха, вѣнець славѣ отьцоу иже разлучѣнныхъ свѣтъ исповѣданию нашемоу съплитаѥмъ на благѫ воиѫ отьцоу, таина съкръвенаꙗ отъ вѣкъ и нынѣ обличимаꙗ насъ ради исповѣдаѭштиимъ владычьство твоѥ, строитель вьсеи твари, дръжаи крѫгъ небесьныи, ѥже ѥстъ свѧтыи доухъ, и избавѧ бѣсѫ доушѧ клатѧштѫ сѧ въ горести диаволовѣ, иже, дѣлатель добрыи, разлѫчаѩ доухомъ свѧтыимъ плѣвы п'шеницѧ, хлѣбъ небесьскыи оутвръждаѩ срьдьца вѣдѫштиимъ добраꙗ твоꙗ дѣаниꙗ, вино благоѥ новаго винограда, веселѧи и свѣтълотворѧи лица ождаѭштиимъ прихода твоѥго, источникъ животворѧштоуоумоу доухоу, неразлѫчимаꙗ десница отьца, живыи образъ отчꙋ подобию, тихоѥ отишиѥ плаваѭштиимъ, надежда безнадеждьныимъ, свѧтость божии благодѣти, праведьныи сѫдии, мъздодавьць исповѣдаѭштиимъ сѧ прѣдъ чловѣкы, пѫть водѧи къ от'цоу, двьри отчоу въходоу, пастоухъ благыи положивыи доушѫ за овьцѧ, и мене грѣшнаго избавивъ отъ вълка, вьсьжде сы, идеже тѧ кто

помолитъ, истинноѥ цѣсарьство, нокою брѣменьныимъ, врачоу болѧштиимъ доушами, иже божиѭ властиѭ оставьꙗѩ грѣхы, вѣнецъ мѫченикомъ, истиньныи богъ, иже надъ вьсѣми богъ съ сыномъ и свѧтыимъ и животворѧштиимъ и неразлѫчимъіи отъ божиѩ славы и свѧтааго доуха твоѥго въ тѧ живъіи и вьсѧ, ꙗже на небесехъ и на земи и въ мори испльнѥнѩ приходомъ, и строѩ и подаѩ пиштѫ вьсеи пльти, тебѣ подобаатъ хвала, слава, великолѣпотиѥ, свѧтость отцоу и свѧтоумоу доухоу вь вѣкы аминъ. и се рекъ слышѧштемъ вьсѣмъ сътворивъ христосово знамениѥ вьлѣзе въ огнь и зиниѫвъ прѣда доушѫ и съконьча сѧ свѧтыи мѫченикъ божии въ Ꙁмурьнии. азъ же власъ въ Ѥфесѣ сы въ то врѣмѧ оупразнивъ сѧ отъ дѣла цѣсара прѣписахъ протлъковавъ отъ роумъска ꙗзыка на грьческъ.

II. Iz Ostromirskega evangelja.

1. Mat. VI. 1—33.

1 Рече господь: вънемлѣте милостынѩ вашеѩ нетворити
прѣдъ чловѣкы, да видими бѫдете ими: аще ли же ни,
2 мьꙁды неимаате отъ отьца вашего, иже ѥсть на небесехъ.
ѥгда оубо твориши милостыниѫ, невъстрѫби прѣдъ собоѫ,
ꙗко лицемѣри творꙗть въ съборищиихъ и въ стьгнахъ, да
прославꙗть сѧ отъ чловѣкъ: амин глаголѭ вамъ, ꙗко въсприѥмлѭть мьꙁдѫ своѭ.
3 тебѣ же творѧщоу милостыниѫ, да
4 нечоуѥть шоуица твоꙗ, чьто творить десница твоꙗ. да
бѫдеть милостыни твоꙗ въ таинѣ. и отьць твои видѧи
5 въ таинѣ, въꙁдасть тебѣ ꙗвѣ. и ѥгда молиши сѧ, небѫди
ꙗко лицемѣри, ꙗко любꙗть на съборищихъ и въ стьгнахъ
и на распѫтиихъ стоꙗще молити сѧ, да ꙗвꙗть сѧ чловѣкомъ.
6 амин глаголѭ вамъ, ꙗко въсприѥмлѭть мьꙁдѫ своѭ. тыже
ѥгда молиши сѧ, вьниди въ клѣть твоѭ и ꙁатвори двьри
твоꙗ, и моли сѧ отьцоу твоѥмоу въ таинѣ: и отьць твои
7 видѧи въ таинѣ, въꙁдасть тебѣ ꙗвѣ. молѧщеже сѧ не лихо
8 глаголѣте, ꙗко же ꙗꙁычьници: мьнꙗть бо сѧ, ꙗко въ мъноꙁѣ
глаголании своѥмь оуслышани бѫдѫть. неподобите сѧ оубо

имъ: вѣсть бо отьць вашь, ихъже трѣбоуѥте, прѣжде про-
9 шениꙗ вашего. тако оубо молите вы сѧ. отьче нашь, иже
10 ѥси на небесехъ, да свѧтить сѧ имѧ твоѥ, да придеть цар-
ствиѥ твоѥ, да бѫдеть волꙗ твоꙗ, ꙗко на небеси и на
11 земли: хлѣбъ нашь насѫщьныи даждь намь дьньсь: и остави
12 намъ длъгы наша, ꙗко и мы оставлꙗѥмъ длъжьникомъ на-
13 шимъ: и не въведи насъ въ напасть, нъ избави ны отъ непри-
ꙗзни. ꙗко твоѥ ѥсть царствиѥ и сила, и слава въ вѣкы амин.
14 Аще отъпоуститє чловѣкомъ съгрѣшениꙗ ихъ, отъпоу-
15 стить и вамъ отьць вашь небесьныи. аще ли не отъпоуща-
ѥте чловѣкомъ съгрѣшении ихъ, ни отьць вашь отъпоу-
16 стить вамъ съгрѣшении вашихъ. ѥгдаже поститє сѧ, не бѫ-
дѣте ꙗко лицемѣри сѣтоуѭще, просмраждаѭть бо лица своꙗ,
да сѧ бѫдѫ ꙗвили чловѣкомъ постѧще: амин глаголѭ вамъ,
17 ꙗко въсприѥмлѭть мьздѫ своѭ. ты же постѧ сѧ помажи
18 главѫ твоѭ, и лице твоѥ оумыи: да не ꙗвиши сѧ чловѣкомъ
постѧ сѧ, нъ отьцоу твоѥмоу, иже ѥсть въ таинѣ: и отьць
19 твои видѧи въ таинѣ, въздасть тебѣ ꙗвѣ. не съкрываите себѣ
съкровищь на земли, идеже чрьвь и тьлꙗ тьлить, идеже татиѥ
20 подъкопаваѭть и крадѫть: съкрываите же себѣ съкровище
на небеси, идеже ни чрьвь ни тьлꙗ тьлить, идеже татиѥ
21 не подъкопаваѭть ни крадѫть. идеже бо ѥсть съкровище
22 ваше, тоу ѥсть и срьдьце ваше. свѣтильникъ тѣлоу ѥсть
око: аще оубо бѫдеть око твоѥ просто, вьсе тѣло твоѥ
23 бѫдеть свѣтло. аще ли око твоѥ лѫкаво бѫдеть, вьсе тѣло
твоѥ тьмьно бѫдеть. аще оубо свѣтъ, иже въ тебѣ, тьма
24 ѥсть, то тьма кольми; никыиже бо рабъ можеть дъвѣма
господинома работати: либо ѥдиного възненавидить, а дроу-
гаего възлюбить: ли ѥдиного дрьжить сѧ, а о дроузѣмь не-
25 радити начьнеть. не можете богоу работати и мамонѣ. сего
ради глаголѭ вамъ: не пьцѣте сѧ доушеѭ вашеѭ, чьто ѣсте,
или чьто пиѥте: ни тѣлъмь вашимь, въ чьто облѣчете сѧ:
26 не душа ли больши ѥсть пищѧ, и тѣло одеждѧ; възьрите
на пътицѧ небесьныѧ, ꙗко не сѣѭть, ни жьнѭть, ни съби-
раѭть въ житьницѧ, и отьць вашь небесьныи питаѥть ꙗ:

27 не вꙑ ли паче лоучьши ихъ ѥсте; къто же отъ васъ пекꙑ сѧ
28 можеть приложити тѣлеси своѥмь лакъть ѥдинъ; и о одежди
чьто печете сѧ; съмотрите кринꙑ сельнꙑѩ, како растѫть;
29 нетроужаѭть сѧ, ни прѧдѫть. глаголѭже вамъ, ꙗко ни со-
ломонъ въ вьсеи славѣ своѥи облѣче сѧ, ꙗко ѥдинъ отъ
30 сихъ. аще же сѣно сельноѥ дьньсь сѫщеѥ, а оутрѣ въ пещь
31 въмѣтаѥмо, богъ тако одѣѥть: кольми паче васъ маловѣрии;
непьцѣте сѧ оубо глаголѭще: чьто ѣмъ, или чьто пиѥмъ,
или чимь одеждемъ сѧ; вьсѣхъ бо сихъ ꙗꙁꙑци ищѫть:
32 вѣсть бо отьць вашь небесьнꙑи, ꙗко трѣбоуѥте вьсѣхъ сихъ.
33 ищѣте же прѣжде цесарьствиѩ божиѩ и правьдꙑ ѥго, и си
вьсѩ приложать сѧ вамъ.

2. Luk. XIX. 1—10.

1 Въ врѣмѧ оно вънидє ісоусъ въ ѥрихѡ. и се мѫжь
2 именемь нарицаѥмꙑи ꙁакхеи: и сь бѣ старѣй мꙑтаремъ,
3 и тъ бѣ богатъ, и искааше видѣти ісоуса, къто ѥсть: и
4 неможааше народъмь, ꙗко тѣлъмь малъ бѣ. и прѣдътекъ
въꙁлѣꙁе на сукомориѭ, да видить ісоуса, ꙗко тѫдѣ хотѣ-
5 аше миmоити. и ꙗко приде на мѣсто, нъ ꙁьрѣвъ ісоусъ,
видѣ и, и рече къ нѥмоу: ꙁакхеѥ, потъщавъ сѧ сълѣꙁи:
6 дьньсь бо подобаѥть ми въ домоу твоѥмь бꙑти. и потъ-
7 щавъ сѧ сълѣꙁе, и приѩтъ и радоуѩ сѧ. и видѣвъше и,
ръпътаахоу, глаголѭще: ꙗко къ грѣшьноу мѫжоу вънидє
8 витатъ. ставъ же ꙁакхеи рече къ господоу: се полъ имѣниѩ
моѥго, господи, дамь ницимъ: и аще ѥсмь чимь кого
9 обидѣлъ, въꙁвращѫ четвориցеѭ: рече же къ нѥмоу ісоусъ:
ꙗко дьньсь спасениѥ домоу семоу бꙑсть, ꙁанѥ и сь сꙑнъ
10 авраамль ѥсть. приде бо сꙑнъ чловѣчьскꙑи въꙁискатъ и
спасетъ погꙑбъшааго.

III. Iz Šišatovskega rokopisa.

1. Act. apost. II. 38—43.

38. Вь ѡнꙑ дьни рече Петрь кь людемь· покаитє се, и
да крьститє се къждо вась вь имє іисоу христово вь ѡтьпоу-

щєниє грѣховь· и приимєтє дарь свєтаго доуха. 39. вамь бо ієсть ѡбѣтованиє и чєдомь вашимь и вьсѣмь дальнимь, ієлико аще призовєть господь богь нашь. 40. и инѣми жє словєси большими свѣдѣтєльствоваашє, и моляашє глаголіє· спасѣтє сє ѡть рода лоукаваго сєго. 41. ѡви жє оубо вь сласть приємьшє слово ієго крьстишє сє, и приложи сє вь ть дьнь доушь ꙗко три тысоущє· 42. бѣахоу жє трьпєщє вь оучєнии апостольстѣ и вь ѡбьщєнии и вь прѣломлєнии хлѣбоу и вь молитвахь. 43. бысть жє вьсакои доуши страхь, мьнога жє чоудєса и знамєниꙗ апостолы быщє вь Ієроусалимѣ.

IV. Iz Šafařikovega dela: „Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův.

О писмєнєхъ чрьноризца Храбра.

Прѣждє оубѡ словѣнє нєимѣхѫ книгъ, нѫ чрътами и рѣзами чьтѣхѫ и гатаахѫ, погани сѫщє, кръстившє жє са, римьскыми и грьчьскыми писмєны нѫждаахѫ са писати словѣньскѫ рѣчь бєзъ оустроєниа. нѫ како можєть са писати добрѣ грьчьскыми писмєны: богъ, или живѡтъ, или ꙃѣлѡ, или цръковь, или чаание, или широта, или ꙗдь, или ждоу, или юность, или ѧꙁыкъ и иная подобная симъ? и тако бѣша многа лѣта.

По томь жє чловѣколюбьць богъ, строи всѣ, и нєѡставлѣꙗ чловѣча, рода бєзъ раꙃоума, нѫ вьса къ раꙃоумоу приводѧ и спасєнию, помиловавъ родъ словѣньскъ, посла имъ свꙗтаго костантина философа, нарицаємаго кирила, мѫжа правєдна и истинна. и сътвори имъ писмєна три дєсатє и осмь, ѡва оубѡ по чиноу грьчьскыхъ писмєнъ, ѡва жє по словѣньстѣи рѣчи. ѡтъ пръваго жє начьнъ по грьчьскоу: ѡни оубо алфа, а сьи азъ, ѡтъ аꙁа начать ѡбоє. и ꙗкожє ѡни подобльшє са жидовьскымъ писмєнємъ сътворишꙗ, тако и сьи грьчьскымъ. жидовє бѡ пръвоє писмꙗ имѫть алєфъ, єжє са скаꙁаєть, оучєниє съкрышаѧщє, въводимоу дѣтищоу, и глаголѧщє: оучи са, єжє єсть алєфъ. и грьци, подобающє сє томоу, алфа рѣша. и сподоби са рєчєниє скаꙁаниꙗ жидовьска

грьчьскоу азыкоу, да речеть дѣтищоу въ оучения мѣсто: нищи. алфа бо нищи речеть са грьчьскомь азыкомь. тѣмъ бо подоба са сватыи кирилъ створи прьвое писма азъ. нж ꙗко и прьвомоу сжщоу писмени азоу, и отъ бога даноу родоу словѣньскомоу на отврьстие оустъ, въ разоумъ оучащимъ са боуквамъ, великомь раздвиженииемь оустъ възъгласить са, а она писмена маломь раздвижениемь оустъ възгласать са и исповѣдаѭть са.

Се же сжть писмена словѣньскаа, сице а подобаеть писати и глаголати: а, б, в, г, и прочаꙗ даже до ѧ. и отъ сихъ сжть четыры междоу десатьма подобна грьчьскымъ писменемъ. сжть же сиа: а, в, г, д, е, ꙁ, и, ѳ, і, к, л, м, н, ѯ, о, п, р, с, т, ѵ, ф, х, ѱ, ѡ. а четыри на десать по словѣньскоу азыкоу, иже сжть сиа: б, ж, ѕ, ц, ч, ш, щ, ъ, ы, ь, ѣ, ю, ѫ, ѧ.

Дроузии же глаголжть: почто есть ·ли· писменъ створилъ? а можеть са и меньшимъ того писати, ꙗкоже и грьци двѣма десатьма и четырьми пишжть. и невѣдать колицѣмь пишжть грьци. есть бо два десате и четыри писменъ, нж ненаплъньжть са тѣми кнigы, нж приложили сжть двогласныхъ ·аі· и въ численехъ же ·г· шестое и девать-десатное и девать-сътное. и събиражть ихъ три десате и осмь. тѣмь же томоу подобно и въ тъжде образъ створи сватыи кирилъ три десате писменъ и осмь.

Дроузии же глаголжть: чесомоу же сжть словѣньскы кнigы? ни того бо есть богъ створилъ, ни то аггели, ни сжть иждe коини, ꙗко жидовьскы и римьскы и еллиньскы, иждe отъ кона сжть, и приаты сжть богомь?

А дроузии мнать, ꙗко богъ самъ есть створилъ писмена, и невѣдать са что глаголжще окааннии. и ꙗко трими азыкы есть богъ повелѣлъ кнigамъ быти, ꙗкоже въ еваггели пишеть: и бѣ дъска написана жидовьскы и римьскы и еллиньскы, а словѣньскы нѣсть тоу. тѣмь же нѣсжть словѣньскыꙗ кнigы отъ бога.

Къ тѣмъ что глаголемъ, или что речемъ къ тацѣмъ безоумнымъ? обаче речемъ отъ сватыхъ кнigъ, ꙗкоже наоучи-

хѡмъ сѧ: ꙗко вьсѣ по радоу бываѫть ѡтъ бога, а не ѡтъ иного. нѣсть бо богъ створилъ жидовьска ѧзыка прѣжде, ни римьска, ни еллиньска, нѫ сирьскы, имже и адамъ глагола, и ѡтъ адама до потопа, и ѡтъ потопа, доидеже богъ раздѣли ѧзыки при стлъпотворенїи, ꙗкоже пишеть: размѣшеномъ же бывшемъ ѧзыкомъ. и ꙗкоже сѧ ѧзыци размѣсишѧ, тако и нрави, и обычае, и оустави, и закони и хытрости на ѧзыкы. египтѣномъ же землемѣрение, а персомъ и халдеомъ и асиреомъ звѣздочтение, влъшвение, врачевание, чарования и всѣ хытрость чловѣча, жидовомъ же свѧтыѧ книгы въ нихже есть писано, ꙗко богъ небо створи и землѭ и всѣ, ꙗже на неи, и чловѣка и всѣ по радоу, ꙗкоже пишеть, еллиномъ граматикиѫ, философиѫ. нѫ прежде сего еллини неимѣхѫ своимь ѧзыкомь писменъ, нѫ финичьскыми писмены писахѫ своѭ си рѣчь. и тако бѣша многа лѣта. паламидъ же послѣжде пришьдъ начьнъ ѡтъ алфы и виты шесть на десѧть писменъ тъкмо еллиномъ ѡбрѣте. приложи же имъ кадмъ милисїи писмена три. тѣмь же многа лѣта девѧтиѫ на десѧть писмены писахѫ. и по томь симонидъ ѡбрѣтъ. приложи двѣ писмени, епихарїи же сказатель три писмена ѡбрѣте. и събра сѧ ихъ два десѧте и четыри по мнозѣхъ же лѣтѣхъ дионисъ граматикъ шесть двогласныхъ ѡбрѣте, по томь же дроугыи пѧть и дроугыи три чисменитаа. и тако мнози многыми лѣты едва събраша ·ли· писменъ. по томь же многомъ лѣтомъ минѫвшемъ, божиемь повелѣниемь ѡбрѣте сѧ ·о· мѫжъ, иже прѣложиша ѡтъ жидовьскаа на грьчьскыи ѧзыкъ. а словѣньскыѧ книгы единъ свѧтыи костантинъ. нарицаемыи кирилъ, и писмена створи и книгы прѣложи въ малѣхъ лѣтѣхъ. а ѡни мнози многы лѣты седмь ихъ писмена оустрои, а седмь десѧтъ прѣложение. тѣмь же словѣньскаа писмена свѧтѣиша сѫть и чьстнѣиша, свѧтъ бо мѫжь створилъ ꙗ есть, а грьчьскаа еллини погании.

Аще ли кто речеть: ꙗко нѣсть оустроилъ добрѣ, понеже сѧ пострааѫть и еще, ѡтвѣтъ речемъ симъ: и грьчьскы такожде многажди сѫть постраали, акилаа и симмахъ, и по томь

нии мноꙁи. оудобѣе бо есть послѣжде потворити, неже прьвое створити.

Аще бо въпросиши кингъчиѧ грьчьскыѧ, глаголѧ: кто вы есть писмена створилъ, или кингы прѣложилъ, или въ кое врѣмѧ? то рѣдьціи ѡтъ ниҳъ вѣдать. аще ли въпросиши словѣньскыѧ боукарѧ, глаголѧ: кто вы писмена створилъ есть, или кингы прѣложилъ? то вьси вѣдать, и ѡтвѣщавше рекѫть: сватыи костантинъ философъ, нарицаемыи кирилъ, тъи намъ писмена створи и кингы прѣложи, и меѳодие братъ его. сѫть бо еще живи, иже сѫть видѣли иҳъ. и аще въпросиши: въ кое врѣмѧ? то вѣдать и рекѫть: ꙗко въ врѣмена миҳаилѧ цьсарѣ грьчьска и бориса кнѧꙁа блъгарьска, и растица кнѧꙁа моравьска, и коцелѣ кнѧꙁа блатьньска. въ лѣто же ѡтъ съꙁданиа вьсего мира ·ѕтꙁг·

Сѫть же и инн ѡтвѣти, аже инде речемъ, а нынѣ нѣсть врѣмѧ.

Такъ раꙁоумъ, братие, богъ есть далъ словѣнѡмъ, емоуже слава и чьсть и дръжава и покланѣние, нынѣ и присно и въ бесконьчныѧ вѣкы. аминь.

Glagoliško.

I. Iz Klozovega glagolita.

Iz govora Zlatousta.

Аште не отъпоустїши врагоу твоемоу, не того еси обидѣлъ, нъ самъ себе; ономоу бо мъногаштї на семь житиї пакость творилъ еси, самъже себе еси створилъ безотъвѣта на сѫдьнѣи день! иичесоже иного ненавидитъ богъ, ѣкоже того иже дръ-

ⰰⱎⱅⰵ ⱀⰵ ⱁⱅⱏⱂⱁⱆⱄⱅⰹⱎⰻ ⰲⱃⰰ-
ⰳⱁⱆ ⱅⰲⱁⰵⰿⱁⱆ, ⱀⰵ ⱅⱁⰳⱁ ⰵⱄⰻ ⱁⰱⰻ-
ⰴⱑⰾⱏ, ⱀⱏ ⱄⰰⰿⱏ ⱄⰵⰱⰵ. ⱁⱀⱁⰿⱁⱆ
ⰱⱁ ⰿⱏⱀⱁⰳⰰⱎⱅⰹ ⱀⰰ ⱄⰵⰿⱏ
ⰶⰻⱅⰻⰹ ⱂⰰⰽⱁⱄⱅⱐ ⱅⰲⱁⱃⰻⰾⱏ
ⰵⱄⰻ, ⱄⰰⰿⱏ ⰶⰵ ⱄⰵⰱⰵ ⰵⱄⰻ
ⱄⱅⰲⱁⱃⰻⰾⱏ ⰱⰵⰸⱁⱅⱏⰲⱑⱅ(ⱀ)ⰰ
ⱀⰰ ⱄⱘⰴⱐⱀⱑⰻ ⰴⰵⱀⱐ. ⱀⰻⱍⰵ-
ⱄⱁⰶⰵ ⰻⱀⱁⰳⱁ ⱀⰵⱀⰰⰲⰻⰴⰻⱅⱏ

жнтъ гнѣвъ; тако бо єстъ ѣкоже надъıмаѭсѧ срьдце, и обатрѣжитїсѧ доуша · послоушаи бо, чъто сѧтъ: егда приносиши даръ твои, и тоу помѣнеши ѣко братръ твои имать нѣчъто на тѧ, остави тоу даръ твои, иди прьвѣе съмиритъ сѧ съ братомь своимь, и тогда шедъ принеси даръ твои.

ⰱⱁⰳⱏ, ⱑⰽⱁⰶⰵ ⱅⱁⰳⱁ, ⰻⰶⰵ ⰴⱃⱐⰶⰻⱅⱏ ⰳⱀⱑⰲⱏ. ⱅⰰⰽⱁ ⰱⱁ ⰵⱄⱅⱏ, ⱑⰽⱁⰶⰵ ⱀⰰⰴⱏⰹⰿⰰⱗ ⱄⱔ ⱄⱃⱐⰴⱌⰵ ⰻ ⱁⰱⱔⱅⱃⱑⱍⱔⱎⱅⱆ ⱄⱔ ⰴⱆⱎⰰ. ⱂⱁⱄⰾⱆⱎⰰⰻ ⰱⱁ, ⱍⱏⱅⱁ ⱄⱔⱅⱏ: „ⰵⰳⰴⰰ ⱂⱃⰻⱀⱁⱄⰻⱎⰻ ⰴⰰⱃⱏ ⱅⰲⱁⰻ, ⰻ ⱅⱆ ⱂⱁⰿⱑⱀⰵⱎⰻ, ⱑⰽⱁ ⰱⱃⰰⱅⱃⱏ ⱅⰲⱁⰻ ⰻⰿⰰⱅⱏ ⱀⱑⱍⱏⱅⱁ ⱀⰰ ⱅⱔ, ⱁⱄⱅⰰⰲⰻ ⱅⱆ ⰴⰰⱃⱏ ⱅⰲⱁⰻ, ⰻⰴⰻ ⱂⱃⱏⰲⱑⰵ ⱄⱏⰿⰻⱃⰻⱅⱏ ⱄⱔ ⱄⱏ ⰱⱃⰰⱅⱁⰿⱏ ⱄⰲⱁⰻⰿⱏ, ⰻ ⱅⱁⰳⰴⰰ ⱎⰵⰴⱏ ⱂⱃⰻⱀⰵⱄⰻ ⰴⰰⱃⱏ ⱅⰲⱁⰻ.“

II. Iz Asemanianskega evangelistarja,

Jo. IX. 1—4.

ⰲⱏ ⱁⱀⱁ ⰲⱃⱑⰿⱔ ⱂⱃⰻⱈⱁⰴⱔ ⰹⰻⱄⱆⱄⱏ, ⰲⰻⰴⱑ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⰰ ⱄⰾⱑⱂⰰ ⱁⱅⱏ ⱃⱁⰶⱐⱄⱅⰲⰰ. ⰹ ⰲⱏⱂⱃⱁⱄⰻⱎⱔ ⰻ ⱆⱍⰵⱀⰻⱌⰻ ⰵⰳⱁ, ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱙⱎⱅⰵ: ⱃⰰⰲⱐⰲⰻ, ⰽⱏⱅⱁ ⱄⱏⰳⱃⱑⱎⰻ, ⱄⱏ ⰾⰻ, ⰹⰾⰹ ⱃⱁⰴⰻⱅⰵⰾⱑ ⰵⰳⱁ, ⰴⰰ ⱄⰾⱑⱂⱏ ⱃⱁⰴⰻ ⱄⱔ? ⱁⱅⰲⱑⱋⰰ ⰹⰻⱄⱆⱄⱏ: ⱀⰹ ⱄⱏ ⱄⱏⰳⱃⱑⱎⰻ, ⱀⰹ ⱃⱁⰴⰻⱅⰵⰾⱑ ⰵⰳⱁ, ⱀⱏ ⰴⰰ ⱑⰲⱔⱅⱏ ⱄⱔ ⰴⱑⰾⰰ ⰱⱁⰶⰹⰰ ⱀⰰ ⱀⰵⰿⱏ. ⰿⱏⱀⱑ ⱂⱁⰴⱁⰱⰰⰵⱅⱏ ⰴⱑⰾⰰⱅⰻ ⰴⱑⰾⰰ ⱂⱁⱄⱏⰾⰰⰲⱏⱎⰰⰰⰳⱁ ⰿⱔ, ⰴⱁⱀⱏⰴⰵⰶⰵ ⰴⱁⱀⱏ ⰵⱄⱅⱏ. ⱂⱃⰻⰴⰵⱅⱏ ⱀⱁⱋⱏ, ⰵⰳⱏⰴⰰ ⱀⰹⰽⱏⱅⱁⰶⰵ ⱀⰵ ⰿⱁⰶⰵⱅⱏ ⰴⱑⰾⰰⱅⰻ.

III. Iz četveroevangelja Grigoroviča.

Marc. IV. 3—9.

ⱄⰵ, ⰹⰸⰹⰴⰵ ⱄⱑⱗⰹ ⱄⱑⰰⱅⱏ. ⰻ ⰱⱏⰹⱄⱅⱏ, ⰵⰳⰴⰰ ⱄⱑⰰⱎⰵ, ⱁⰲⰰ ⱂⰰⰴⱘ ⱀⰰ ⱂⱘⱅⰹ, ⰻ ⱂⱃⰹⰴⱘ ⱂⱅⰹⱌⱔ, ⰹ ⱂⱁⰸⱁⰱⰰⱎⱔ ⱑ. ⰰ ⰴⱃⱆⰳⱁⰵ ⱂⰰⰴⰵ ⱀⰰ ⰽⰰⰿⰵⱀⱏⱀⱑⰵⰿⱏ, ⰻⰴⰵⰶⰵ ⱀⰵ ⰹⰿⱑ ⰸⰵⰿⰾⱔ ⰿⱏⱀⱁⰳⱏⰻ; ⰻ ⰰⰱⱏⰵ ⱂⱃⱁⰸⱔⰱⰵ, ⰸⰰⱀⰵ ⱀⰵ ⰹⰿⱑⰰⱎⰵ ⰳⰾⱘⰱⰹⱀⱏⰻ ⰸⰵⰿⱏⱀⱏⰻⱗ. ⱄⰾⱏⱀⱏⱌⱆ ⰶⰵ ⰲⱏⱄⰹⱑⰲⱏⱎⱆ, ⱂⱃⰹⱄⰲⱔⰴⰵ; ⰻ ⰸⰰⱀⰵ ⱀⰵ ⰹⰿⱑⰰⱎⰵ ⰽⱁⱃⰵⱀⰹⱑ, ⰹⱄⱏⱎⰵ. ⰻ ⰴⱃⱆⰳⱁⰵ ⱂⰰⰴⰵ ⰲⱏ ⱅⱃⱏⱀⰹⰵ; ⰻ ⰲⱏⰸⰹⰴⰵ ⱅⱃⱏⱀⰹⰵ, ⰹ ⱂⱁⰴⰰⰲⰹ ⰵ, ⰹ ⱂⰾⱁⰴⰰ ⱀⰵ ⰴⰰⱄⱅⱏ. ⰻ ⰴⱃⱆⰳⱁⰵ ⱂⰰⰴⱏ ⱀⰰ ⰸⰵⰿⰹ ⰴⱁⰱⱃⱑ, ⰻ ⱂⱃⰹⱀⱁⱄⰹ ⱁⰲⱁ ⱅⱃⰹⰴⰵⱄⱔⱅⰹ,

ⱁⰲⱁ ·ⰿ·, ⱁⰲⱁ ⱄⱏⱅⱁ. ⰹ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰⱎⰵ: ⰹⰿⱑⰵⱆⰻ ⱆⱎⰻ ⱄⰾⱏⰹ-
ⱎⱑⱅⰻ, ⰴⰰ ⱄⰾⱏⰹⱎⰻⱅⱏ!

IV. Iz četveroevangelja Mihanovića.

Matth. VI. 1—16.*)

Ⰲⱏⱀⰵⰿⰾⱑⱅⰵ ⰿⰻⰾⱁⱄⱅⱏⰹⱀⰵ ⰲⰰⱎⰵⰼⰵ ⱀⰵⱅⰲⱁⱃⰻⱅⰻ ⱂⱃⱑⰴⱏ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏⰹ, ⰴⰰ ⰲⰻⰴⰻⰿⰻ ⰱⱆⰴⰵⱅⰵ ⰻⰿⰻ. ⰰⱎⱅⰵ ⰾⰻ ⰶⰵ ⱀⰻ, ⰿⱏⰸⰴⱏⰹ ⱀⰵⰻⰿⰰⱅⰵ ⱁⱅⱏ ⱁⱅⱏⱌⰰ ⰲⰰⱎⰵⰳⱁ, ⰻⰶⰵ ⰵⱄⱅⱏ ⱀⰰ ⱀⰵ-ⰱⰵⱄⰵⱈⱏ. (ⰵⰳⰴ)ⰰ ⱆⰱⱁ ⱅⰲⱁⱃⰻⱎⰻ ⰿⰻⰾⱁⱄⱅⱏⰹⱀⱑⰵ, ⱀⰵⰲⱏⱄⱅⱃⱆⰱⰻ ⱂⱃⱑⰴⱏ ⱄⱁⰱⱁⱓ, ⱑⰽⱁ ⰹⱂⱁⰽⱃⰻⱅⰻ ⱅⰲⱁⱃⰵⱅⱏ ⰲⱏ ⱄⱏⱀⱏⰿⰻⱎⱅⰻⱈⱏ ⰻ ⰲⱏ ⱄⱅⱏⰳⱀⰰⱈⱏ, ⰴⰰ ⱂⱃⱁⱄⰾⰰⰲⰵⱅⱏ ⱄⰵ ⱁⱅⱏ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏ. ⰰⰿⰻⱀⱏ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱓ ⰲⰰⰿⱏ, ⰴⱏⱄⱂⱃⰻⰻⰿⱆⱅⱏ ⰿⱏⰸⰴⱆ ⱄⰲⱁⱓ. ⱅⰵⰱⱑ ⰶⰵ ⱅⰲⱁⱃⰵⱋⱆ ⰿⰻⰾⱁⱄⱅⱏⰹⱀⱓ, ⰴⰰ ⱀⰵⰸⱀⰵⱅⱏ ⱎⱆⰹⱌⰰ ⱅⰲⱁⱑ, ⱍⱏⱅⱁ ⱅⰲⱁⱃⰻⱅⱏ ⰴⰵⱄⱀⰻⱌⰰ ⱅⰲⱁⱑ, ⰴⰰ ⰱⱆⰴⰵⱅⱏ ⰿⰻⰾⱁⱄⱅⱏⰹⱀⰻ ⱅⰲⱁⱑ ⱅⰰⰻⱀⱑ. ⰻ ⱁⱅⱏⱌⱏ ⱅⰲⱁⰻ, ⰲⰻⰴⰵⰻ ⰲⱏ ⱅⰰⰻⱀⱑ, ⰲⱏⰸⰴⰰⱄⱅⱏ ⱅⰵⰱⱑ ⰰⰲⱑ. ⰹ ⰵⰳⰴⰰ ⰿⱁⰾⰻⱎⰻ ⱄⰵ, ⱀⰵⰱⱆⰴⰻ ⱑⰽⱁ ⰻ ⰾⰻⱌⰵⰿⱑⱃⰻ, ⱑⰽⱁ ⰾⱓⰱⰵⱅⱏ ⱀⰰ ⱄⱁⱀⱏⰿⰻⱎⱅⰻⱈⱏ ⰻ ⰲⱏ ⱄⱅⱏⰳⱀⰰⱈⱏ ⰻ ⱀⰰ ⱃⰰⱄⱂⱆ-ⱅⰻⱈⱏ ⱄⱅⱁⱆⱎⱅⰵ ⰿⱁⰾⰻⱅⰻ ⱄⰵ, ⰴⰰ (ⱂⱃⱁⱄⰾⰰ)ⰲⰵⱅⱏ ⱄⰵ ⱍⰾⱁⰲⱑ-ⰽⱁⰿⱏ. ⰰⰿⰻⱀⱏ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱓ ⰲⰰⰿⱏ, ⱑⰽⱁ ⰲⱏⱄⱂⱃⰻⰵⰿⰾⱆⱅⱏ, ⰿⱏⰸⰴⱆ ⱄⰲⱁⱓ. ⱅⱏⰹ ⰶⰵ, ⰵⰳⰴⰰ ⰿⱁⰾⰻⱎⰻ ⱄⰵ, ⰲⱏⱀⰻⰴⰻ ⰲⱏ ⰽⰾⱑⱅⱏ ⱄⰲⱁⱓ, ⰻ ⰸⰰⱅⰲⱁⱃⰻ ⰴⰲⰵⱃⰵ ⱂⱁⰿⱁⰾⰻ ⱄⰵ ⱁⱅⱏⱌⱆ ⱅⰲⱁⰵⰿⱆ ⰲⱏ ⱅⰰⰻⱀⱑ. ⰻ ⱁⱅⱏⱌⱏ ⱅⰲⱁⰻ, ⰲⰻⰴⰵⰻ ⰲⱏ ⱅⰰⰻⱀⱑ, ⰲⱏⰸⰴⰰⱄⱅⱏ ⱅⰵⰱⱑ ⰰⰲⱑ. ⰿⱁⰾⰵⱋⰵ ⰶⰵ ⱄⰵ ⱀⰵⰿⱀⱁⰳⱁⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱑⱅⰵ, ⱑⰽⱁⰶⰵ ⰹ ⱔⰸⱏⰹⱍⱏⱀⰻⱌⰻ. ⰿⱏⱀⰵⱅⱏ ⰱⱁ ⱄⰵ, ⱑⰽⱁ ⰲⱁ ⰿⱏⱀⱁⰸⱑ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰰⱀⰻ ⱄⰲⱁⰵⰿⱏ ⱆⱄⰾⱏⰹⱎⰰⱀⰻ ⰱⱆⰴⱆⱅⱏ. ⱀⰵⱂⱁⰴⱁⰱⰻⱅⰵ ⱄⰵ ⱆⰱⱁ ⰻⰿⱏ. ⰲⱑⱄⱅⱏ ⰱⱁ ⱁⱅⱏⱌⱏ ⰲⰰⱎⱏ, ⰻⱈⱏⰶⰵ ⱅⱃⱑⰱⱆⰵⱅⰵ, ⱂⱃⱑⰶⰴⰵ ⱂⱃⱁⱎⰵ-ⱀⰻⱑ ⰲⰰⱎⰵⰳⱁ. ⱅⰰⰽⱁ ⱆⰱⱁ ⰿⱁⰾⰻⱅⰵ ⰲⱏⰹ ⱄⰵ: ⱁⱅⱏⱍⰵ ⱀⰰⱎⱏ, (ⰻ)ⰶⰵ ⱄⰻ ⱀⰰ ⱀⰵⰱⰵⱄⰵⱈⱏ, ⰴⰰ ⱄⱑⰵⱅⰻⱅ ⱄⰵ ⰻⰿⰵ ⱅⰲⱁⰵ. ⰴⰰ ⱂⱃⰻ-ⰴⰵⱅⱏ ⱌⱑⱄⰰⱃⱏⱄⱅⰲⱁ ⱅⰲⱁⰵ. ⰴⰰ ⰱⱆⰴⰻ ⰲⱁⰾⱑ ⱅⰲⱁⱑ, ⱑⰽⱁ ⱀⰰ ⱀⰵⰱⰵⱄⰻ ⰻ ⱀⰰ ⰸⰵⰿⰻ. ⱈⰾⱑⰱⱏ ⱀⰰⱎⱏ ⱀⰰⱄⱅⰲⱏⱎⰰⰰⰳⱁ ⰴⱏⱀⰵ ⰴⰰⰶⰴⱏ ⱀⰰⰿⱏ ⰴⱏⱀⰵⱄⰻ. ⰹ ⱁⱅⱏⱂⱆⱄⱅⰻ ⱀⰰⰿⱏ ⰴⰾⱏⰳⱏⰹ ⱀⰰⱎⰵ, ⱑⰽⱁ ⰿⱏⰹ ⱁⱅⱏⱂⱆⱋⰰⰵⰿⱏ ⰴⰾⱏⰶⱏⱀⰻⰽⱁⰿⱏ ⱀⰰⱎⰻⰿⱏ. ⰹ ⱀⰵⰲⱏ-ⰲⰵⰴⰻ ⱀⰰⱄⱏ ⰲⱏ ⱀⰰⱂⰰⱄⱅⱏ, ⱀⱏ ⰻⰸⰱⰰⰲⰻ ⱀⰻ ⱁⱅⱏ ⱀⰵⱂⱃⰻⰵⰸⱀⰻ.

*) Primeri str. 172, II.

[illegible]

V. Iz Remskega evangelistarja.

Jo. Apoc. XXI. 2—5.

[illegible]

VI. Odlomek brevirja v Ljublj. knjižnici.

Jo. Apoc. II. 1—10.

[illegible]

ⰻⱈⰶⰵ ⰻ ⰰⰸⱏ ⱀⰵⱀⱏⰲⰻⰶⰴⱆ. ⰻⰿⱑⰵ ⱆⱎⰻ ⱄⰾⰻⱎⰰⱅⰻ, ⰴⰰ ⱄⰾⰻⱎⰻⱅⱏ, ⱍⱅⱁ ⰴⱆⱈⱏ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰵⱅⱏ ⱌⱃⰻⰽⰲⰰⰿⱏ: ⱂⱁⰱⱑⰶⰴⱏⱎⱆⰿⱆ ⰴⰰⰿⱏ ⰵⰿⱆ ⱑⱄⱅⰻ ⱁⱅ ⰴⱃⱑⰲⰰ ⰶⰻⰲⱁⱅⱏⱀⰰⰳⱁ, ⰵⰶⰵ ⰵⱄⱅⱏ ⱂⱁⱄⱃⱑⰴⰵ ⱃⰰⱑ ⰱⱁⰶⰻⱑ. ⰻ ⰰⱀⰼⰵⰾⱆ ⱄⱑⰴⰵⱋⱆⰿⱆ ⰲ ⱄⰿⱆⱃⰰⱀⱏⱄⱌⱑⰻ ⱌⱃⰻⰽⰲⰻ ⱂⰻⱎⰻ: ⱅⱏⰶⰴⰵ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⰵⱅⱏ ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⱏ ⱂⱃⰲⰻ ⰻ ⱂⱁⱄⰾⰵⰴⱀⰻ, ⰻⰶⰵ ⰱⰻⱄⰻ ⰿⱃⱅⰰⰲⱏ ⰻ ⰶⰻⰲⰵⱅⱏ: ⰲⱑⰿⱏ ⰴⱑⰾⰰ ⱅⰲⱁⱑ ⰻ ⱄⰽⱃⰱⱏ ⰻ ⱀⰻⱎⰵⱅⱆ: ⱀⱏ ⰱⱁⰳⰰⱅ ⰵⱄⰻ. ⰻ ⱂⱁⱈⱆⰾⰵⱀⰻⰵ, ⰵⰶⰵ ⱁⱅ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱓⱋⰻⱈⱏ ⰻⱓⰴⱑⰻ ⰱⰻⱅⰻ ⱄⰵⰱⱑ, ⰻ ⱀⱑⱄⱆⱅⱏ, ⱀⱏ ⱄⱆⱅⱏ ⱄⰱⱁⱃⰻⱋⰵ ⱄⱁⱅⱁⱀⰻⱀⱁ. ⱀⰻⱍⰵⱄⱁⰶⰵ ⱀⰵⰱⱁⰼⰻ ⱄⰵ. ⱑⰶⰵ ⱈⱁⱍⰵⱎⰻ ⱂⱃⰻⱑⱅⰻ.

Natis in papir c. k. dvorne tiskarnice sinov Bogomila Haase v Pragi.

